RERUM ANGLICARUM HENRICO VIII. EDWARDO VI. ET MARIA Regnantibus, ANNALES

Nunc primùm editi.

Authore Humphredo Lhwyd Cambro Britt.

ye English affairs

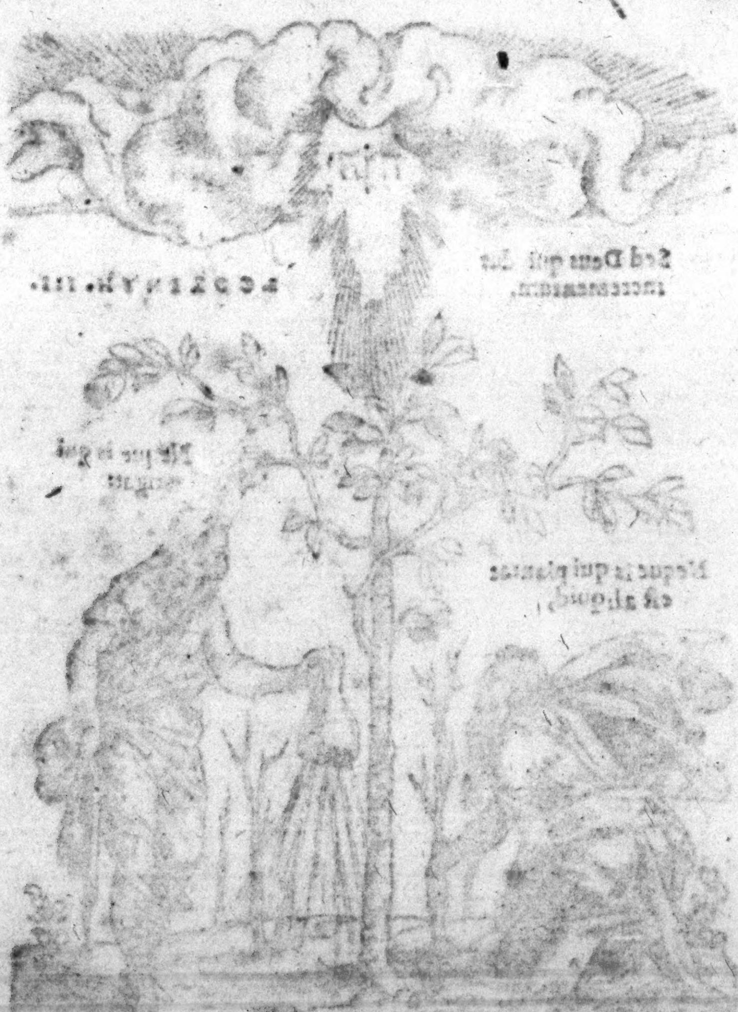

Ex Officina Nortoniana,
APUD IOAN. BILL.
M.DC. XVI.

RERVM ANGLICARVM HENRICO VIII. EDWARDO VI. ET MARIA Regnantibus, ANNALES

Nunc primum editi.

BRITISH MUSEUM

Ex Officina Nortoniana,
APVD IOAN. BILL.
M.DC.XVI.

AD LECTOREM PRÆFATIO.

INTER multos qui gentis noſtræ hiſtoriam latinè perſcripſerunt, plurimorum iudicio ſolus eminet Polydorus Vergilius, non quod multi non ſint alij qui & rectius ſcripſerint, & copioſius, ſed quod politius ille & omnium qui in hac arena hucuſque deſudarunt, poſtremus. Neque enim fieri potuit, vt homo Italus, & qui iam canis aſperſus Angliam inuiſit primum (vbi Archidiaconus factus Wellenſis, non multos ante mortem annos vixerit) in rebus noſtris tradendis non erraret ſæpenumero, & multa porro ſilentio pertranſiret memoratu digniſſima, ab Anglis duntaxat ſcriptoribus lingua vernacula memoriæ commendata, cuius, ignarum prorſus Polydorum extitiſſe, luce clarius meridiana liquet. Cum igitur optandum ſit & à plurimis impenſe flagitatum, vt noſtrorum aliquis antiquitatum peritus, Britanniæ noſtræ hiſtoriam, non tam Vergilianam reformando, quam nouam efformando, id hominibus quod doctiſſimus Camdenus locis huiuſce gentis, velit præſtare: Iure quis poſſit incuſare eruditorum apud nos ſegnitiem (penè dixeram ignauiam) qui malunt maiorum ſuorum clariſſima facinora ſilentio ſepulta relinquere, adeoque patriam ſuam iuſta meritaque gloria quantum in ſe eſt fraudare, quam commentandi laborem quantulumcunque ſuſcipere, vt ſic ſplendidiſſimarum virtutum exempla (quorum ſeges hic nunquam non fuit copioſiſſima) debitis literarum monumentis conſignentur. Faciet hoc aliquis ſuo tempore vt ſpero. Interea vero, cunctantibus alijs, operæpretium futurum exiſtimaui, ſi ego, etſi ea facundia nunquam præditus, vt hiſtoriam conſcribere debuerim audere, (nunc vero præcipuè

--Vires vltra ſortemque ſenectæ,

cum quinquagenario maior, ſi quam ſcribendi facultatem nactus fuerim, eam deſuetudine longa amiſerim) aggrederer tamen, tribus commentariolis, trium Principum qui Henrico ſeptimo ſucceſſerunt, res geſtas, quatenus ad notitiam meam eæ peruenerunt, paucis explicare: Partim nimirum, vt digitum (quod aiunt) ad fontes intendendo, aliorum ingenia excitarem, partim vt deſiderio aliquatenus ſatisfieret hominum exterorum, non ſine cauſa quærentium, hæc tempora, quibus per mille annos nulla habuimus tam inſignibus mutationibus memorabilia, à nemine tamen latinè niſi obiter fortaſſe & tanquam aliud agente deſcripta. Nam quod ad Polydorum attinet, de illis aut nihil inſcripſit, aut pauciſſima, eaque perperam adeo & à fide hiſtoriæ aliena, vt in illa ſcriptione nihil aliud ſibi propoſuiſſe videatur, quam Henrici octaui & Cardinalis Wolſæi acerbiſſima inſectatione Reginæ Mariæ gratiam demereri, Vtriſque propter matris repudium pluſquam ſatis infenſæ. Scripſi igitur

amice lector, atque ita ſcripſi, vt quanquam multa in me deſiderari non negem, hiſtoriam componenti neceſſaria: nonnullis tamen hoc meum ſtudium pergratum fore cõfidam. Habebunt ſcriptores quaſi in vnum faſciculum congeſtam materiam. Unde ni fallor deſumere poſsint quod opus nunquam intermoriturum conficiat. Habebunt etiam exteri Anglicanæ linguæ ignari, vnde guſtum aliquem percipiant horum temporum, donec exiſtat qui gentis noſtræ hiſtoriam, nomine maieſtateque Britannica dignam, & poſsit & velit pertexere. Candorem, ſimplicitatem, veritatem eouſque colui in hoc opuſculo, vt nihil magis verear, quam ne mihi mei ſuccenſeant quaſi non ſatis pio, quod nimis pius eſſe noluerim. Sunt, qui principem bonum, μὴ πονηρὸν ἀλλ᾽ ἡμιπόνηρον eſſe debere contendunt. Hoc nemo dicit (opinor) de hiſtorico, cenſere plurimi videntur, adeo vt, vel in Deum, vel in patriam parum pius habeatur plerunque, qui in hiſtoria tradenda ſaltem ἡμιπόνηρος eſſe noluerit: quique affirmando incerta, comperta reticendo, multa condonare affectibus recuſet, modo cum religionis veræ patriæque amore coniunctis. Quantam enimuero iniuriã veritati faciunt qui à mendacijs & falſitate ad eam ſuffulciendam adminicula emendicant? Apagite: Non habemus his opus, & vt maxime habeamus, adeo non erit è re noſtra huiuſmodi præſidijs inniti, vt plus damni adſerat vnum pium mendacium detecta fraude, quam emolumenti mille alia, tametſi artificioſe adeo concinnata, vt à nemine poſsint redargui. Huic rei exemplo poſſunt eſſe pontificij, quorum ementita miracula, impoſturæ, & Legendæ mendacijs contabulatis ſuperſtructæ, hoc præſtiterunt, vt iam, quantumuis vera narrantibus, nemo velit fidem adhibere. Facile igitur paſſus ſum, vt apud me vincat (quæ inuitis omnibus vincet laudem vbique) veritas. Quod potui præſtiti. Politè ſcribere, facundè, prudenter, non potui. At verè, & fide (quod aiunt) Attica, potui. Si vſquam lapſus ſum, error eſt non malitia, cui candidus lector facile (vt ſpero) ignoſcet. Id obnixè precor, Deumque ſimul Opt. Max. obſecro obteſtorque pro immenſa bonitate ſua, vt hic meus labor (quem ad alium non direxi ſcopum quam eius gloriam eccleſiæque ſuæ vtilitatem) debitum, & exoptatum à me, ſortiatur ſucceſſum. Vale.

RERVM

RERVM ANGLICARVM ANNALES, AB ANNO DOMINI M.DVIII. AD ANNVM M.DLVIII.

Per Studioſum quendam in gratiam exterorum res noſtras noſcendi cupidorum conſcripti.

LIBER PRIMVS.

FATO poſtquam functus eſt Henricus eius nominis ſeptimus, Henricus filius (quem vnicum reliquit) Walliæ Princeps, regni gubernacula ſuſcepit, duodeviginti annorum adoleſcens, multis animi corporíſque dotibus illuſtris. Erat quippe, ad ſtaturam quod attinet, procerus, facie item venuſta, & forma per omnes ætatũ gradus vſquequaq; plane regia, ingenio docili, & ad literas ſuapte natura ſatis propenſo, donec voluptates (quas facile ſuggerit dominationi licentia) à ſtudiis intẽpeſtiuè auocarent; animo deindè magno, adque fortitudinis iuxta ac munificentiæ laudes aſpiranti. Hanc indolem rectorum cura excepit adeo non infelix, vt ſi regni primordiis extrema reſpondiſſent, inter maximos omnino Regum noſtrorum Henricus octauus haberi, iure ſuo merito debuiſſet. Neque enim temere reperies, qui, ſi annos ſpectes regiminis eius viginti priores, res, aut foris geſſerit fœlicius, aut domi prudentius adminiſtrarit, quíve apud vicinos principes authoritate magis polluiſſe noſcatur. Hoc ego magna ex parte parentis prudentiſſimi & auiæ adhuc viuentis conſilio aſcribendum duco, qui amicos iuuentuti eius præficiendos curarunt, ſapientia, pietate, & vitæ integritate præſtantiſſimos, quorum nixus auxilio, ætatis lubricum præteruectus, ſcopulos ad quos difficillimum eſt non impingere, fœliciter declinauit. Poſtquam verò ijs vel morte ſublatis, vel ita ſenio fractis vt rebus gerendis vtiles & idonei amplius non eſſent, & eam ætatem is attigiſſet quæ verecundiam plerunque ſolet exuere, verecundiam inquam egregiæ virtutis cuſtodem: ſuo tunc ingenio vſus, in ea lapſus eſt vitia, quæ ſuperiorum temporum laudes, luxus & ſæuitiæ maculis non leuiter fœdarunt. Cæterùm vt hæc mittamus, ſuo tempore opportunius commemoranda, viri iſti tam egregij quos conſtitutos diximus vt adoleſcenti Regi eſſent à ſecretis, fuerunt,

Henricus octauus. 1509.

Conſiliarij Regij.

1 Gulielmus Waramus Cantuarienſis Archiepiſcopus & Angliæ Cancellarius.
2 Richardus Foxus Epiſcopus Wintonienſis.
3 Thomas Ruthallus Epiſcopus Dulmetenſis.
4 Thomas Hovartus Surreiæ Comes Angliæ ſummus Quæſtor, ſiue (vt nunc loquimur) Theſaurarius.
5 Georgius Talbottus Salopiæ Comes & familiæ Regiæ Seneſchallus.
6 Carolus Somerſetus Camerarius Regius.
7 Thomas Lovellus.
8 Henricus VViatus.
9 Edvvardus deinde Poynyngus

} EQVITES AVRATI.

HI poſtquam Regi defuncto iuſta funeri & exequiarum magnificè perſoluiſſent, ex ære ſolido mauſoleum porro ſtatuerunt inter Europæ ſplendidiſſima numeratum, quod tamen propter ſumptum haud ita magno conſtitit. Nam mille tantum libras in eius ſtructura impenſas ferunt. Situm id eſt VVeſtmonaſterij in loco ſepulturæ videlicet in medio ſacelli Beato Stephano dicati, quod ipſe à fundamentis (opus admirabile) religioſæ pietatis monumentũ iam olim excitarat. Memini me legiſſe xiiij. librarum noſtratium millibus (hoc eſt aureorum Gallicorum 26200) nec amplius hanc molem Regi conſtitiſſe, eodémque tempore nauem inſolitæ magnitudinis ipſum fabricaſſe, à ſuo nomine grandem Henricum appellatam, quam (ſimul ac armamentis ſuis inſtructa eſt) haud minori impendio perfectam cõpertum eſt. Nauis vero iſta vbi eſt, aut quid tibi iam præſtat ô Henrice? alterum illud opus (vt taceam cœleſte præmium) ad ſeculi vſque conſummationem tibi piæ munificẽtiæ buccinator erit perpetuus. Diſcite ô Reges veræ gloriæ vera trophæa, non ſemper in armis & claſſibus, ſed ſæpe, eáque durabiliora multo, in piis operibus collocanda. Quærite, quærite primum regnum Dei & Iuſtitiam eius, & cætera omnia vobis haud dubiè adiicientur. Verùm vt in inſtituto curriculo progrediar, cùm regnare cœpiſſet Henricus octauus Aprilis 22. 1509. coronationis ſolemnia non vſque ad Iunij diem 24. peracta ſunt. Conſiliariis interim regiis viſum eſt è reipub. futurum, ſi Rex, Catharinam fratris Arthuri non ita pridem defuncti viduam, & Fardinandi Caſtellæ Regis filiam ducat in vxorem, neque permittat tantum pecuniæ quantum illi aſſignatum fuerat dotis nomine, quotannis ex inſula exportari. Neque verò dubitatum eſt de his nuptiis primo quoque tempore conficiendis, niſi quatenus à nonnullis ſcrupulus iniectus eſt, Vtrum firma & conſtitutionibus eccleſiaſticis congrua huiuſmodi coniunctio futura eſſet, prohiberi quippe ſacræ paginæ ſententia nonnulli dubitabant, ne quis fratris ſui relictam ducat. Hoc impedimentum, bullæ Papalis omnipotentia ſuſtuliſſe viſa eſt, vt diſpenſante Iulio Pontifice, 3. die Iunij hæ nuptiæ ſydere parum fauſto celebratæ ſint, & vterque Princeps regiis ſimul inſignibus decorati, die Iohanni Baptiſtæ ſacro proximè ſequenti magna hæc pompa, & ingenti omnium ordinum lætitia tranſacta ſunt. Sed vt verum ſit illud Salomonis, extrema gaudij luctus occupat, à tempore coronationis quintus adhuc dies agebatur, quando Margareta auia regis paterna, Richmundiæ Comitiſſa, vitam cum morte commutauit. Mulier hæc fuit ſanctiſſima, atque ob multa in remp. beneficia, perpetuæ poſterorum memorię cum omni honore commendanda, niſi opera ſua nunquam intermoritura, laudes eius (vt ſileant ſuperiores) ſatis decantarent. Tamen vt cætera taceam, quæ ab illa in Academias noſtras collata ſunt, non poſſum non commemorare niſi ingratus ſim. Cantabrigiæ duo inſtituit collegia, vnum Chriſto, alterum D. Ioanni Euang. ſacrum, eáque prouentibus dotauit tam amplis, vt hodie præter famulos & miniſtros, plus minus 200 ſtudioſos alant, vtrique deinde Academiæ fundos reliquit non parui pretij, ex quorum fructibus ſtipendia in hunc vſque diem duobus Theologis perſoluuntur, qui ſacras literas ibidem publicè profitentur. Sepulta iacet prope filium in tumulo ex lapide lydio pulcherrimo, imagine eius ex ære inaurato impoſita.

1509. *Sepultura.* *Capella B. Stephani.* *Coronatio.* *Nuptiæ.*

ANNO CHRISTI 1510. REGN. 2.

REGIS Pater Henricus ſeptimus, aliquot ante mortem annos, legum violatarum examen per vniuerſum regnum inſtituit, fruſtra dicens ferri bonas leges, niſi pœnarum metu ad earum obſeruationem homines adigantur. Cum verò vix cuiquam parceretur qui criminis vel leuiſſimi argueretur, quin mulctam à legibus irrogatam perſoluere cogeretur; faucij (vt loquitur Virgilius noſter) iſta non tam ſeueritatis quàm auaritiæ tela eſſe clamitabant. Prudentiores autem muſſitabant, eò tendere hos regis conatus, partim vt coerceret ferocem populi inter factiones nutriti animum, partim vt locupletiores mulctando debilitaret, ſibique eadem opera vires ex pecunia adderet ac munimentum aduerſus bella ciuilia (quorum aliquot nuper

Henricus 8. 1510. *Empſon & Dudlaus.*

1510.

nuper viderat ſcintillas) ſi forte fauilla iterum in incendium erumperet. Vtut res fuerit, multos extitiſſe conſtat, qui alios accuſando, regis aucuparentur gratiam, ſibique ſimul rem facerent: pars enim mulctæ apud nos accuſatoribus cedit. Inter alios autem, duo erant præcipui, qui ceterorum duces & anteſignani habiti ſunt. Alteri nomen Richardus Empſon, alteri Edmundus Dudleyus: Vterque iuris patrij conſultus, & propter vtilem regi nauatam operam, Iudices nuper fiſcales conſtituti. Natus fertur Empſonus Toreſtriæ Northantonenſis pagi oppido, patre cribrorum opifice. Dudleyus etſi familia prænobili ortus, tamen fortuna vſus parum proſpera, diu cum egeſtate conflictatus eſt. At hiſce in negotiis cum aliquot menſes deſudaſſent, ad eam euaſerunt vterque potentiam, vt ſummorum procerum nemo eſſet, qui eorum gratiam omnibus modis non ambiret. Mirum proinde non eſt ſi opes ſibi accumularint quammaximas: ſed interim neque dubitandum eſt, inuidiam etiam ſimul quammaximam in ſeſe excitaſſe, quæ viuente Henrico ſeptimo etſi multum non nocuit, eo tamen extincto, vtrumque protinus euertit & peſſum dedit. Morti Rex vicinus, teſtamento mandauerat, vt ſi quid iniuſte cuiquam fiſcus abſtuliſſet, id iniuriam paſſo reſtitueretur. Reſtitutionem igitur flagitantium cum infinitus quotidie numerus ad regiam conflueret, non aliud viſum eſt remedium huius mali magis opportunum, quam ſi authores eius, Empſonum & Dudleyum, tanquam hoſtias, plebis irritatæ & tumultuantis furori placando, traderent immolandos. Ii igitur iudicio ſiſtuntur, magnorum criminum rei peraguntur, quaſi regis proditores reique publicæ hoſtes atrociſſimi, & damnati, morti denique adiudicantur. Hæc omnia ſub initium noui regni. Bonis omnibus exuti, Integrum iam annum poſt damnationem carceris ſquallorem perpeſſi erant, nec dum inſenſæ plebis ira deferbuerat. Dubium vnde, fama increbuerat, veniam miſeris Reginam à Rege impetraſſe. Proceres qui homines ignobiles tantum apud principem poſſe iam olim indignabantur, at plebs ab acrioribus aliquot inimicis facile concitata, fraudari ſe iuſta vindicta clamitabant, quotidianiſque libellis Regem fatigabant, quibus damnatos ad mortem depoſcebant. Ita ille quaſi coactus, ſecuri publicæ feriendos iubet, quod Auguſti die 17. factum eſt. Hic fuit exitus Empſonis & Dudleij, qui opibus affluentes, & gratia principis paulo ante florentes, dum præ his rebus cætera omnia nihili æſtimant, auræ populari mox victima facti ſunt, & nobis porro documentum, moderate potentiam conceſſam vſurpandi, neque temere committendum eſſe, vt belluam iſtam multorum capitum (plebeculam dico) in nos concitemus, quæ habenas nacta & irata, ſæuit immaniter. Filium reliquit Dudleyus Ioannem, qui fortunæ paternæ quaſi hæres factus, magnam potentiam, Dux Northumbriæ mox creatus, morte terminauit infœlici, ſobolemque reliquit plurimam ad noſtra vſque tempora florentiſſimam, cuius tamen hæredes maſculi, omnes iamdudum defecerunt.

ANNO CHRISTI 1511. REGN. 3.

Expeditio in Africam.

ANni huius primo die, ipſis videlicet Calendis Ianuarij, Regina filium Regi peperit, regni futurum hæredem. Hic autem magno Regis & popularium mœrore, 23. Februarij ſequenti extinctus eſt. Sub idem tempus, Ferdinandi Hiſpaniarum Regis oratores petitum venerunt à genero auxiliares copias ſagittarios 1500. Bellum quippe tunc temporis gerebat Ferdinandus contra Saracenos Africam incolentes. Annuit promptiſſime Rex, at habito delectu, eam manum quatuor regiis nauibus impoſitam, Duce Tho. Barone de Darcy ad ſocerum quam poteſt celerrime amandat. Ad terram Hiſpanam vix dum appulerant, cum audiunt, pace facta, eorum opera Regem non egere. Stipendia tamen liberaliſſime ſingulis perſoluta ſunt, Dux & qui eum comitabantur nobiliores, muneribus honotati, & ita cum multa gratiarum actione omnes dimiſſi, ad ſua reuerſi ſunt. Ipſis adhuc abſentibus, Margareta Sabaudiæ Duciſſa (quæ Maximiliani Cæſaris erat

Item in Geldriam.

1511. filia, & Belgicarum prouinciarum Gubernatrix ſub Carolo Hiſpaniarum principe) ſimilem cohortem, nempe ſagittariorum 1500. à Rege noſtro impetrat, vt iis contra Geldriæ Ducem (quocum ipſi erat bellum acerrimum) vteretur. Duce Edvoardo Poynyngo milite ſtrenuo & magnæ apud Principem ſuum authoritatis, multa, per ſpatium quinque menſium quibus abfuerunt, fortiter ab illis geſta ſunt, ad Brimnoſtam, Aſcam, & deinde Veuloam. Laudati & remunerati 1400. ad ſuos incolumes redierunt: nam centum ſors bellica abſumpſerat. Centurionum quatuor, egregiæ fortitudinis, præmium, honorem acceperunt militiæ ſummum, equites aurati à Carolo principe (mox Cæſare) creati: Io. Nortonus. Io. Foggus, Io. Scotus & Tho. Lyndus. Erat hoc tempore Scotorum Regi cum Luſitano bellum, cuius prętextu, Andreas quidam Battonus, nobilis pyrata, omnes naues per oras Angliæ aut Scotiæ commeantes deprędatus eſt, Luſitanas ſemper eſſe dictitans cuiuſcunque demum eſſent nationis, aut ſaltem Luſitaniiş mercibus onuſtas. Ad hunc comprehendendum miſit Rex Edovardum Hovartum ſummum Angliæ Thalaſſiarcham, fratremque eius D. Thomam Hauartum Comitis Surreiæ primogenitum, & Ioannem quendam Hoptonum. Ii prędonem aſſequuti, poſt longam & cruentam pugnam, viuum eum (ſed lethaliter ſaucium) ceperunt, duaſque eius naues cum omnibus ſociis qui pugnantes non ceciderant Londinum deduxerunt.

Bartonus pyrata capitur.

ANNO CHRISTI 1512. REG. 4.

Bellum Gallo indicitur.

NVllum adhuc bellum Henrico erat cum principe quoquam externo, neque vero vt eſſet, prudentiorum amicorum optabat quiſquam. At iuueni Regi qui viceſimum primum iam ætatis annum agebat, neſcio quo modo geſtiebat animus belli caſus experiri, quod nondum expertis (ſecundum adagium) dulce eſt. Cum Ludouico XII. Francorum Rege ante annum vnum aut alterum inito fœdere pacem fecerat: Iam nihilominus à Iulio Papa Rom. ſe facile paſſus eſt exorari vt Ludouico confœderato bellum indiceret. Is nimirum Pontifex qui Cæſari Iulio ſimilior cuius nomen ſumpſerat, quam Petro cuius ſucceſſor haberi voluit, vt tanquam alter Nero, ſedens otioſus, orbem terrarum bellorum incendiis conflagrantem ſpectaret, Regem noſtrum literis conſcriptis orauerat, vti in oppugnando Gallo ſibi non deeſſet: qui nimirum nec Deum veritus nec homines, non ſolum pecuniis ſacris manum admouiſſet, Gulielmum Cardinalem ad Pontificatus vſurpationem impuliſſet, Alphonſum Ferrarienſem & Bentiuolos ſibi rebelles fouiſſet: ſed Italiam nunc vniuerſam ſuæ tyrannidi ſubiicere decreuiſſet. Quapropter, per amorem ſaluatoris, per maiorum ſuorum pietatem (qui S. Rom. Eccleſiæ manus adiutrices nunquam recuſaſſent porrigere) perque denique filialis obſequij vinculum firmiſſimum obteſtatus eſt vehementer, vt procerum Italiæ ſancto fœderi ſe adiungere non grauaretur, cuius nimirum, ipſi, caput illum & Imperatorem ſummum delegiſſent. Literis huiuſmodi acceptis, petitioni Pontificis libenter & prompte Rex annuit. Veruntamen, vt anſam fœderis dirimendi arripiat: controuerſiarum ſe placet arbitrum interponere inter Pont. & Gallum, quem miſſis legatis hortatur, vt armis diſcedat: Id ni faciat, Pontificis defenſionem contra communis pacis turbatorem ſe ſuſcepturum non obſcure denunciat. Petitionem vero illam ſpernens, Gallo bellum indicit per fœcialem, ſimulque monet, vt Galliæ regno cedat, cæteriſque prouinciis, Normaniæ videlicet & Aquitanicæ, quas haud bono iure poſſideret. Icto deinde cum Maximiliano Cæſare Hiſpano item & Pontifice fœdere, de oppugnando communibus viribus Gallo initur conſilium. Inuitat noſtrum Hiſpanus, vt in regionem ſuam traiiciat copias & inde Gallum adoriatur, pollicitus, præter certum equitum numerum, tormenta bellica, iumenta ad vecturam, commeatum & multa alia ad huiuſmodi expeditionem neceſſaria. Rex noſter ſoceri pollicitationibus fidem habens, magnum

conſcribit

conſcribit exercitum, cuius partem vnam nauibus imponit vt mari rem gerat, alteram in Hiſpaniam curat traiiciendam. 1512. Maritimis copiis præerat Edmondus Hovartus Thalaſſiarcha qui claſſi Gallorum factus obuiam in ſinu Armorico, prælio cum iis decertauit. In eo nihili ſane memorabile geſtum eſt; Prætεrquam quod, duæ magnæ naues (vna 700. habuit propugnatores Anglos duce Th. Kneveto milite, altera 900. Gallos ſub Primalgueto Britone) hæ inquam ſibi mutuo harpagonibus connexæ, poſt diuturnam pugnam, ambæ tandem incenſæ cõflagrarunt, nemine protinus ſeruato qui caſu hoccine malum acciderit, an cuiuſquam audacia accerſitum fuerit, enuntiaret. Alter vero exercitus cui præficiebatur Tho. Grayus Marchio Dorſetius, militum habuit fortiſſimorum 10000. & inter eos Germanos 500. duce Guointo quodam Flandro. Ii poſtquam in eam Arragoniæ oram appulerunt quam Biſcaiam nuncupamus: dum vt Rex ea præſtaret quæ pollicitus fuerat expectarent, aliquot menſes elapſi ſunt. Ille autem promiſſis lactabat in Galliam feſtinantes, nec aliud quippiam auxilij largitus eſt. Acciderat enim vt noſtris aduentantibus, moreretur Gaſto Fluſſatium Comes, quocum Ioanni Regi de regno Nauarreno erat contentio. Ioannes igitur qui copias Ferdinando ad hoc bellum promiſerat, poſtquam ſublatum æmulum audiuit, vtrum propter ingenij leuitatem, vel quod ita rebus ſuis conducere exiſtimabat, miſſis oratoribus cum Gallo fœdus clandeſtinum iniit. Quod poſtquam Ferdinando nunciatum eſt, omiſſa in Galliam expeditione, in Nauarrenum arma conuertit, cupiens porro & nullum non mouens lapidem vt noſtras ibidem copias ad illam expeditionem traduceret, abnuente Dorſetio qui abſque nouo mandato à præſcripto regio diſcedere ſibi integrum non eſſe aſſeuerabat. Erat tunc temporis Nauarrenus ab omnibus rebus imparatus, proceres ſui in factiones Acramontanorũ & Bellomontorũ diſtracti vt nihil poſſet expedire, duo potentiſſimi Reges totis viribus oppugnaturi aduentare dicabâtur cum copiis magnis, Gallus autẽ (in quo ſolo ſpes erat) procul aberat, aliis porro bellis occupatus. Ad primũ igitur Hiſpani impetum Regnum deſeruit, ſeque vna cum coniuge & liberis cis Pyrenæum Benearnium recepit. Nouo hunc in modum regno Ferdinandus occupato, de Gallia debellanda haud amplius ſollicitus, à genero Henrico ſcriptis literis vehementer flagitauit ne copias ad Gallicum bellum deſtinatas ſibi grauaretur commodare, donec omnia ad animi ſui ſententiam in regno Nauarreno ordinaſſet. Huic ſoceri petitioni Rex annuit libenter, ſine fructu tamen: Nam milites noſtri inſolito regionis æſtu & fortium vinorum potu corpora inflammati in morbos paſſim inciderunt, vnde plus minus mille homines (aut vt quidam tradit 1800.) paruo temporis interuallo interierunt: Vlterioris igitur moræ pertæſi duces (velint nolint) vela facere compulerunt, irato vehementer Rege, quando de reditu eorum nuntiatum eſt, adeo vt de pœna, tali proteruiæ debita irroganda aliquando cogitarit, donec multitudo delinquentium vniuerſos noxæ exemit. Menſe Maio profecti, paulo ante Natales reuerſi ſunt.

In Hiſpania fruſtra traijcitur.

Hiſpanus regnum Nauarrenũ occupat.

ANNO CHRISTI 1513. REG. 5.

COncilium Regni ſummum (quod Parliamentum vocamus) ſub initium huius anni coactum eſt. In eo, bellum Gallo magnis viribus inferendum decernitur, ſimulque in eius belli ſumptus pecunia ingens ſubſidij nomine populo imperatur. Tum primo ſtatim vere claſſis emittitur nauium magnarum 42. præter actuarias & minores ſcaphas. Hinc præfectus, Angliæ Thalaſſiarcha, ſeu (vt vocant) Admirallius, dum ad fortitudinis laudem importunè anhelat, tanti apparatus conatum ſua temeritate eluſit. In portu qui Breſtæ oppido vicinus eſt exſcenſionem parat, & primus hoſtilem terram niſus ingredi conto in mare detruſus ac ſubmerſus, ex tot Anglis quot illa claſſis ferebat, ſolus periit, militiſque ſtrenui ſic functus officio, ducis tamen temerarij notam non effugit. Cæteri namque Im-

Admirallius ſubmerſus.

1513. peratoris interitu conſternati, omiſſa expeditione in Angliam eueſtigio reuertuntur. Hoc caſu Regi nunciato, Tho. Hauarto Admirallij fratri primogenito eam præfecturam demandat, diligenter monens, vt operam fortem reipublicæ nauando, fratris necem tam indignam vltum eat. Ac is certe ſumma celeritate vſus, naues iterum ſtatione educit, quibus omnia maria per vniuerſam Galliæ oram peruagatur, tantum terrorem hoſtibus incutiens vt nemo vel cymba piſcatoria per eos dies è portu ſoluere auſus ſit. In ſinu igitur Vitſandio exſcenſionem facit, totam Regionem ferro & igni populatur, deinde nemine reſiſtente naues ſuas incolumis repetit. Rex interim quam maximo exercitu coacto, Iunij vltimo quadringentarum nauium claſſe Caliſium delatus eſt. Inde 21. Iulij progreſſus, omnes copias in hoſticum educit, & Teroanam Morinorum Ciuitatem rectà petit, vt eam iam antea per duces ſuos obſidione cinctam vniuerſi exercitus viribus oppugnet. Gallorum copiis prope Dernomam obuiam factus eſt. Ii prima facie congrediendi animo aduentare viſi ſunt, ſiue autem ſuis viribus diffiſi, aut (quod à noſtris traditur) tormentorum in idoneis locis collocatorum diſploſione, ordines turbati, quaſi viſi ſimul & victi ſiue fugati ſiue impar certamen ſponte declinantes, abierunt, nec vſpiam loci ſe noſtris poſtea oſtenderunt. Teroanam igitur nullo prohibente petrectum eſt. Habuit ea ciuitas (vt noſtri tradunt) propugnatores tunc temporis 4000. & inter eos equites 600. quibus non erat difficile locum tam munitum contra exercitum quantumuis magnum tueri, ſi commeatu & aliis rebus neceſſariis inſtructi fuiſſent. Iſta cum deeſſent, miſerunt qui Regi ſuo nunciarent, quantis in anguſtiis verſarentur. Ille multiplici bello ea tempeſtate diſtinebatur. In Aquitaniam & Nauarram impreſſionem tum nuper fecerat Hiſpanus, & Heluetij Trimollium magno prælio apud Novariam non ita pridem ſuperatum per eos ipſos dies obſeſſum, Divione Burgundiæ oppido tenebant. Inde factum eſt, vt diſtractis in diuerſas partes copiis, non vltra 20. peditum millia (quorum dimidia pars Germani erant ſub Gheldrenſium ducis imperio) & Cataphractos 2500. ſecum ſub ſignis habuerit. His ſtipatus, Ambiani conſedit, vt propinquitate loci ſpem auxilij oſtentante fortius obſidionem ſui tolerarent, quam in longum trahi multum ſua intereſſe intellexit. In exercitu noſtro erant peditum 40000. equitum vero 5000. vt Gallo nobiſcum congredi tutum non fuerit. Sed neque ipſi erat in animo fortunam prælij tentare, quæ ſi aduerſa in tali tempore extitiſſet, Galliæ Regnum nobis denuo occupandi, viam facilem omnium prudentiorum iudicio præbuiſſet. Ille igitur Ambiani deſidens otioſus, ne tantæ ciuitatis periculum (quo reuera angebatur vehementer) negligere ac nihili facere videretur, copias quaſdam Teroanam verſus mittit, quibus dat in mandatis, vt 80. grauis armaturæ equites (ſed ſine equis, tale nempe ſubſidium Teroanenſes petebant) in ciuitatem ſi aliqua ratione id fieri poſſit, deducant. Per noſtrorum vigilum ſocordiam, hoc illi non difficulter præſtiterunt. Longa ſiquidem pax & deſuetudo effecerat, vt ad bellica munia milites noſtri parum adhuc prompti exiſterent. Ad hanc eorum negligentiam, Galli duplici ſtultitia protinus compenſarunt. Nam cum eadem opera commeatum aliaque quibus oppidani indigebant comportare potuiſſent, erratum ſuum iam ſero emendare cupientes, eandem viam repetere decreuerunt. Noſtri vero ea re præuiſa, nouam munitionem excitarant, quæ eos ingreſſu prohiberet, & inſuper magnum equitatum, cum xv. Germanorum peditum millibus in inſidiis locarant qui redeuntibus viam præcluderent. Galli igitur ad mœnia accedentes, poſtquam aditum ſibi nullum in Ciuitatem patere intellexerunt, nihil ſuſpicantes mali, redierunt, & non multum itineris emenſi, quaſi iam tuti à vi hoſtili, galeas alij exuebant æſtus impatientes, epotandis lagenis alij operam dederunt, equos porro bellicos plerique dimiſerant, alioſque minores vt commodius incederent iam conſcenderant, cum ab hoſtibus impetum in ſe fieri conſpicerent, quem ne tantillo quidem tempore ferentes, nulla defenſione facta, fugæ turpiter ſe mandauerunt. In ea perturbatione amiſerunt Galli Cataphractos plus minus 300. captique fuere

Teroannæ excidium.

Pugna calcaria.

fuere multi nobiles, Longvillanus, Badius, Claromontius Andenſis, Buſſius Amboſius, Baiardus, Folietta & Paliſſæus, qui paulo poſt aſtu ſe captiuitati eripuit. Habeo idoneos authores, perſuaſum plurimis tunc temporis fuiſſe, aditum ad regnum Galliæ occupandum noſtris ea victoria patefactum ſi occaſione oblata vſi fuiſſent: Quippe tanto pauore Gallorum exercitum defixum ferunt, accepto huius caſus nuntio, vt nil niſi fugam cogitaret, ac Rex in primis qui cum fletibus & lachrimis nedum querelis miſeris ac fortunæ ſuæ deploratione non abſtineret, quo fugeret circumſpiciebat, & Britanniam citeriorem pernicibus equis iam petere decreuerat. Noſtri enimvero de Teroana capienda tantum ſolliciti, captiuos in caſtra deducere ſatagebant, neque hoſtes fugientes longius proſequi voluerunt. Hanc pugnam calcariam Galli ſolent appellare, quod in eo calcaria quàm gladij ſibi magis fuiſſent vſui. Teroanenſes poſt hanc cladem omni meliori ſpe abiecta, de deditione facienda colloquium non detrectant, & conſulto rege ſuo, Auguſti 23. paciſcuntur. Impedimentis ſaluis, ſignis elatis, & explicatis, tympanis etiam perſtrepentibus, milites abire permiſſi: Ciuibus porro indultum, vt ſupellectilem exportarent. Paucos ante hanc deditionem dies venerat in caſtra noſtratium Maximilianus Cæſar, & (quod genti noſtræ honorificum, ac memoratu digniſſimum arbitror) accepto 100. aureorum diurno ſtipendio præter ea quæ copiis ſuis annumerata ſunt, ſub ſignis Regis noſtri ipſe militare dedignatus non eſt, geſtata rubra cruce & roſa bicolore, Anglo militantium ſymbolo. Hic enimvero tanquam ſpeculator magis quam ſocius veniſſet, cum videret in quantas difficultates Gallum Rex coniecturus eſſet, ſi laboranti inſtare vellet, & interiora Galliæ penetrare, quanquam Gallo hoſtis certiſſimus, tantis tamen progreſſibus noſtrum euehi nolebat, ac proinde omni ratione ſuadebat, vt Teroanam relictam demoliretur, & copias Tornacum deduceret. Tarditatis nempe (nec ſine cauſa) regem incuſabat, quod æſtate iam præcipiti (nec ante) profectus eſſet, hyemem præ foribus eſſe dicens, vt operæpretium futurum non ſit, tantis ſumptibus exercitum alere, quando nihil præclari geri poſſit. Ciuitatem vero tam procul ſitam difficulter à ſuis teneri poſſe, diruendam igitur, nec hoſti vt propugnaculo ſit relinquendam. Tornacum deinde Neruiorum oppidum quanquam ditionis Franciæ, Flandria tamen & Hannonia (velut inſulam mari) cinctam demonſtrabat, & à reliqua Francia procul ſeiunctum. Ciuium quidem & incolarum magnum eſſe numerum & mœnibus haud inualidis locum munitum eſſe: At vrbanam plebem imbellem, præſidium alioquin nullum, commeatus nihil importatum eſſe: celeritate vtendum, opprimendos inopinantes, paucorum dierum obſidione ad deditionem cogendos. Gallo, ſi vellet eis ſubuenire, totam Hannoniam transeundam, & duo vel tria latiſſima flumina (inter quæ Scaldis & Carpus) traiicienda: Militibus ibi prædam paratam eſſe, ſibique certiſſimæ victoriæ triumphum: tantæ Ciuitatis acceſſionem haud pœnitendum fore imperij ſui incrementum, eoque minus negligendum, quod nihilo difficilius futurum ſit eam in officio continere, quam fuerit Gallo aduerſus tot infenſos populos, vſquequaque circumfuſos, iam per aliquot ſecula tueri eam ac defendere. Laborum bellicorum ſatietas, ne dicam tædium regem ceperat, & obuerſabatur animo aulicarum voluptatum recordatio: Quanquam igitur non deerant qui optima ſuaderent, faciliora ſequutus, Maximiliani conſiliis obtemperauit. Permiſſum Flandris qui hoc ſibi muneris depoſcebant, vt Teroannæ mœnia diruerent, foſſas complerent, & ædificia omnia præter ædem ſacram & Canonicorum domos incenderent, idque illi (propter ſolita vicinorum populorum diſſidia) auide lætique præſtiterunt. Teroana igitur capta & exciſa, Tornacum, quanta poſſunt celeritate contendunt, nihil ſibi reliquum facientes, quo famam aduentus ſui præuertant. Oppidani nihilo ſecius quod parabatur ſubodorantes, quantum patiebatur temporis anguſtia, ſe diligenter ad certamen præparabant, & ruſtici omneſque in vniuerſum incolæ regionis vicinæ, res ſuas in ciuitatem conuehentes, illuc tanquam in locum tutum ſe recipiebant. Hinc factum

1513.

Maximil. Cæſar Henrico R. militat.

Tornacum obſidetur.

1513. eſt, vt ciuitas alioqui non magna, quo tempore obſideri primum cœpta eſt, non minus quam 80. millia Vrbanæ plebis numeraret. Rei igitur cibariæ penuria ſtatim laboratum eſt: Nec ſpes auxilij affulſit vſquam. Rex procul aberat, præſidium nullum, imbelles ciues, oppidum duo magni principes 50. militum millibus ſtipati clauſum tenebant, & his omnibus ſæuior hoſtis intus vrgebat, dira fames. Paucos dies obſidionem tolerantes, incolumitatem pacti. Septembris 29. ſe ſuaque dediderunt. Tradita Ciuitate, ad ſacramentum Anglorum Regi dicendum omnes ciues adiguntur, iiſque, vt vicaria poteſtate præſit, Edvvardus Poynyngus Ordinis Georgiani miles præficitur. Tum poſtquam de commeatu prouiſum eſt, præſidium imponitur modicum, & arx noui imperij firmamentum ædificata. Ne vero politica tantum curare Rex videretur, iuriſdictionem eccleſiaſticam ad Tho. Wolſæum curauit deferendam, & omnes ad Epiſcopum agros pertinentes (proſcripto tàm Epiſcopo) in eum contulit, Wolſæum inquam, de cuius viri incrementis & immodica potentia, multa nobis in poſterum dicenda ſunt. *VVolſæus Epiſcop. Tornac.* His igitur rebus ita ordinatis, ingruente iam hyeme, de exercitu primo quoque tempore domum reportando initur conſilium. Id Regi cum placuiſſet, ipſe naue conſcenſa cum vix totos quatuor menſes abfuiſſet, ad ſuos penates duplici victoria lætus circa finem Octobris menſis peruenit. Aduentantem & vix dum reuerſum, noua palma excepit, victoriæ quam auſpiciis eius de Scotorum Rege cæſo, reportauit Havartus Surreiæ Comes. *Scotorum Rex cæſus.* Gallorum Rex multiplici bello laceſſitus (vt antea retulimus) per vetera amicitiæ iura & nuper inita fœdera, multum obteſtatus fuerat Iacobum Scotorum Regem eius nominis quartum, ne ſe tantis difficultatibus implicitum deſtitueret: ſi amici caſibus, non moueretur, ſibi tamen proſpiciendum monens, cui tutum non foret, gentis, ſuæ ſemper inimicæ, potentiam, talibus incrementis nemine impediente augeſcere. Abeſſe Anglum externo bello occupatum, & cum eo florem militiæ: arma igitur protinus inferret, & Beruicum ditionis Scoticæ notiſſimum oppidum, multos iam annos ab Anglis inſeſſam, receptum iret: facilem fore victoriam, modo occaſione rei bene gerendæ tam feliciter oblata vteretur. Fieri non poſſe, quin hoc bellum, ſibi honorificum, amico (ſi non & ipſi) vtile futurum eſſet, hoſtibus etiam documento, non contemnenda Scotorum arma, quorum priſtinas victorias, longa iam & ipſis damnoſa pax obliterarat & Anglis è memoria excuſſerat. Porro ne ſumptibus grauarentur, 50. millia Francicorum nummum ad commeatum & tormentarium apparatum ſe largiturum. His rationibus iuueni gloriæ appetenti haud difficultes perſuaſum, vt Regi noſtro quocum fœdus nuper ſanciuerat, cuiuſque ſororem in matrimonio habebat, illa multum reclamante, bellum, ſibimet exitiale, ſuis funeſtum & multarum calamitatum cauſam inferret. Coacto igitur exercitu quam potuit maximo, in fines noſtros irruēs, arcem quandam (Noramiam dictam & Epiſcopo Dunelmenſi pertinentem) circumſidet. Ea poſtquam tantum Regem ſex dies diſtinuiſſet, ipſi in manus tradita eſt. Inde Beruicum mota ſunt caſtra, igne & ferro regione omni quacunque tranſitum eſt fœdata. Hæc poſtquam nunciata ſunt iis quibus regni cura & procuratio in abſentia principis demandata fuerat: Habito per totam borealem regni partem delectu, vt omnes copiæ Alueuici ad certam diem conueniant edicitur, inde ſub duce Thoma Hauarto Surreiæ Comite recta in hoſtem perrecturæ. Inter primos accurrit (magna patris lætitia) Thomas Thalaſſiarcha, Comitis filius, ſecum adducens manum 5000. veteranorum, quorum fortitudinem in naualibus pugnis ſæpe habuerat exploratam: Poſt eum Barones hi, Dacrius Eliffordus, Scropus, Latimerus, Couyerus, Iuulæus & Ogleus: Equites deinde aurati, Apphardus tormentorum præfectus, Perceius, Sidnæus, Bulmæus, Staulæus, Molineus, Strangvvaius, Tempeſtus aliique. His de ſumma rei conſultantibus, viſum eſt, Fœcialem ad Regem mittere, qui de iniuria facta expoſtulet, & Regem contra ius faſque non ſolum affinis, ſed & confœderati regionem vaſtaſſe quereretur, ipſoſque proinde paratos eſſe diceret, inito prælio huiuſmodi pactorum &

conuentorum violationem vlciſci, modo aliquot dies aduentum ſuum præſtolari ille non dedignetur, & loco vtrique exercitui opportuno copiam pugnandi facere. Rex de violatione fœderis ſcripto ſe purgat, teſtatus Deos & homines, priorem Henricum iniuriis crebris alienati in ſe animi indicia dediſſe. Prædones Anglos vbique per limites Scotiæ graſſari impune querebatur, Andream Bartonum hominem fortem & honeſtum Regis ipſius mandato iniuſte cæſum, & Heronem quendam qui Robertum Carrum Scotum prænobilem interemerat, ſe palam in Anglia oſtentare, Rege ad tantum facinus conniuente: His de rebus ſæpe per legatos conqueſtum ſe aſſerebat, ſed ſurdo, quod aiunt, cecinisse: Sibi proinde quid reliquum quam vt armis ſe ſuaque aduerſus regis iniuſtitiam tueatur? Quod vero ad congreſſum attinet, accipere ſe conditionem adiecit, locumque ac tempus certaminis deſignauit. Adſunt igitur ad diem condictum ambo exercitus: Et Rex vt ſublata omni fugiendi ſpe, ſuos ad reſiſtendum fortius animaret (conſilio neſcio quam ſapienti, certe parum tuto) dimitti iubet omnes equos, in dextris ſuis, non in equorum pedibus ſalutem quærendam dicens: deinde exemplo ſuo quid alios facere velit oſtendens, relicto quo vehebatur iumento, ad pedeſtrem pugnam ſemetipſum comparat. Idem cæteris facientibus, omnes pedites cum hoſte congrediuntur. Poſt longam & cruentam dimicationem, ad noſtros inclinauit victoria. Habebant Scoti tormenta magna 22. quæ nullo illis vſui fuerunt in eo prælio, quod pilas eiacularentur, ſupra capita hoſtium, collem quem inſederant ſcandere nitentium. Noſtris præcipua ſpes erat in ſagittis, quibus 4. alas Scotorum leuius armatas (nam in acies quinque Rex copias ſuas diuiſerat) ita continenter verberarunt, vt cæteris operam fortem nauantibus, in fugam eas compulerint. Mediam enimvero quam Rex tenebat, quod ex viris conſtaret lectiſſimis, & contra vim ſagittarum melius munitis, non ſine longo & difficillimo certamine profligarunt. Nam Scoti, etſi ab Anglis vſquequaque incluſi, vt in gyrum pugnare coacti ab omni parte pellerentur: reſtiterunt tamen pertinaciſſime, eoque magis hauddubie, quod Regem ſuum non audirent ſolum hortantem, ſed apud primos ordines ſtrenuiſſime dimicantem cernerent, donec multis vulneribus confoſſus mortuus concideret. Cum illo cæſi feruntur filius eius nothus S. Andreæ Archiepiſcopus, & duo alij Epiſcopi, duo item Abbates. Comites XII. Barones 17. & cæterorum 8000. Nec minor numerus captiuorum cenſetur. Omnia item tormenta capta ſunt, & ſigna militaria fere omnia: vt maxima omnino victoria fuerit æſtimanda, niſi etiam tam cruenta, vt 1500. occiſos amiſerimus. Pugnatum eſt Septemb. 9. prope montem Flodonam in colle qui Piperdi dicitur, non procul à Bramſtona. Haud me latet Scoticarum rerum ſcriptores conſtanter aſſeuerare, Regem in acie non cecidiſſe, ſed fugientem à ſuis interemptum: corpuſque in Angliam aſportatum, non Regis fuiſſe, ſed Alexandri cuiuſdam Elfinſtonij adoleſcentis nobilis, ſtatura vultuque Regi non diſſimilis, quem paludamento Regiiſque inſignibus ille ornauerat, vt ſe proſequentes falleret, & alibi prælantibus tanquam præſente rege animum adderet. Cæterum vt nihil dicam de magno ſummæ nobilitatis numero, quorum cadauera, ibi loci reperta verum Regem ab iis ſtipatum atque fictitium illum alibi potius depugnaſſe affatim indicant: Satis conſtat, à multis captiuis cadauer agnitum, qui non aliud quam regium fuiſſe pro certo confirmarunt, quanquam vulneribus innumeris deformatum. Nam immani plaga iugulum hiabat, læua manus duobus ictibus fere amputata vix brachio dependebat, & corpus multis in locis ſagittis confixum viſebatur. Hoc mortis genere ſublatus interiit in ipſo iuuentutis flore Iacobus quartus Scotorum Rex, qui propter multas & egregias animi corporiſque dotes, longiori ſane vita dignus videbatur. Fuit enim ingenio acri, & oris dignitate ſumma præditus, magnanimus, comis, affabilis, munificus, & adeo à clementia non abhorrens, vt ad ſupplicia de ſontibus expetenda inuitum cogi omnes facile animaduerterent. His virtutibus effecit, vt viuum ſui chariſſimum haberent, mortuum

1513.

Pugna Flodoniana.

1513. tantum deſiderarent & luctu proſequerentur, quantum nullum priorum Regum, vt hiſtorici quidem omnes prodiderunt. In hanc enimvero calamitatem non incidiſſet, ſi prudentiorum monitis obtemperaſſet, ſuadentium, vt iis rebus quas ante pugnam in ea geſſerat expeditione contentus, domum rediret, nec cum tam paucis vniuerſi regni ſtatum in diſcrimen committeret: quippe famæ & gloriæ, amicitiæ item, abunde ſatisfactum. Sed cum orator Gallus & amici quidam Regij Gallicis donis culti contra tenderent: Principi magnanimo & ſupra quam dici poteſt pugnandi auido facile perſuaſum eſt, vt noſtros cum magnis copiis aduentantes, opperiretur. Defuncti corpus (ſaltem ſi corpus id fuerit regium & non Elfinſtoni) plumbea capſula incluſum atque in Angliam delatum, mandato Regis noſtri ſatis inhumano (ne dicam crudeli) in neſcio quo angulo inſepultum abiectum eſt, eam nempe pœnam fœdifrago & periuro debitam dictitabat, cum belli ſumendi prætextu probabili haud omnino deſtitueretur, vt ex iis quæ ſupra dicta ſunt ſatis liquet.

ANNO CHRISTI 1514. REG. 6.

Hauartorũ ſtemma & honores.

IN ſequentis anni ſub initium Tho. Hauartus Surreiæ Comes, qui de Scotis victoriam ſupradictam reportarat, ad auitam dignitatem conſcendit, factus Norfolciæ Dux. Eum nempe titulum pater eius Ioannes hæreditario iure conſequutus eſt, à Thoma de Brotherton Regis Edvv. primi filio, Segrauiis & Movvbraiis (qui omnes Norfolciæ duces extiterunt) ſtemma ducens. Sed quod in pugna Boſvvortharca (in qua cecidit) à partibus Ricardi tyranni ſtetiſſet, eo honore ipſe poſterique multati ſunt. Iſti Thoma anno 1524. extincto, in eodem honore ſucceſſit Thomas filius, qui anno 1554. diem clauſit extremum. Ex illo genitus eſt Henricus (egregiæ ſpei iuuenis qui patre viuente, capite truncatus eſt extremis huius Regis temporibus. Hic filios reliquit Thomam Ducem Norfolciæ poſtremum (qui & ipſe anno 1572. ſecuri percuſſus eſt) at Henricum, mortuo patre adhuc lactentem, virum doctiſſimum itidem ac diſertiſſimum, quem rex noſter Iacobus, Northantoniæ Comitem, omnium bonorum ſumma cum gratulatione nuper creauit. Thomas autem prædictus, tres filios habuit ſibi ſuperſtites, Philippum, Thomam & Gulielmum. Philippus Surreiæ (ac etiam propter matrem Arundelliæ) Comes, damnatus ad mortem anno 1589. breuique poſtea morbo in carcere abſumptus, paruulum reliquit Thomam, qui nunc regis noſtri gratia paternorum honorum ſucceſſor factus eſt, ex quo etiam fonte munificentiæ regiæ, patruo eius Thomæ (viro magnanimo) Comitatus Suffolciæ titulus accreuit, & Camerarij ſummi manus honoratiſſ. Iam præter hos quos recenſui Hauartos, habet etiam hæc familia Carolum Nottinghamiæ Comitem Angliæque Thalaſſiarcham, ex patre Gulielmo Thomæ Norffolciæ Ducis nepotem, magni nempe illius Scotorum triumphatoris. Hic eſt qui auitæ virtutis æmulus, claſſem illam Hiſpanorum, vano vocabulo inuictam appellatam, Eliſabethæ Reginæ auſpiciis anno 1588. fœliciſſime debellauit. Denique (vt omnes enumerem) Thomas Hauartus ex eadem ſtirpe oriundus, vicecomitis Bindonenſis honore potitur, à Thoma Norfolciæ duce per Thomam filium genus ducens. Ita nobiliſſima hæc familia quam paucis abhinc annis afflictam iacere vidimus, hodie florentiſſima, quatuor oſtendit Comites, prætereaque, vicecomitem vnum, viri hi omnes egregij magnique nominis, vt de illis iam poſthac multa perſcribenda ſint. Viſum eſt igitur eorum genealogiam ſemel & paucis explicare, ne ſingulorum genus prout eorum mentio inciderit repetendo, lectorem morari cogar. Nunc vt pergam, cum Norfolciæ duce alij etiam honorum nouis titulis ornati ſunt, Caroli duo, Brandonus & Somerſettus (hic Wigorniæ Comes ille Suffolciæ dux creatus) Edouarduſque item Stanlæus Baro factus de monte aquilæ. Brandonus, patre natus eſt Gulielmo Brandono equite aurato, qui ſignum militare Henrici ſeptimi portans in pugna

Brandonus Dux Suffolciæ.

Boſvvor-

Boſvvorthana, manibus Richardi tertij Regis obtruncatus cecidit. Filium eius paruulum relictum Henricus regnum adeptus magna cura educauit, & adoleſcentis principis filij ſui famulitio (pene dixeram ſodalitio) admouit. Hic cum eum haberet chariſſimum, tam ob paterna merita quam ſua obſequia, vicecomitem Inſulæ creauit: nec hoc contentus, Mariam ſororem quę Gallorum Regi poſtea nupſit, ipſi deſpondere in animo habens (id multis ſaltem perſuaſum erat) Ducis Suffolciæ titulo prius cohoneſtandum decreuit, quod his diebus, in feſto videlicet purificationis factum eſt. Quomodo vero nuptiis ſperatis exciderit, poſteaque ex inſperato potitus ſit, in ſequentibus narrabitur. Somerſetus Henrici ex Lancaſtrenſi familia Somerſetenſis Ducis poſtremi filius naturalis, honoris paterni tulit cognomen, cum aliter Beaufortius, aut potius antiqua Regum Anglorum appellatione Plantageneta vocandus eſſet. Hic igitur Henrici ſeptimi (quippe ex Margareta Somerſetenſis ſorore geniti) conſobrinus & multis clarus virtutibus quarum æſtimator ſagaciſſimus erat Rex ille, Camerarius Angliæ ab eo conſtitutus eſt. Iam vero cum in hac recenti contra Gallos expeditione multa ſtrenuiſſimi viri ſpecimina dediſſet, (neque tamen cæſus occuluiſſet, quod Guicciardinus falſo tradit) placuit priſtinis honoribus, hunc addi, quem hodie gerit, ab illo tertius, Edvvardus Gulielmi filius, nepos Henrici Caroli iſtius de quo agimus filij. Is Regi noſtro nunc à ſecretis & equorum (vt loquimur) Magiſter, malim dicere præfectus (munus apud nos honoratiſſimum) tantos maiores ſuis virtutibus nobilitat. Gallorum Rex poſtquam de clade Scotica reſciuiſſet, amico tali ac ſocio ſe priuatum cernens, omnia circum ſe bello flagrantia, ſibi præterquam in ſe ſubſidium nullum, decreuit, nobiſcum (ſi honeſta aliqua ratione id fieri poſſet) fœdus renouare. Iulius ſecundus Pontifex Romanus bellorum incentor non ita pridem (opportunum) abierat, & ipſi Gallo per eos dies mortua vxore, thorus coniuge vacuus factus erat. Placet itaque tentare, ſi ducta Maria Regis noſtri ſorore, bellorum ab hac parte incendia poſſet reſtinguere, & amicum inſuper in Rege noſtro tam fidum quam potentem ſibi comparare. Leo X. (qui Iulio ſucceſſerat in Papatu) Gallicas partes contra Hiſpanos fouebat. Illo igitur animo libenti reconciliationis negotium ſuſcipiente, pax coiit Gallo neceſſaria, noſtris non ingrata, & nuptiæ 9. Octobris magna pompa celebratæ ſunt. Erat Rex ille ætate iam ingraueſcenti, ſponſa tenera virguncula, 16. forte aut 18. annos nata, forma egregia. Par tam impar coniunxit, cupiditas, in illo liberorum, præter cauſas ſupra memoratas (maſculam enim prolem nullam habebat) in ipſa emolumenti publici ſpes, authoritas hoc volentis fratris, & (quod in muliebri pectore præcipuum) honorum ſplendor, Reginæ nomen. Maluiſſe tamen eam Brandonum maritum, quam quemlibet Regē, ſi in ſua id fuiſſet poteſtate, plurimi nō ſine cauſa perſuaſum habebant. Neq; vero multū temporis effluxit, quin prioris voti compos redderetur: Rex enim (quod ſenibus plerunque ſolet accidere qui iuuencularum vtuntur contubernio) haud totos tres menſes has nuptias ſuperuiuens, pr. Cal. Ianuar. moritur. Reginæ cum licuit ex pacto in patriam ſuam (ſi vellet) reuerti: & cum hoc magnopere efflagitaret, miſſus eſt ad eam deducendam Brandonus, qui ad priorem ambitum reuerſus, haud difficulter obtinuit, vt nuptiis clandeſtinis quam potuit occulte Pariſiis illi iungeretur. Hæ poſtea (Rege noſtro annuente) Grenouici magna cum celebritatæ repetitæ ſunt, videlicet Maij 13. ſequentis anni. Wolſæi iam repentina & noſtro æuo non credenda incrementa memoranda ſunt. Hic enim (vt antea narrauimus) Tornacenſis eccleſiæ adminiſtrationem nactus, infra iſtius anni curriculum, duos alios Epiſcopatus conſequutus eſt. Obierat nuper Gul. Smithus Lincolniæ Præſul venerabilis, qui præter multa alia pietatis ſuæ monumenta collegium ſtudioſorum in Academia Oxonienſi inſtituere aggreſſus (ab æneo naſo nomen id habet) immatura morte ſublatus eſt antequam vltimam manum tam præclaro operi poſſet imponere. In eius demortui locum ſuffectus eſt VVolſæus, iam in gratia Regis flagrantiſſimus. Parentibus hic ortus eſt ignobilibus, Ipſuici (oppidum id eſt in comitatu Suffolcienſi, diœceſi vero Norvvicenſi)

1514.

Somerſetus VVigorniæ Comes.

Pax cum Gallo.

Maria Regis ſoror Gallo nubit.

VVolſæus Cardinalis.

1514. vbi magnificæ ſtructuræ fundamenta poſtea locauit, collegium neſcio quod molitus ibidem. Educatus eſt Oxoniæ in Collegio Magdalenenſi, & ſcholæ quæ ad id collegium pertinet, factus eſt moderator. Inter alios diſcipulos ſuæ fidei commiſſos, filij memorantur quidam Marchionis Dorſelij. Operæ in illorum inſtitutione nauatæ præmium tulit, ſacerdotium quoddam non exile agri Somerſetenſis, Limingtonenſis videlicet eccleſiæ rectoriam. Vixdum ibi pedem poſuerat, quando ab equite quodam aurato (Amicio Pouletto) magna afficitur contumelia. Cippo ligneo pedes VVolſæi includit, genus quoddam pœnæ quod non niſi mendicis fere & viliſſimæ plebi apud nos ſolet irrogari. Quid igitur in cauſa fuerit cur tantopere ſæuierit eques in hominem iam non iniuriæ notæ, me certe latet. Hoc vero apud omnes conſtat, VVolſæum poſtea cardinalem factum & Angliæ cancellarium, eam iniuriam ſatis grauiter puniiſſe, adeo vt neceſſum habuerit aliquot annos Londini moram facere Poulettus, & ibidem omni genere officiorum gratiam eius facti emercari. Teſtatur idipſum in hodiernum vſque diem ædificium quoddam ſitum Londini ſupra portam eius loci quod Medium Templum nominatur, à Pouletto eo tempore conſtructum, quando Cardinalem habebat infenſum, & inſignibus Cardinalitiis vſquequaque pompatice adornatum, vt eo ſaltem modo hominem demereretur. Verum hæc poſtea, VVolſæus, ſiue ignominiæ illatæ pertæſus, ſiue altiores ſpiritus gerens quam vt tantulo ſacerdotio immoraretur: eo relicto, in famulitium ſe dedit Naſanti cuiuſdam, militis, Per quem in Epiſcopi VVintonienſis Foxi notitiam peruenit. Hic ingeniorum iudex ſagaciſſimus, poſtquam in iuuene iſto animi ſolertiam magnam, eruditionem non contemnendam, & admirabilem in rebus gerendis dexteritatem deprehendit. Regi Henrico ſeptimo (qui in Foxi fide & prudentia vnice acquieſcebat) hominem tam impenſe commendauit, vt magni momenti negotiis tractandis, eum protinus admouendum duxerit. Quid plura? placuit: apud Regem breui temporis ſpatio magnus euaſit: Et ab eo Decanatu primum Lincolnienſi, mox Eleemoſinarij Regij munere honeſtatus eſt. Poſtquam verò rerum potitus eſt Henricus octauus, adoleſcentis animum blanditiis & morum commoditate penitus occupauit. Siquidem, cum alij amici omnes rogarent vt conſultationibus eorum qui ipſi erant à ſecretis aſſiduus intereſſet, atque ſic experientia magiſtra & rerum vſu, prudentiam colligeret, rebuſque gerendis ſeſe aſſuefaceret: ſolus VVolſæus vitam iucundiorem ſectaretur iubet conſultationum tædia adoleſcenti (dictitans) non ferenda: ætatem hominis temporibus diſcretam, & vnicuique ſua ſtudia conuenire: Non recte facere qui ſenilem ſeueritatē tanquā perſonam neſcio quam, intempeſtiue obtrudant, & iuueni inuita conentur Minerua inducere. Futurum olim ſi Deo placuerit, vt quæ huic ætati moleſta videntur, prouectiori non ingrata ſint, aut etiam fortaſſis oblectamento: Donec ea veniret, præſenti frueretur: neque aliis inutiliter obſecundando, eius fœlicitatis quam imperij ſui magnitudo facile largiretur, curſum, vllatenus retardaret. Iret igitur, venatum, aucupia, aliaſque honeſtas voluptates fortiter conſectaretur: ſi quando fuerit vt ſenex derepente fieri abeat ſenilibus curis ſe immiſcendo, non deeſſe inquiens inter ſuos (ſeipſum volebat ſubintelligi) qui vno aut altero verbo, ſub veſperam narrare poſſint, quæ multarum horarum altercatio, ne dicam totius diei conſultatio expreſſerit. Oratio hæc Regis cupiditatibus mirifice congruens tantum VVolſæo peperit potentiæ, vt cum antea, gratia inter alios plurimum pollere noſceretur, nunc poſthac plane ſecundus à Rege haberetur, & ſolus apud eum omnia potuerit. Nam ille ſtatim delectus eſt, qui tanquam Mercurius aliquis inter Iouem hunc & minorum deorum ſenatum diſcurreret, atque horum ſcita ad illum, illiuſque placita ad ipſos deferret. In numerum igitur eorum qui principi erant à ſanctioribus conſiliis primo quoque tempore aſciſcitur: & præter Tornacenſis ſedis nuper ſibi demandatam adminiſtrationem, mortuo (vt retulimus) Smithio, Lincolnienſi quoque eccleſiæ Epiſcopus præficitur. In cuius regimine, 6. totos menſes nondum

transege-

tranſegerat, quando Romæ defuncto Bambrigio Cardinali, ad Eboracenſem Archiepiſcopatum (quem is tenuerat) à Lincolnia transfertur. Breui deinde poſteà (vt omnia in vnum congeramus) à Rege Cancellarius Angliæ (eiurante VVarramo Cantuarienſi) & à Papa legatus à latere pronuntiatur. Sed neque hic ſiſtitur. Quaſi Cardinali alendo Archiepiſcopatus Eboracenſis & Angliæ Cancellariatus non ſufficerent: multa ſacerdotia, Sancti Albani Abbatiam & Epiſcopatum inſuper Bathonienſem à Rege emendicat. Neque verò his tandem contentus, Dunelmenſem eccleſiam vacantem, Eboracenſi non veretur adiungere, repudiata Bathonienſi) & deinde Dunelmenſi relicta, VVintonienſem (totius Angliæ tunc temporis opulentiſſimum Epiſcopatum) occupare. Videtis iam VVolſæum, opibus affluentem, gratia principis pollentem & ab infima ſorte ad ampliſſimam fortunam euectum. Quid eo deinceps factum fuerit, in ſequentibus porro narrabitur. 1515.

ANNO CHRISTI 1515. REG. 7.

SAncitum nuper cum Ludouico Gallo fœdus, ratum vtique habuit Franciſcus ſucceſſor eius, quod publico edicto Londini proclamatum eſt Apr. die 9.

ANNO CHRISTI 1516. REG. 8.

CVm verò Gallus Regem Scotiæ adoleſcentulum in ſuam fidem recepiſſet, & in Scotiam miſiſſet Ioannem Stuartum Albaniæ Ducem vt Regis ipſius & regni moderator exiſteret: Ille nihil prius habuit, quam aut interficere, aut in exilium pellere, quotquot Anglorum Regi ſtudere compererat. Regis Mater in primis (quæ iam Archibaldo Duglaſſio Anguſiæ Comiti nupſerat) fuga ſibi conſulere coacta, fratrem rectà petiit Angliæ Regem, apud quem integrum annum Londini manſit, marito Duglaſſio poſt vnum aut alterum menſem, ne petito quidem commeatu, in Scotiam abeunte. Has Galli rationes Henricus moleſtè ferens, Maximiliano Cæſari quocum Gallus de Mediolanenſis Ciuitatis imperio tunc temporis contendebat, magnam pecuniam ſubminiſtrat, vnde Heluetiorum copias compararet ad Gallos ex Italia deturbandos. Cæterum ille, exercitu quamuis inſtructus ſatis firmo, re infecta domum reuertitur. Conſilio princeps melior quam dexteritate agendi, quippe in deliberando habitus non imprudens, in rebus gerendis tamen inefficax plerumque fuit: ſiue fortuna ſucceſſus denegante, ſiue natura ſegnior eſſet ad bene cogitata exequendum. Non multum temporis interceſſerat, cum placet iterum fortunam tentare. Oratorem mittit ad Regem noſtrum, Matthæum Cardinalem Heluetium, per quem, aliam adhuc pecuniam ab illo impetrat. Hæc data eſt Genuenſibus quibuſdam mercatoribus qui Imperatori eam in Italia tempore conſtituto pendendam receperunt. At ij, ſiue ab hoſte corrupti, ſiue non adeò opulenti vt verſuram facere poſſent, fidem certe fefellerunt, & hos quoque conatus Cæſaris irritos reddiderunt. Regis culpam hanc fuiſſe non puto: quamuis ſuſpicari liceat, ingentibus illis theſauris iuueni à patre relictis, iam ferè conſumptis: & Gallo ſolidæ pacis conditiones clanculum offerente, amicitiam apud Cæſarem contractam, quæ tanto illi conſtiterat, iam cœpiſſe flacceſſere. Certe vt de fœdere Francico (quod mox ſequutum eſt) taceamus, ærarium hoc tempore ita vacuum repertum eſt, vt nouas rationes pecuniæ colligendæ Regem excogitare oportuerit. Huic negotio (vt cæteris fere omnibus) Cardinalis præficitur Wolſæus: qui omnes regij fiſci rationes excutiens, multos reperit grauiter oberratos, & miniſtrorum fiſcalium ſiue incuria ſiue perfidia, nunquam anteà ad rationes reuocatos. Inter alios, Dux Suffolciæ magnam pecuniam Regi debere inuenitur. Is præter proprias opes, 60. aureorum millia (vxoris dotem) noſtræ pecuniæ 18000. librarum, à Gallorum Rege annuatim percipiebat. Nunc tamen habuit neceſſum ab aula regia ſecedere, & ruri degere,

Simultas inter Regem & Gallum.

1516. vt parſimoniam colendo haberet tandem vnde debitum huiuſmodi exolueret. Facinoroſos tum poſt hos Cardinalis aggreditur, cuiuſcunque demum eſſent conditionis, periuros, raptores, tenuiorum oppreſſores, ſeditionum authores & huiuſmodi conſimiles: quos omnes nulla dignitatis cuiuſquam habita ratione, aut affecit pœna aliqua publica, aut magno ſe redimere coegit. Iſta faciendo, & ærarium anteà vacuum repleuit, & apud plebem magnam ſibi iuſtitiæ laudem non immeritò comparauit. Hæc igitur cum pro voto ſibi ſuccedere videret: ad alia adhuc animum adiecit in hoc genere. Nouum quoddam tribunal inſtituit, cuius iudices eſſent Conſiliarij regij & alij aliquot magnates: hinc datur cognitio criminum prædictorum, quæ tunc temporis magnopere inualuerant, & Curia Cameræ ſtellatæ hodie appellatur, propter ſtellas (vt opinor) in laqueari illius conclauis vbi ius dicitur depictas. Enimverò præter iſtud, alia porrò conſtituit iudicia, vbi pauperum querimoniæ exaudirentur. Multaque ordinauit in rebus ciuilibus popularibus grata ac nobis in hunc vſque diem vſurpata, quibus virum ſe oſtendit ſapientiſſimum nec non reip. amantem. Certè, qui illis temporibus vixerunt, aſſerere non dubitarunt, cum hoc regno nunquam fœlicius actum quam Wolſæo florente, cuius conſiliis pacem opulentam & ſecuram qua fruebantur: atque iuſtitiam æquo iure ciuibus omnibus adminiſtratam, tribuebant.

Curia Cameræ ſtellatæ inſtituta.

Curia item libellorum ſupplicum.

ANNO CHRISTI 1517. REG. 9.

Seditio Londini.

Ill May day.

VEre iam appetente, magni motus in ciuitate Londinenſi ſuſpicio oborta eſt. Eius initia & ſucceſſus accuratiùs paulò perſequi placet, quod huius modi ſeditiones in noſtra gente ſaluberrimis legibus coercitæ, adeo raræ ſint, vt me puero, meminerim ſeniores ætatem ſuam ex hoc tempore numerare ſolitos, idque infauſti Maij appellatione deſignaſſe. Longæ pacis affluentia, tam bonarum quam malarum artium mater & altrix, peritiſſimos omnium gentium artifices alliciebat, ad ciuitatis Londinenſis nobiliſſimum emporium frequentandum. Imperita verò plebs, non videns quantum boni gens noſtra conſequeretur ex hac artium & ſcientiæ communicatione, ſtomachabatur ab hominibus peregrinis ciuitatem ſuam incoli, ac opifices præſertim quiritabantur, mercedem ſuam tenuiorem in dies accreſcere, quippe partem eius haud exiguam ad exteros iſtos & alienigenas alendos neceſſatiò quotidie decidi. Hac de re in omnibus circulis multus ſermo, donec Inſtitor quidam Ioannes Linconius ſeditioſorum anteſignanus, concionatori vni aut alteri perſuadere nititur, vt iſta popularium grauamina proceribus regni pro concione aperiant. Habentur quotannis ad xenodochium Sanctæ Mariæ in feſtis paſchalibus Conciones totius anni celeberrimæ. Harum vnam habiturus erat Henricus Standiſhius (Aſſaphenſis poſteà Epiſcopus) vir grauis & doctus: Is hac de re à Linconio tentatus, omnem talis negotij mentionem auerſatus eſt. At Theologus quidam nomine Bellus (qui illi in eo munere poſtridiè ſucceſſurus erat) haud veritus ſe ſeditioſorum conatibus adiungere: ſcriptum quoddam ab iis oblatum publicè pro concione recitat: deinde pro themate aſſumens illud Prophetæ Pſalm. 115. Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum: ex eo ſatis ſtultè argumentatus eſt, terram Anglicam ſolis Anglis datam, neque permittendum vt eius aliqua parte exteri potiantur. Multa ab eo in hanc ſententiam dicta ſunt, cum magno vulgi plauſu & approbatione, qui odio exterorum prius accenſi, nunc nihil aliud quàm ſeditionem ſpirabant. His accedebat, quod eorum nonnulli (exterorum dico) multa per eos dies perpetraſſe contra ius faſque haud perperam ferebantur. Seditione igitur in dies gliſcente, in multis locis exteri male habiti, & in compitis nulla quenquam iniuria laceſſentes, pulſari cœpti ſunt. Harum iniuriarum authores, cum Prætor in vincula conieciſſet: rumor ſubitò incerto authore per ciuitatem increbuit, futurum vt primo die Maij, exteri omnes vbicunque reperiri poſſent interficerentur. Hic etiamſi à ſeditioſis haud-

dubiè

dubiè emanauit, vt rei aggrediendæ quaſi ſignum & teſſara eſſet hominibus ſuæ factionis: effecit tamen, vt ante id tempus exteri ſibi fuga conſulerent, & magiſtratus cauerent diligenter ne quis tumultus tunc temporis in ciuitate oboriretur. Pridie igitur eius diei (qui Philippo & Iacobo ſacer eſt & multa iuniorum lætitia celebrari ſolitus) edicto publico ſub veſperam imperatur vt omnes vbique ciues ianuas habeant clauſas, & famulos domi contineant vſque ad horam ſequentis diei nonam. Vix dum ad omnes huius edicti notitia peruenerat, cum magiſtratuum quidam per vicos ciuitatis obambulans, turmam videt iuuenum ſimul & adoleſcentium animi gratia batuentium & ſeſe bacillis exercentium, ex illo hominum genere quos Apprenticios appellamus. (Ij fere adhuc impuberes, à parentibus vel tutoribus in famlitium traduntur mercatoribus aut opificibus, data etiam nonnunquam pecunia, vt artem ediſcant ab illo cui mancipantur, quam poſt tempus conditum, annos puta 7. vel 9. liberi iam facti profiteantur & exerceant.) Hos igitur, magiſtratus, tanquam edicto regio non gerentes morem, acriter increpat; grauiter ſimul interminatus ni ſe quam celerrimè domum recipiant: cumque ſegnius obtemperarent, corripi iubet vnum aut alterum & in carcerem compingi. Reliqui verò ſociis ferentes opem, reſiſtunt & ſimul ſublato clamore, vt omnes eiuſdem ordinis per totam eam ciuitatis regionem accurrerent effecerunt. Cumque eius motus fama dicto citius vniuerſam ciuitatem eſſet peruagata, mirum quàm ſubitò ingens hominum concurſus factus eſt, nautarum, nobilibus famulantium, egenorum & vrbanæ plebis: ſed numerus longè maximus illorum erat, quos Apprenticios nuncupare ſolent. Hi iam in ſeditionem concitati, carceres effringunt, & eos quos diximus ibi concluſos quod exteros quoſdam pulſaſſent, eripiunt. Tum per omnes vicos ciuitatis turmatim volitantes, exterorum domos vbicunque diripiunt, & ipſos ad necem quæritant. Illi verò id ipſum metuentes, iam anteà (vt retulimus) aufugerant. Ita totam eam noctem debacchati, copias regias contra ſe aduentare audientes: ſub auroram ad ſua ſinguli dilabuntur, præter paucos (ad numerum fortè 300. inter quos 11. fœminæ) qui à magiſtratibus excepti & ergaſtulis concluſi ſunt. Iudicio ſiſti omnes placet, ad mortis verò pœnã 13. tantum deſignati ſunt, quorum 9. in patibulis per diuerſas ciuitatis regiones ad terrorem erectis ſuſpenſi ſunt. Linconius, Shervvinus quidam, & Bettij duo germani fratres qui concitandæ ſeditionis principes extiterunt, ad vicum totius ciuitatis celeberrimum Chepſide nuncupatum deducti ſunt, vbi Linconius (prout bene meritus erat) ſuſpendio mortem obiit, & alius laqueo ſtabat ad ceruicem aptato iam iam deiiciendus, cum aduolat quidam clementiæ regiæ nuncium apportans, ſontibus lætum, cæteriſque omnibus (vt ſunt mentes hominum ad miſericordiam propenſæ) planè gratiſſimum. Tres Reginæ, Angliæ nimirum, deinde etiam Franciæ, & Scotiæ (nam & illæ Regis ſorores tunc temporis forte aderant) aſſiduis precibus Regem fatigabant in genua prouolutæ, nec deſtiterunt, donec annuente VVolſæo (à cuius ſolius arbitrio is pendebat) venia miſeris conceſſa eſt. Hunc finem is tumultus habuit, qualem per multos annos experta non eſt ea ciuitas, optimis ſcilicet temperata legibus, quibus ſub graui pœna vetitum eſt, ne vllæ coitiones aut cœtus vſquam congregentur, hominum præſertim armatorum, ſine publica authoritate. Menſibus Auguſto & Septembri, peſtifero ſudore, morbo prioribus ſeculis incognito laboratum eſt. Inter plebeios innumeros, procerum nonnulli, Barones videlicet: Clintonius, & Greyus de VViltona hac lue ſublati perierunt. Syntomata & remedium, petas ex Polydoro Virgilio (in anno 1. Henr. 7.) qui, tum primum mortales eam vexare cœpiſſe, fidenter &, vt opinor vere pronuntiat. Hoc malo vaneſcente, peſtilentia per totam hiemem in plurimis regni partibus ſæuiit, adeo vt contagionis periculum Rex veritus, modò huc modò illuc cum paucis famulorum ſecedere cogeretur. Huius anni ſub initium, Februar. videlicet 11. nata eſt Maria Angliæ poſtmodùm Regina.

1517.

Sudor Anglicus.

1518.

ANNO CHRISTI 1518. REG. 10.

Cum Gallo Pax.

Comment. lib. 1.

SVSPENSVM diuturna deliberatione pacis cum Gallo negotium, nunc tandem Septembri menſe tranſactum eſt, idque (vt habet Bellaius) his conditionibus: Mariam nondum bimulam, quam vnicam Rex noſter habebat, vti Franciſcus Galliæ Delphinus duceret vxorem, imprimis cautum eſt: Tornacenſis deinde ciuitas nuper à noſtris capta, Gallo vt reſtitueretur, qui Anglo 400. aureorum millia numeraturus erat, ducenta videlicet millia ad rependendos ſumptus arcis illic ædificatæ, machinarum, pulueris, & reliqui bellici apparatus, quæ omnia illic relinqui oporteret: reliqua ducenta cederent tum in ſumptus belli eius quo ciuitas capta eſt, tum in reliquationẽ penſionis debitę ſupplendam. Et quoniam præſens pecunia non numerabatur, dantur obſides 8. nobiles dum tota ſumma ſuppeditaretur. Hæc ille. Noſtri verò duplò maiorem pecuniæ ſummam à Gallo conceſſam tradunt: 600. videlicet millia pro ciuitate, & 400. pro arce: præter 23. millia librarum Teronenſium Regi à Teroanenſibus debita, & annuam penſionem 1000. marcarum (habent eæ aureos Gallicos 2100.) Wolſæo Cardinali, vt Tornacenſis Epiſcopatus adminiſtrationi renuntiaret aſſignatam. Ad hæc pacta confirmanda, paulò poſt Carolus VVigorn. Comes cum Epiſcopo Elienſi VVeſto, & nonnullis alijs in Galliam nauigant, & tum à Rege, tum regni principibus prolixè magnificeque accipiuntur.

ANNO CHRISTI 1519. REG. 11.

Maximilianus Cæſar moritur.

GERMANIA Cæſarem ſuum Maximilianum Januar. 12. amiſit, anno ætatis ſuæ 63. cum intempeſtiuè pharmacum incertæ efficaciæ contra morbũ quem ſibi imminere putabat hauſiſſet. Demortui locum & honorem omnibus modis ambiuit Franciſcus Gallorum Rex. Sed Carolus, quanquam Hiſpaniarum Rex, tamen quod & patria (Gandani natus) & ortu paterno Germanus erat, antelatus eſt, & omnium electorum ſuffragiis Imperator declaratus, annos natus vndeviginti. Ea præcipuè res cauſam dediſſe creditur exitiali illi bello quod inter eos breui poſteà exarſit: etſi non ſum neſcius alia prætendi, quæ per ſe leuiora ſunt, quam vt tantum bellum excitare debuerint. Gallus igitur cum vindictam repulſæ animo decoqueret, ne conatibus eius à nobis impedimentum aliquod exoriretur, in id totus incubuit vt amicitiam cum Henrico noſtro nuper initam omnibus modis firmaret. Itaque per Boniuetum Amirallium cum VVolſæo agit, vt ipſi (2. inquam reges) conueniant, & omnia rata habeant coram, quæ à ſuis anteà tranſacta ſunt. Dies igitur conſtituitur quo Rex Guineas, Gallus Ardream veniret, locuſque in medio itinere ad colloquium deligitur.

Regis cum Gallo colloquium.

ANNO CHRISTI 1520. REG. 12.

Carolus V. Imp. in Anglia.

4. leucis, ſiue 13. mill. Italicis.

OTEFORDAM à Grenvico 21. Maij Gallo occurſurus Rex proficiſcitur, & deinde modicis itineribus Cantuariam 25. eiuſdem menſis peruenit. Pentecoſtes dies feſtos ibi loci tranſigere decreuerat. Accidit verò intereà (die nimirum ſequenti) vt Carolus V. Imperator (tum nuper creatus) in reditu ex Hiſpania Doveriam fortè fortuna appelleret: Oppidum id eſt maritimum, cum arce totius regni firmiſſima, ad duodecimum à Cantuaria lapidem. Rex igitur, eo nuncio accepto, magna lætitia perfunditur, & quamuis intempeſta tum nox eſſet, equum protinus conſcendit, alteraque poſt mediam noctem horâ, multis funalibus prælucentibus in arcem Doverenſem (vbi Cæſar tunc erat) deductus eſt. Imperator ex itinere laſſus, ſomnum in lectulo capiebat: At de appulſu Regis quamprimum reſciuit, reſumptis veſtibus in occurſum eius feſtinabat, & illi ad ſummos

gradus

gradus obuiam factus eſt. Poſt complexus & mutuam ſalutationem, diu colloquuti ſunt, & proximo mane (ipſo videlicet Pentecoſtes feſto) Cantuariam ſimul iter faciunt, Imperatore ſemper dextram tenente, & Comite Derbienſi gladium (pro more apud reges vſitato) vtrique præferente. Eſt Cantuaria ciuitas, antiquitate priſca, quam magnitudine moderna nobilior: Siquidem vt de ſede taceam Archiepiſcopali ante annos 1000. ibidem inſtituta, fuit olim priuatorum ædificiorum pulchritudine, & ſacrarum ædium magnifica ſtructura, quod annales noſtri abunde teſtantur, ſplendidiſſimis Angliæ ciuitatibus præferenda. Nunc verò talis eſt, vt quærere libeat, quomodo tantoperè immutata ſit, & à tanta magnitudine in tam paucorum annorum curriculo exciderit. Ciuitas Londinenſis tanquam lien intumeſcens, cæteras regni vrbes omnes exangues & exuccas reddidit, incredibile quantum augeſcens quotidie, tabeſcentibus illis & indies magis magiſque deſertis. Cantuaria verò multum etiam ſplendoris amiſit, euerſo Diui Auguſtini monaſterio, Caleto poſtmodum amiſſa, & Becketti Archiepiſcopi ſepulchro demolito, quæ res magnam commeantium frequentiam eò attraxerant. Manet vnicum ciuitatis ornamentum, Baſilica Cathedralis & metropolitica, tanta maieſtate ſe in cœlum erigens (inquit Eraſmus) vt procul etiam intuentibus religionem incutiat. Hæc Chriſti nomini antiquitus dedicata, ante aliquot ſecula in S. Thomæ titulum degenerauerat. Is Thomas cognomento Beckettus à militibus in hoc templo trucidatus eſt, quod ſe Regi Henrico II. peruicacius oppoſuiſſet: deinde ſepultus ibidem, & in catalogum Sanctorum aſcriptus, magnam loco claritatem conciliauit. Etenim iam inde ab eo tempore, ad noſtram ferè ætatem, ſuperſtitionis gratia, confluebant eo certatim cum ampliſſimis donariis, ſummi, infimi, ex omni genere hominum per vniuerſam Europam. Hinc adeo ditatum eſt cœnobium, vt de eo & eccleſia, his temporibus ſic loquutus fuerit Eraſmus: Gemmis (inquit ille) raris & prægrandibus collucebāt, nitebant, & fulgrabant omnia, & templū vniuerſum pluſquā regiis opibus abundauit. Ipſaq; præcipuè Theca in qua conditæ fuerunt S. Thomæ reliquiæ, ita monilibus pretioſiſſimis fertur cooperta, vt auro nihil vilius circa eam ſpectaretur. Huc igitur venit, comitante Rege Henrico, Carolus quintus Auguſtus, vtrum religionis potius, an viſendi loci gratia, non habeo pronuntiare. Hoc verò certum eſt, primo ſtatim aduentu, ad eccleſiam, deducente Cardinale cum vniuerſo clero, rectà perrectum, ibique in veneratione, & munerum ad Becketti tumulum oblatione, multum temporis abſumptum, non tantum ab Imperatore, ſed ab eo ipſo etiam qui paulò poſt tumulum ipſum euertit, & multarum ætatum donaria immenſi pretij, gazam planè regiam, abripuit. Sed pergo. Ab eccleſia ad palatium Archiepiſcopale omnes proficiſcuntur, vbi Regina, Imperatoris amita eos præſtolabatur, & aduenientem nepotem magna cum lætitia excepit. Totum eum triduum in conuiuiis & omni hilaritatis genere tranſegerunt: Tumque Imperator Sandvicum ad claſſem ſuam contendit, Rex & Regina Doveriam, & inde Caletum traiecerunt, vt colloquium cum Gallo iam pridem deſtinatum, debitum tandem ſortiretur effectum. Dies conſtitutus erat ſeptimus Iunij, & locus (vt diximus) inter Ardream & Guineas. Tunc reges ambo equis Hiſpanicis inuehentes, comitati vtrinque maximâ nobilium multitudine, quanta ante 100. annos conſpecta ſimul non fuerat, florentes ætate, omnium totius orbis terrarum pulcherrimi & ad arma omnis generis tum equeſtri tum pedeſtri certamine aptiſſimi, ſeſe coram conſpexerunt. Quæ fuerit vtriuſque regis ornatus magnificentia, dicere nihil attinet, cum tanta in ipſis comitibus eſſet copia, vt locus ille caſtra aurea dictus ſit. Vti ſeſe ex æquo complexi ſunt, deſcendunt in tabernaculum ad eam rem comparatum, cum Rex ſecum duntaxat Cardinalem Eboracenſem, Duces Northfolcium & Suffolcium haberet, Gallus Amitallium Bonivetum, Cancellarium Pratenſem, & alios aliquot conſiliarios. Illuc ingreſſi, & de priuatis rebus familiariter colloquuti iubent eo loci fieri theatra & hippodromum ad decurſorium certamen, vt ſeſe ſumma lætitia toto

1520.

Cantuaria Ciuitas.

Sic Bellaius Com. l. 1.

1520. eo tempore oblectarent, quum vtrinque delecti grauioribus rebus decidendis incumberent, qui ſingulis diebus de iis quæ tranſacta erant referebant. Quatuordecim dierum ſpatio duo principes concurrerunt, & adfuerunt magno numero viri bellica laude præſtantiſſimi. Poſtea Rex Gallum epulo excipit ad Guineas in ædibus ligneis quæ quatuor manſionibus conſtabant. Has in Anglia partim in Hollandia ædificari, indeque apportari curauerat. Exterior domus circumtecta erat tela picta quæ ſpeciem quadrati lapidis præferebat, interior aulæis pretioſiſſimis circumſtrata, vt nemo eſſet cui non videretur ædificium ſumma arte constructum: Fuit autem ad formam comitij mercatorum quod viſitur Caleti compoſita. Eam poſtea diſiunctam & in Angliam reportatam (dicit Bellaius) adeoq; nihil regi conſtitiſſe, Cum certum ſit & à noſtris memoriæ proditum, ex Anglia miſſos in Galliam cementarios 300. fabros 600. pictores, vitriarios alioſque opifices 200. (vt vniuerſi 1100. virorum numerum complerent,) eoſque poſtquam in Galliam peruenerunt in ea ſtructura duorum menſium ſpacio perpetim laboraſſe. Gallus poſtridie conuiuium parat, quam ad rem conopæum tendi iuſſerat ſexagenos pedes quaqua verſum patens, quod ſupernè tegebant multitia auro criſpato contexta, internè holoſericum erat cæruleum, inſperſum liliis ex auro Cyprio, opere Phrygionico: ad quatuor angulos ſinguli papiliones eodem operis genere. Funes erant ſerici colore glauco, auro Cyprio contorti: quæ res maximi erat pretij Sed tanta vis venti & procellæ extitit, vt diſruptis funibus, omnia peſſum ruerent. Quamobrem, Rex ſententiam mutare coactus, locum ad epulum celebrandum ſumma celeritate fieri curauit, vbi nunc eſt propugnaculum quod ab illo epulo nomen habet. Non immorabor in commemoranda magnitudine ornatus & ſumptus tanti apparatus: hoc enim humano iudicio æſtimari non poteſt. Non pauci certe illuc, domos, ſyluas & prædia humeris (vt ita loquar) geſtarunt. His rebus maximo ſplendore perfectis, Rex Caletum, Gallus Boloniam proficiſcitur. Atque hæc de iſto congreſſu Bellaius, paucis mutatis. Proximi menſis die decimo Grauelingam Rex iter fecit cum magno & illuſtri comitatu, vt Carolum Imperatorem ibi degentem inuiſeret. Ille poſtridiè Regem redeuntem, Caletum vſque perduxit, & tridui ſpatio Caleti apud eum commoratus eſt. Tum verò ad pompas & conuiuia denuò reditum. Ædificium quoddam rotundum ad amphitheatri ſpeciem mandato Regis extructum eſt, quod in circuitu habebat pedes 800. Latera cingebant aſſeres: In medio erat columna ex 8. ingentibus nauium malis fortiter colligatis, fabrefacta. Hæc non ſolum vniuerſæ ſtructuræ tegumentum ſuſtentabat, (telam videlicet in qua nubes luna & ſtellæ ad imitationem cœli nocturni depictæ erant) ſed organa etiam hydrautica & loca cantoribus aliiſque muſicis magno numero capiendis oportuna. Omnia iſta contegebant aulæa, ſtatuæ & excellentes picturæ, vt ad eius loci ornatum nihil adiici poſſe videretur. Epulæ iam iam erant inferendæ, & omnia ad tantum hoſpitem excipiendum parata, quando idem cœlo huic Anglico contigit, quod nuper tabernaculo Gallico. Deus, quaſi inſanas has & inutiles regum profuſiones irrideret, procellam derepente immiſit, quæ cœlum hoc fictitium vi venti abripuit, ardentes ſupra mille cereos extinxit, ſedes ſumptuoſiſſimo apparatu principibus extructas deformauit, expectationem populi in theatro congregati eluſit, & aliò denique migrare conuiuiū coegit. Sex dierum quas Caleti Cæſar tranſegit, certamina ludicra, choreas perſonatas, epulas ſplendidiſſimas & pluſquam Sybariticas quid attinet dicere? Hoc vnicum ſerium inter principes in iſto duplici congreſſu actum eſt, quod pax vſquequaque firmata, fœdus perpetuum ſancitum, & amicitia fida iniri viſa eſt. Neque enim quiſquam erat integro iudicio præditus, qui ſuſpicaretur inter noſtrum & iſtos, inimicitias aliquando vllas exorituras, præſertim cum vterque tantum illi deferret, vt eum controuerſiarum ſuarum (ſi quæ fortè contingerent) arbitrum conſtituerent. Cæterum quam parum fidendum ſit pactis & conuentis Regum, vbi alia quam fidei datæ vincula non conſtringunt (religionis puta, affinitatis, aut maniſeſtæ

Rex Grauelingæ ad Cæſ.

niſeſtæ vtilitatis) exemplo eſſe poſſunt fœda iſtorum diſſidia, & acerrima bella, quibus Europam vniuerſam poſtmodum diuexarunt, & Chriſtiani hominis hoſti Turcæ occaſionem præbuerunt, ditiones noſtras paſſim occupandi. Cæſar poſt omnia humanitatis officia ipſi à rege exhibita, equum, quem dono ab eo acceperat generoſiſſimum panno ſtratum aureo, magni pretij gemmis diſtincto, conſcendit, & Gravelingam lætus reuertitur, amitam ſæpe prædicans fœlicem, quæ tanto principi matrimonio iungeretur. Rex deinde poſt Imperatoris diſceſſum, paucis diebus Caleti commoratus, Doveriam vento vſus ſecundo traiecit, & Londinum breui poſteà incolumis peruenit, cum ingenti illo ſuo comitatu, quorum fœlicitati non poſſum non inuidere, quod tam paruo temporis ſpatio, tres Monarchas totius Europæ potentiſſimos, coram contigiſſet conſpicere, quique propter res geſtas, & magnas ſub illis mutationes factas, nomen clariſſimum apud poſteros hauddubie obtinebunt. 1520.

ANNO CHRISTI 1521. REGN. 13.

DVCEM Buckinghamiæ, Edvvardum Staffordum, res nouas moliri ſub hoc tempus compertum eſt. Familia is natus eſt neſcio dicam antiquiori an clariori. Siquidem à Roberto de Stafford perpetua ſerie ſtemma duxit, quem magnis poſſeſſionibus accumulauit Gulielmus Normannus ante annos iam quingentos. Has plurimum auxerunt poſteri, ex hæreditatibus quas per nobiliſſima coniugia adierunt. Regium porrò ſanguinem cognatione attigerunt, per Annam Edvv. III. Regis, ex Thoma Gloceſtriæ Duce neptem, huius Edvvardi de quo agimus atauiam. Ac primnm Staffordiæ Barones dicti ſunt, mox Comites, Donec Humfredus Edvvardi atauus, ab Henrico ſexto Buckinghamiæ Dux creatus eſt: qui eum honorem Humfredo filio itidem reliquit, ſicut & ille Henrico iſtius patri. Quomodo verò is Henricus Ricardo Tyranno in opprimendo Edvvardo quinto adiutor extiterit, & deinde in deturbando poſteà Ricardo prædicto vtilem Henrico ſeptimo operam nauarit, vtque in ipſo conatu oppreſſus perierit: ex præcedentium temporum hiſtoria petendum eſt. Edvvardus autem iſte, cum propter nobilitatem, opes, & honores, ſecundum à Rege locum obtineret, his non contentus, facilè inductus eſt à Monacho quodam Carthuſienſi, N. Hopknio, vt crederet, in fatis eſſe, ipſum aliquando regnare, immatura morte ſublato Henrico, & regnum in poſteris eius perpetuo ſtabiliendum. Ita nimirum ſibi à Deo ſummo mundi moderatore reuelatum iſte inquiebat: ſimul conſulens, vt hominum animos largitionibus & comitate ſibi conciliaret: neque enim procul abeſſe tempus, deſtinatum honorem conſequendi, ſibi ſi deeſſe nolit. Monacho ſiue deliranti, ſiue munera captanti, homo non imprudens ſed ambitione cæcus, euſque fidem habuit: vt elapſo tempore præſtituto, ſpem tamen adhuc aleret, impoſtori munera quotidiè mitteret, Regem clandeſtinis obtrectationibus vellicaret, & largitionibus apud omne genus hominum graſſaretur. Non cohibuit ſe tandem, quin iactantius enuntiaret nobili cuidam (Carolo Kneveto) quæ ſibi fatidicus ſpopondiſſet, & quonam iſti omnes conatus tenderent aperte fateretur. Eo deferente, reus fit, & decimotertio Maij ad mortem damnatur, quam decimoſeptimo eiuſdem menſis obiit, ſecuri publicè percuſſus. Hanc tanti viri calamitatem plurimi tunc temporis magnopere deflebant. Et certè non deſunt qui vanitati & ſuperbiæ hominis potius quam ſceleri hunc eius caſum cenſeant imputandum. Non tacebo quod à maioribus natu etiamnum puer audiui: Regi ſæpè ſtomachum mouiſſe ducem, dum in veſtium ſplendore & conuiuiorum magnifico apparatu, cum ipſo certare non vereretur. Cardinalis verò faſtum & elationem apertè contempſit, quod neſcio an perniciem illi magis accelerarit, quam ipſius Regis offenſio. Tutius enim ſæpè læduntur ipſi principes, quam illi à quorum pendent conſilio & authoritate. Multis in ore eſt, cum manus aliquando lauaſſet Rex, in aquam qua

Buckinghamia Dux proditionis arceßitur.

1521. vſus is fuerat, Wolſæum protinus manus immiſiſſe, Ducemq; qui peluem interim tenebat, indignatum, ſe ſacerdotis factum eſſe miniſtrum, aquam effluere paſſum in calceos Cardinalis, eoque facto irritatum illum minitatum poſteà Duci, ſe tunicæ eius laciniis inſeſſurum: adagium id eſt apud Anglos, vindictæ occaſionem captantis. Dux igitur, vt ſimul minas hominis aſpernari videretur, & maleuolentiam eius principi oſtenderet: poſtridiè venit ad Regiam ſplendidè (vt ſolebat) veſtitus, niſi quòd omnes tunicæ lacinias abſciderat. Tam deformis habitus cauſam multis percontantibus, ac ipſo in primis Rege: reſpondit promptè, cauiſſe iam ſe diligenter ne Cardinalis tunicæ ſuæ laciniis inſideret: Ea nempè facetia Cardinalem putabat irriſum, & obtrectationibus eius omnem in poſterum fidem apud Regem derogatam, tanquam ab inuidia & maleuolentia prouenientibus. Verum opinione adeò falſus eſt, vt Cardinalis inimicitia, quam ſuo crimine, grauius preſſum, plurimi non imprudentes tunc temporis autumarent. Vt vt fuerit, Rex qui ἀναιμακτὶ hucuſque geſſerat imperium: iis quas primum retuli cauſis inductus (ita ſaltem publicæ teſtantur tabulæ) ſummi iſtius viri ſanguine, cruentari manus ſuas non difficulter paſſus eſt: multis querentibus nobiliſſimam familiam, ob vnius hominis facinus, magis inconſultum quam nefarium aut graue, euerſam penitus concidiſſe. Ego certe, ſi fas eſſet eò vſque in iudicia diuina inquirere, huius cladis cauſam non dubitarem ſceleri paterno imputandum pronuntiare, qui legitimum principem Edvvardum quintum regno ſpoliandum curauit. Cuius facti cum eum poſtmodum pœnituiſſe conſtet (nam in oppugnando tyranno quem extulerat ipſe: periit miſerè) huic eius reſipiſcentiæ aſcribendum duco, quod poſteri eius à procerum ordine haud omninò exciderunt, Baronum de Stafford honore hodie illuſtres. Primas videlicet partes habet non peccare, ſecundas deinde citò reſipiſcere. Sub eiuſdem anni curriculum, Rex contra Martini Lutheri dogmata conſcriptum à ſe libellum, Leoni Pontifici munus mittit acceptiſſimum. Hic Leo nondum annos 38. natus, iuniorum aliquot Cardinalium conſpiratione Papa renunciatus, in noua dignitate iuueniliter exultans, theſauros eccleſiæ in venationibus & aucupiis ac aliis voluptatibus (forte non perinde honeſtis) prodegit. Egeſtate tum cogente, ad corrogandam vndiq; per fas & nefas pecuniam animum intendit. Cumque alia ratio non occurreret, nullo temporis aut locorum habito delectu, indulgentias omnis generis habuit venales, quibus ſcilicet licebat pœnas purgatorij datis aliquot nummis, ad inſtaurandam (is enim erat prætextus) Sancti Petri eccleſiam, redimere. Quicquid verò in ſpeciem dicebatur, pecuniæ tantum à mortalibus extorquendæ gratia vt inopiam ſuam ſubleuaret, has indulgentias concedi, lippis & tonſoribus conſpicuum erat, omnibuſque notiſſimum. Ideoque cum negotium iſtud ab iis quibus demandatum erat impudenter adminiſtraretur, magnam pleriſque in locis offenſionem indignationemque concitarunt, præſertim in Germania, vbi facultas huiuſmodi, animas à pœnis infernalibus libetãdi, paruo pretio vendi, vel in cauponũ tabernis aleę ſubiici cernebatur. Quid verò miniſtros loquor? Cum ipſe Pontifex (qua fuit ſocordia) emolumentum omne ex iſtis condonationibus per magnam Germaniæ partem proueniens, mulierculæ donare vetitus non fuerit, Magdalenæ videlicet ſorori ſuæ: idque adeò propalam, vt omnibus ea res innotuerit: & per totam Germaniam fama loqueretur eam pecuniam quæ corraderetur non ad Pontificem ſacrúmve ærarium (vnde fortaſſe vt aliqua eius pars in bonos vſus conuerteretur fieri potuiſſet) deferri, ſed ad mulieris cupiditatem explendam deſtinatam eſſe. Erat ea tempeſtate Martinus Lutherus Theologiæ Doctor & Auguſtiniani ordinis Monachus: qui non ideò cucullum induerat vt haberet vnde otioſus viueret, ſed quod cultui diuino, relictis mundi vanitatibus, ſe totum conſecrarat. A multis traditum repperi (quam verè non diiudico) accidiſſe quandoque, vt dum per campos animi gratia obambularet, ſodalis quidam eius quocum tunc temporis ſermocinabatur, tactus fulmine, mortuus ſubitò concideret. Hoc amici caſu conſternatum

Rex Lutherum ſcripto libello oppugnat.

Lutherus ab Eccleſiâ Rom. diſcedit.

ſternatum, & ſimul admonitum, quam incertum ſit tempus quo nobis coram ſummo tribunali ratio reddenda eſt: relicto ſtudio iuris ciuilis, cui ad id locorum 1521. incubuerat, monaſticam vitam amplexum ferunt. In ea ſic vixit, vt morum honeſtate paucos, literarum ſcientia (præſertim ſacrarum) inter homines ſui ordinis, vix quenquam reperire eſſet eum qui exæquaret. Quamprimum igitur eccleſiaſticarum clauium tam horribilis innotuit abuſus: pio ſuccenſus zelo, ſe non cohibuit quin hanc impietatem publicè & aſpertimè redargueret. Neque verò hic ſiſti potuit (quamuis indignantibus affatim pontificiis) quo minus progrederetur ad alias eccleſiæ Romanæ corruptelas redarguendum, quarum nonnullas ipſi reformare iamdudum coacti ſunt, alias pij principes, ab iſto tanquam ex veterno ſuperſtitionis excitati, paſſim (Deo habeantur gratiæ) quantumlibet inuitis pontificiis & repugnantibus, ſuſtulerunt. Rex noſter interea, dogmatum commotus nouitate, quæ per ſe ſemper odioſa eſt (in iis præcipue quæ ad myſteria religionis ſpectare videntur) pulchrum ſimul & honorificum ſibi futurum exiſtimabat, ſi ſcripto aliquo eruditionem ſuam & cultus diuini piam curam omnibus faceret teſtatam. Hinc prodiit libellus ille, adeo prouectioris ætatis & exercitato alicuo Theologo dignior quam adoleſcente Rege (cui, quanquam maxime voluerit, non licuerit tamen in literarum ſtudio ætatem terere) vt alij Thomæ Mori, alij Fiſherij Roffenſis, plurimi verò alterius alicuius ſummi viri opus id fuiſſe haud ſine cauſa ſuſpicarentur. Vtut fuerit, edito libello ſic reſpondit Lutherus, vt multi ſanè qui ſanctum hominis zelum laudarent, modeſtiam tamen ſpiritu ſancto dignam in eo haud immeritò deſiderarent, regiæque dignitatis magis reuerentem. Enimverò Papæ, hæc Regis opera nauata tam grata fuit, vt eum ſucceſſoreſque ſuos, honorifico titulo (Defenſores fidei) poſteà ſemper appellandos decreuerit, quemadmodum anteà Hiſpanus per Alexandrum ſextum Catholici, Gallus per alium neſcio quem Chriſtianiſſimi Regis nomine cohoneſtati ſunt, quæ omnia in huncvſque diem ab eorum ſingulis vſurpantur. Cæterùm Leo ipſe ſub exitum iſtius anni, veneno (vt plerique putant) ſublatus interiit. Bellum interim exarſerat inter Cæſarem & Gallum, exulceratis nempe iamdudum vtriuſque animis, belli cauſas omnia ſuggerebant. Rex igitur Henricus, quem vterque arbitrum conſtituerat ſi quæ forte lites inter eos exorirentur, legatos miſit ad vtrunque, Cardinalem Eboracenſem Comitem item Wigornienſem & alios, vt pacem inter eos, ſi commodè id fieri poſſet, conciliarent. Hac in re ſtrenua ab illis opera nauata eſt: ſed fruſtra ſudatum. Nam cum eorum diligentia & ſtudio negotium compoſitum videretur, fama ſubitò affertur, Fontirabiam (quod oppidum eſt in Cantabria Cæſarianæ ditionis) ab Amirallio Gallorum Boniveto vi captam eſſe. Quare Cæſar in pacis conditiones non prius iurare voluit, quam ea redderetur: quod cum Gallus negaret ſe facturum, irrita fuere pacta & bellum redintegratum. Ab eo colloquio legati noſtri rectà ad Imperatorem pergunt: à quo perhonorificè habiti ſunt, per ſpatium 14. dierum quibus Brugis apud eum moram fecerunt. Cardinalem præcipuè ita coluit, vt ſatis conſtaret, eum non ignarum, quanta eſſet apud Regem ſuum authoritate. Atque hic lectori forſitan non ingratum facerem, vt nunc ſunt tempora, ſi quot nobiles habuerit Cardinalis ſibi tum famulantes holoſerico veſtitos & torquibus aureis exornatos perſcriberem, quot deinde alios, coccineas tunicas geſtantes (ſcarletum eum colorem vocamus) quibus addita fertur lacinia ex holoſerico palmari latitudine. Sed ſatis erit perhibuiſſe eam fuiſſe comitatus eius magnificentiam, vt Chriſtiano Danorum Regi & aliis aliquot principibus qui tunc temporis Brugis apud Cæſarem degebant, maximo fuerit miraculo. Inter cætera, flexis poplitibus Cardinali miniſtrari (quod apud Germanos inauditum) idque à primæ notæ nobilibus, vario rumore differebatur. Ingentem pecuniam in ea legatione abſumpſit, idque (vt fertur) haud inuitus: quippe Imperatorem ſibi omnibus modis conciliare ſtudebat, ſperans, fieri poſſe, vt Leo Papa, quanquam ſe multò iunior, tamen aut ſuorum ſcelere (quod euenit) aut ſua intempe-

Rex Angliæ defenſor fidei à Papa appellatus.

Leo X. moritur.

VVolſæus Card. & alij ad Gallum & Cæſarem.

1521. rantia, homo voluptarius & valetudinis incurioſus, interiret, ipſeq; Cæſaris & Regis noſtri ſubnixus fauore, Papatum conſequeretur. Quamprimum igitur de morte Leonis auditum eſt: mittitur confeſtim Paceus Londinenſis Decanus in Italiam, cum mandatis ad certos Cardinales quos ſui ſtudioſos putabat, vt hoc ſibi negotiū conficerent. Ille verò, antequam Romam peruenire potuerit, Adrianum (qui Cæſaris olim præceptor fuerat, & tum Proregem in Hiſpania agebat) Pontificem electum pro certo cognouit.

ANNO CHRISTI 1522. REGN. 14.

WOLSÆVS nihilo ſecius animum non deſpondit, arbitratus (id quod res erat) Adrianum, decrepitum & infirmum ſenem, breui moriturum, tempuſque interim ſibi datum ad cupitum faſtigium viam ſternendi. Cæſaris proinde res, ſtudioſius adhuc quàm antè promouet, & Regem inducit ad bellum Gallo denunciandum, quod Fontirabiam ſcilicet non reddidiſſet, & alia pacta per legatos ſuos commenta non ſeruaſſet, cum ab eo & Cæſare arbitrium ſibi ex compromiſſo delatum eſſet, & ſimul decretum, vt ſi quid controuerſiæ inter illos incideret, pro hoſte haberet qui ſuo iudicio ſtare recuſaret. Gallus verò antequam bellum denuntiaretur, neſcio vnde præſentiens, quonam vergeret affectus Regis: nauibus Anglicanis per cunctos Galliæ portus manus iniicit, negotiatores carceribus, merces fiſco addicit: omnem pecuniam vel Regi pro Tornaci deditione, vel ſorori Regis, Galliarum Reginæ pro dote debitam, apud ſe retinet. His Regi nunciatis, eo modo tractari iubet naues & mercatores Gallicos in Anglia vbicunque repertos, deinde obſides quos quaſi Vades dederat Gallus pro reliquatione pecuniæ Tornacenſis, in arctiſſima cuſtodia habendos mandat, & ipſi denique legato, ne domum ſuam egrediatur edicit. Tum verò ad conſcribendos milites & alia ad expeditionem neceſſaria ordinanda animum conuertit, in eoque totus erat occupatus, cum adſunt ab Imperatore legati petentes, vt arma Cæſariana ſuis coniungat: idque ſi placeat, adfuturum eum dicunt propediem in Anglia, vt de ſumma rerum ipſi principes coram poſſint conſultare. Rediturus enim in Hiſpanias (mortuo nuper auo Ferdinando) hàc tranſire multas ob cauſas decreuerat: Metuebat ne recentis ſimultatis ſcintilla, ſe procul abſente haud difficulter reſtingueretur: Ipſius verò pectus cum odio in Gallum plane flagraret, incendium conſimile in noſtro à ſe præſente excitari poſſe confidebat. Multa deinde commodius ſimul & ſecretius tractari conſtituique poſſe ab ipſis quam ab internunciis, quibus in re magna nemo ſapiens vnquam vſus eſt, vbi ipſi licuit intereſſe. Sed præcipuam ego cauſam arbitror ſecundæ huius in Angliam Cæſaris profectionis, quod Cardinalis eū Wolſæi tæderet, & futurum cerneret vt haud diu inter eos conueniret. Papatum nunc flagitando, nunc Tholoſanum Archiepiſcopatum, moleſtus erat Cardinalis, cum Imperatori è contra nihil homini lagiri decretum eſſet, præter verba & blanditias. Lanij filium cognati nomine in epiſtolis compellare non eſt dedignatus, eumque ſiue præſentem ſiue abſentem, nullo non honoris genere proſecutus: vbi verò amoris authoramentum, quicquam peteretur, excuſationem aliquam afferebat qua ſpe lactaret, ſed nihil concedere volebat. Iam itaque tempus exiſtimabat Imperator quandoquidem ſimulationū technis diſtineri amplius nō potuit Wolſæus, homo naſutus & animi prætereà magni, rationem aliquam inuenire, qua Regem in ſua poſtea habere poſſet, Wolſæo neglecto. Ad id conducere videbatur iſte congreſſus, in quo Regem (natura benignum & illius plerunque amantiſſimum cui plurimum contulerat) aliquot hebdomadarum comi coniunctu quaſi capi poſſe ſperabat. Regem porrò monendo, pupilli eum ætatem exceſſiſſe, neque decere vt vnius ſacerdotis imperio ſe regendum tradat, aliaque huius generis comminiſcendo, potentiam Cardinalis imminuere conatum, additis fortè criminationibus ſi non veris, at quæ ſpeciem veritatis haberent, ego certe

Cæſar iterū in Angl.

haud

haud dubitem pronunciare, cum ex iis quæ ſequuta ſunt plus quam probabile ap- 1522.
pareat. Rex magnificus & quo nemo mortalium pecuniam magis contemnebat,
aduenientis Cæſaris nuntium lætiſſimo animo excepit, quanquam (ærario tunc
temporis exhauſto) tanti hoſpitis tam longam apud ſe moram magno ſibi conſti-
turam non ignoraret. Cæſar de voluntate Regis factus certior, 25. Maij Grave-
linga Caletum verſus mouet, deducentibus Marchione Dorſetio, Epiſcopo Co-
uentrienſi, Barone de la VVara, & aliis magnatibus Anglis. Inde poſtridie Do-
ueriam traiecit. Appellentem excepit Cardinalis, quem comitabantur Comites
duo, Epiſcopi decem, Abbates decem, equites aurati 36. nobiles (quos generoſos
appellamus) 100. ſacerdotes 30. (hi omnes holoſerico veſtiti ferebantur) & de-
inde famuli non pauciores 700. Bidui moram fecerat ibidem, quando Rex accur-
rit & nullum humanitatis officium prætermittit quo teſtetur nihil ſibi gratius acci-
dere potuiſſe quam Cæſaris optatiſſima conſuetudine tantillo tempore frui. Do-
ueria poſt aliud biduum Cantuariam & inde Grenouicum (domum quandam Re-
giam) proficiſcuntur. Nepotis aduentum deſideratiſſimum ibi loci matertera Re-
gina opperiebatur & venientem cum maxima lætitiæ ſignificatione excepit. Lon-
dinum inde totius Regni emporium perrectum & Iunij ſexto idem honoris tanto
hoſpiti ciuibus exhibentibus quod nouo principi in coronationis ſolennibus ſolet
præſtare. In feſto Penticoſtes ad diui Pauli baſilicam ingentem illam & magnifi-
cam potius quam elegantem vtrique Principes adfuerunt, Cardinale Eboracenſe
ſacrum peragente. Venationes, Conuiuia, ludicra certamina, & alia huiuſmodi
quibus Cæſarem oblectare Rex, Ciues, nobiles ſatagebant, quid attinet dicere?
Poſtquam de ratione fœderis renouandi conuentum eſt, VVindeſoram petere *VVindeſo-*
viſum, locum ad amœnitatem & omne genus voluptatis comparatum, ab vrbe *ra.*
Londinenſi 20. millia paſſuum diſtantem. In magna planitie arcem habet ſuper
editũ collem prope ripam Thameſis fluuij extructam. Arx ea Anglicarum omnium
facile prima, munitionum firmitate vix Dovorenſi ſecunda, ſtructuræ magnificen-
tia & molis amplitudine illam longe anteit. Nam præter ipſam Regiam, tem-
plum habet auguſtiſſimum beatæ Mariæ Virgini & Georgio Cappadoci ab E-
dvvardo tertio conſecratum, iuxta quod Collegium cernitur, Decani, Præbenda-
riorum, & Cantorum aliquot habitaculum, prætereaque Pritaneum in quo alun-
tur honeſtiori loco nati 12. milites emeritis ſtipendiis veſtiti ſplendide qui ſacris
quotidie intereſſe tenentur vt precibus apud Deum intercedant pro equitibus illu-
ſtriſſimi ordinis Garterij ſiue periſcelidis. Iſta ſiquidem arx quaſi ſedes cenſetur
huius incliti ordinis: quippe in qua, ex veteri inſtituto, nuper cooptati inueſtitu-
ram capere & ſtatis temporibus oblationes facere aliaque nonnulla officia præſtare
tenẽtur. Hic igitur in die Corpori Chriſti olim dicato vterq; princeps veſtib. induti
ſolemnibus & equitibus eius ordinis vſitatis, in ſuis ſtallis (ſic appellantur chori ſe-
dilia) ſibique ab initio creationis aſſignatis ſacrum audierunt, & Miſſæ miſteria
participantes, iuramentum, de pactis nuper icti fœderis non violandis ſibi mutuo
præſtiterunt. Eius vero conuentionis hæc præcipue capita feruntur: Vti viribus *Fœderis*
quam poſſint maximis vterque Gallum adoriretur: vt regi Cæſar aureorum *cum Cæſ.*
133000. quotannis penderet, quantum nimirum ipſi & ſorori ſuæ Mariæ à Gallo *initi capi-*
debebatur: Deinde vt Mariam vnicam Regis filiam quæ nondum ſeptennis, re- *ta.*
gno poſtea potita, Philippo Cæſaris filio quadragenaria nupſit: eã inquam vt Cæſar
conſobrinus ſuo tempore duceret vxorem: Deniq; vt qui ab eo pacto (matrimonij
ſcilicet) diſcederet, alteri 500. millia aureorum dependeret, & Cæſar ad fidem faciẽ-
dam Santaudomarum & Aream Regi noſtro oppigneraret. Quis non arbitraretur
hanc coniunctionem indiſſolubilem & adamantinis vinculis conſtrictam fuiſſe,
quæ tamen breui diſſiliit nec vnquam poſtea firmiter coaluit. Poſtquam hic loci
(VVindeſoræ dico) dies octo conſumpſiſſent, VVintoniam iter faciunt, ac inde
Hantonam, vbi Cæſarem 180. nauium claſſis opperiebatur. Primo die Iulij Na-
uem ille conſcendit multis magniſque muneribus à Rege cumulatus, & quod a-

1522. micitiam cum eo inuiolabilem ſe firmaſſe conſideret lætus: deinde Hiſpaniam verſus vela fecit. Hauartus interim Surreiæ Comes aliquot nauium claſſem nactus, prope Morleum Armoricæ ſiue Brittanniæ minoris oppidum excenſionem fecit, oppidum ipſum vi cepit & incendit, ac poſtquam totam Regionem ferro igniquе vaſtaſſet, in Picardiam profectus eſt, vt ſe copiis Cæſareanis coniungeret. Ab iis aliquot Caſtella capta & exciſa, deinde Heſdinum irrito conatu obſeſſum. Nam ingruente hyeme, dyſenteria noſtri laborare paſſim cœperunt, ex quo morbo indies augeſcente, poſtquam multi quotidie interierunt, ibi loci tempus ne quicquam teri exiſtimantes, re infecta in Angliam reuerſi ſunt. In fine iſtius anni magna clade perculſa eſt Reſp. Christiana, Rhodo inſula amiſſa & à Turcis capta, dum Principes noſtri circa res nihili contendentes, & ſeſe mutuis armis conterentes, crucis Chriſti inimicum crudeliſſimum impune graſſari ſinunt. O vtinam expergiſcantur in laudem, & coniunctis viribus hoſtem communem adoriantur, qui quanquam non omnis proximus, omnium tamen ceruicibus imminet.

Rhodus inſula amiſſa.

ANNO CHRISTI 1523. REG. 15.

IVNII menſis die decimoquinto Chriſtiernus II. Danorum Rex ſuorum rebellione pulſus, Doueriam profugus appulit, vxorem ſecum adducens Catharinæ Reginæ neptem vtpote Caroli Cæſaris ſororem. Londini paucos dies morati, & ea humanitate habiti quam decet erga ſe mutuo affines exhibere, Iulij quinto Caletum verſus iter ſumpſerunt. Summus interea regni ſenatus (quem Parliamentum vocamus) Londini conuocatur, in quo poſtquam ordinibus expoſitum fuiſſet quanta belli moles immineret niſi occaſionem pulcherrimam regni Francici denuo recuperandi vellent è manibus amittere: magna pecunia in eius belli ſumptus haud difficulter impetratur. Neque enim ſolent Principes noſtri ſine Parliamenti authoritate pecuniam extra ordinem imperare (quod Gallorum Reges pro libitu factitare audio) neque aliquid eſt iam inde à quo Galliam noſtri primum occuparunt, quod liberalitatem popularem potentius eliciat quam Gallici belli mentio. Is enimvero fuit rerum Gallicarum per ea tempora ſtatus, extra tot hoſtes, intus ea perturbatio, vt nihil non ſperare noſtris hominibus licuiſſet, modo oportunitate oblata vti voluiſſent. Ab vna parte Mediolanenſe bellum regem exercebat, ab alia premebat Cæſar. Carolus deinde Borboniæ Dux à Principe ſuo deficiens, Henricum noſtrum ad bellum Galliæ inferendum literis ſuis euocabat, quibus nulli ſi labori ſuo vel periculo parciturum demonſtrabat, vt eum in recuperanda eius regni poſſeſſione (quod hæreditario iure ad illum pertinere fatebatur) adiuuare poſſet. Neque vero ea pollicitatio vana videbatur: nam & in regem ſuum animo erat infenſiſſimo & præterquam quod clientelis præpotentibus per Gallias pollebat, quantum & manu & conſilio valuerit, res ipſa paulo poſt indicauit, capto intra breue tempus Rege ſuo, Romana ciuitate ſuis auſpiciis direpta, & obſeſſo in mole Hadriani Pontifice, donec ſe & Cardinales ſuos magno lytro redimere cogeretur.

Chriſtiernus Rex Danor.

Borboniæ Dux à Gallo deſciſcit.

HAS tantas clariſſimarum rerum gerendarum occaſiones vnius hominis ambitio inexhauſta & profunda malitia corrupit, ſed ita, vt viam aperuerit mutationi quæ mox ſequuta eſt in rebus eccleſiaſticis. Benedictus ſit Deus, qui prauis hominum cupiditatibus ad eccleſiæ ſuæ fructum & vtilitatem vti nouit. Conuentu Parliamentario dimiſſo, ſub finem menſis Auguſti hominum millia circiter 15. in Galliam Imperatore Suffolciæ Duce emittuntur: Cataphracti videlicet 600. ſagittarij, alij Equites, ad numerum 200. alij pedites, quorũ 3000. Falciferi 5000. Præſidiarij Caletenſes 1700. & foſſores ac operarij 2600. hi iunctis ſibi copiis in Cæſareanis, in fines Gallorum irruperunt, & expugnatis aliquot oppidis ac Caſtellis, Roia, Mondiderio, Bohanio, Braya & Caſtro bello, eouſque progreſſi ſunt, vt ad viceſimum ſecundum à Lutetia lapidem conſiſtentes, à Pariſinis magnopere

gnopere trepidatum ſit, donec miſſus à Rege Brionius, qui Vindocinum mox aſtuturum nunciauit, cum quadringentis Cataphractis, conſternatos eorum animos vtcunque erexit. His rebus agendis intenti noſtri, domum à rege reuocantur ſub finem menſis Decembris. Hadrianus interea Pontifex 18. Cal. Octobr. mortem obierat, & Iulius Medices poſt duorum menſium interregnum Clementis ſeptimi aſſumpto nomine ſucceſſerat. Expectabat certe VVolſæus vt Cæſaris ac Henrici noſtri opera defuncto Hadriano ipſe ſufficeretur. Verum neque Cæſari erat in votis vt VVolſæus eam dignitatem conſequeretur (nam Medicem ambientem omnibus neruis adiuuabat) neque vt maxime annisus pro eo fuiſſet, voti eum compotem facere potuerat, cum certo certius ſit, Cardinales omnes tædium cepiſſe Hadriani, vt Italicarum rerum imperiti: atque proinde omnino decreuiſſe, hominem aliquem Italum aut ſaltem in Italia educatum, ad culmen Pontificium euehere. Wolſæus tamen Cæſari vehementer iratus, quod per eum ſtetiſſe crederet quo minus Papa fuerit renuntiatus, abiecta quam diu aluerat Pontificatus ſpe, dies noctesque hoc ſolum cogitabat, quomodo à Cæſare hanc ſibi factā (vt putabat) iniuriam vlciſceretur. Gallo igitur vt gratificaret, & rebus Cæſareanis quouis modo incommodaret, copias noſtras (ſicut antea retulimus) è Gallorum finibus educendas curauit, tempus anni cauſatus alienum, & iterum traducendas appetente vere pollicitus. 1523.

Hadrianus Papa moritur. Clem. 7. ſuccedit repulſa paſſo VVolſæo.

ANNO CHRISTI 1524. REG. 16.

NEQVE vero palam profiteri auſus eſt Cardinalis, Gallicis rebus ſe fauere, cum cauſam offenſionis iuſtam Cæſar nullam dediſſet. Clandeſtina proinde colloquia cum Gallo inſtituit Ioannis cuiuſdam Ioachimi Genuenſis opera, in quibus de tota ratione noui fœderis ineundi (inconſulto adhuc rege) tranſactum eſt. Fuit ea tempeſtate Cæſari cum Gallo bellum ingens, idque magna partium contentione gerebatur. Gallus ipſe validiſſimas trahens copias & optime inſtructas, Mediolanenſi Ciuitate iam potitus, Papiam circumſederat, & à repulſæ dedecore toto animo abhorrens, voto temerario neſcio quomodo effuſo, ſe inde non diſceſſurum priuſquam ciuitatem in ſuam poteſtatem redegiſſet, addito iuramento confirmarat. Borbonio & Cæſarianis copiæ aderant Gallicis haud multo minores, neque aliarum rerum penuria laboratum eſt inter eos præterquam pecunia, quam contribuere debebant ex pacto, Pontifex, Veneti & Rex noſter. Clemens Pont. etſi opera præcipue Cæſaris Pontificatum adeptus, tamen promiſſam ab Hadriano in id bellum pecuniam nolebat pendere, Pontificem haud decere inquiens, ſe principum bellis immiſcere. Veneti Clementem ſequuti, cunctati, aliquandiu, aperte laudem detrectabant, Galli potentiam veriti. Et Henricum noſtrum malitia VVolſæi circumegerat, vt ad diem condictum pecunia (quam menſtruam pollicitus fuerat) non numerata, in magnas anguſtias Cæſarianos conieceerit. Is nempe VVolſæus vt à Cæſaris amicitia Regem abſtraheret, hanc rationem commentus eſt. Haud bona fide Cæſarem cum Henrico agere ſe iam primum ſubolfacere dictitabat, ſiquidem cum de ducenda Maria vnica Regis filia ſponſionem feciſſet, ab Hiſpanis ſuis quotidie rumuſculos paſſim emanare, inutile & parum honorificum futurum hoc coniugium: ſpuriam quippe cenſendam eſſe Mariam, vt ab inceſto, & legibus eccleſiaſticis damnato matrimonio procreatam: neque enim Catherinam Reginam regi legitimo connubio iunctam quæ Arthuro regis fratri antea denupſiſſet. Vetari id in ſacroſanctis noui ac veteris inſtrumenti legibus, vt quæ diuino iure eſſent conſtituta. Iulius Pontifex vel accepto multo auro reſcindere non potuerit. Hæc & huiuſmodi alia ab ipſo Cæſaris legato quandoque iactitata fuiſſe, negandum non eſt. Cæterum ille, nullum alium in finem iſta memorabat, quam vt Rex (quem vxorium haud nimis fuiſſe ſatis nouerat) occaſione inde arrepta, ad nouum aliquod matrimonium animum

Clades Gallorum capto Rege.

VVolſæus diuortium regi ſuadet à regina.

1524. appelleret. Cumque ſecundis auribus à Rege hæc excipi videret, & orbitatem ſuam libenter eum deflere, quod tantum imperium puellæ cogeretur relinquere, quæque tunc dubiis eſſet orta natalibus, vt ſucceſſorem ſibi eam pro certo non liceret deſtinare: ad nouas eum nuptias non veritus eſt hortari, & ſimul Alanſoniam monſtrare Margaretam, regis Gallici ſororem, ſpectatæ formæ & venuſtatis fœminam: quam ſi duceret, repudiata Catherina, ſatis intelligebat, ab amicitia Cæſaris ex tam graui amitæ contumelia eum penitus diuulſum, Gallico nomini abſque vlla ſpe receptus arcto & neceſſario fœdere iungendum. Ac iſtud quidem repudij conſilium his artibus à VVolſæo tractatum, Cæſareani omnes tradiderunt, nec quiſquam noſtrum inficias iuit quod ego vſquam legerim. Vtut fuerit, hoc certe conſtat, vno eodemque tempore miſſos qui annuam pecuniam à Cæſare promiſſam nec numeratam hactenus depoſcerunt, retentam deinde ſummam 50. millium aureorum quam ſingulis menſibus Borbonio ſe depenſurum Rex fuerat pollicitus.

ANNO CHRISTI 1525. REG. 17.

VEnetiis tunc temporis legatum Regium agebat vt res Italicas curaret Richardus Paceus Decanus Londinenſis, homo eruditiſſimus, & meliore fato (Deo ſi viſum ita fuiſſet) dignus. Mutatam voluntatem Regis hic minime gnarus, cum non adeſſet ad tempus conſtitutum pecunia, in eo perſuaſus verti honorem & exiſtimationem Principis ſui ſi fidem datam non liberaret: animo quam maxime angebatur. Conari proinde viſum eſt à mercatoribus alicunde tantum pecuniæ mutuari: Et aliquantulum (vt videtur) corraſit: verum neque tantum vt Cæſarianorum inopiam poſſet ſubleuare, neque tam parum vt priuatis ſuis facultatibus ſe verſuram facere poſſe confideret. Quam primum igitur de alienato Regis erga Cæſarem animo reſciuit, inſania ſubito correptus, nec vnquam poſtea mentis compos factus eſt. A Borbonio interim & Commilitonibus ſuis, rerum omnium neceſſariarum penuria laboratum, adeo vt, copias apud ſe retinere iam amplius non potuiſſet, niſi aſtu quodam Gallum ad manus ſecum conferendum & pugno copiam faciendum pellexiſſet. Solebant ſæpe Cæſareani vt hoſtes inquietarent (idque noctu præcipue) ad arma conclamando, buccinarum clangore, & eruptionum ſimulatione, falſum hoſtibus terrorem inijcere. Ea vero nocte quæ S. Matthiæ feſtum præceſſit (24. videlicet Februar.) aliquas turmas emiſerunt, vt Caſtra Gallorum, quamuis optime munita, recta petentes adorirentur, non tam animo expugnandi, quam vt hoſtem ibi loci deſtinerent dum ſuos ab alia parte ad rem gerendam ſine impedimento deducerent. Ij Gallos adeo imparatos offenderunt propter crebras Cæſarianorum ſimulationes, quæ vigiles iam effecerant negligentes, vt parum abfuerit quin vallum tranſcenderint, adeoque coacti fuerint tormenta in loco longe commodiori ſita (id quod vnice Cæſareani expectabant) ad alium transferre, vbi diſploſa, ab ingreſſo iſtos poſſent prohibere. Adhuc ferue bat pugna, cum paulo ante diluculum vniuerſæ Cæſarianorum copiæ ab auerſa caſtrorum parte progrediuntur, & occupatis hoſtibus longius proceſſerant quam vt potuerint impediri (amotis præſertim tormentis) niſi ſuos etiam Gallus è munimentis voluiſſet educere & aleam prælij tentare. Ille vero moriturum ſe potius ſæpe palamque profeſſus quam Papiam tam diu obſeſſam liberam relinquere: vt eos quaſi ſoluta obſidione liberos euagari ſineret, in animum inducere non potuit. Congreſſi itaque cum vniuerſis vtriuſque excercitus viribus, atrox pugna committitur, in qua Gallorum Rex dum verba rebus & inanes vulgi rumuſculos certæ glorioſiſſimæque victoriæ adeoque ſaluti ſuæ anteponit, fuſus eſt captuſque & præter magnum nobiliſſimorum itidemque fortiſſimorum virorum numerum quibus ſtipatus (quique fere omnes aut occiſi in eo prælio aut capti ſunt) imperium Mediolanenſe quod pene vniuerſum totamque Inſubriam ſuæ

Paceus inſania corripitur.

Pugna Papienſis.

ſuæ fecerat ditionis, hoc vno quaſi ictu amiſit. Clemens Papa qui iam totus in partes Gallorũ ſuo magno malo (vt poſt docebitur) cõceſſerat, ſæpe cũ monuerat, extrema inopia Cæſarianos conflictari, & ſeditionibus perpetuis agitari, dum militibus ſtipendia flagitantibus non haberent Duces quod numerarent: ſatis vero cautum eſſe cum Anglorum Rege & aliis qui ſpes illorum fouebant, ne rem nummariam vlla ratione poſſent expedire: Pugna proinde omnimodis abſtineret: dilapſis infra paucos dies militibus, incruentam victoriam citra ſudorem & ſanguinem in ſinum ſibi conuolaturam. Verum ille tanquam diuino fato ad eam cladem comparatus, ne ab hoſtis conſpectu ſe videretur ſubduxiſſe, & obſidionis tam longæ labores nullo cum fructu toleraſſe, fretus ſuis viribus quas habuit ſane permagnas, ſed opinione ſua minores (nam multi pedites diſceſſerant, ducibus hoc libenter reticentibus, vt cum ſtipendia quæ perſoluebantur militum numero non reſponderent, quod ſupereſſet nummorum ipſi interuerterent) conſilium tam ſalutare neglexit, ſeque in eas calamitates præcipitauit, quæ, niſi DEVS propitia manu, tuentem, vltra ſpem ſuſtinuiſſet, ipſi perniciem, patriæque ſuæ excidium attuliſſent. Hæc & alia huiuſmodi tam in priuata vita quam publicis negotiis reputanti mihi, ſubit admirari, quæ ſtolida ferocia hoc ſeculum noſtrum occuparit, vt potius quam minima infamiæ (vel falſæ) macula exiſtimationem noſtram inuri patiamur, vitam fortunaſque noſtras in extremum coniicere periculum non dubitemus. Quos viros (dij boni) quamque egregios videre eſt quotidie in hoc ſtultitiæ genere mirifice ingenioſos, qui neſcio quos apices honoris (vt loquuntur) læſi in omni ſermone executientes, ac inde vel minima offenſione capta in duellum proruentes, nihil aliud quam pereundi anſam ſedulo videntur quærere? Vbinam gentium hodie exulat Cunctatoris Fabij patientia, qui populi, militis, ſenatus, acerbiſſima conuitia æquiſſimo tulit animo, vt victoriam quamuis ſeram ſecuram tamen ſuis laudem pareret? Erramus profecto, erramus, vmbras conſectamur & res negligimus. Si CHRISTVM conſulimus, hoc eſſe veræ fortitudinis admonebit: In patientia poſſidere animas noſtras: Si Philoſophos, docebit Ariſtoteles ſolere magnanimos maledicta facile contemnere: Denique ſi Poetas, audi Horatium,

Mordeat opprobrijs falſis mutémque colores?
Falſus honor iuuat, mendax infamia terret,
Quem niſi mendoſum & mendacem?

Sed pergo: In tentorio capti Regis dum ſarcinæ diriperentur, inuentæ ſunt literæ tam Pontificis quam Regis noſtri, nouum fœdus inter ipſos & Gallum occultè ictum demonſtrantes: vt mirari amplius Borbonius non debuerit, pecuniam promiſſam tam ſegniter ſubminiſtratam fuiſſe. Hoc Pratenſi Cæſaris Oratori quam primum innotuit, commeatu haud petito, ſe ab Aula regia ſubtraxit, & Aprilis nono clanculum aufugiens, ad ſuos vnde venerat reuerſus eſt. Rex interim ignarus has clandeſtinas pactiones ad Cæſaris notitiam perueniſſe, oratores ad eum deſtinauit ſub finem Martij menſis C. Tonſtallum Epiſcopum Londinenſem & Rich. Wingfeldium ordinis Garterij (vt appellamus) militem, qui victoria nuper adepta ſcilicet gratularentur, eamque perſequendam admonerent, Regem dicentes pro ea quæ inter ipſos intercederet neceſſitudine officio ſuo non defuturum ſi inſtare victis & viribus adhuc maioribus bellum gerere in animum induceret. Huic legationi quid Cæſar reſponderit pro comperto non poſſum affirmare: Cretizauit (quantum auguror) cum Cretenſibus, cognita diſſimulauit, comiterque habitos legatos benigne dimiſit. Cæterum non contentus Rex aduerſus Imp. hac vti ſimulatione, apud ſuos etiam populares multis egit de bello contra Gallos inſtaurando, eiuſce rei mentione tanquam claue loculos ſubditorum aperiendos exiſtimans. Parliamento proinde non expectato, à ſingulis ciuibus per edictum publicum exegit, non minus quam omnium bonorum mobilium ſextam partem in pecuniis numeratis fiſco pendendam. Atque iſta res quan- *Pecunia per edictum imperata non penditur.*

1525. quam in diuerſis regni partibus, vno eodemque tempore à magnis viris apud plebem propoſita ſumma arte tractaretur: tam procul tamen abſuit vt ſuccederet, vt ab omnibus vbique tanquam conſpiratione facta exploſa ſit, fremente populo, & male ſæpe multatis eius exactionis miniſtris, non ſine magno ſeditionis & tumultus grauioris periculo. His Regi nunciatis, proceres regni cunctos (qui intereſſe poterant) Londini conuocauit: apud quos ſe tanti tamque intolerandi oneris ſubditis ſuis imponendi, ignarum omnino fuiſſe profeſſus eſt. Cumque eius facti culpam omnes à ſe reiicere conarentur, poſt multam altercationem eo demum res recidit, vt Cardinalis hoc offenſi populi crimen in ſe vnum ſuſcipere cogeretur, teſtatus interim DEOS & homines, ſe vt fidelem ſeruum deceret, Regis Domini ſui emolumentum vnicum ſpectaſſe, remque non ſolum cum conſiliariis regiis (quod ipſi fatebantur) ſed etiam cum legum tam diuinarum quam humanarum peritis contuliſſe, omnibus aſſerentibus, idem licere Regi quod olim Pharaoni, qui, Ioſephi miniſterio certam partem opum cuiuſque priuatarum ad neceſſitates publicas ſepoſuit. Iſta vero excuſatio efficere non potuit quo minus magnam populi inuidiam hic conatus (vtcunque irritus) contra ipſum excitaret. Quanquam neque irritus omnino dicendus erat, cum ſubſidij pecuniarij inopia, prætextum iam exhiberet ſatis ſpecioſum bellum Gallicum in proximum annum differendi. Neque enim Regi erat in animo (quicquid diceretur) Gallum quamuis deiectum & iniuriæ opportunum laceſſere, vtpote cuius amicitiam irritato & offenſo Cæſare propter amitæ repudium, maxime ſibi neceſſariam futuram prouidebat. Siquidem vxoris pertæſus, fœminæ ſacratiſſimæ itidem nobiliſſimæque, ad puellam quandam nobilem animum adiecerat, Annam Thomæ Bolenij equitis aurati & Regiæ familiæ quæſtoris filiam. Hanc ducere, illam quouis modo amoliri prorſus decreuerat. Abhorrere animum dicens ab inceſta coniunctione, neque è repub. eſſe vt cœlibem vitam ageret, præſertim cum de natalibus filiæ dubitatio oborta eſſet: Imperij in propria ſobole firmandi gratia, non libidinis explendæ, nouas nuptias appetere. Hoc ſolum expectare, vt publico iudicio decernatur (quod omnium doctorum quibuſcum hac de re ſermonem habuiſſet conſenſu veriſſimum eſſe comperiſſet) vitioſum fuiſſe prius initum matrimonium, ſibique liberam eſſe poteſtatem relictam nouum contrahendi. Hucuſque eum Wolſæus & libenter perduxerat, conatus porro in amorem Gallicæ cuiuſdam puellæ (ſicut antea retulimus) pellicere: verum ille ſuo iudicio vſus, aliam deperire iam cœperat. Vtque amaſiæ ſuum venditaret amorem, & futurum ſocerum meliori aliqua dignitate cohoneſtaret, patrem eius Thomam Bolenium Iunij 18. vicecomitem creauit Rupefortenſem. Simul eodemque tempore aliis honorum titulis hi ornati ſunt. Henricus cognominatus Fitz Roy Regis (ex Elizabetha Ioannis Blunti equitis aurati filia) filius naturalis, Northinghamiæ Comes, Richmundiæ Sumerſetique Dux factus eſt: Henricus Courtuey Deuoniæ Comes Regis Conſobrinus, Marchio Eponienſis: Henricus Brandon Ducis Suffolciæ Primogenitus ex Maria Regis ſorore, Lincolniæ Comes: Thomas Mannerius Baro de Roſſa, Rutlandiæ Comes: Henricus Cliffordæ eques auratus, Cumbriæ Comes: & Robertus Satcliffæ Baro de Fitz-vvalter, vicecomes de Fitz-vvalter renuntiati. VVolſæus Cardinalis hoc anno duorũ ſimul collegiorum fundamenta iecit, vnius quidem apud Apſevvicum vbi natus eſt, alterius Oxoniæ, quod hodie CHRISTI nomini dicatum noſcitur. At ſtud quidem quanquam ad vmbilicum non perduxerit (opus magnificum & plane regium) doctorum tamen mater fertiliſſima, innumeros quotidie eruditos eccleſiæ reipublicæque progignit, neque inter alios ipſum (qualis qualis ſum) agnoſcit alumnum. Alterum illud cum fundatore concidit, & maxima ex parte dirutum, in neſcio quorum priuatos vſus iam olim ceſſit. His enimuero Collegiis cum de fundis & prouentibus pro ſtructuræ amplitudine proſpectum cuperet Cardinalis, neque priuatis ſuis opibus (quanquam ingentes eæ erant) efficere illud potuiſſet, Clemente Papa annuente, 40. minoris notæ monaſteria

Rex Boleniã deperit.

Nouis honoribus ornati.

Card. VVolſæus 2. extruit collegia.

Monaſteria 40. diruit.

naſteria demoliri curat, & omnia quæ illorum fuiſſent, nuper à ſe extructis Collegiis addici. Negotium hoc (vt nonnulli animaduerterunt) tanquam aurum Tholoſanum; omnibus qui illud attigiſſent, aut perniciem aut ſaltem maximas calamitates attuliſſe creditur. De Papa & Cardinali poſt dicetur. Ex miniſtris autem quinque quorum opera hic vſus eſt in tot piorum hominum donariis interuertendis, euenit poſtea vt duobus duello decertantibus alter alterum occideret, & homicida ſuſpendio plecteretur, tertius in puteum ſe dederit præcipitē, ac ſpontanea morte ſubmerſus perierit: quartus, homo opulentus, ad eam egeſtatem deuenerit, vt victum oſtiatim emendicare ante obitum cogeretur, alius denique Doctor quidam Alanus qui authoritate inter cæteros præcipuè pollebat, quo tempore Archiepiſcopus Dublinenſis in Hibernia agebat, ab inimicis crudeliter confoſſus periit. Vtinam his & ſimilibus exemplis edocti, diſcant homines, res DEO ſemel conſecratas timidè attrectare. Si iſtos iuſtitia diuina tam ſeuere puniit, qui bona eccleſiæ dicata, ſed parum ſanctè adminiſtrata, ad vſus haud dubie meliores conuerterunt, hoc tamen non ſpectantes, ſed prauis ducti cupiditatibus quid illis putabimus eminere, qui res eccleſiaſticas, quacunque data occaſione, ſine delectu diripiunt & expilant, ſemet tantum locupletandi gratia?

1525. *Sacrilegij puniti exemplum.*

SVB exitum iſtius anni videtur non nihil ſubodoratus Lutherus de propoſito Regis in vxore Catharina repudianda & alia ducenda, idque per Chriſtiernum profugum Danorum Regem, qui illum coram & per literas non deſiit rogare vt amanter ad eum ſcriberet, & illius prædicata humanitate ſpem fecerat fore, vt leniter tractatus, puriorem doctrinam reciperet. Et ille quidem animo præuidens quod huius diuortij ratione mox ſequutum eſt, haud difficulter acquieuit. Scripſit itaque ad eum, idque dimiſſe admodum, & in hanc (vt habet Sleydanus) ſententiam. Non ſe dubitare quin grauiter ipſum offenderit edito libello, ſed id factum eſſe non tam ſua ſponte quam aliorum impulſu. Quod vero nunc auſit his literis interpellare, ſumma ipſius humanitate fieri, quæ valde prædicetur à multis, deinde quod libelli contra ſe ſcripti non ipſum eſſe authorem, & à ſophiſtis hoc inſidioſe fuiſſe captatum intelligat. Hic autem per occaſionem de Eboracenſi Cardinale locutus, Angliæ peſtem nominat: Audire etiam ſe cum magna voluptate ipſum & faſtidire ſe genus illud perditorum hominum, & ad veri cognitionem animum adiicere. Quapropter orat, vt ſibi factum illud condonet, vtque meminiſſe velit, cum ſit mortalis, non oportere inimicitias eſſe immortales. Quod ſi iubeat, velle ſe peccatum hoc ſuum profiteri palam, & ipſius virtutem alio celebrare ſcripto. Poſt hortatur vt calumniatorum voces defugiat, qui ſe vocent hæreticum: nam doctrinæ ſuæ caput hoc eſſe quemadmodum fide per CHRISTVM nos oporteat fieri ſaluos, qui noſtrorum ſcelerum pœnam collo, ceruicibus, & corpore toto ſuſtinuit, qui pro nobis mortuus ac reſuſcitatus, cum patre in ſempiternum regnat. Hanc eſſe Prophetarum & Apoſtolorum Doctrinam, eo poſito fundamento, docere ſe, quæ ſint charitatis officia, quid inuicem nos oporteat alterum alteri præſtare, quomodo ſit obediendum magiſtratui & Euangelij profeſſioni omnis accommodanda vita. Si quid in ea Doctrina ſit impietatis & erroris, cur eum non demonſtrent aduerſarij? cur ſe nec auditum neque conuictum damnent atque proſcribant? Quod ſi Pontificatum & ipſius omnem clientelam reprehendat, eo facere, quod illi diuerſum à CHRISTO & ab Apoſtolis doceant quæſtus & emolumenti cauſa, quo videlicet reliquis omnibus imperent & in ſummis deliciis helluentur: hunc enim in ſcopum cogitationes illorum omnes atque facta dirigi: hoc etiam vulgo notum eſſe atque teſtatum, vt nec ipſi quiduis negare poſſint: Quod ſi mores emendarent nec alieno cum diſpendio & iniuria vitam hanc ignauam ducerent atque turpem, facile poſſe diſſidium ſedari: Germaniæ principibus ac ciuitatibus non paucis dogmata ſua probari, qui beneficium hoc DEI reuerentur agnoſcant: cupere ſe plurimum vt & ipſe in eo numero cenſeatur. Quod vero Cæſar & quidam alij contra ſe moliantur, non eſſe nouum:

Lutheri ad Regem litteræ.

1525. Dauidem multis ante ſeculis prænunciaſſe futurum, vt reges atque populi contra Dominum & CHRISTVM varia meditentur & imperium eius proiiciant. Sibi quidem ad eiuſmodi Scripturæ loca reſpicienti, mirum etiam videri vllum eſſe Principem qui faueat Euangelij Doctrinæ. Poſtremo loco, reſponderi ſibi benigne, petit. Accepta hac Lutheri Epiſtola, acerbe Rex reſpondet, inconſtantiam & leuitatem illi obiiciens. Libellum quoque ſuum defendit, & multis viris bonis atque doctis pergratum eſſe dicit. Quod Cardinali Eboracenſi (reuerendo patri) conuicium fecerit, non in eo ſe mirari, qui nec à diuorum nec ab hominum abſtineat contumelia. Sibi, totique regni perquam vtilem eſſe ac ſalutarem Cardinalis operam, & cum antehac illum valde ſemper dilexerit, nunc demum eſſe maiori beneuolentia complexurum, poſtquam eum ipſe criminetur: nam illum inter alia hoc etiam vtiliter & magna cum fide atque diligentia præſtare, ne quid ipſius lepræ contagionis & hæreſis in ſuo Regno diſſeminetur & adhæreſcat. Poſt exprobrat, quod inceſtum matrimonium cum ſanctimoniali Virgine contraxerit, quo vix vllum poſſit deſignari turpius flagitium. Hanc ſuam reſponſionem Rex publicè typis euulgandam curauit, magnopere dolente Luthero, & amicos incuſante qui eius rei ſibi authores extitiſſent: iis grati ſatum adeo demiſſe ſcripſiſſe ſe dicens, nunc autem intelligere quantum errauerit. Idem ſibi accidiſſe in Cardinale Caietano, Georgio Saxoniæ Duce & Eraſmo Roterodamo, quibus omnibus aliorum hortatu amanter ſcripſerit, nec aliud ſit conſecutus quàm quod eos ferociores reddiderit: Stulte factum ab ſe, qui pietatem in aulis principum inuenire ſe poſſe putet, qui CHRISTVM quærit vbi principatum Sathanas obtineat, qui Ioannem Baptiſtam inter purpuratos inueſtiget. Cum igitur placido & amico ſcribendi genere nihil proficiat, aliam rationem initurum eſſe deinceps. Hæc Sleidanus. Hoc etiam anno (aut forte priori) Eraſmus (quod recens nominis eius mentio ſubmonuit) libellum ſcripſit de libero arbitrio, Regis & Wolſæi hortatu, ſicut in epiſtola quadam quæ extat ipſe fatetur. Huic confeſtim Lutherus contrario ſcripto reſpondit De ſeruo arbitrio.

Reſponſio Regis.

ANNO CHRISTI 1526. REG. 18.

A Cæſaris amicitia diſceditur.

VT Cæſar in cœpto amicitiæ cum noſtro Rege curriculo perſiſteret, multa hercle admouebant Galli ad vindictam nuper acceptæ cladis (etſi id ſedulo tegebant) nondum liberato Rege ſuo, anhelantes; Turca imminens Vngariæ, cuius Regi Ludouico, Anna Caroli ſoror nupta erat: Italia pene Vniuerſa Duce Pontifice, parata ad percutiendum fœdus quo omnes populi ad oppugnandam Cæſaris iam formidabilem potentiam tenerentur; ac deinde ipſa Germania vix dum pacata à tumultibus quos Ruſtici excitarant, ac ſeditionem reſque nouas vbique ſpirans. Et in his rebus omnibus quoquo ſe verteret, magnum cœptis ſuis impedimentum allaturam Regis noſtri inimicitiam luce clarius apparebat. Multa vero in contrariam partem ſtimulabant: materteræ inferenda contumelia (nam hanc iamdudum ſuboluerat) Fœdus cum Gallo clandeſtinum nuper ictum: & ſuper omnia pactæ affinitatis pœnitentia. Siquidem de Reginæ cum marito reconciliatione poterat vtcunque ſperare, & eadem leuitate qua fœdus ictum eſt, dirimendum (præſertim tam aduerſis Gallorum rebus) non deſperabat. At de matrimonio contrahendo, iam animus alio propendebat, amore ductus, an commodi ſui ratione, non habeo pronuntiare. Ioannes Luſitaniæ Rex ſororem habebat Iſabellam, puellam pulchram, nobilem, & ingenti pecunia dotatam (900. videlicet aureorum millibus) Mariam Regis noſtri filiam impuberem adhuc & forma haudquaquam fœliciſſima, indotatam tamen ducere oportuit, ea ſcilicet pecunia doti adnumerata (400. aureorum millibus) quam Cæſarem à Rege mutuo accepiſſe memorauimus. Ærario vero continuis bellis exhauſto: Hiſpani quum de ſubſidio principis ſui neceſſitatibus ferendo compellarentur: aperte

renuere

renuere auſi ſunt (initium ſorte facientibus qui ad id ſubornati fuerunt) niſi Iſabellam prædictam, gentilem quodammodo ſuam, eiuſdem ſecum, & linguæ & gentis, & ætatis eius quæ liberis gignendis apta eſſet, matrimonio ſibi iungendam curaret. Tum vero præter 400. millia, quæ (conſuetudine iam in legem abeunte) ſeruitij nomine vxorem ducenti principi tenebantur pendere, alia inſuper 400. pollicebantur, modo hac in re ipſorũ deſiderio vellet ſatisfacere. Hæc in cauſa fuere vt cum de fœdere renouando, & de deducenda Maria, de bello item communibus auſpiciis in Gallia gerendo, per oratores ſuos Rex iam iterum agitaret (ſimulatè an ſeriò, id vero neſcio) cunctantius reſponderit Cæſar, ac demum in ipſo nuptiarum apparatu, miſſo legato, factum ſuum Regi excuſaret, populorum ſuorum voluntati ſe non poſſe dicens repugnare. Rationibus prædictis addunt nonnulli, Regis noſtri poſtulata (cum de bello Gallico mentio facta eſt) talia fuiſſe, vt à Wolſæo conſulto excogitata videantur ad Cæſarem à paciſcendo abſterrendum, victoriæ præmia Picardiam, Normanniam, Guienniam & Vaſconiam, cum Galliæ Regis titulo ſibi depoſcebat: & vt Cæſar periculorum æquè ac ſumptuum particeps, ipſemet bello in Gallia gerendo intereſſet, flagitabat. Ille vero pecuniis exinanitus, & multis feſſus periculis, ſi vel ſecuritati & quieti, vel commodo ſuo, conſultum vellet, iſtis non debebat aſſentiri, cum Galliæ Rex captiuus, vna cum pace, longe maiora offerret vltro quam, ea quæ bellum (cuius euentus ſemper anceps exiſtit & minime certus) ſibi vel victori poſſet pro certo ſpondere pariturum. Et certe non dubitatum quin Cæſar conditiones illas oblatas aſpernaturus eſſet, vel hinc conſtare poteſt, quod illis ipſis diebus quando profectus eſt Orator prædictus, miſit Rex in Galliam qui Rectricem (Regis captiui matrem) hortarentur, vt hominem aliquem fidum in Angliam mitteret, quocum de ſumma rerum conſultaret, quod illa quam libentiſſime & primo quoque tempore præſtitit, amandato Brionio præſide Rothomagenſi, vna cum Ioanne Ioachimo Genuenſi (cuius antea mentio facta eſt) quos ampliſſimis mandatis inſtruxit, & vt omni ſubmiſſione blanditiiſque Regem ad perſeuerandum in fœdere inchoato pertraherent, ſedulo diligenterque admonuit. Siquidem in tantis Gallorum anguſtiis, nihil erat quod magis formidarent, ne Rex noſter à pactis, vix dum firmatis reſiliret. Tum vero ſi ille ab vna parte, & Cæſar ab altera, arma mouerent, cum Borbonium, & tot occaſiones ſecum haberent, quanto in periculo res Gallica verſaretur nemo erat tam hebes qui ſatis non proſpiceret. Iſti igitur poſtquam in Angliam peruenerunt, humaniſſime accepti à Rege & bene ſperare iuſſi, Cardinalem Wolſæum (à cuius conſiliis Rex adhuc non recedebat) conſectantur. Ille iam olim non optimè in Cæſarem animatus, nunc plane palamque odiſſe eum cœpit, poſtquam Cæſar alienati à ſe animi indicia haud dubia dediſſet, inter quæ vel præcipuum reor, quod ille, qui ante pugnam Papienſem, nunquam literas ad Cardinalem dare ſoleret, niſi totas manu ſua conſcriptas, & cum huiuſmodi ſubſcriptione. *Tuus filius & propinquus Carolus*, poſt eam victoriam, vnas aut alteras miſiſſet, quæ ipſius manu tantum erant ſubſcriptæ, idque nudo nomine appoſito, ſine aliqua ſolenni & vſitata forma, aut beneuolentiæ, multoque minus obſeruantiæ ſignificatione. Sed neque cum Rege ipſo ita egit, vt VVolſæo difficile fuerit illi perſuadere contemptum ſe à Cæſare poſt inſignem illam victoriam, cui adipiſcendæ, ipſe quidem Rex ſtipendia (etſi forte non quanta promiſerat) ſuppeditaſſet. Quis iam non videt eo in loco res Regias conſtitutas, vt arctiſſimam illam tot vinculis conſtrictam cum Cæſare neceſſitudinem, dirimere cogeretur, ſeque ad Gallicas partes traducere? Vocatur proinde ad conſilium Brionius, qui dicendi poteſtate facta, principis ſui calamitatem & patriæ tantum vulnus in nuper accepta clade inflictum deplorat. Quantas deinde & quam præclaras victorias, florentibus Gallorum rebus noſtri olim retulerint, commemorat, vt dubium non eſſe fateretur, occaſionem nunc Regi oblatam, qualem maiores ſui nunquam habuiſſent, clariſſimi trophæi reportandi. Verum neque dicere hoc (inquiens)

1526.

Rex Gallum iacentem erigere conatur.

1526. Regem tam magnanimum, neque è re futurum publica gentis Anglorum, bellum hoc tempore Gallis inferre. Iacenti inſultare non eſſe generoſæ mentis, victoriamque (vt communis martis aleam taceat) periculo non vacaturam, quippe cum alio communicandam cuius potentiam eouſque fortuna extulerit, vt communibus Europæ armis oppugnandá fuerit, niſi ſeruitutis Hiſpanicæ iugum ceruicibus imminens, quieti & non repugnantes ſuſcipere in animum indicant. Orare proinde, vt relicto Cæſare (qui parta victoria elatus, amiciſſimos iam cœperit contemnere) cum Rege ſuo fœdus ineat, quem, ſi deiectum, tempore tam neceſſario iam ſubleuare conetur: fidiſſimum oportet eum habeat amicum (tanto beneficio obſtrictum) & ad omnes caſus paratum, niſi turpiſſimæ ingratitudinis, totius Chriſtiani orbis teſtimonio conuinci malit. Hæc pluribus latinè peroranti, latinè itidem reſpondet Tho. Morus, Angliæ mox Cancellarius, Regi pergratum eſſe quod agnoſcant Galli, non deeſſe ſibi vires, iniurias veteres vlciſcendi, iamque poſtquam potentiam ſuam ſatis expertos intelligat, operam daturum vt bonitatem etiam habeant perſpectam, anniſurum ſedulo, omnibuſque neruis elaboraturum, vt è captiuitate Rex illorum emittatur. Idq; ſi fecerit, ſperare, eum, beneficij, tempore tam oportuno collati immemorem non futurum, ſi quando opem operamque eius implorare contingat. Interim haud ſe abnuere, quin ſocietatis & perpetuæ pacis iura inter ipſos intercedant. De Cæſare quid ſibi ſit ſtatuendum, adhibitis in conſilium amicis, deliberaturum. Fœdus ita cum Gallo firmiſſimum percuſſum eſt (ſpondente pro filio matre Rectrice) & à Cæſaris amicitia tam aperte diſceſſum, vt nihil prius in eo fœdere cautum ſit, quam vt non licuerit Gallo regni ſui partem vel minima Cæſari pro redemptione ſua cedere. Huius fœderis nuncius magna cum lætitia à Gallis auditus eſt, qui iam demum ſalutis aliquam ſpem conceperunt, poſtquam ab Anglia nihil metuendum eſſe intellexerunt. Regi ipſi in primis adeo cordi fuit, vt rerum noſtrarum poſtea multos per annos ſtudioſiſſimus, tanti beneficij memoriam nunquam depoſuiſſe viſus fuerit. Hieme nondum tranſacta, hæc geſta ſunt. Paulo deinde poſtea Rex Gallorum cum per annum integrum captiuus in Hiſpania remanſiſſet, domum remeandi facultatem nactus eſt, idque his fere legibus: vti Rex ſimul atque in Galliam rediiſſet, Cæſari Ducatum Burgundiæ traderet. Flandriæ & Arteſiæ clientelare imperium remitteret: Ditioni Mediolanenſi & regno Neapolitano (in quæ ſibi ius eſſe antea contenderat) renunciaret, Borbonium & ſocios omnes qui ſecum deſciuerant in integrum reſtitueret. Eleonoram item Cæſaris ſororem, Luſitanicę Reginam in matrimonium duceret: & pecuniam Regi noſtro ſororique ſuæ Mariæ, Wolſæo item Cardinali iam olim debitam, (ſed quam Cæſar in ſe pendendam receperat, ne iacturam noſtri facerent ex fœdere cum Cæſare inito) ipſe nunc totam perſolueret. Iſta omnia & alia nonnulla minoris momenti, vt Rex iam liberatus præſtaret, non ſolum iuramento ſuo fides data eſt, ſed traditi etiam duo Regis filij Franciſcus Delphinus & Henricus Dux Aurelianenſis vt obſides in Hiſpania manerent donec iſta fierent. Ac de cæteris quidem pactis ſtatim vt regnum ſuum attigit rata omnia Rex habuit. De Burgundia vero, cauſatus eſt auerſam ſubditorum voluntatem, quos inuitos à ſe non poſſe alienare dicebat. Conuocata itaque omnium ducatus ordinum panegyri dum res ſedulo tractentur; coram ipſis Cæſaris legatis recitatur derepente publico præconio fœdus initũ inter Regem noſtrum, Gallum, Pontificem, Venetos, Heluetios, & Florentinos, quod ſacrum fœdus appellatum eſt, in quo præcipue cautum, vt Italia in libertatem, exteris omnibus expulſis, vindicaretur. Hac re illi vehementer perculſi, vbi de Burgundiæ poſſeſſione adeunda (quem in finem venerant) parum ſpei ſupereſſe vident, in Hiſpaniam reuerſi, Cæſari renuntiant, ſi redemptionis pretium pecunia numerata velit accipere, & obſides liberos Regios reddere, à Rege perſolutum iri, alias conditiones non accepturum. Siquidem quod ad fidem datam attinet, à iuramenti religione per Pontificem Regem abſolutum eſſe. Principibus

Fœdus cum Gallo captiuo.

Rex Gall. liberatur à captiuitate.

bus Chriſtianis his rebus intentis, Solymannus interim Turca, Hungariam cum ingentibus copiis ingreſſus, Ludouicum Regem, Cæſaris ſororium, fudit ceciditque, & multo maximam Regni partem in ſuam poteſtatem redegit. Hanc victoriam non minus noſtrorum temeritate quam ſuis viribus adeptus eſt. Hungari namque etſi hoſtibus comparati exercitum ſane quam exiguum haberent: tamen victoriis freti quas ſæpe antea ex Turcis reportarant, Regi ætate iuueni perſuaſerunt, vt ne populorum ſuorum famam & militaris rei antiquam gloriam obſcuraret: auxiliis quæ ex Tranſyluania veniebant non expectatis, hoſtibus obuiam iret, & prælium etiam in patentibus campis non detrectaret, in quibus Turcæ ob ingentem equitum multitudinem inſuperabiles poterant videri. Conſilij proinde temeritatem atque imprudentiam exitus declarauit. Fuſus exercitus ex vniuerſa Hungariæ totius nobilitate & robore collectus: ingens illorum ſtrages facta, Rex ipſe multique Regni proceres & ſummi Antiſtites interfecti, ac inter eos Tomoræus Colocenſis Archiepiſcopus conſilij tam temerarij præcipuus ſuaſor. Hoc etiam tempore ridiculum quiddam accidit per Wolſæi ambitionem, quod non putaui omittendum. De morte Clementis Papæ (incertum vnde) fama increbuerat, ſed falſa. Cardinalis autem prædictus Pontificalis culminis adipiſcendi cupiditate flagrantiſſima iam dudum incenſus: Regi qui coniugij negotiis conſtituendis deſiderio non minori laborabat, omni ratione perſuadere nititur, non aliam viam eſſe commodiorem, id quod tantopere cuperet efficiendi, quam ſi ipſum ad Papatum iam vacantem prouehendum curaret. Id autem, annitente ſimul Gallorum Rege (de cuius voluntate non dubitabat) factu haud fere difficile, autumabat. Stephanus quidam Gardinerus, homo impiger, eruditione magna & mentis vi incredibili præditus, legatum Regium tunc Romæ agebat vt matrimonium Principis ſui cum Catharina Hiſpana initum dirimendum curaret. Qua in re quanquam ſummæ diligentiæ nihil reliquum faceret, & Clemens Imperatori iniquior haberetur: tamen haud æquis auribus eius rei mentio accepta eſt. Neque adduci Pontifex aliqua ratione potuit, vt certi quippiam in eo negotio ſtatueret: ſiue quod receptum ſibi ad gratiam Cæſaris (ſi quando res poſceret) nollet omnino præcludi: ſiue quod homo lentus maioris momenti nihil temere expediebat, aut forte (cui etiam euentus aſtipulatur) quia è re ſua putabat in longum trahi negotium illud: quanquam non deſunt qui aliam adhuc cauſam afferunt, quod matrimonium illud legitime contractum exiſtimarit, vt in alterutram partem iudicium ferre non poſſet, niſi aut iniuſte facere, aut amicum offendere, vellet. Rex igitur qui has procraſtinationes moleſtiſſime ferebat, ſummopere veritus ne ſi aliquis, Cæſari addictior Papa crearetur, voti nunquam compos redderetur, cum ſub Clemente homine ſibi (vt putabat) amiciſſimo tam lente res ſuæ procederent: omnibus neruis in id incumbere decreuit, vt hunc (de quo nihil ſibi non pollicebatur) Clementi defuncto ſufficiendum curaret. Mandata proinde ampliſſima per Veredarios ad Oratorem ſuum Gardinerum miſit, quibus præcepit ei, vt Cardinalium, alios pollicitationibus, alios largitionibus, alios minis, alios denique verbis & rationibus in ſuam ſententiam pertrahere conaretur, nullumque non moueret lapidem vt huic rei effectum daret. At iſta tam accurata ſtructura dicto citius collapſa eſt. Vtpote infirmo niſa fundamento, vix dum viam ingreſſo nuncio, viuere Clementem cognitum eſt & optima frui valetudine.

1526.

Hungariæ rex à Turca caditur.

Papatum ambit VVolſæus nondũ vacantem.

ANNO CHRISTI 1527. REG. 19.

Sexto die menſis Maij Ciuitas Romana copiis Cæſarianis capta per vim & direpta eſt, Duce Borbonio in ipſa oppugnatione occiſo. Pontifex, Cardinales, Principum legati, & alij proceres, cum in Hadriani molem vix ægre profugiſſent, obſidionem aliquandiu tolerabant. Deſperato tandem auxilio, & deficientibus cibariis, Papa veritus ne in Germanorum manus incideret, quibus ſe in-

Roma capitur à Borbonio.

1527. uiſum ſciebat, cum Principe Aurangio (qui Borbonio defuncto affectus fuerat) paciſcitur, vti ipſe & Cardinales in eius fidem & poteſtatem venirent, qui in arce prædicta firma ſepti cuſtodia, captiui retenti ſunt. Quanta crudelitate ac inſolentia in captam ciuitatem graſſati fuerint milites, verbis vix poteſt explicari. Nam præter horrendas lanienas, direptiones, libidines & deuaſtationes, contumeliæ ac ludibrij genus nullum in Pontificem & Cardinales prætermiſſum fuit. Huiuſce rei nuncius ad Regem cum perueniſſet, dolorem is magnum præ ſe ferebat, animo tamen ſuo intus lætabatur, occaſionem ſibi oblatam, qua Pontificem, tanta clade & contumelia in Cæſarem irritatum, demereri, totumque ſuum facere ſe poſſe ſperabat. Cardinalem proinde Eboracenſem ad Gallorum Regem amicum iam coniunctiſſimum miſit, qui quanto offendiculo toti eccleſiæ Chriſtianæ eſſet, quod illius caput captiuitate premeretur, edoceret, remque ſibi multis de cauſis nullo modo negligendam demonſtraret. Circa initium Iulij Londino profectus eſt, habens in Comitatu ſuo 900. equites, interque eos nobiles permultos, Archiepiſcopũ Dublinenſem, Epiſcopum Londinenſem, Comitem Derbienſem, Barones Candium, Montequilam, & Harendonium, Equites autem auratos & primarios viros magno numero. Gallorum Regem Ambiani offendit, habitiſque ibidem multis colloquiis, conſtituunt exercitum in Italiam communibus impenſis mittere, quo Papa in libertatem vindicetur, & ſacri patrimonij regiones illi reſtituantur. Ad huius expeditionis ſumptus Rex noſter 100. aureorum millia menſtrua pollicetur.

Moneta Anglica 30000.

Mommorentius in Angliam ad fœdus firmandum.

Gallus poſtquam Cardinalis rediiſſet, miſit in Angliam Annam Mommorentiũ præfectum prætorio, & Mareſchallum qui pacta apud Regem noſtrum firmaret, & cochleatum torquem aureum, equeſtris Gallicanæ dignitatis inſigne, perferret. Venit is in Angliam circiter medium menſis Octobris, multis primis nobilitatis viris comitatus, Ioanne nempe Bellaio Epiſcopo Baionenſi (poſtea Cardinali) Humerio Brionio, interque alios Martino Bellaio hiſtoriæ Gallicæ authore, qui hanc legationem his fere verbis deſcribit. Doueriam appellentem plurimi Epiſcopi & nobiles à Rege miſſi honorificè excipiunt & Londinum deducunt, qua ex ciuitate obuiam illi prodeunt mille ducenti equites, qui eum ad ædes illi paratas proſequuntur, quæ ſunt in Epiſcopali palatio Londinenſi. Poſt biduum, ſecundo flumine Tamiſa, leuunculis Grenuicum deportatur, qui locus eſt 4. paſſuum millia infra Londinum, vbi rex crebro domum habet. Illic à Rege & Cardinali Eboracenſe maximo apparatu excipitur. Expoſitis apud Regem mandatis dies plurimos tum Londini tum Grenuici prolixe acceptus ab Eboracenſi, in domum quandam ducitur, quam paucis ante diebus is ædificarat, 10. millia paſſuum ſupra Londinum ad Tamiſim fluuium, cui nomen indiderat Hamptontaria. (Eam paulò poſt Regi dono dedit, & hodie inter regiarum præcipuas habetur) Legatum ibi cum toto Comitatu per dies 4. aut 5. quibuſcunque rationibus fieri potuit ſplendidiſſime & lautiſſime tractat: Aulæis ingentis pretij conclauia ornabantur, & aureis argenteiſque vaſis pene innumerabilibus omnia collucebant. Lecti in quibus hoſpites ſoli decumberent ſtrati feruntur 280. iique ſericeis plerunque ſtragulis contecti. Londinum reuerſis, rex Martinaliorum die in ſua Grenuicana domo epulum præbet, omnium quæ vnquam vidi (inquit Bellaius) ſumptuoſiſſimum, ſiue fercula, ſiue perſonatorum hominum ludicra ſpectacula & comœdias ſpectes: In ipſis comœdiis Maria regis filia aderat, quæ & ipſa perſonam agebat. Denique vbi Miſſæ miſteria ſimul participantes, rex ſuo, Mommorentius regis ſui nomine, in verba nuper ſanciti fœderis iuraſſent, muneribus ampliſſimè ſingulos rex donauit, & Mommorentium à ſe dimiſit, qui Baionenſem Epiſcopum apud eum, regis ſui Oratorem ad tuendam ſocietatem & amicitiam initum reliquit. Miſſi tum paulò poſtea in Galliam T. Bolenius Vicecomes Rupefortenſis (ſocer mox regi futurus) Ant. Brounius eques auratus vt illi vna cum Epiſcopo Bathouenenſi Io. Clerco (qui regium tum Oratorem agebat ibidem) iuramentum à Gallo depoſcerent de pactis nuper icti fœderis non violandis, & ſummi apud nos equeſtris ordinis (Garterij dicimus) ſocium eum declararent. His re-

His rebus perfectis, & firmiſſima cum Gallo pace vſquequaque conſtabilita: Oratorem placet mittere ad Cæſarem, Franciſcum Pointzium Militem & cum eo Clarentium fœcialem, vt manubiorum in prælio Papienſi Collectorum partem dimidiam & Aurelianum Ducem Galliæ Regis filiolum) alterum nempe obſidum qui patris loco in Hiſpania relicti erant) Regi ſuo in manus tradi poſtularent (quia communibus vtriuſque auſpiciis id bellum gerebatur (exercitum porrò iuberent vt ex Italia deduceret, neve CHRISTI vicario moleſtiam exhibendo Europæ pacem ſolus turbaret, atque detrectanti (neque enim imperata facturum autumabant) bellum protinus denuntiarent. Mandata illi ſedulo exequuntur, cumque nihil obtineri poſſe intelligerent: ingreſſus ad Cæſarem Clarentius vna cum Caduceatore quodam Gallo, vtriuſque Regis nomine bellum indicunt: quo nuntio hilari fronte in ſpeciem accepto, Galli, Venetorum item & Florentinorum oratores abeundi facultatem petentes in cuſtodiam duci imperauit, donec quomodò cum ſuis legatis ageretur certior poſſet fieri. Harum rerum fama cum ad Regem noſtrum permaneret, ſimul nuntiatum eſt (ſed falsò) Pointzium & Clarentium cum cæteris detineri, quod in cauſa fuit vt legatus Cæſarianus neſcio cui traderetur aſſeruandus, donec intellecta tandem veritate, dimiſſus eſt. Pointzius autem domum incolumis reuerſus, ſub initium æſtatis anni proximi, ſudore peſtifero (quo de morbo antea nonnihil dictum eſt) correptus, in ipſa Regia paucarum poſtea horarum ſpatio expirauit. Id cum aliis etiam aulicis nonnullis contigiſſet, & Londini lues illa multum graſſaretur, iuſtitium ibidem indictum eſt, & Rex cum paruo Comitatu nunc has nunc illas regiones obequitauit contagionis metu, habitationis loca ſubinde mutare coactus eſt. Sed hæc anno ſequenti.

1527. *Bellum Gallo indicitur.*

ANNO CHRISTI 1528. REG. 20.

LENTVM ſuapte natura Clementem Pontificem, rerum porrò ſuarum ratio, ad nectendas moras perſuaſit, quo minus aliquid in vtramuis partem de matrimonio regio hucuſque definiret. Dum medium ſe inter Cæſarem & Gallum tenere, inque neutram partem vult videri inclinare, vtrique fit ſuſpectus, & bello inter eos in Italia redintegrato, victori ſe rurſus prædam futurum verebatur, niſi Regis noſtri patrocinio inniti liceret, quem promptiſſime ſibi affuturum quamdiu lis hæc incerta penderet, multis iam experimentis pro certo didicerat. Atqui vtrum, pro animi ſui ſententia re compoſita, eoſdem fructus gratitudo eſſet exhibitura, quas ſpes (ne dicam offenſionis metus) expreſſerat, id verò plurimum nec ſine cauſa dubitabat. His cogitationibus Pontifice diſtracto, vergere paulatim cœperunt in Italia res Cæſaris, nutante regno Neapolitano, cuius populares tædere cœperat inſolentiæ Hiſpanorum, vt Gallorum potius imperio ſe malle regi palam profiterentur, & præſidia Gallica in vrbes ſuas paſſim reciperent. Cæſaris proinde offenſionem iam minus metuens, exorari ſe paſſus eſt, vt legatum mitteret in Angliam Laurentium Campegium Cardinalem Epiſcopum Sariſburienſem (multum renitente Cæſare) qui cauſam hanc tam diu agitatam, adiuncto ſibi Cardinali Eboracenſi, coram cognoſceret & diiudicaret. Deinde, vt ſtudium ſuum erga Regem amplius declararet, decretali (vt vocant) bulla quàm fieri potuit occultè confecta, matrimonium Regium cum Catharina irritum pronuntiauit, eiuſque rei tabulas legato cum huiuſmodi mandato dedit, vt iis Regi atque Eboracenſi oſtenſis, ſe illarum promulgandarum facultatem habere diceret: tempus verò quantum poſſet protraheret, neque ſententiam ferret, priuſquam nouum mandatum à ſe accepiſſet: Placere quidem dicens vt Regi tandem traderetur ea bulla (& veriſimile eſt eo animo tunc temporis ipſum fuiſſe) verùm ſua intereſſe negotium trahi donec ſe contrà Cæſaris iram ſatis muniſſet. Hæc in ſpeciem legato, veterator egregius & ad ſimulationem vnice comparatus, cum ille nihil aliud ſpectaret, quàm vt occaſiones integras ſibi reſeruaret, quibus pro ratione temporis vtre-

Fluctuatio Pontificis.

1528. retur. Londinum igitur venit Campeius 9. die menſis Octobris, multum ſatagente Rege, vt à ciuibus magnifice exciperetur: ſed eum omnem conatum illuſit ſenis infirmitas, qui podagra grauiſſime laborans, in domum ſibi præparatam clanculum inferri voluit. Paucos ibi dies poſtquam quieuiſſet, ad præſentiam Regis, baiulis deportantibus adductus eſt: à quo humaniſſimè acceptus, per amanuenſem quendam ſuum, ſiue (vt nunc vulgò loquimur) ſecretarium, orationem latinè habuit, in qua quanta crudelitate Cæſariani milites in direptione vrbis Romæ graſſati fuerint, prolixè conqueſtus; piam Regis noſtri benignitatem, quod rebus eorum afflictis tanta liberalitate voluerit ſuccurrere, Papæ & vniuerſo Cardinalium cœtui acceptiſſimam fuiſſe pluribus diſſeruit. Huic orationi Edvvardus Foxius (Herefordenſis poſteà Epiſcopus) latinè itidem reſpondens, eam Pontificis calamitatem, magno Regem dolore affeciſſe pronuntiauit, humanum quippe eſſe humanis caſibus ingemiſcere. Cæterùm ſibi curæ fuiſſe, vt non ſolùm illud præſtaret, quod homo ab homine iure poſſet expectare, ſed quod amicum amico & Chriſtianum principem CHRISTI in terris vicario æquum eſſet exhibere. Optare proinde ſeſe (necnon ſperare) poſtquam erga ſanctam ſedem, obſequentiſſimi filij officio ipſe non defuiſſet, ſi quando vſu veniat vt eius opera & authoritate indigeat, ea non illibenter largiatur, quæ filium à communi matre, haud difficulter impetrare debere, exiſtimarint. Hæc publicè. Priuatim deinde collocuti Rex & legati, de Papæ in Regem voluntate nihil non pollicetur Campeius, homo minimè malus, quique non aliter ea de re loquebatur quam ſentiret. Nam Papa haud ignarus quam difficile ſit hominem non ſtupidum fallere, per nuntium conſcium doli, quique ipſe prius perductus in errorem non fuerit: nihil ſibi fecerat reliquum, vt ſe Regis cauſa omnia facturum propenſiſſimè, quæ peterentur, legato eſſet perſuaſiſſimum.

Card. Campeius Londinum.

HIS rebus ita perfectis, de ratione cognoſcendi, iudiciumque in cauſa diuortij regij inſtituendi, ſex totos menſes à legatis conſultatum eſt; nec aliud quicquam geſtum, niſi quod Rex, ſe aduerſa fama laborare intelligens apud ſubditos, præſertim verò mulieres propter hanc actionem, (quaſi inſano percitus amore haud perinde conſcientiæ pacandæ gratia, ac libidinis explendæ cupidine iſta molitetur) vt rumoribus iret obuiam, omnes regni proceres, iudices etiam & iuriſconſultos & de ingenua plebe quotquot adeſſe poterant iuſſit conuocari, eoſque 8. die Nouembr. huiuſmodi vſus oratione, allocutus eſt. Anni iam effluxerunt plus minus 20. chariſſimi fidiſſimique populares, à quo inter vos regnare cœpi: In eoque toto temporis ſpatio per DEI bonitatem ita me geſſi, vt neque vos habere quod queri, nec hoſtium quenquam quod glorietur, exiſtimem. Neque enim exterorum quiſquam vim vobis inferre conatus eſt, niſi fruſtra, ſuoque magno cum malo; nec illorum cuiquam à nobis bellum illatum eſt, quod victoria clariſſimiſque trophæis non ſit terminatum. Adeò vt, ſiue pacis opulentiam ſpectetis, ſiue rerum bellicarum gloriam, cum nemine maiorum noſtrorum (dicto abſit inuidia) fœlicius actum fuiſſe, auſim equidem idque fidenter pronuntiare. Quoties verò ad mortalitatis huius exitum conuerto oculos, quam malè metuo ne ſequentium temporum clades, præſentis fœlicitatis ſplendorem & memoriam euſque obliterent, vt ſicut Romani ſublato tum nuper Auguſto; ſic vos me quandoque aut nunquam natum, aut ſemper inter vos victurum cum lachrimis optare cogamini. Præſentes hic video complurimos, quorum ea eſt ætas, vt bellorum potuerint eſſe ſpectatores ciuilium, quibus per annos circiter 80. hæc noſtra Anglia exercita & diuexata eſt, incertis omnibus quem pro legitimo principe agnoſcerent, donec per fœliciſſimum parentum meorum connubium hæc omnis dubitatio ſublata eſt. Cogitetis enimverò apud vos, ſi quid mihi nunc humanitus acciderit, ecquid meliori loco res veſtræ ſint futuræ, quam quo tempore Eboracenſium & Lancaſtrenſium factiones plurimum vigerent. Eſt mihi quidem filia, quam eo arctiori paternæ charitatis affectu complector, quod aliam ſobolem non ha-

Oratio Regis ad populũ de diuortio ſuo.

non habeo. Sed nolim quenquam veſtrum latere, agitatum nuper eſſe inter me charisſimumque fratrem Franciſcum Gallorum Regem, de matrimonio inter filiolam illam meam, & Henricum Ducem Aurelianum (filium eius minorem natu) celebrando; eamque affinitatem vtriſque noſtrum placuiſſe, donec per Gallum quendam Regi ab intimis conſiliis ſcrupulus iniiceretur de filiæ meæ natalibus; vehementer quippe dubitare ſe aſſerebat, ne ſpuria cenſenda eſſet, vtpote me patre genita, ex illa matre, quæ fratri meo Germano antea denupſiſſet: Apertis ſacræ paginæ verbis prohiberi dictitans ne quis fratris relictam ducat; vereri proinde ſeſe, ne inceſta coniunctio cenſenda ſit mei cum coniuge illa mea certe perquam dilectiſſima. Hæc mihi cum eſſent nunciata, nouit DEVS cordium inſpector, quam graui dolore animum meum perculerunt. Siquidem eis verbis, videbar mihi quaſi in ius vocari, non ſolum de vxore, & filia, ſed etiam de anima, cui poſt mortem ſempiterni & ineuitabiles cruciatus debebuntur, ſi de tam horrendo inceſtu admonitus, emendationis viam non ingrediar; vt de vobis interim taceam amicis, & liberis veſtris, quibus quantum creatur periculum ex huiuſmodi dubitatione, nemo veſtrum opinor tam hebes eſt qui non intelligat. Ego igitur iſtius ſcrupuli eximendi (ſicut res flagitabat) cupidiſſimus, cum amicis primum rem contuli, deinde cum vtriuſque iuris (diuini ſcilicet & humani) peritiſſimis; qui me poſtquam incertiorem reddidiſſent, quàm anteà: aliud mihi reliquum non putabam, quam vt ſanctæ ſedis Apoſtolicæ iudicium implorarem, cui me cæteroſque omnes æquum cenſeo acquieſcere. Hunc ipſum, neque alium in finem (DEVM teſtor immortalem) venerabilem iſtum legatum accerſendum curaui. Nam ad Reginam conſortem meam longe chariſſimam quod attinet: Quicquid domi garriant mulierculæ, aut muſſitent in angulis maleuoli, libenter ingenuéque profiteor, ſicut nobiliſſimis eam parentibus ortam, ſic multò nobilioribus animi virtutibus præditam, adeò vt, ſi hodiè vxor eſſet ducenda, inter totius mundi fœminas (ita DEVM habeam propitium) non aliam mihi dari magis exoptarem (modo iure id fieri poſſet) quam hanc ipſam, cui, pietate erga DEVM, in maritum amore, cæteris omnibus comitate, prudentia denique humilitate, animi morumque ſanctitate, parem nuſquam inueniri poſſe, mihi equidem habeo perſuaſiſſimum. Verùm cum nobis ſolum nati non ſimus, vt noſtris cupiditatibus obſequamur: æquius eſſe putaui, hæc omnia iudicij aleæ ſubiicere, quam DEO videri impius cunctorum bonorum largitori, patriæque ingratus, cuius incolumitatem vitæ quilibet bonus, omnibuſque fortunis anteponit. Hæc me ipſo nunciante poſtquam audiuiſtis ſpero futurum, vt ſeditioſorum obtrectationibus & ſuſurris, aut inanibus vulgi rumuſculis aurem poſthac non adhibeatis. 1528.

Vario animorum affectu hæc oratio excepta eſt: Regis vicem aliis miſerantibus, ſed multò pluribus reginæ, anxiis omnibus & metuentibus, quò demum hæc res eſſet euaſura. Pauci erant rerum nouarum cupidi, quibus præſentia diſplicebant, quæ mutari malebant vel in deterius, quam in quo eſſent ſtatu permanere. Hi conatum Regis (vulgo parum fauorabilem) vt pium, ſibique reique publicæ neceſſarium, ad cœlum laudibus tollere.

ANNO CHRISTI 1529. REG. 21.

Diuortij regij actio.

APRILIS tandem menſis ſub initium, cœptum eſt de cauſa matrimonij Regij publice cognoſci. In Cœnobio Dominicanorum Londini, tribunal ad id ipſum extructum eſt, Rege interim in ædibus vicinis quæ à Brigidæ fonte nomen habent, moram trahente. Viſebatur ibi, quod nullibi vnquam gentium factum comperi: Monarcham potentiſſimum imperiique ſui compotem, die ſibi dicta, intrà ditionis ſuæ limites, præconis voce citatum, coram iudicibus iuſſum comparuiſſe. Res tam inuſitata & alioqui maximi momenti, accuratius paulò enarrari poſtulat, quam pro ea quam inſtitueram breuitate. Regi in ſublimi, ſolium col-

1529. locatum erat, ita vt gradibus aliquot ad id aſcenderetur, & iuxta id, (ſed paulò humilius) aliud item Reginæ. Coram Rege ſedebant legati quaſi ad quartum gradum, ſed ita, vt vnus dextram, alius ſiniſtram tenere videretur. Iuxta eos ſtabant apparitores & alij curiæ miniſtri, interque eos Gardinerus (paulò poſteà Wintonienſis Epiſcopus) actotum in eo negotio ſcriba. Ante Iudices, & intra curiæ cancellos, ſedebat Archiepiſcopus Cantuarienſis, cum cæteris totius regni Epiſcopis. Ad extremos deinde angulos erant vtriuſque partis aduocati & procuratores: pro Rege videlicet Sampſonus & Bellus (quorum hic Wigornienſis, ille Ciceſtrenſis Epiſcopus poſteà euaſit) Tregonellus item & Petreus (Baronis Petrei, qui hodie viuit pater) omnes legum Doctores: Pro Regina aderant Epiſcopi, Roffenſis Fisherus & Aſſaphenſis Standicius, vnà cum Ridlæo quodam (iuris neſcio diuini an humani Doctore) ſed qui eruditiſſimi viri famam obtinebat. Omnibus ita rebus ordinatis, bulla papalis recitata eſt, in qua legatis ius cognoſcendi attributum: deinde præco, monitus à ſcriba vt Henricum Angliæ regem citaret, Henrice (inquit) Anglorum Rex adeſto in Curia, reſpondente illo, Adſum. Regina verò ſimiliter vocata (Catherina Angliæ Regina adeſto in Curia) ne verbo quidem edito, ſurrexit è loco, & regem rectà petens, ad genua eius prouoluta huiuſmodi oratione vſa fertur, vocem ita intendens vt à plurimis exaudire velle videretur. Maieſtatem tuam Domine quam humillimè oro, ſic mecum hoc in tempore agatur, vt neque de iniuſtitia queri, neque clementiam tuam ſolitam deſiderare cogar. Mulier ego ſum hic loci peregrina, amicorum & conſilij inops, vt non ſit quod aut meo marte aut aliorum ingeniis nitar. Qui mihi ſunt affines aut propinqui procul degunt, neque hic quenquam habeo cui in tanti momenti negotio auſim fidere. Nam qui hic mihi adeſſe videntur, haud alij ſunt quam quos tibi viſum eſt meo nomine conſtituere, tui ſubditi, quique vt rectè facere velint (quod tamen nemo auſuros crediderit) non poſſunt hic quicquam quod tuæ voluntati aduerſetur. At ego miſera quid peccaui, quid feci, vt iam tandem poſt viginti annos in hoc coniugio concorditer tranſactos & tot liberos ſuſceptos, de me repudianda cogitares? Viduam duxiſti fateor Germani tui, ſi forte vidua cenſenda eſt quam maritus intactam reliquerit, nam virginitate integra ad te me acceſſiſſe DEVM omnipotentem cito teſtem, teque ipſum latere non puto. Ab eo autem tempore quo pacto me geſſerim, Vtinam iam loquantur vel ij ipſi qui rebus meis peſſimè conſultum cupiunt. Quicquid certe illi dixerint, conſortem habuiſſe me per omnia fideliſſimam aut potius dixerim ancillam obſequentiſſimam, voluntati tuæ nunquam ſciens ne vultu quidem aut nutu repugnaui: Eos omnes dilexi quos te amare perſpexerim, de meritis eorum haud curioſa; ſtudia tua ne dicam voluptates, ſollicite adeo procuraui, vt magis metuam ne iram DEI in me concitarim nimia tibi complacendi cupiditate, quam quod officio meo in ea parte vel minimum defuerim. Per hanc talem meam in te obſeruantiam ſi vnquam tibi grata fuit, per communem filiam, perque memoriam parentis mei tibi olim chariſſimi te oro & obteſtor, vt cauſæ huius cognitionem tam diu ſiſtere non graueris, donec miſſo in Hiſpaniam nuntio ad propinquos meos, de ſententia amicorum facta certior, in hac re quid mihi ſit ſtatuendum intelligam. Si tum poſtea iuſtis iudicibus æquum videbitur vt matrimonio exigar in quo tantum temporis tranſegi; quanquam morte hoc mihi grauius futurum eſt, parere tamen non recuſabo. Sed quoties ſapientiam recordor parentum noſtrorum, quibus authoribus hoc coniugium coaluit, non poſſum non optimè de cauſa mea ſperare. Pater ille tuus alter Salomon habitus eſt ob mentis perſpicaciam admirabilem, nec quiſquam per Hiſpanias iam multis ſeculis rerum fertur potitus prudentiæ laude cum Ferdinando genitore meo conferendus: & quoſnam conſiliarios hos tales viros ſibi aſciuiſſe putabimus, vt quaſi conſpiratione facta in nuptias inceſtas nos vno conſenſu præcipitarent? Neque enim vel minimum tunc temporis ſcrupulum iniecit quiſquam, cui minus ritè confectum hoc matrimonium videretur, habuerunt

Reginæ ad Regem oratio coram legatis.

tamen &

1529.

tamen & illa tempora viros doctrina præſtantes; Vitæ porro ſanctitate & veritatis amore noſtratibus (quod ego miſera meo malo edocta didici) multis gradibus anteponendos. (Hoc ideo dixit quod omnes totius regni epiſcopos communi decreto matrimonium ſuum cum Rege initum damnaſſe inaudierat. Et huiuſmodi reuera decretum ſingulorum ſigillis ac ſubſcriptionibus munitum in ipſa Curia publicè poſtea recitatum eſt, ipſo rege præſente, quamuis refragante Fishero Roffenſi, qui nunquam illud à ſe probatum contendebat, & Cantuarienſem falſi inſimulabat quaſi is ſe inuito & repugnante ſigillum neſcio quod pro ſuo appoſuiſſet, aſcripto etiam aliena manu nomine.) Ita vero totidem fere verbis Regina cum dixiſſet, exurgens, flexu corporis regem pro more venerata eſt, cumque ad priſtinum locum redituram præſentes expectarent, exire properat è curia, & dum omnes attoniti mirarentur quid pararet, aliquantum iam proceſſerat, cum præconem Rex iubet abeuntem denuo arceſſere: quod cum ille ſublata voce faceret, Reginæ nomen inclamando, & nobilis cuius humero illa nitebatur vocatam ſe admoneret: Audio (inquit illa) tu nihilominus pergas: non habeo cur ſperem in hac curia mecum iuſtè actum iri: faciant ipſi quod videbitur: ego vero non manebo. Ita diſceſſit illa, neque vnquam poſtea adduci potuit, vt in ea Curia, vel Ipſa, vel alius quiſquam ſuo nomine compareret. Rex poſtquam abiiſſe videt, abſentem ad cœtum laudibus ſuſtulit, de cupiditate ſua in eo coniugio permanendi multa profeſſus, modo ſine animæ iactura Reipublicæque damno id fieri poſſit. Loquentem Wolſæus Cardinalis interpellauit, multis eſſe in ore conquerens, ipſius conſilium ſequutum Regem, de repudianda vxore primum cogitaſſe. Quod quatenus verum eſſet, vt populo tunc præſente ſuo teſtimonio fidem facere dignaretur magnopere obteſtatus eſt. Et rex quamquam optime gnarus haud falſa eſſe quæ ea de re vulgo iactarentur; tamen quo ab homine amico tantam inuidiæ molem vtcumque auerteret, ei gratificatus eſt eouſque, vt Epiſcopum Baiocenſem talis conſilij primum authorem teſtaretur, ac poſt illum Lincolnienſem confeſſorem ſuum, deinde alios Epiſcopos, quibuſcum ea de re conſuluiſſet. Hæc ferè primo actionis die facta comperi. Menſem deinde vnum aut alterum hæc lis agitata eſt, contendentibus Regiis, non eſſe in poteſtate Papæ illud coniugium ratum facere quod ſacra ſcriptura tanquam iure naturæ prohibitum vitioſum pronuntiaſſet; Inter Catherinam Reginam & Arthurum principem Regis fratrem natu maiorem matrimonium legitimè contractum, publiceque celebratum fuiſſe neminem negare, conſummatum porro per copulam carnalem multis argumentis probare nitebantur. At qui reginæ cauſam propugnabant, iudicialem eam eſſe legem non naturalem aſſerebant, qua fratris vxorem ducere Iudæi prohibebantur, & idcirco per CHRISTVM abrogatam, quatenus vero ab eccleſia retenta fuerit, eiuſdem eccleſiæ authoritate diſpenſabilem eſſe, præſertim cum vltimam matrimonij conſummationem nullo modo poſſe probari confiderent. His altercationibus poſtquā aliquandiu certatum eſt, ad promiſſam & tam diu expectatam ſententiam ferendam, ſolito frigidius, Campeium properare Rex animaduertit. Nam potentia Cæſaris in Italia iam multum aucta, cum eum Papa non modo non offendere deinceps vellet, ſed potius offenſionem illatam abolere cuperet, Franciſcum quendam Campanam in Angliam miſerat, alio quidem prætextu, ſed hoc præcipue habentem in mandatis, vt Cardinalem iuberet, decretum illud iudiciale, quo irritum matrimonium regium iam olim pronuntiarat, igne protinus corrumpere, & reditum quantum poſſet maturare. Cum vero ſimul cum hoc mandato ægrotare Pontificem nuntiatum eſſet, rem exequi diſtulit aliquandiu Campeius, vt ſi forte moriente illo, facultatem vllam poſſet nanciſci, Regi gratificaretur, à quo cum Epiſcopatum Sariſburienſem accepiſſet, ipſi ſpem certam feciſſet omnia pro voluntate ſucceſſura, verebatur ne non ſolum ingratus, ſed etiam perfidus videretur, ſi regem ita ludificari permitteret. Poſtquam verò conualuiſſe Clementem audiuit, non auſus reniti, mandato obtemperauit, ac bullam in focū coniecit.

Regina diſcedit è curia.

Papæ inconſtantia.

1529. Rex interim, qui Boleniæ ſuæ potiundæ cupidine flagrabat, & moram omnem vel minimam moleſtiſſimam habuit, mutationem cito perſentiens, inquirere non deſtitit, donec rem prout geſta eſt totam ordine reſciuit. Ac tum primum omnem iracundiæ vim in Wolſæum effudit; cuius ingenio cum nihil non effeciſſet huc vſque: per illum ſolum ſtetiſſe credidit, quo minus pro animi ſui ſententia hoc negotium iamdudum fuiſſet confectum. Non poſſum hic mihi temperare quin exclamem cum Comœdo,

VVolſæus ruit.

Ὡς ἀργαλέον πρᾶγμ' ἐστιν ὦ Ζεῦ καὶ θεοὶ
Δοῦλον γενέσθαι παραφρονοῦντος δεσπότου;

Totos viginti annos in obſequio Regis hic Cardinalis abſumpſerat, in eoque ita ſe geſſerat, vt ſibi magnam ſane potentiam & ingentes opes, Regi vero optimi principis famam comparauerit. Quoties enim quanta cum laude Rempublicam hucuſque adminiſtrarit Henricus octauus apud animum meum perpendo, ac deinde in ſequentium temporum calamitates oculos coniicio, equidem facile inducor vt illis aſſentiar qui Wolſæi conſiliis aſcribant, quod ab omnibus Europæ Monarchis huc vſque ſuſpiceretur, ne dicam metueretur. Et cui ſit imputandum, quod poſt eum ſublatum duas vxores obtruncarit, duas repudiarit, tot mortales (interque eos viros egregios permultos) ob ſolā religionis cauſam capitali ſupplicio affecerit, ſuſpendio ſimul in Papiſtas ſæuiens & ignibus in hæreticos (nam hæc fuerunt eorum temporum vocabula) deinde quod eccleſiæ patrimonium, aut ſi mauis Reipublicæ, tam horribiliter deuaſtarit & dilapidarit, ego mihi tantum non ſumo vt pronuntiem: hoc ſolum dico, Wolſæum, ſi ad gubernaculum conſediſſet, nunquam admiſſurum, vt rex tanquam nauis gubernatore deſtituta tam contrariis & incertis motibus fluctuaret. Ille vero magnitudine ſua iam dudum laborans, & plurimorum preſſus inuidia, quam diuturna fœlicitas & potentia in ſe concitarat, nutare ſtatim cœpit ſimul ac infenſum habuit regem, & ad primum eius fremitum tanquam ad leonis rugitum (non expectato impetu) adeo corruit proſtratus, vt caput quamuis leuare ſubinde videretur, ſurgere tamen deinceps ſuiſque niti viribus nunquam poſtea voluerit. Neque enim Rex poſtquam ab eo ſemel alienatus eſt, in conſpectum ſuum eum vnquam poſtea voluit admittere. Plus adeo potuerunt obtrectatorum calumniæ (ne dicam opum (quas poſſidebat ingentes) ſplendor & cupiditas) quam tantorum laborum recordatio & tot annorum fidele obſequium, ad magnam vtriuſque gloriam diligentiſſime præſtitum. Haud me quidem latet qualia ipſi crimina obiecta fuerint. Ea vero mihi adeo non probabilia videntur, vt parum naſutum exiſtimem, cui primo ſtatim intuitu ab inimicis conficta non appareant. Neque enim aduerſus eum accuſationem vllam inſtituit quiſquam, priuſquam regem conſtitit iracundia flagrantem quod diuortij negotium ex animi ſententia non ſucceſſiſſet, minas & vindictam dies noctesque anhelare. Quamprimum enim ſimulatio pontificis, aut ſi mauis perfidia Regi prodita eſt; labyrinthi Romani pertæſus (in quo annos plus minus 5. errauerat neque exitus ſpem vllam inuenire potuit) ſepta quouis modo tranſilire decreuit, & vi perficere quod aliter obtineri non poſſe videbat, ac tanquam alter Alexander, nodum hunc Gordium ingenio non ſolubilem gladio diſcindere. VVolſæum itaque accerſens conſilium aperit noui matrimonij, pontifice quantumuis inuito & refragante ineundi, ſimulque petit, vt rationem aliquam inueniat, quomodo Campeius collega iis non obſtantibus quæ nuper accepiſſet in mandatis, ad ſententiam pro ſe ferendam poſſit adduci: In eius facti excuſationem multa dicens obtendi poſſe, ac in primis, metum iracundiæ regiæ cuius fortaſſis cauſam habiturus eſſet non inanem, niſi Regi tam iuſta petenti obſecundaret. Quid his VVolſæus reſponderit parum habeo compertum. Illud conſtat, hominem, ſiue quod primam eiuſce rei mentionem auerſaretur, vt cœpti temerarij nimiſque audacis, ſiue quod de collega in eam ſententiam pertrahendo nullam ſpem facere vellet: ſiue (quod Sleydanus neſcio quo authore tradit) comperiſſet Rex, monuiſſe

eum

eum Papam ne diuortium cum Catherina approbaret, quod ſucceſſuram videret aliam Lutherana hæreſi infectam: minis certè & conuitiis adeo exagitatum à Rege, vt animi valde conſternati plurima mox dederit indicia. Nam cum à Regia reuertenti Epiſcopus Carleolenſis (qui ſecundo fluuio iter facienti in cymba vna aderat) de æſtu (qui tum forte plus ſolito feruebat) conquereretur: tu (inquit) Cardinalis, ſi meum locum modo obtinuiſſes, reuera æſtuares. Domum deinde quamprimum reuerſus eſt exutis veſtibus, æger cubitum diſceſſit. Ibi vix ſeſquihoram quieuerat quando accurrens Bolenius (VVintonienſis mox Comes creatus) hoc velle regem nuntiat, vt ipſe vna cum collega, Reginam extemplo adeuntes, hortentur eam ne lite amplius contendere velit, rei ſuæ & vtriuſque honori melius conſultum fore admonentes, ſi regiæ voluntati ſe permittat, neque ad damnationis ignominiam inferendam, ipſum adigat: Eo ſiquidem peruentum, vt differre amplius iudicium non poſſit. Cognita regis voluntate, ſurrexit è ſtrato Cardinalis, & vocato collega, ſimul cum eo Reginam petiit, quæ de aduentu legatorum certior facta, prodiit illis obuiam. Poſt mutuam ſalutationem, ſecretum petunt Cardinales, abnuente illa colloquium cuius plurimi teſtes eſſe non poſſent. Exorſus tum orationem latinè VVolſæus, ſed vernacula eum Anglicana vti iubet Regina, illam ſatis prope ſe callere dictitans, quanquam etiam latinæ non ignaram. Anglicè igitur ſermonem inſtituam, vtriuſque nomine, de obſeruantia erga eam ſua, multa comminiſcitur, & vt conſilium daturi fidele, nec aliam ob cauſam ad eam tunc temporis acceſſerint. His illa ad hunc fermè modum reſpondit, Beneuolentiam ego veſtram æqui bonique facio, & conſulentibus aurem adhibebo: ſed (quantum auguror) res magna eſt quam tractabitis, quæque priuſquam de ea ſtatuatur non ſolum ſpatium deliberandi, ſed etiam ingenij vires vltra captum muliebrem requirat. Meas ecce occupationes (faſciculum ſimul monſtrabat fili candidi à collo dependentem) his rebus intentam me offendiſtis inter ancillas, quæ conſiliariæ mecaſtor haud ſunt optimæ: neque vero in Anglia alias habeo, & Hiſpania (vbi ſunt ij quibus fidere auſim) procul abeſt: Audiamus attamen quod dicturi eſtis, reſponſuræ quando erit commodum. His dictis, manum Cardinalis prehendit & in conclaue quoddam eos deduxit, vbi verba facientes ſecundum mandata regia attentè audiuit & ad poſtulata eorum ſic reſpondit. Quod iam tandem poſt 20. annos in hoc coniugio tranſactos, an ritè illud confectum fuerit quæratur, ſatis equidem mirari non poſſum: præſertim cum eos viros cogito quibus authoribus id coaluit. Eorum multi adhuc viuunt tam in Anglia quam Hiſpaniæ, & cæteri quales fuerint qui iam mortem obierunt omnibus ſatis notum eſt, Henricus & Ferdinandus parentes noſtri (principes ætatis ſuæ ſapientiſſimi) cum iis qui ſibi erant à ſecretis, vt nihil de Pontifice dicam Rom. cuius diploma diſpenſatorium penes me eſt plumbo ſignatum, & magnis ſumptibus à patre meo comparatum. Quid vero tam firmum quod inuidia non auſit oppugnare? De his tantis ærumnis & moleſtiis non habeo aliud quam te, te Eboracenſis quem incuſem. Quoniam ſuperbiam tuam portentoſam, luxuriam fœdam, ſcortationes & tyrannidem intolerandam odio me habere nunquam diſſimulaui, his ideò me telis petiiſti, quanquam huius tuæ in me inuidiæ partem nonnullam Cæſari nepoti acceptam ferre debes, quem cane peius & angue odiſti, non aliam vero ob cauſam, quam quod ambitioni tuæ inexhauſtæ non ſatisfecerit, per vim & nefas captatum tibi comparando. Hanc ſcilicet iniuriam vlciſci & tam de amicis eius quam de ipſo vindictam ſumere non ſemel interminatus es: nec vero fidem feſelliſti, nam omnium bellorum contra eum his proximis annis geſtorum, tu ſolus fax & incentor extitiſti: Et mihi amitæ eius quantas exhibueris moleſtias, hunc nouum ſcrupulum iniciendo, nouit DEVS, cui ſoli, nec alteri cuiquam cauſam meam diiudicandam commendo. Hæc magno animi feruore, Gallicè diſſeruit, & excuſantem ſe VVolſæum, audire vix ſuſtinuit, Campeium ſatis humaniter dimiſit. Erat iam menſis Iunius, & inſtante meſſe, legati vt ad

1529.

Legati ad Reginam.

Reginæ cũ Cardinalibus colloquium.

Reſponſio Reginæ.

1529. huius cognitionis Cataſtrophen properarẽt tempus eſſe cenſebant. Die itaque præſtituto, aulicorum procerum multi, & de plebe numerus ingens, in Curia adfuerūt, ſententiam pro Rege ferendam ſibi certò perſuadentes. Rex etiam ipſe (qui de legatis neſcio vnde ſpem bonam cõceperat) ſoliū ſibi conſtitui fecerat pone aulæum, vbi audire cuncta quæ dicerentur, ipſe autem videri poſſet à nemine. Poſtquam conſederant Cardinales, & aduocati regij pro ſua parte ferri ſententiam inſtanter (vt mos eſt) poſtulaſſent: Campeius legatus, oratione fertur vſus quæ conſtantiam deceret viri tanto munere non indigni, in hanc videlicet ſententiam. Quæ, à vobis in cauſa regia allegata ſunt audiui omnia, diligenterque mecum expendi: & ſunt ea profecto talia, vt ſecundum regem pronuntiare & potuerim & debuerim, niſi duo eſſent quæ me in rem regiam meapte ſponte propenſiſſimum, impediret. Regina (vt videtis) ſe Curiæ noſtræ iudicio ſubtrahit omnino, de loci iniquitate coram nobis multum conqueſta, quippe vbi nihil ſtatim poſſe dicit præter actoris voluntatem. Deinde Papa (qui authoritatis noſtræ fons eſt & vita) miſſo nuntio, cauſæ cognitionem ad ſe vnum retraxit: vt progredi vlterius, etſi maxime velimus, tamen fortaſſis non poſſimus debeamus certe nequaquam. Quocirca (quod vnum reſtat) ab vlteriori huius cauſæ cognitione deinceps ſuperſedendum denuntio. Aliter (vt res ſe habet) à me ſtatim non poteſt: & opto vt ij ad quos ſpectat hoc negotium æqui bonique conſulant quod facio. Id ſi pro voto non ſuccedat, etſi futurum eſt, vt iniquo animo feram, haud tamen certe tam moleſte, vt cuiuſquam minis multum commoueri poſſim. Seni mihi imbecillo & inualido mortem video propinquiorem, quam vt in tanti momenti negotio, ſine ſpe, ſine metu me duci ſinam, aut alio quouis reſpectu, præterquam ſummi illius iudicis, cuius tribunali me propediem ſiſtendum cognoſco. Ferunt in eo cœtu tunc interfuiſſe Suffolciæ Ducem eumque gnarum & adeſſe Regem & ægerrime ferre quod liti tam diuturnæ iam tandem finis non fuiſſet impoſitus, tanquam furentem è ſede ſua exiliiſſe, omnia dira legatis imprecantem, cum Anglia nunquam bene actū eſſe teſtantem poſtquam cum Cardinalibus rem habuiſſet. Ad ea paucis Cardinalis noſter (Wolſæus inquam) in poteſtate ſua non eſſe ſine Papæ authoritate vlterius progredi, nec debere quenquam eos incuſare quod illa non præſtiterint quæ facerent, nécne in aliena manu ſitum eſſet. Multum enimuerò abſuit vt hæc reſponſio iracundiam regis leniret, quæ in tantum exarſit, vt nunquam placari is potuerit donec VVolſæum euertiſſet. Quod ad Campeium attinet, commeatu petito non irremuneratus diſceſſit. At Caletum vſque progreſſum, miſſi ſunt qui perſequerentur, & loculos eius ſcrutarentur. Huic rei cauſa prætexebatur, quod VVolſæus Cardinalis fugam adornans, ingentem pecuniam Romam præmiſiſſe diceretur Campeio aſportante. Hæc vtcumque in ſpeciem, non aliud credo hoc conatu petitum, quam vt diploma Pontificium, quo (vti dictum eſt) matrimonium regium irritum fuerat pronuntiatum, in ſcriniis legati repertum (neque enim exuſtum credere voluerunt) nouo coniugio ad quod tanta cupiditate Rex anhelabat authoritatem dare videretur. Fruſtra ſudatum eſt: Neque enim diploma vſquam apparuit, & pecuniæ vix tantum inter impedimenta legati inuentum eſt, quantum à rege pro munere honorario is accepiſſet. Ruere iam poſthac cœpit VVolſæus, honoratiſſimo Cancellarij munere exactus paulo poſt quam Collega diſceſſit. Octobris die decimo octauo venerunt ad eum Norffolciæ & Suffolciæ Duces magnum Angliæ ſigillum Regis nomine depoſcentes, quibus ille diplomate regio, eius ſibi cuſtodiam conceſſam reſpondit, vt Cancellarij dignitate quam diu viueret frueretur, abdicaturum nihilominus haud grauate ſi Rex ipſe iuberet. Neque vero par eſſe vt ſigillum quod à rege acceperat cuiquam alteri traderet, niſi cognita prius & perſpecta regis voluntate. VVindeſoram ita reuerſi (vbi tunc temporis Rex agebat) redierunt poſtridie literas à Rege afferentes, quibus perlectis, mandato protinus obtemperauit. Enicanti ſucceſſit Octobris 26. Thomas Morus, cuius in omni fere bonarum literarum genere excellens eruditio,

Oratio Campeij Cardinalis.

VVolſæus Cancellarij munere exigitur.

Morus fit Cancellar.

eruditio, notior eſt quam vt à me opus ſit enarrari. VVolſæo verò à Cancellariatus munere amoto, accuſatio paulo poſt intenditur Maieſtatis læſæ, idque (quod raro fit) in ipſo Parliamento, vt lege lata inauditus damnetur. Cæterum ille conatum hunc inimicorum neſcio vnde præſentiens, famulum quendam ſuum Thomam Cromvvellum (virum mox magni nominis & potentiæ) in album eorum curauerat legendum quibus ius erat ſuffragium inter ordines ferendi. Ab eo edoctus quotidie Cardinalis quid obiiceretur, monuit viciſſim per literas quid eſſet reſpondendum: quod ille (homo diſertus quanquam indoctus fere) ea & fide & facundia retulit ad conſilium, vt herum curarit abſoluendum, & ingentem ſibi gloriā comparauerit, aditumq; ſimul patefecerit ſibi ad magnos illos honores quos deinde paucorum annorum curriculo adeptus eſt. Nemo enim erat Cardinali tam infenſus, qui ſagacitatem & induſtriam, præcipue verò fidelitatem Cromvvelli laudibus magnopere non extolleret, quod Dominum deiectum non tantum non desereret, ſed defendere à maleuolorum iniuriis tam probè ſciuerit, tam nauiter diligenterque voluerit. Hac igitur non ſuccedente, alia aggreſſi ſunt via. Pœnam cuiuſdam legis incurriſſe Cardinalem contendunt, vnde omnibus fortunis exciderit. Huius legis prætextu hominem quaſi nudum è domo ſua eiiciunt, & opibus ingentibus per miniſtros regios expoliant, vt ab amicis non tantum ſuppellectilem ſed pecuniam etiam vnde aleretur mutuo ſumere neceſſum habuerit. Tum miſſi iudices qui præſentes quærerent in domo vbi iuſſus eſt manere, de delicto cuius eum fecerant reum, nempe quod legati poteſtate fungi tot annos auſus fuerit regia non impetrata licentia. Ad hanc aduerſariorum criminationem ſeu maius calumniam (neque enim quiſquam erat tam hebes cui aut vera viſa fuerit aut veriſimilis) in hanc ille fertur ſententiam reſpondiſſe. Hoccine verò illud tam atrox crimen eſt ob quod omnibus derepente fortunis eiicerer, & victum quaſi oſtiatim emendicare cogerer, homo iam ſexagenarius, qui totam ætatem in obſequio Regis conſumpſi, multis parcens laboribus, neque aliud ſpectans poſt DEVM, quam vt illi vſui eſſe poſſem? Expectabam equidem vt perduellionis aut Maieſtatis læſæ arceſſerer: non quod talis mihi delicti conſcius eſſem, ſed quod regem noram tam ſapientem, vt ſatis intelligeret, non decere conſtantiam & magnanimitatem regiam ob leuius aliquod delictum veterem amicum & ſummæ apud illum tot per annos authoritatis inauditum damnare, & pœna morte longe grauiori plectere. Quis enim animi tam puſilli eſt & abiecti, vt millies non malit perire, quam mille homines (tot mea alit familia) quorū opera fideli (de pleriſque loquor) iam diu vſus fuerit, quaſi ante oculos pereuntes videre? Iam vero poſtquam nihil aliud video afferri quam quod à vobis obiicitur, in ſummam ſpem erigor, nihiloq. melius ceſſurum hunc inuidorum conatum confido, quam de perduellione in Cœtu Parlamentario nuper intentata accuſatio. Ipſi ſiquidem Regi (de cuius æquitate non poſſum non optime ſperare) notiſſimum eſt, legati munus me non auſum attingere, priuſquam diplomate ſuo, eius rei facultatem is mihi dediſſet. Iſtud vero diploma ſi vt proferam iubetis, non poſſum fateor, & hoc & alia quæ poſſidebam omnia mihi erepta, probe noſtis. Cæterum neque proferrem certe ſi haberem. Ego enim cum Rege quorſum iure contendam? Agite proinde ac Regi nuntiate me omnia quæ habeo (quid dico habeo cum nihil mihi relictum videam?) quæque vnquam habui, ipſius liberalitati vnice ferre accepta, & non iniquum cenſere vt repoſcat qui contulerit ſi is me indignum illis exiſtimet. Quidni igitur ipſi Regi hanc cauſam diiudicandam relinquo, vt ille pro voluntate me aut damnatum aut abſolutum pronuntiet? huic ſi placet vt obiectum crimen fatear: en fateor, nec vobis vltra negotium faceſſo. Cum Regi ſatis conſtet de innocentia mea, vt neque propria confeſſio, neque aduerſariorum calumnia, in errorem poſſit eum perducere, equidem non abnuo quo minus confitentem reum habeatis. Is qui peccantibus pro inſita clementia non raro ſolet ignoſcere, innocentem (ſat ſcio) vel nolentem abſoluet. Hac edita confeſſione, pœna legis protinus irrogata eſt,

1529.

VVolſæus proditionis accuſatus.

VVolſæi ad Iudices Oratio.

1529. hoc vno dempto, quod carceribus perpetuis mancipando libertas non eſt imminuta. Supellectilem pretioſiſſimam immenſi pretij, auri, & argenti cœlati copiam incredibilem, pecuniæ etiam numeratæ quantum potuit vſquam reperiri, miniſtri regij iam pridem eripuerant. Reſtabant ſolum prædia collegiis à ſe extructis deſtinata: & ſua pecunia magna ex parte coempta, quamuis multa etiam erant quæ monaſteriis aliquot à ſe demolitis abſtulerat, prout antea retulimus. Ex his prædiis colligebantur in ſingulos annos (quantum coniectura aſſequi poſſum) circiter 4000. librarum noſtratium, quæ faciunt Aureorum Gallicorum 12200. hæc porro omnia fiſco regio adiudicata. Noluit tamen DEVS opus tam egregiũ omnino perire: Ex ſuo poſtea Rex contulit, vnde Decanus, 8. præbendarij, ſtudioſi centum, pauperes 24. & miniſtri ſacrorum XII. in eo collegio alerentur, quod nunc ædis CHRISTI nomen habet, in Celeberrima Oxonienſi Academia, & Regem prædictum agnoſcit patronum, ſiue (vt vulgo loquimur) fundatorem. Quod ad Cardinalem attinet, tanti beneficij Academiæ noſtræ verum authorem, non potuit Rex, etſi id maxime cuperet, ita omnes quo illum haud dubie amplectebatur tam ſynceri quam magni ſcintillas extinguere, vt non paulo mitius cum tractauerit quam murem deuorandum famelica felis. Nam annum integrum permiſit viuere, de cuius pernicie certiſſime ſtatuerat, ſed ita viuere, vt nunquam poſſet vel euadere, vel de euadendo deſperare. Quamuis enim vix vlla dies prætererit per aliquot iſtos menſes, in qua non aliquid pertulerit miſer, quod animum quantumuis ferreum ad iracundiam extimularet: homo tamen ſuapte natura ad perferendum aduerſa parum fortis, nunquam deſperatione fractus eſt, quod triſtibus læti ſemper aliquid admixtum fuerit, crebris à Rege nuntiis (ſed fere noctu ſemper & clanculum) aduentantibus, qui de beneuolo eius affectu fidem facerent, monile nonnunquam (aut tale quippiam) amoris ſymbolum afferentes, animum ne deſponderet monentes, futurumque breui aſſeuerantes, vt priſtinum gratiæ & potentiæ locum rurſus obtineret. Præualentibus tandem aduerſis, incidit in morbum quo omnes periturum exiſtimabant. Ad laborantem vocatus eſt Medicus quidam regius, à quo memorant Principem quæſiſſe poſtea, quid morbi haberet Cardinalis. Cui ille, Quicquid id eſt morbi quod habet, ſi mortuum cupis, tu quieſcas, & haud totum triduum ſuperuicturum ſpondeo. Ad ea Rex menſam percutiens, malim vero inquit 20. millium librarum iacturam facere, quam vt ille moriatur: Abite igitur ocius tu & quotquot alij medici in Regia poſſunt reperiri, hominemque quam poteſtis diligentiſſimè curate. Deinde cum animo eum laborare non corpore is retuliſſet: amandauit ad eum nobilem quendam cum annulo quo Regem ipſe Cardinalis olim donauerat, & nuntiare iuſſit, deferbuiſſe iam iracundiam ſuam, pœnitere quod obtrectatoribus inuidis tam diu aures accommodauerit, perſpecturum breui, haud minori ſe illum beneuolentia amplecti quam quo tempore gratia apud eum plurimum pollere noſceretur. Iſta cum rurſus ab alio atque itidem alio afferrentur: recreatus ille, paucorum herclè dierum ſpatio priſtinæ ſanitati reſtitutus eſt. Aulici igitur proceres qui ſinguli proximum ſibi potentiæ locum euerſo VVolſæo, ſpondebant, metuentes vehementer ne re uera Regi reconciliatus, ſpem eorum eluderet, & iam læſus, eorum ceruices multo quam ante premeret grauius: omnibus ingenij neruis in hoc incubuerunt, vt Londini adhuc hærentem, aut alibi infra pauca milliaria, procul amandandum curarent. Neque vero VVintoniæ (cuius Epiſcopatum Adminiſtratoris titulo tenebat) degere eum permiſerunt (Londino ea Ciuitas 40. circiter milliaria diſtat) Eboracum ad Archiepiſcopatum ſuum regendum, quidni abeat dictitantes, poſtquam Cancellarij munus Londini eum amplius non diſtineret? Itaque conceſſo viatico, eoque longe copioſiori quam conſiliarij regij aſſignarant, videlicet pro mille Marcis totidem libris, tertiam partem Rege vltrò adiiciente, iter cœpit Eboracum verſus (vrbem à Londino 150. milliaribus in boreali regni parte ſitam) ſub finem menſis Martij anni proxime ſequentis. Ex tot vero ſacerdotiis, nihil

Collegium Christi Oxonij.

VVolſæus ægrotat.

Eboracum Card. ablegatur.

illi re-

illi relinquunt ad victum quotidianum præter fructus prædicti Archiepiſcopatus: 1529. Valebant ij fortaſſis ad 4000. librarum in ſingulos annos. Quod de Apicio Romano Seneca, cur non etiam hic nos de Wolſæo? Quanta luxuria erat cui cenſus aureorum 15000. egeſtas fuit? Tempus iam poſtulat vt ad annum 1530. tranſeamus. Sed abſoluamus ſemel magni iſtius Cardinalis hiſtoriam. Hic igitur non Eboraci, ſed Cavvodiæ (vbi domum habet Archiepiſcopus & in limite Diœceſis Londino proxima ſita eſt) per totam illam æſtatem moram traxit, ea comitate, iuſtitia, liberalitateque erga diœceſanos vſus, vt ingentem ſibi amorem apud omnes hominum ordines cōciliarit, videbaturq; ea quaſi ſeceſſione magnopere delectari, nunc demum dicens tempeſtatibus aulicis diu iactatum non tanquam in ſcopulum è naufragio euaſiſſe, ſed portum exoptatum nactum eſſe, vbi tandem quieſceret. Si qua nihilominus vel minima ſpes vſpiam affulgeret veterem potentiam recuperandi (homo qui mundi vanitatibus valedixiſſe videri voluit, ab Anachorita quodam Richmundenſi vt dixit nuper conuerſus) celare tamen non potuit, quanta voluptate perfunderetur. Quod ea ſpe (cuius non leues aut inanes cauſas habebat) falſus demum fuerit, multi, inuidorum potentiæ & importunitati aſcribunt; quod apud me neutiquam habet fidem. Quorſum enim tam crebræ miſſitationes, gratiam & reconciliationem oſtentantes, ſed grauiſſimis indies contumeliis intermixtæ, vltimam indignationem minitantibus niſi vt hominem Rex aut blanditiis pelliceret, aut terroribus ac minis propelleret, ad ferendam pro diuortio ſententiam, eo ſaltem modo quo poſtea Cranmerus Cantuarienſis Archiepiſcopus?

VVolſæus comprehenditur.

Qua de re efficienda poſtquam cœpit Rex deſperare, initum videtur conſilium de grauiſſimo perduellionis crimine intentando, quod mortis pœna iuxta leges luendum erat. Miſſus ergo Northumbriæ Comes qui comprehenderet, & eo caſu vehementer conſternatum, Londinum verſus captiuum ad cauſam ibi dicendam deduceret.

Moritur.

In ipſo vero itinere incidit in morbum, quo indies ingraueſcente, in cœnobio tandem Leuceſtrenſi extinctus eſt. Ferunt Kingſtonum quendam (qui illuc tum nuper venerat (ſatellitibus, aliquot Regiis comitatus) morti vicinum Cardinalem, hortatum, ne animum deſponderet, Regem (cuius nomine multam illi dixit ſalutem) non aliam ob cauſam arceſſendum curaſſe aſſerens, quam vt à criminum labe ſe purgaret, ab inuidis & maleuolis obiectorum: neque igitur dubitare ſeſe, futurum breui, vt multo ſit quam vnquam hactenus in gratia principis validior, niſi propter animi mollitiem, mærori interim ſeſe conficiendum permittat.

Morientis verba.

Ad ea Cardinalis, vltimam hanc vocem edens, ſic dicitur reſpondiſſe, De ſalute Regis tam audio libenter, quam meam ipſius pro certo deploratam cognoſco. Nam quod ad me attinet, octauus iam agitur dies à quo primum dyſenteria laboraui, cui ſemper febris adiuncta fuit, quod genus morbi, ſi infrà octo dies nihil remittat, aut mortem aut morte grauius incommodum (mentis videlicet alienationem) afferre medici omnes vno conſenſu aſſeuerant. Sed viribus iam deſtitutus, & morbo magis magiſque ſæuiente, expecto ad ſingula momenta quando DEVS hanc peccatricem animulam ex corporis ergaſtulo ad ſe euocet. Quod ſi futurum eſſet vt paulliſper adhuc viuerem, anne me tam parum naſutum exiſtimas, vt oculos fugiant intentatæ mihi caſſes? Tu niſi fallor Kingſtone, Turris Londinenſis es Conneſtabilis, nec igitur dubito ad quid veneris. At hoc meritò præmium fero, quod officij erga DEVM parum memor, Regi placendi vnice ſtudioſus, ad hunc ſcopum omnes cogitationes direxi. O me miſerum & inſenſatum qui DEO ſummo Regi adeo extiterim ingratus, quem ſi pro officio ſic vt Chriſtianum decuerat debita obſeruantia coluiſſem, ille, ille, me canis aſperſum iam tandem non deſeruiſſet. Vtinam ex me cæteri omnes (atque adeo in primis Rex ipſe) exemplum capiant, quam lubrico in loco ſtetur in hoc mundo ab iis qui DEI ſuper omnia fauori & prouidentiæ tanquam baculo firmiſſimo innituntur. Maieſtatem proinde regiam meo nomine ſalutes plurimum, & hoc vnicum ab illo me rogare nuncia, vt examinis coram ſummo tribunali olim ſubeundi, cui iam iam

1529. me ſiſtendum video, non immemor viuat: Ita futurum eſt, vt noxæ quam mihi impingunt aduerſarij, ſecreto conſcientiæ ſuæ teſtimonio me eximat. Plura dicturum, vox defecit, & mors continuo inſequuta eſt. Defuncti cadauer Pontificalibus ornamentis indutum, poſtquam totum eum diem (nam prima luce expirauit) iacuiſſet in propatulo, omnibus qui id vellent conſpiciendum, ſine pompa funebri, nocte intempeſta tumulatū eſt in eccleſia dicti monaſterij, videlicet in medio Capellæ Beatæ Mariæ. Vitam ita diu actam fœliciter, ſatis infœlici clauſula terminauit VVolſæus Cardinalis: quo Clericum potentiorem nunquam vidit Anglia, imò ne vniuerſa Europa (quantum auguror) demptis ſolum Pontificibus Romanis. Aluit ſemper in familia ſua plus minus mille homines, inter quos numerantur, Comes vnus, Barones plerunque. 9. Equites aurati & ſpectatæ nobilitatis permulti, ac aliorum, quorum vnicuique ſuum munus aſſignatum fuerat plus quam 400. præter iſtorum famulos, qui eum numerum longe ſuperabant. Miniſtros deinde ſacrorum ſemper habuit ad 63. videlicet Capellæ ſuæ Decanum, Subdecanum item, Symphoniacum, & Cantores 35. clericos nimirum 13. laicos 12. & pueros 10. æditũos porro 4. præter ſacellanos (viros eruditione per totam Angliam præſtantiſſimos) 16. atque crucigeros 2. Columniferoſque totidem. Sed nihil eſt quod magnitudinem opum & potentiæ eius perinde oſtendat, ac ſtructuræ quas reliquit magnificentiſſimas & plus quam regias. Vt collegia taceam (de quibus antea) Palatium VVeſtmonaſterij (tunc Eboracenſe dictum, quod ad Archiepiſcopum ſpectaret, & nunc præcipua Regum noſtrorum ſedes exiſtit) illius ſumptu fere totum extructum eſt. Hantoni vero Curiam inter regias noſtras omnium longe elegantiſſimam, à fundamentis ipſe excitauit, & opulentiſſima ſupellectile inſtructam Regi (munus vere regium) donauit. Hæc enimvero omnia imperitorum quorundam iudicio ſuperauit, vnius ſtructura Mauſolei, Regi munus deſtinatum. Ex ære ſolido imperfectum adhuc id monumentum viſitur in Capella quadam eccleſiæ VVindeſorienſis Henrici octaui nomen perferens. Quod liberorum eius ex tribus qui poſt eum regnauerunt, nemo id perficiendum curauit, patre adhuc quaſi inſepulto iacente, quid aliud putemus, quam ſumptus magnitudine deterritos? niſi forte dicamus iuſto Dei iudicio & ſpeciali prouidentia euenire, vt qui eccleſiam tam horribiliter deuaſtarit, hunc honorem ſingulis fere prædeceſſorum in eccleſia exhibitum, ſolus ipſe non conſequatur? Sed VVolſæum iam tandem relinquamus, qui obiit Nouembr. 30. 1530. Interim vero menſe Iunio, huius anni 1529. per interceſſionem Aloyſiæ, Gallicæ Regis matris, & Margaretæ Cæſaris amitæ, poſt multam diſceptationem pax inter eos principes firmata eſt, quæ à loco vbi conuentum eſt Cameracenſis pax plerunque appellatur, ſed à noſtris pax mulierum, quod iis mediatricibus conciliata fuerit. Eius conditiones omnes recenſere longum eſſet: præcipuæ & nos aliqua ratione ſpectantes, hæ fuerunt: Cæſar vt liberos Gallo reſtitueret obſides in Hiſpania pro patre ante 3. annos relictos, & Gallus Cæſari Lytri nomine vicies centena aureorum millia dependeret, quibus 400000. regi noſtro ſororique ſuæ Mariæ à Cæſare debita ex fœdere anno 1522. facto exolueret cautum eſt. Præter quam tam grandem pecuniam, alia etiam 550000. Henrico noſtro ab eodem Cæſare debita Gallus tenebatur numerare, 500. videlicet millia quod Mariam Regis filiam ſibi olim deſponſatam non duxiſſet vxorem: & 50. itidem millia, quæ Philippus Cæſaris pater ab Henrico ſeptimo mutua ſumpſerat, quo tempore à ventis aduerſis in Angliam delatus, pignori reliquit lilium aureum gemmis inſignitum, cui fructum Dominicæ Crucis incluſum credebant. Hoc lilium à Philippo (tam re quam cognomento Bono) Burgundiæ Duce per manus tranſmiſſum, vt iam Gallus repigneraret & Cæſari reſtitueret conſtitutum eſt. Summa itaque pecuniæ Regi à Gallo perſoluenda, erat aureorum 950000. præter alia 1600. millia Cæſari eo ipſo articulo repræſentanda quo liberos regios tradidiſſet. Totius vero libr. ſumma 2550000. Coronatorum, noſtræque pecuniæ 765000. librarum, numeratis videlicet in ſingulas

Sepultura.

Potentia.

Structuræ eius.

Pax Cameracenſis.

gulas libros noſtrates 10. Gallicis. Hanc tam immanem pecuniam quomodo conficeret, Gallus in primis anxius, cum noſtro cœpit per legatos agere, vt opperiri pauliſper non grauaretur, tantamque pecuniam confeſtim pendi ne poſtularet. 1529.
Rex autem qui ſe inconſulto hæc pacta inita moleſtiſſime ferebat, æquis auribus huiuſmodi petitionem non accipiebat, donec admonitus, operam Galli ad id ſibi futuram vtilem quod parabat: plus etiam quam petebatur incredibili liberalitate largitus eſt. Nam quingenta illa millia pro ſponſalibus filiæ debita condonauit; lilium oppigneratum pro 50. millibus, Henrico Galli filio (cui ipſe fuerat in baptiſmo ſuſceptor) dono dedit; ac 400. millia reliqua ſi æquis penſionibus in 5. annis ſoluerentur ſatis habuit. Tantæ vero Regis noſtri erga Gallum benignitatis, hæc quidem cauſa ferebatur. A Papa ſe deluſum per Cardinales tum nuper ſenſerat, vehementerque ob id animo angebatur, neſcius omnino quo ſe verteret, quodve caperet conſilium. Accidit tum forte vt Rege VValtaniæ venationibus indulgente, Gardinerus Amanuenſium regiorum princeps, & Foxius ab eleemoſynis, (quorum iſte Herefordenſis, ille VVintonienſis poſtea fuerunt (Epiſcopi) in domo hoſpitarentur nobilis cuiuſdam nomine Creſſæi, qui filios duos iam adultos non ita pridem ad Cantabrigienſem Academiam miſerat in bonis literis erudiendis, idque ſub cura & tutela Thomæ Cranmeri, ſacræ Theologiæ Doctoris, viri docti cum primis, & vitæ morumque grauitate laudatiſſimi. Hic forte quadam fortuna tum nuper diſcipulos ſuos ab Academia ad domum paternam deduxerat propter metum peſtis ibi graſſari incipientis. Et in conuiuio facta ab hoſpitibus mentione actionis regiæ in cauſa diuortij, quæ tot annos in Curia Romana pependerat indeciſa: Ego vero miror (inquit Cranmerus) Regem potius doctiſſimum qui vſquam reperiri poſſunt Theologos de hac re non conſuluiſſe, & illorum iudicia (quorum multos habeat mundus quam Papa multis gradibus doctiores) non ſequutum. Hoc Cranmeri dictum (quod forte quaſi fortuna effutierat) illi confeſtim detulerunt ad Regem, qui amplexus illico, hic vero (inquit) quiſquis eſt, rem acu tetigit, & nomen authoris percontatus, iubet hominem acceſſi, laudatoque quod conſilium dediſſet vtiliſſimum, quodque ſi ante annos 5. ſequutus fuiſſet iam (ſic enim aiebat) 100. millia librarum haberet in loculis, quas in hac lite Romæ inutiliter expenderat: dat ipſi in mandatis, vt ſcripto libello, hoc ſuum conſilium rationibus vndique conquiſitis confirmet, ſententiam interim ſuam de cauſa controuerſa interponens. Id ille cum feciſſet promptè, legatum eum Romam deſtinat cum Bolenio Annæ patre (VVintoniæ Comite nuper creato) Carno, Stokeſleio, Benetto, legum Doctoribus, & aliis. Hic liber ad Pontificem deferendus traditus eſt, & ſimul imperatum, vt ad diſputationem Pontificios prouocarent, in qua libri argumentum tuerentur, quo nimirum, ſacræ ſcripturæ, antiquorum item patrum & conciliorum authoritate probatum dicerent, non licere cuiquam fratris relictam ducere, neque fas eſſe Pontifici per quamlibet diſpenſationem huiuſmodi matrimonij copiam facere. Quod poſtquam ij feciſſent, conſilium Regis tum erat, omnium per Europam Academiarum ſententias exquirere de hac re: atque ſi ab illis ſuum matrimonium prius initum damnatum compeniſſet, ad ſecundas nuptias (Papa quantumuis inuito & refragante) protinus conuolare. Cum vero ad hoc quod parabatur magnopere conducere videretur Galli amicitia, liberalitate prædicta hominem demereri decreuit. Legati igitur Romam prout conſtitutum erat profecti ſunt, vbi poſtquam auditi promiſſam diſceptationem, de die in diem prolatatam, tam diu expectarunt, vt tandem tempus ibi loci fruſtra teri animaduerterent, domũ omnes diſceſſerunt, præter vnum Cranmerum, qui Cæſarem petere iuſſus eſt in Germania degentem, cum iiſdem mandatis quæ ad Pontificem antea detulerat. Ibi homo & bonus & eruditus, ſed in cauſam Lutheri huc vſque iniquior, dum apud doctiſſimos tam Proteſtantium quam Pontificiorum cauſam regiam probare nititur, ſemina putatur hauſiſſe illius doctrinæ, quam poſtea apertis (quod aiunt) vlnis amplexus: cum annos 20. Cantuarienſis

Quomodo Cranmerus regi primo innotuit.

1529. ſuiſſet Archiepiſcopus, morte luit crudeliſſima, impoſitus rogo & viuus crematus. Hic ita prouinciam demandatam dum obit ſtrenuè: cum Langæo Galli legato Rex agit ſedulò: vt pro ea qua gratia & authoritate valeret apud eruditos in ſcholis Galliæ Germaniæ & Italiæ, ſententias eorum eliceret de coniugio ſuo: id quod ab eo affatim præſtitum eſt, impetratis (non ſine Angelorum vt quidam loquitur Anglicorum miniſterio) diplomatis, à Lutetiana & aliis Galliæ Academiis, Papienſi item, Patauienſi, Bononienſi, & nonnullis aliis, in quibus ſingulis pronuntiatum eſt, Papæ (cui in leges diuinas nihil iuris ſit, nefas eſſe concedere, vt frater, fratris defuncti vxorem ducat, cùm apertis ſacræ paginæ verbis id prohibeatur. Sub finem iſtius anni, Decembr. videlicet 8. tres nobiles & egregios viros, nouis honorum titulis Rex inſigniuit: Thomas Bolenius Vicecomes Rupefortius & Regis mox ſocer futurus, Comes creatus eſt VViltonienſis: Rob. etiam Ratliuius Vicecomes Fitz-vvalterus, ex nobiliſſima Fitz-vvalterorum familia oriundus, Suſſexiæ Comes renuntiatus, cui in eo honore ſucceſſerunt, filius Thomas, nepotes primo Thomas (nuper Elizabethæ Reginæ à cubiculis) deinde Henricus frater eius, ac tandem Robertus qui nunc viuit prædicti Henrici filius. Georgius porro Baro Haſtingius, Huntingdoniæ comitatu auctus eſt, quem filio reliquit Franciſco, patri Henrici ac Georgij, quorum ἄπαις deceſſit, iſte honoris fraterni hæres, cum ad Henricum tranſmiſit ex filio Franciſco (ante patrem defuncto) nepotem.

Bolenius VViltoniæ Comes.

Ratliuius Suſſexiæ.

Haſtingus Huntingdoniæ.

ANNO CHRISTI 1530. REG. 21.

Biblia in vernaculã Angl. conuertitur.

NOVVM CHRISTI Domini Teſtamentum, Gulielmus quidam Tindallus nuper in vernaculum Anglicum conuerterat, & Antuerpiæ typis excuſa exemplaria, in Anglia clanculum euulganda curauerat, id quod Epiſcopos & cæteros è clero (Pontificiæ præſertim doctrinæ addictiores) peſſimè habuit, mendis quippe dicebant & erroribus infinitis ſcatere eam tranſlationem, & in prologis alibique multa ſacræ Doctrinæ contraria contineri. Rex vero qui Papæ infenſiſſimus iugum Romanum iam primo quoque tempore excutiendum decreuerat, hac de re conquerentes, admonuit, vt mendas repurgarent, neque ſupprimere conarentur opus vtiliſſimum, & ad detegendas fraudes Pontificis Romani (cuius onus tyrannidis, principibus cunctis iam cœperat eſſe intolerandum) apprimè neceſſarium. Conuocatis igitur epiſcopis, & aliquot aliis è doctiſſimis regni ſui viris: negotium illis dat, nouam tranſlationem edendi, quam & tuto & cum elumento ſubditi ſui legere valerent. Hoc etiam anno, cum iterum adhuc placuiſſet pertentare, ſi forte miſſis legatis & adiutante Gallo, aliquid æqui poſſet à Pontifice impetrare, VVilthonienſem Comitem, Stokeſleium electum Londinenſem, & Edvvardum Leum Eboracenſem (poſt ſublatum Wolſæum) Archiepiſcopum, in Italiam amandauit. Papam ij Bononiæ cum offendiſſent, congreſſurum modo ibidem cum Carolo Cæſare, mandata expoſuerunt, quibus nihil aliud reſponſum à Pontifice, quam Romam ſe reuerſum daturum operam, vt ſecundum iuſtitiæ normam cum Rege agatur, Aliud interim non haberi quod ſtatuat. Rex itaque qui blanditiis nihil apud eum profici ſatis cernebat, ad vim conuerſus, publica præconis voce per vniuerſum regnum edici curauit ſub magna pœna, ne, quis ſubditorum ſuorum, aliquid omnino commercij haberet cum Pontifice Romano, néve aliquid acciperent ab eo aut ad illum mitterent, præſertim pecuniarum ſiue per Collybum ceu alia quauis ratione, tyrannum eum vocans & prædonem orbis terrarum, bellorum incentorem, & quouis potius alio nomine dignum quam Vicarij CHRISTI, quem titulum ſibi haud bono iure & perperam irrogauit, menſe hæc Septembri. Paulo deinde poſt, vt potentiam cleri iam valde opulenti retunderet, à quibus non nihil ſibi metuebat propter Pontificis authoritatem hoc modo conculcatam: vires eorum diminuere decreuit, pecunia eos quanta potuit emungendo

Legatus ad Papam.

Omne cum Pont. Rom. commerciũ interdicitur.

Clerus 118. millibus lib. multatur.

gendo, vniuerſos itaque ad tribunal citatos eiuſdem noxæ reos faciendos curauit, cuius paulo ante VVolſæum, nempe, quod Pontificiæ authoritati paruiſſent, legatum VVolſæum agnoſcentes, non expectato prius mandato regio. Clerus itaque Cantuarienſis prouinciæ in ſynodo congregatus, pœnam iuxta leges irrogandam pecuniæ redimendam, arbitrantes, centum librarum millia Regi pendenda decreuerunt, modo pœnæ prædictæ eximerentur. Ille vero hoc non contentus, eo amplius popoſcit, vt Eccleſiæ Anglicanæ ſe caput (ſub CHRISTO) ſupremum declararent, authoritati cuicumque exoticæ renuntiantes. Huic etiam poſtulationi quamuis ægre conſenſum eſt, ab vtriuſque prouinciæ Clero; & Eboracenſibus imperatum ſuper 840. vt, ij 18. librarum millia conficerent. Ita vniuerſo Clero Anglicano minis 118840. (quod facit aureorum Gallicorum millia fere 400.) hoc vnum peccatum conſtitit, ſi peccatum id dicendum eſt, cum certo ſit certius, diplomate regio poteſtatem VVolſæo factam authoritatem legatiuam exercendi.

1530.

Rex eccleſiæ Ang. caput declaratur.

ANNO CHRISTI 1531. REG. 23.

DE publicis rebus hoc vnicum habet hic annus memorabile quod conuocato ſummo regni conſilio (Parlamentum appellamus) lata lege, venia data eſt laicis, quorum plerique omnes, crimini ob quod tam grauiter nuper multati ſunt Clerici, obnoxij cenſebantur aut affines. Multis porro diſſeruerunt in eodem cœtu Morus, Cancellarius & alij homines facundi, de diplomatis Academiarum in quibus Matrimonium Regis cum Catherina Regina damnatum eſt, prout antea retulimus. Hoc etiam fortaſſis memoratu non eſt indignum, Quod coquus quidam nomine Richardus Roſus, ollam in qua pulmentum coquebatur veneno inficiens, vniuerſam fere familiam Epiſcopi Roffenſis enecauit, ad numerum nempe 16. virorum. Epiſcopus ipſe (cuius præcipuè caput petebatur) eo forte die præter conſuetudinem pulmento abſtinuit, & ſeruatus eſt. Veneficus lebeti feruentis aquæ impoſitus (ſecundùm pœnam in lege quadam nuper ſancita conſtitutam) pro atrocitate ſceleris haudquaquam punitus videtur.

Veneficus punitus.

ANNO CHRISTI 1532. REG. 24.

AVGVSTI 23. Gulielmus VVarramus Archiepiſcopus Cantuarienſis mortem obiit: Cui defuncto ſubſtitui placuit Thomam Cranmerum in Germania tunc temporis negotia regia procurantem. Eum vero quo minus Clariſſimæ dignitatis faſtigium auidè lætuſque conſcenderet, res duæ retardare videbantur: Iuramentum Romano Pontifici præſtandum nouerat, antequam Epiſcopalibus ſacris poſſet initiari, idque tale, vt ſalua conſcientia ſuſcipi non poſſe intelligeret. Deinde metuebat valde, iſtud tam abruptum ab authoritate Papali diuortium, quonam eſſet euaſurum, Haud ignarus, Regis ingenium violentum, mutationem tam repentinam periculoſam, aulamque (cui nondum aſſueuerat) fraudibus ac ſimulationibus plenam eſſe: Regiæ voluntati ſibi neceſſario per omnia obſecundandum, & ſicubi titubaret, tantæ fœlicitati nunquam non adeſſe inuidiam, quæ cadentem, per prærupta præcipitem agat. His quidni adiiciamus quod vxore iam dudum orbatus, quam adoleſcens duxerat, puellæ cuiuſdam amore irretitus tenebatur (hæc erat neptis vxoris Oſiandri) quam etiam ſecundo ſibi connubio iungere omnimodis decreuerat, quamuis legibus eccleſiaſticis vetitum non ignoraret aut ſacerdotem maritum fieri, aut ſacris quenquam initiari qui vxori quamuis defunctæ aliam ſuperduxiſſet. Hæc itaque perpendens ſecum, cum accerſeretur à rege, vt primo quoque tempore domum rediret ad tantam dignitatem ſibi iam paratam capeſſendam, nectebat moras: vltra præſtitutum tempus ſex integros menſes in Germania deſidens, euenturum ſperans, vt alius quiſpiam interea eum præfu-

P. VVarramus Archiepiſcopus Cant. moritur.

Cranmerus non libenter Archiepiſcopatum Cant. ſuſcipit.

1532. latum in abſentia ſua præriperet. Sed ea fuerunt tunc tempora, vt nemo eſſet tanti muneris capax, qui lubricitatem loci nō horreret: multi in alto collocati, ad humiliora deſcendendi copiam ac facultatem vehementer exoptarent. Inter alios namque Thomas Morus Cancellarius, Regem precibus aſſiduis obtundere non deſiit, donec abdicandi veniam impetraſſet: quod cum Maij 15. feciſſet, Tho. Andleius eques id munus ſub alio nomine aſſequutus eſt, magni ſigilli cuſtos renuntiatus Iunij 4. ſequenti. Cranmerus vero poſtquam Norimbergæ ducta clanculum vxore, domum reuertiſſet, Regis importunitate omnes difficultates peruincente, Archiepiſcopus Cantuarienſis quantumuis inuitus & renitens factus eſt: Papa etiam per diploma ſuum electionem ratam habente. Nam cum ideo ſe dignitatem oblatam recuſare diceret, quod Pontifici contra ius faſque Sacramento erat obſtringendus: diploma Pontificium Regi tradidit in manus, nunquam futurum aſſerens, vt ab alio quam ipſo, qui caput eſſet eccleſiæ Anglicanæ, Epiſcopatum Anglicanum acciperet, aut iuſiurandum aliquod authoritati regiæ derogatorium præſtaret. Huic tandem malo, iuriſperitorum ingenio remedium hoc inuentum eſt, vt proteſtatione neſcio qua præuia, caueret, ne iuſiurandum huiuſmodi (quod pro more ſuſcipi oportebat) ſibi iuranti quouiſmodo fraudi eſſet. Faſtigium ita Archiepiſcopale Cranmerus conſcendit, tenuitque fœliciter annos plus minus 20. donec rerum potita Maria Regina, Catherinæ modo repudiatæ filia, ſede illa deturbatum, virum innocentiſſimum, grauiſſimum, doctiſſimum, crudelitate inaudita flammis tradidit vſtulandum, quod poſtea D e o volente pluribus narrabitur. Inter regem interea & Gallum de fœdere adhuc arctiori percutiendo, actum eſt, de quo vt transigeretur, colloquium placuit haberi. Octobris igitur vndecimo Caletum Rex transfretauit, nobilium ingenti turba comitatus. Inde decimo poſt die Boloniam profectus, à Gallo & filiis eius medio in itinere exceptus, & poſt amiciſſimos complexus, in Cœnobium Bolonienſe deductus eſt, cuius partem dimidiam vterque tenuit. Totum ibi quatriduum Rex manſit, & diſcedens, Gallum (in cuius comitatu, præter Regem Nauarrenum, aliquot erant Duces & Cardinales, procerum magnus numerus, & cæterorum haud pauciores 1200.) Caletum deduxit, excipiente eos ad Sanioquebertum Duce Richmondano notho Regio, qui Boloniæ cum patre non affuerat. Nullo deinde humanitatis officio prætermiſſo, poſt multos congreſſus, Epulas vtrobique lautiſſimas ſplendidiſſimaſque & periſcelidis noſtri honorem Nauarreno impertitum (aut vt Gallici ſcriptores tradunt, Duci Mommorentio & Chabolo Admirallo) cochleali itidem torquis Norfolco & Suthfolco ducibus: ita diſceſſum eſt, vt amicitiam, quam Cæſareæ potentiæ metus iunxerat, & morum vtriuſque principis mira congruentia firmauerat, ſinceri amoris qui aculeos non facile extrahendos facile infigit indicia plurima ab vtroque prodita, indiſſolubilem, & cæterorum omnium & ſuamet ipſorum opinione præſtiterint, prout reuera præſtitiſſent, ſi priuati ij fuiſſent non Reges, in quorum amicitiis vel conciliandis vel conglutinandis, non tam propriorum affectuum, quam publicæ vtilitatis ratio pondus habere debet. In eo congreſſu, decretum eſt in primis de exercitu 80. millium bellatorum communi vtriuſque ſumptu conſcribendo, qui rem gereret aduerſus Turcam (Vngariam tunc temporis deuaſtantem) donec mutuo conſenſu ex copiæ dimitterentur. Hæc palam: ſpecioſo ſcilicet prætextu, cum copias Turcicas domum reuerſus pro certo cognouiſſent. Illud enimvero vnicè reuera petitum eſt à Rege noſtro, vt Gallum erga Pontificem non optime animatum, omnino ab eo alienaret. Grauiſſimam igitur querimoniam primum inſtituit, de iniuria quam ſibi fieri in negotio diuortij contendebat, totos ſex annos dicens in cognitione illius cauſæ abſumptos, & iam tandem poſt varias ludificationes, eo adigere conari, vt aut ipſe relicta regni adminiſtratione, Romam proficiſcatur, aut in re tanti momenti procuratorem conſtituat, qui ſuo nomine (ipſo tam procul abſente) litem perſequatur: iniquiſſima planè ratione, & ſine exemplo

Morus ſe Cancellarij munere abdicat.

Cum Gallo colloquium.

1532.

xemplo iniuria, quæque ad ipſum Gallum alioſque adeo omnes principes Chriſtianos pertineret. Conſueuiſſe quippe ſemper alios pontifices in ſimilibus negotiis, ad Regum & Magnatum cauſas cognoſcendas, Iudices ad ipſorum ditiones mittere. Exactiones deinde intolerandas comminiſcebatur, quibus Clerum & populum Anglicanum Papa indies expilabat, quibuſque iugum, ſemper graue, nemini iam amplius ferendum reddiderat: haud dubitare ſeſe inquiens, quin eadem auaritia etiam in Gallia graſſetur. Quidni igitur expergiſcantur iam tandem principes Chriſtiani & viam ingrediantur à Germanis pulchre commonſtratam, qua tyrannidem hanc excutiant? optare proinde ſeſe vt legatos ambo mitterent ad Papam, qui eum ad totius eccleſiæ concilium quaſi vadimonio denuntiato vocarent, vbi quæ præter ius & fas per ſummam iniquitatem ipſe miniſtrique ſui perpetrarent, concilij authoritate & iudicio, emendari atque reformari poſſent: vix vllam eſſe gentem Chriſtianam aſſerens, quæ rapinis & expilationibus Romanenſium obuiam itum non cupiat vehementer. His ita Gallus reſpondit, vt & veriſſima dici fateretur, & ſibi tamen haud integrum eſſe oſtenderet quæ peterentur facere, quamuis pro fraterno in Regem amore & ea qua patriam ſuam complecteretur charitate ad difficillima quæque ſubeunda promptiſſimum ſe profiteretur. Sibi herclè non deeſſe de priuatis ſuis iniuriis conquerendi cauſam, cum & de ſede Apoſtolica ſe ſemper optime meritum recordetur, & de iſto priuatim Papa, multis tamen indiciis exploratum habere, eum parum beneuolo erga ſe animo eſſe: Nam & exiſtimationem ſuam, ipſo coram grauiter læſam nupertime eo conniuente, & miſſo non ita pridem Epiſcopo Verulano ad Heluetios neceſſarios ſuos, occultis coitionibus, tum aliis rationibus, nihil non tentaſſe quo fœdus, quod illis ſecum interceſſerat, ſolueretur. Rapinas deinde & extorſiones Pontificiorum in ſua Gallia ſigillatim commemorabat, indeque hæc mala conſequi ſe haud latere dicebat, regnum ſuum pecunia exhauriri: ſubditorum opes (ac Cleri inprimis) extenuari: ſacra ædificia non inſtaurari; egenos, vt æquum eſſet non alij & ſibi, ſi quando vſu venerit vt pecunia paulo grandiori opus ſit, tributa imperanda multo quidem ſegnius penſitanda eſſe. Sibi nihilominus videri conſultius, antequam ad vim aut minas deſcendatur, leniore alia via rem aggredi, ad quam occaſionem nuper oblatam habuiſſet: Petiiſſe namque non ita pridem Papam per Grammontium Cardinalem, vt Niceæ vel Auenione ſecum congrederetur: vbi ſi quod æquum eſſet vtriuſque nomine non poſſet impetrare, daturum poſtea operam, vt inuitus & nolens adigatur ad ea præſtanda, quæ iuſtis precibus non conceſſiſſet: de Colloquio inter ipſos decretum, neque igitur aliud habere quod in hoc negotio poſſit ſtatuere, donec Pontificem, coram, prout conſtitutum erat conueniſſet. Hæc ille: congreſſus huius veram cauſam omnino reticens, quod vereretur, ne ea regi non probata, ab inſtituto curſu is eum reuocare conaretur. Animo cum eſſet erga Cæſarem infenſiſſimo, vt ſibi ſubſidia contra eum vndique conquireret, Papam ſibi conciliare decreuit per affinitatem Catherinæ, Vrbini Duciſſæ, ipſius Pontificis neptis, quam plus quam ſemel in matrimonium dari petierat Henrico Aureliano filio ſuo iuniori qui poſtea regnauit. Papa vero cui ægrè perſuaſum eſt tantum honorem ſibi habitum iri à rege potentiſſimo, conditionem vero libentiſſime acciperet, vt primo quoque tempore res conficeretur inſtitit, & locum tempuſque deſignari vbi de hac re inter ipſos coram transfigeretur, id quod Auenione paulo poſt factum eſt, nuptiis in præſentia Galli celebratis, & ipſo Pontifice nuptialia verba nuncupante.

Cath. Medicis nubit Hen. Aureliano poſtea Galliæ Regi.

ANNO CHRISTI 1533. REG. 25.

VLTERIORIS moræ pertæſus Rex, Boleniam ſuam iam tandem Ianuarij 25. duxit vxorem, ſed clanculum, & pauciſſimis teſtibus adhibitis. Paulo deinde poſtea, publica Regni Comitia ad Weſtmonaſterium habita ſunt, in quibus

Rex Boleniā ducit.

1533. matrimonium Regis & Catherinæ irritum & inceſtum pronuntiatum eſt, lata lege, ne quis ſub graui mulcta Romam deinceps quacunque de cauſa prouocaret, neve Catherinam aliquis Reginam diceret aut alio nomine quam Walliæ principis cõpellaret, & Arthuri Relictæ, aut (vt loquimur) Dotariæ. Huiuſce porro legis vi & authoritate, Archiepiſcopus Cantuarienſis, Epiſcopis aliquot comitatus, Dunſtabliam veniens, ſex millia paſſuum ab Antilla diſtantem, vbi Catherina tunc temporis manebat, citandam eam curauit, vt coram ſe (ſummo iam cauſarum eccleſiaſticarum in prouincia Cantuariẽſi Iudice proxime poſt Regem) compareret ad reddendam rationem quare coniugium inter Regem & ipſam haud rite initum, non diuelleretur protinus & lata ſententia nefarium, impium, inceſtum, adeoque inualidum diiudicaretur. Quibus illa pertinax in propoſito, per miniſtrum quendam ſuum reſpondit, coram ſummo Pontifice CHRISTI in terris vicario hanc cauſam indeciſam adhuc pendere, neque Archiepiſcopum decere in alienam meſſem falcem immittere: decretum ſibi Papæ ſolius iudicio ſtare, neque alium Iudicem quemcumque ſe agnituram. Quindecim propterea dies continuos vocata, cum non veniret, contumax pronuntiata, & in pœnam contumaciæ à Regis thoro conſuetudineque amouenda decernitur. His ita pactis, Anna, iubente Rege, Regina, præconis voce per vniuerſum regnum declarata, in Vigilia Paſchatis proceſſit in publicum, regiis ornamentis induta: ac in feſto Pentecoſtes ſequenti coronata eſt, pompa qua nulla vnquam Reginarum ſplendidiori. Eius ſingula vt ne recenſeam, hoc nullo modo tacendum puto, quod inter arcus triumphales qui per vicos Ciuitatis Londinenſis vbi tranſitura erat, magnifice paſſim extructi ſunt, eorum vni (quod mirum videri poſſit) inſcripti traduntur hi verſiculi, à vate hercle haudquaquam vano editi,

Catherina regina in ordinem redigitur.

Regina Anna, Paris Regis de ſanguine natam
Et paries populis aurea ſecla tuis.

Placentæ quoque ibidem loci ſparſæ feruntur inter promiſcuam plebem eodem carmine impreſſæ. Sic ſtans antiquitatum noſtrarum ſedulus indagator, ego potius crediderim poſt partum Reginæ hæc Carmina edita. Quando verocunque id fuerit, qui mente perpenderit, ſecula illa vere aurea quibus Angliam noſtram beauit huius Reginæ filia per 44. annos reipublicæ Anglicanæ Gubernacula tenens, non aliunde quam ex ipſius Apollinis tripode hoc oraculum emanaſſe crediderit. Siquidem eo ipſo tempore grauida quando coronata eſt regina prædicta, vtero geſtauit infantem, quem paucis poſtea menſibus enixa eſt (Septembris videlicet die ſeptimo) Grenouici & ſecundum nomen auiæ paternæ, Elizabetham nuncupauit. Hæc fuit Elizabetha illa, quæ extinctis poſtea fratre & ſorore, ſucceſſit in regno, quod ita moderata eſt, vt fieri non poſſit, quin nomen & gloria eius apud omnes poſteros futura ſit multo celeberrima.

Elizabetha Regina naſcitur.

PONTIFEX vero Rom. de his rebus omnibus certior factus, authoritatem lata lege in Anglia ſibi abrogatam, Catherinam modo Reginam in ordinem redactam, Boleniam in Thorum locumque eius admiſſam pro Regina ſe ferre, Supremi Capitis in eccleſia Anglicana titulum Regem vſurpare, & Archiepiſcopum Cantuarienſem Pontificia munia cuncta obire, non vt legatum Pontificium ſed Angliæ primatem, cui ſummam authoritatem eccleſiaſticam per totam ſuam prouinciam cõpetere proxime poſt Regem contenderet: Etſi prout par erat vehementer commotus, minas & vindictam totus ſpirare videretur: tamen haud ignarus ſua maxime culpa hæc omnia eueniſſe, & metuens vehementer quonam tandem res eſſet euaſura, à Rege Gallorum haud difficulter ſibi perſuadere paſſus eſt, vt ab excommunicationis fulmine vibrando tantiſper abſtineret, donec cum Rege noſtro re deliberata, mitioris fortaſſis remedij via & ratio poſſit excogitari. Miſſo igitur in Angliam Epiſcopo Pariſienſi Bellaio, regem iterum iterumque monet, hortatur, rogat Gallus, ne ab obſequio ſedis Rom. ſe temere penituſque diuellat, plenum periculo fore dicens huiuſmodi diuortium, conſulere proinde ſeſe, vt Romam legatos

gatos mittat, qui ſe à reconciliatione haud plane alienum demonſtrent; hoc ſi fecerit, haud eſſe dubium, quin omnia breui ex animi ſententia tranſigantur. Rex amaſia ſua iam potitus, & de retinendo certus, quanquam tot ludificationibus grauiter commotus, eo tamen ab Epiſcopo adductus eſt, vt iugum Rom. denuo recipere non recuſaret, ſi rationem aliquam Pontifex inire non grauaretur, vnde ſibi conſtare poſſit, futurum, vt quod æquum eſſet ab eo poſtea impetraret. Bonam hinc ſpem Pariſienſis concipiens de pace inter eos componenda, Romam protinus proficiſcitur (quanquam tempore Brumali) & quid effecerit Pontifici exponens, arceſſere iubetur legatos, de quorum aduentu oportebat regem, ad tempus præſtitutum miſſo nuntio, fidem facere. Id Pariſienſis magna cum diligentia fecit. Cum vero conſtituta dies effluxiſſet, nec tamen veniſſet nuntius prout conuenerat: Cardinales in Conſiſtorio coacti, ad pœnæ intentatæ irrogationem progredi cœperunt. Properantes rogauit impenſe Pariſienſis, vt ſex adhuc dies præſtolarentur, fieri poſſe dicens, vt aduerſis tempeſtatibus vel alio aliquo caſu præter ſpem, nuncius impeditus, tam citò venire non potuerit: neque vero iniquum eſſe ſex dies Regi prorogari, qui totos ſex annos Curiæ iudicium opperiri non recuſaſſet. His Epiſcopi verbis Cardinalium prudentiſſimi non illibenter aſſentiebantur: Plures vero, amplius non expectandum contendebant: tantaque præcipitantia ad ſtringendum terribile excommunicationis telum ferebantur (Cæſari gratificari cupientes) vt quod tertio Conſiſtorio iure non poterat abſolui, primo ſtatim perficeretur. Vix biduum deinde præterijt, à quo decretum emanauit, quando aduolauit nuncius, ampliſſima adferens mandata, qualia nimirum poſtulata fuerunt. Qui authores præcipitandi iudicij extiterunt grauiter ea re turbati ſunt: vt habito aliquoties conſiſtorio, reſarcire malum conati fuerint: Verum remedij afferendi nullam vnquam rationem inuenire potuerunt. Ita Regi & regno vniuerſo, authoritas Pontificia, ſacris interdictum eſt, & eius rei diploma Dunkerkam vſque allatum, cum propius ad fines noſtros accedere nuntius non auderet. Eiuſce rei fama cum ad Regem perueniſſet, ille culpam omnem in Catherinam coniiciens, miſit illico ad eam Suffolciæ Ducem, qui familiam ipſi diminueret, amandatis procul omnibus de quibus aliqua eſſet ſuſpicio; quaſi eorum opera in prædicto negotio vſa fuiſſet. Reliquis imperatum, vt iuramento confirment, ipſi velut Walliæ Principi, non vt Anglorum Reginæ inſeruituros. Iuramentum hoc recuſantes, faceſſere iuſſi, ſuſcipientes deinde cum ipſa repudiaret, miniſtris ferè omnibus orbata & deſtituta aliquandiu remanſit. Hæc ſub finem iſtius anni. Iunij interim die 23. obiit Maria Franciæ Regina, Regis ſoror, & in cœnobio quod fuit ad burgum Sancti Edmundi tumulata eſt.

Rex excommunicatur à Papa.

Maria Regis ſoror moritur.

ANNO CHRISTI 1534. REG. 26.

ELIZABETHÆ cuiuſdam Bartonæ nefaria fraus & impoſtura inaudita ſub hoc tempus detecta eſt, & authori breui poſtea attulit perniciem. In morbum ea forte incidit aliquando, quo non ſolum internè corpus variis cruciatibus affligebatur, ſed os etiam & alia membra externa adeo mirum in modum diſtorquebantur quoties accederet paroxiſmus, vt ex nulla naturali cauſa id euenire poſſe plurimi arbitrarentur. Accidit verò, conſuetudine iam in naturam (vt dicitur) abeunte, vt ſanitati etiamnum reſtituta, membra prout ægra vi morbi coacta fuerat, ſimiliter diſtorquere, docente morbo, didicerit. Quo animaduerſo, communicato cum parocho ſuo conſilio, de emolumento hinc ſibi parando, ſecū cœpit cogitare, & re inter eos diu multumq; deliberata, placet tandē ex ſacerdotis ſententia, eſtaticam ſe crebro fingere: cumque ſenſibus orbata huc vſque quaſi mortua ſolita fuiſſet iacere, paroxiſmo eam occupante: nunc ſanctas neſcio quas voces interdum emittere, in nequitiam eorum temporum inuehi, in hæreticos præſertim & nouorum dogmatum authores minas neſcio quas eiaculari inſtitit, & mira-

Impoſtura.

1534.

biles poſtea viſiones enarrare, ſibi quo tempore ecſtatica iaceret à Deo ipſo reuelatas. His artibus non ſolum apud imperitum vulgus (qui ſanctam virginem Cantianam appellabat) ſed apud prudentiores nonnullos (vti Warramum Cantuarienſem Archiepiſcopum, & Fiſherum Roffenſem, alioſque ob ſanctitatis opinionem, magnam celebritatem conſequuta eſt. Vt ſucceſſibus facta audacior, diem edixerit in quo ſanitati perfectæ ſe reſtituendam declarauit, modo ad ſtatuã quandam Virginis matris in certo loco ſitam, peregrinationem tunc temporis ſuſciperet. Die igitur prædicto adueniente, eo adducta, ſolitis præſtigiis magnam vim mortalium ibi congregatam ludificauit, ac tandem, velut tum primum morbo excuſſo, ſe ſanam omnibus derepente exhibuit: mandatum à Deo ſe accepiſſe dicens, vt monialis fieret, & Bockingum quendam Monachum Cantuarienſem Theologiæque Doctorem tum præſentem, ſibi aſciſceret in confeſſorem, quod munus ille perlibenter ſuſcepit; eoque prætextu cum illa Monialis Cantuariæ degeret, ſæpe ad eam poſtea commeabat, non ſine ſtupri ſuſpicione. Iam vero cum ſacerdotalis ordinis multos, metus inceſſeret, ne ſi repudiata Catherina & Bolenia ducta, Regi à Papa neceſſario deſciſcendum eſſet, magno eccleſiæ & eccleſiaſticorum periculo: conſilium cepit ſatis ſtultum Bockingus iſte, fecitq; eiuſdẽ participes aliquot alios, Bartonæ perſuadens, vt minis illa Regem perterrefaceret; ne in cœpto curriculo perſeuerare vellet. Mulier proinde (prout edocta fuerat) apud omnes edicit futurum, vt Rex, ſi non peſſima morte interiret, at regno haud dubie excideret, ante vnum menſem, poſtquam Catherinæ viuenti aliam ſuperduxiſſet. Quibus regi enuntiatis, comprehendi iuſſit præſtigiatricem, & cum habita quæſtione, de ſociis reſciuiſſet qui participes fuiſſent conſilij, ergaſtulis omnes concludi iuſſit, donec in comitiis vicinis ex ordinum ſententia, de illis poſſet ſtatuere. Ij autem in Parliamento congregati, ad mortem omnes damnauerunt, Bartonum videlicet & Bockingum, Maſterum (parochum de quo diximus) Deringum & Riſbæum monachos, ac Goldum ſacerdotem. Roffenſis deinde ac Adeſonus ſacellanus eius, Ablius ſacerdos quidam, Laurentius Archidiaconi Cantuarienſis ſcriba, & Thomas Goldus laicus nobilis, quod multa inaudiuiſſent. Vnde ſuſpicari poterant quorſum hæc coniuratorum conſilia tenderent, nec tamen detuliſſent ad Magiſtratum, affines delicti indicantur, bonis omnibus mulctantur, & perpetuis carceribus mancipantur. Bartona autem & ſocij cum totius impoſturæ ordinem ad crucem Paulinam coram populo ad concionem ſacram congregato confeſſione ſua ſinguli iam antea declaraſſent, 20. die Aprilis in patibulum acti & ſtrangulati, capita cadaueribus amputata, ad portas Ciuitatis (pro more apud nos in grauioribus criminibus vſitato) ſuſpenſa ſunt.

Canones nõ condendi niſi aſſentiente Rege.

Epiſcopi à rege ſolo legendi.

Archiepiſcopo Cant. authoritas Papalis ſub rege.

In prædicto porro Parliamento decretum eſt, de abroganda ſynodi authoritate in Canonibus eccleſiaſticis condendis, niſi quatenus Rex eos ratos habuiſſet. Sancitum etiam vt Epiſcopalibus vacantibus ipſe nouos Epiſcopos præficeret, néve quenquam aut eligi per capitulum, aut conſecrari per Archiepiſcopum iam poſtea fas eſſet, quem Rex ſuis literis ad id muneris antea non deſignaſſet. Cumque multi quererentur ſublatum nunc omne remedium leniendi rigorem iuris eccleſiaſtici per diſpenſationes, poſtquam omne cum Papa commercium interdictum eſt: Archiepiſcopo Cantuarienſi conceſſa eſt facultas ea perficiendi quæ Papa iure olim potuiſſet, modo in grauioribus cauſis regius accederet conſenſus. Conſtitutum etiam vt prouocationes ab Archiepiſcopo ad Papam fieri conſuetæ, iam ad Regem tranſferrentur cui liceret, per iudices à ſe delegatos, omnes huiuſcemodi lites ac controuerſias terminare. Poſtremo lex adiicitur, qua matrimonium Regis cum Catherina initum inceſtum denuo pronuntiatur, regni ſucceſſio ſoboli ex Anna natæ aut naſcituræ adiudicatur, & ſimul imperatum, vt omnes adulti per vniuerſum regnum ſacramento confirment, ſe huiuſce legis decreto obtemperaturos: qui aliter feciſſent, cunctarum rerum ſuarum iactura, & perpetui carceris pœna, delictum luere eos oportebat. In vniuerſo regno duo duntaxat inuenti ſunt qui legi

1534.

Fiſherus & Morus in carcerem.

Perſecutio.

prædictæ auderent refragari: Fiſherus Roffenſis Epiſcopus, & Morus regni modo Cancellarius, viri herclè egregiè docti, ſed ſectæ Pontificiæ peruicaciſſimi defenſores. Qui cum multa ratione ſibi perſuaderi ſinerent, vt huiuſmodi ſanctioni conſentirent, acti ſunt in carcerem, vbi integrum annum permanſerunt, donec tandem vltimo ſupplicio affecti ſunt. Ac iſta poſtquam ita ordinata fuere, veritus Rex, ne religionis potius quàm tyrannidis Pontificiæ pertæſus, à Papa deſciuiſſe videretur, vt ſe ab omni ſuſpicione vindicaret, Luthero aut nouorum dogmatum authoribus fauendi, ſæuire cœpit in id genus hominum quod hæreticos vulgus appellabat, & ignibus cremandos dedit, non ſolum Batauos quoſdam Anabaptiſtas, ſed etiã vera pietate inſignes aliquot viros, ac inter reliquos Iohannem Frithũ iuuenem doctiſſimum pariter & innocentiſſimum, qui vna cum adoleſcente quodam (Hevvetto nomen erat) ignis cruciatus conſtantiſſime pertulerunt, Londini exuſti Iulij 22.

Clemens Papa moritur.

Sub finem iſtius anni Septembris nempe 25. exceſſit è viuis Clemens VII. Pont. Rom. cui poſt paucos dies ſucceſſit Alexander Farneſius, Paulus tertius nuncupatus, qui nihil prius habuit aut antiquius, quam Henricum Regem, coacto Cardinalium cætu, regio titulo & omni dignitate priuatum in ordinem redigendum pronuntiare, geminato etiam excommunicationis fulmine quod antea Clemens inclementer ſatis vibrauerat. Verum id fortaſſis anno inſequenti poſt Fisheri nimirum & Mori ſupplicium: Menſe interim Nouembris Comitia Parlamentaria iterum habita ſunt, in quibus (quod nuper in ſynodo decretum fuerat) lata lege ſancitum; eccleſiæ Anglicanæ caput ſupremum Regem dicendum, & omnium criminum coercitio ad ipſum delata quæ ad fori eccleſiaſtici cognitionem ſpectare ſolebant, ſic vt, qui dimidiatus princeps huc vſque extiterat, diuiſa inter ipſum & Pont. Rom. authoritate, legitimum imperium, & ſolidam integramque poteſtatem iam primum nactus, nunc demum regnare videretur.

Primitiæ regi à clero conceſſa.

Regi etiam tunc temporis conceſſæ cunctarum promotionum eccleſiaſticarum primitiæ: hoc eſt, vt epiſcopatus vel ſacerdotij nuper adepti fructus omnes qui toto inſequenti anno colligerentur, fiſco regio addicerentur: aut ſaltem (quod eodem recidit) annui fructus dimidium per totum deinde biennium.

VVallia Angliæ vnita.

Denique cum VValli veterum Britannorum vera progenies, à nobis (qui partim à Normanis, plerique vero à Saxonibus genus ducimus) vt lingua, ſic etiam politia plurimum diſcreparent: horum Comitiorum authoritate, in Reipub. noſtræ gremium recepti ſunt, vt iam inde ab eo tempore, in vnum idemque corpus coaluerimus, vtriuſque gentis, ac illorum præcipue magno bono. Poſt multa diuturna grauiſſimaque bella, ab Edvv. primo primùm ſubacti (gens libertatis retinentiſſima) in officio difficillime contineri potuerunt. Inde euenit, vt vel aſpere habiti, propter noſtras ſuſpiciones, vel bella ſeditioneſque moliti (ad libertatem quippe aſpirantes:) per annos totos ducentos, aut miſera preſſi ſeruitute, aut militiæ laboribus exerciti, vera ſolidaque pace nunquam quieuerint. Ad regni tandem gubernacula poſtquam acceſſit Henricus VII. qui & in VVallia natus, & ortu paterno VVallus erat, illi, (quaſi iam libertatem adepti) legitimo principi libentiſſime paruerunt, & à nobis, (abiectis ſuſpicionibus) eodem iure cum cæteris ciuibus habiti ſunt, vt hac coniunctione nihil vtrique genti aut gratius aut vtilius potuerit excogitari. De Scotia in vnam eandemque compagem nobiſcum vnita, vtinam aliquando ſimiliter liceat gratulari, vt ſicuti in vna degimus Inſula, ſub vno eodemque principe eandem fidem profeſſi, eadem lingua, eodem idiomate vtimur: ita in vnam plane gentem vnumque corpus coaleſcentes, Britannos nos tandem æque hos ac illos agnoſcamus, & veram patriam Britanniam, vnde per noſtra diſſidia eiecti ſumus omnes, Angliam alij, alij Scotiam, VValliam itidem alij incolentes, iam tandem poſt tot annorum centenarios tanquam poſtliminio repetamus.

1535. ANNO CHRISTI 1535. REG. 27.

Cænobia minora euertuntur. NOVVM nuperque initum cum Bolenia coniugium immenſa pecunia Regi conſtitiſſe, nemini dubium eſſe poteſt, qui quæ ſupra ſcripta ſunt perpenderit. Fiſco igitur penitus exhauſto, & frementibus circumquaque hinc Pontifice, inde Cæſare, nec vero domi rebus ita pacatis, vt metus non eſſet à Papiſticarum fæcium defenſoribus, turbas & ſeditionem vbique cientibus: Cepit conſilium Rex, periculoſum forte, ſed (vt tunc fuerunt tempora) neceſſarium, vniuerſa per totam Angliam cœnobia demoliendi: vt eorum opibus præſentem prementemque inopiam ſubleuaret, ac partem prædę ex iis collectę proceribus ſuis diuidendo, à ſecta Pontificia penitus eos diuelleret, quibus nempe cum eccleſia Romana reconciliatis, acceptam prędam denuo reddendam præuidebat. Hunc igitur in finem *Pontificij ſuſpenduntur.* qui cauſam Pontificiã ferocius propugnabant & conatibus Regiis peruicacius obſtituri credebantur, perduellionis rei peraguntur, & Regem eccleſiæ Anglicanæ ſub CHRISTO ſupremum caput cognoſcere detrectantes, in crucem paſſim aguntur. Maij quarto hanc neque aliã ob cauſam ad patibulum ſuſpenſi ſunt 3. *Cænobiorũ præfecti.* cœnobiorum præfecti, Ioannes Hongthonus Carthuſianorum Londinenſium, Auguſtinus Webſterus Beuolenſis, & Thomas Laurentius Examiæ Priores, ſimulque cum illis, Richardus Reginaldus Monachus & Theologiæ Doctor, ac Ioannes Hailus Thiſtelurſthenſis Vicarius. Decimo deinde octauo Iunij, Exmæus, Maddelmorus, Nudigatus, Monachi tres Carthuſiani, eandem ob cauſam conſimilem pœnam ſubierunt. Quatriduoque poſtea Ioannes Fiſherus Epiſcopus Roſ- *Fiſherus Roffenſis Epiſcopus obtruncatur.* fenſis (propter inſignem eruditionem & vitæ ſanctimoniam in magna apud plebem habitus veneratione) ſecuri publicè percuſſus eſt, & caput conto affixum, ſupra Pontem Londinenſem collocatum. De tanto viro, & (quod in noſtris hiſtoriis rarum) Antiſtite ſacrato, ſupplicium ſumendi, occaſionem dediſſe viſus eſt Papa: qui vt incarcerationis nunc annuæ moleſtias, honoris noui acceſſione ſolaretur, *Cardinalis intempeſtiue factus.* Cardinalem Maij 21. hominem creauit: quod ſemel ac auditum eſt, accelerandi ſupplicij cauſa extitit. Sexto demum Iulij Thomas Morus pertinaciæ Fiſherianæ *T. Morus ſecuri percuſſus.* conſors, pœnam luit eandem capite truncatus. Hic fuit ille Morus, cuius vt opera & alia plurima opuſcula tam Latina quàm Vernacula lingua conſcripta, notiorem reddiderunt eruditionem eius, quam vt à me opus ſit prædicari. De moribus etiam qui ſeueriſſime iudicauit, dicacitatem ſolum repræhendant, tanquam ad ſales & fa- *Morientis facetiæ.* cetias (ne dicam ſcommata) promptiorem, quam tanti viri grauitatem deceret, quibus nempe in ipſa quidem calamitate, & mortis articulo vix aut ne vix abſtinuit: Siquidem carceris cuſtodi ſummum corporis indumentum tanquam ex conſuetudine ſibi debitum depoſcenti, pileum tradidit. Tonſori pro opere nauata iam damnatus nihil à ſe deberi contendit, Regis illud eſſe caput dicens quod raſerat: vt ſui iuris eſſe probauerit, ampliſſimam mercedem relaturum. Pegma ſiue locum ſupplicij conſcenſurus, manum præcedenti cuidam porrexit, &, aſcendentem (inquit) adiuues quæſo, ad deſcenſum quod attinet, non ſum ſollicitus. Ceruicem vero iam iam cedendam poſtquam ſupra ſtipitem ſubiectam protenderat, barbam (quam prolixam alebat) manu amouit, capitis non item barbæ amputandæ poteſtatem carnifici factam renidenti vultu profeſſus. In Reginam hæ cædes magnam inuidiam concitarunt, tanquam illa ſtimulante editæ, quod ab omnibus credi Pontificij cupiebant: non ignari, illius multum intereſſe, & hoc ipſum igitur omnibus neruis eam eniti, vt Romani Pontificis authoritas contempta & conculcata in Anglia iaceret. Illi proinde nihil magis cupientes, quam fœminæ tam *In Monaſticorum vitã inquirit.* egregie piæ interitum videre: in ſontes euertendæ anſam & occaſionem paulo poſtea oblatam auide arripuerunt. Interim vero qui cœnobia ſuſceperant demolienda, arietem excogitarunt ad ea oppugnanda his ſuppliciis multo validiorem. Emittere viſum homines ſubdolos, qui per vniuerſam vbique Angliam in vitam

& mores

& mores monachorum regia fulti authoritate inquirerent. Immane quantum flagitiorum in hoc ferarum latibulo repertum à Cromvvello & cæteris quibus id negotij demandatum eſt. Pauci feruntur inuenti tam immunes à ſcelere, vt oppugnantium conſiliis reniti auſi fuerint: & nonnullorum propalata turpitudo vniuerſum ordinem exoſum adeo apud Valgas reddidit, vt magnum facinus nunquam patratum arbitrer leuiori molimine, quam hoc cœnobiorum noſtrorum excidium, de quo poſtea. 1535.

ANNO CHRISTI 1536. REG. 28.

SVB anni huius initium, mœrore iam dudum contabeſcens, in morbum incidit lethalem Catherina nuper Regina, quo Ianuarij die octauo deceſſit, & apud Burgum Sancti Petri honorifice tumulata eſt. Læta hauddubie & exultante Bolenia, ereptam thori æmulam: cuius tamen mors (vt credibile eſt) ipſi paulo poſt fuit exitioſa. Nam cum in ipſis Calendis Maij, haſtis concurrentes ſpectaret Rex Rochfordium fratrem Reginæ, Noriſium & alios: è loco ſubdito deſcendens, eadem ipſa nocte multis mirantibus, Grenouico vbi tum degebat, profectus eſt Londinum, & comprehendi protinus iuſſit prædictos Rochfordium, Noriſium, & ſimul ipſam Reginam, cum aliis nonnullis, ac in carcerem omnes coniiciendos. Quodnam illis crimen fuerit intentatum pro certo non habeo compertum. Si Pontificios perconteris, reſpondebunt opinor, quod etiam editis palam libellis perſcripſerunt, veritam mulierem ne Elizabetha filia, viuente adhuc Catherina ſuſcepta, ſpuria cenſenda eſſet, ac cupiditate proinde nouæ prolis accenſam præſertim maſculæ (quam ex Regis fere quinquagenarij concubitu deſperabat) aulicorum quorundam iuuenum expetiiſſe amplexus, neque his contentam, proprio fratri inceſta copula coniunctam. Iſta quibus authoribus dicant ipſi viderint: publicæ profecto tabulæ nihil tale loquuntur, vt inuidiæ Papiſticæ hæc tela eſſe non veritatis præconia merito poſſimus ſuſpicari. Quodcunque vero crimen fuerit obiectum, certum eſt, ipſam, cum carceris fores ingrederetur, à Duce Norfolciæ deductam, vna cum Andleo Cancellario, Cromvvello Secretario & Kingſtono arcis, ſiue vt loquimur, turris Londinenſis præfecto: in genua prolapſam omnibus diris ſe deuouiſſe, ni inſons foret, & DEVM comprecatam, vt miſeræ in hac calamitate ita ſuccurreret, prout à ſcelere de quo accuſaretur immunis eſſet. Maij 15. rea peragitur in aula arcis prædictæ, ſummo iudice conſtituto Norfolciæ Duce, cui pro more gentis noſtræ adiungi oportebat certus numerus (ad minimum 12.) honeſtorum virorum, eiuſdem quatenus id fieri poterat cum rea conditionis. Illorum tum erat teſtes audire, & an probatum eſſet crimen obiectum vnanimi aſſenſu pronuntiare. Neque enim licet apud nos iudicibus huiuſmodi conſtitutis è loco diſcedere, aut alimenti quippiam deguſtare, priuſquam in vnam eandemque ſententiam omnes & ſinguli pedibus iuerint. Erant præter Norfolcium 26. è ſummis regni proceribus, atque inter eos ipſius Reginæ pater, qui cauſam eius diiudicarent. Hanc vero, ipſam, ſolam agere oportebat, cum æquum nos haud cenſeamus aduocatorum opera ad velanda crimina abuti. Poſtquam accuſatores peroraſſent, & teſtes in medium adducti auditi eſſent: Ipſa in ſedili collocata, (ſiue hoc infirmitati indultum, ſiue honori conceſſum coniugis Regiæ haud comperi) ad ſingula obiecta ita reſpondit (mulier ingenioſiſſima & egregiè facunda, vt abſoluendam protinus omnes præſentes exiſtimarent. Iudices nihilo ſecius (quorum præcipuus erat Dux Suffolcius Regis ſororius & regiæ voluntati in omnibus obſecundare ſolitus) ſontem lata ſententia pronuntiarunt. Tum Norfolcius (cui aliter iam facere non licuit) ad mortem ream damnauit, & vel flammis in area arcis cremandam, vel capite truncandam, prout Regi viſum eſſet edixit. Georgius Bolenius frater (Vicecomes Rochfordius ſiue Rupefortius appellatus) nihilo meliore fortuna vſus, morti quoque adiudicatur eodem die, & paulo poſtea Henricus

Catherina regina moritur.

Bolenia cũ fratre & alijs incarceratur.

Ob quod crimen.

Accuſatur

Damnatur.

Frater etiã cum alijs.

1536. Noriſius, Gulielmus Briertonus, ac Franciſcus Weſtonus regij cubiculi Miniſtri, ac Marcus item Smetonus Muſicus, qui omnes, eiuſdem cum Regina criminis, ſiue participes, ſiue conſcij cenſebantur. *Noriſius.* Erat Noriſius Regi iam antea percarus, & indoluiſſe viſum non leniter ferunt, quod de eo ſupplicium ſumere cogeretur: miſiſſe proinde qui clementiam Regiam ad ignoſcendum propenſam iudicarent, modo crimen cuius arguebatur ingenue confiteri vellet: cum vero reſpondiſſe generoſe ac vt fortiſſimorum heroum auum deceret, Reginam à ſcelere intentato prorſus immunem ſe plane credere, quod vt aliter ſit, non tamen habere ſe cuius illam incuſet: Neque igitur in animum inducere poſſe vt innocenti falſum crimen impingat etiamſi mille mortes ſubeundæ forent. Quo nuncio accepto, exclamaſſe illico Regem dicunt, ſuſpendatur igitur, ſuſpendatur: quod tamen factum non eſt. Nam 13. Maij biduo poſt damnationem, ad locum Tovverhill. appellatum omnes deducti, Rochfordius inquam, Noriſus, Briertonus, Smetonus, & Weſtonus) ſecuri ibidem publicè percuſſi ſunt. Filium habuit iſte Noriſius Henricum, quem Elizabetha Regina ad Baronis dignitatem euexit. Noriſium dico illum qui Gulielmum genuit, Ioannem, Thomam, ac Edvvardum, fortitudine & militari ſcientia clariſſimos viros, quique per Angliam, Galliam Belgiam & Hiberniam hac noſtra ætate ſummi duces floruerunt. *In Reginā gladio animaduertitur.* Maij 19. ipſa Regina ad locum ſupplicio deſtinatum deducta eſt, in aream nimirum arcis, admiſſo certo ciuium & nobilium numero, qui mortis eius teſtes potius quam ſpectatores viderentur. Eo quam primum acceſſit, ad populum præſentem conuerſa, hac oratione totidem fere verbis vſa fertur. Amici ac Chriſtiani populares, non aliam aduentus mei cauſam habeo quam vt hic loci coram vobis mortem oppetam, ad quam iuxta leges me damnatam agnoſco, non loquor equidem quam iuſtè, neque enim in animo habeo quenquam accuſare. Regem, DEVM Opt. Max. obſecro vt diu vobis ſeruet incolumem: quo nimirum mitior aut clementior nunquam quiſquam regnauit vſquam, ac mihi præſertim benigniſſimum ſemper clementiſſimumque Dominum extitiſſe confiteor. Si cuiquam cordi ſit in res meas inquirere, vt candide iudicare velit peto, nec temere ad duriorem partem inclinare. Et ſic mundo ſimul ac vobis omnibus valedico, impenſe rogans, vt precibus veſtris apud DEVM vt me commendatam habere velitis. Summe DEVS miſerere mei: Tibi Domine hanc animulam commendo. Ita in genua procumbens, hæc verba ſæpius ingeminauit, Animæ meæ CHRISTVS miſereat, animam Dominus Ieſus recipiat, donec Carnifex qui ad id Calero accerſitus fuerat, gladio ceruicem penetrauit, cum moris ſit noſtri, ſecuri capite mulctandos non gladio ferire. Si quis Vates extitiſſet qui prædixiſſet ante triennium hoc Reginæ fatum, tum nimirum cum Rex Boleniæ ſuæ potiundæ cupidine totus flagrans, amicos, rem, ſalutem, vnicamque filiam nihili duceret præ iſtius Puellæ tantopere concupitæ amore: ne quidquam prorſus dici aut excogitari poſſe incredibilius homines putaſſent. Nā vt illa tanquā è puluere ſuſcitata & tantis honoribus à Rege cumulata in animū inducere potuerit ingratitudine inaudita thorum eius flagitio tam fœdo commaculare, cordato cuiquam ne per ſomnium quidem viſum fuiſſet probabile. Exteris certe principibus tam procul abfuit vt perſuaderi potuerit, commeruiſſe eam hanc pœnam: magnopere ſibi diſplicere facinus tam crudele nunquam vt diſſimularint. Germani in primis propter defenſionem Religionis reformatæ confœderati, cum poſt multa cum Foxo Herefordienſi Epiſcopo & aliis deinde legatis colloquia, de Rege in caput ſui fœderis aſciſcendo decreuiſſent, ac Ioannem Sturmium ciuitatum ſuarum legatum ad id deſignaſſent, qui & inſignes illos Theologos Melanchthonem ac Bucerum vnà cum Georgio quodam Dracone in Angliam adduceret, ea de re, deque eccleſiæ noſtræ reformatione acturos, audita Reginæ tam indigna vt putabant nece, Regem vt leuem & crudelem hominem auerſati, omnem eiuſce rei cogitationem abiecerunt. Ac illi quidem quam recte in hac re iudicarint, haud mihi tantum ſumo vt pronuntiem. Enimvero ipſe quid ſentiam, vt paucis aperiam,

periam, Duæ certe res ſunt quæ cauſam Reginæ mecum valide egerunt, ne dicam euicerunt. DEVS, poſtquam filiæ illius Elizabethæ regium contulit diadema, quo tam multos annos tanta cum fœlicitate & gloria frueretur, calamitatem matris iniuſtam filiæ rebus ſecundis quidni penſatã cum voluiſſe cenſeamus? Deinde, qui Regem, priore vixdum ſepulta vxore, adhuc quaſi à cæde calente, altero nimirum poſt mortem eius die, aliam ducentem conſpexerunt, mecum hercle non ſentiunt, ſi non exiſtimant, illius ſatietatem eum cœpiſſe, imo vero & faſtidium, huiuſque potiundæ cupiditate accenſum, Papiſtarum calumniis apertiores habuiſſe aures quam æquum iudicem, ne dicam maritum vxoris amantem decuiſſet. At enim mirabile mihi videtur, tantum apud Regem valuiſſe, vxoris aut vnius delictum, aut alterius blanditias, vt filiam Elizabetham abiiceret, quam in Comitiis Parlamentariis hoc anno conuocatis, ſpuriam declarandam curauit, matrimoniũ etiam cum vtraque vxore prius initum tam Anna videlicet quam Catherina, vitioſum & inualidum pronuntiatum, ac Regnum in Seimeriæ poſteris perpetuo firmandum decernitur, aut ſi liberorum nihil ex illa ſuſceptum eſſet, teſtamento ſuo ad quem ſibi libuerit illud transferendi ius & authoritas Regi conceſſa eſt. Nouæ coniugis nomen Iana Seimeria, quæ Ioannis fuit Seimeri equitis aurati filia, viceſimo Maij nuptiæ celebratæ, & ad feſtum Pentecoſtes quod inſequutum eſt, nimirum Maij 29. ornamentis regiis induta, Regina ea publice declarata eſt: Vt Regia Anglicana, quaſi Theatrum quoddam, vbi nihil crebrius quam variantis fortunæ vices repræſentari ſolent, infra vnius eiuſdemque menſis ſpatium, florentem viderit Boleniam, accuſatam, damnatam, occiſam, & aliam in thorum, locum & honorem eius inductam. Nam huius Maij primo delata videtur, in craſtino incarcerata, 15. damnata, 17. fratre & amicis orbata, ac 19. obtruncata. Viceſimo deinde Seimeria ducta eſt à Rege in matrimonium, & 29. omnibus pro Regina (vti diximus) publice eſt oſtentata. Inſontis Boleniæ mortem altero vix dum elapſo menſe puniiſſe viſus eſt DEVS. Erat Regi filius vnicus, ſed nothus, ab Elizabetha Blunta ſuſceptus, quem non ita pridem Richmondiæ Sondſetiæque Ducem creauerat. Hunc, egregiæ & formæ & indolis adoleſcentem, vt non ſine cauſa magnopere eum dilexerit, immatura morte raptum amiſit Iulij vigeſimoſecundo, & longo poſt tempore luxit. Nono interim Iulij Bathoniæ comitem creauit Ioannem Bourchierum Baronem Fitz-vvarinũ, cui in eo honore poſtea ſucceſſit Ioannes Filius, qui Ioannem genuit ante patrem defunctum, è quo natus eſt Gulielmus Bathoniæ modernus Comes qui nunc floret. Eodem porro tempore Thomas Cromvvellus, qui fabri ferrarij pauperculi filius, exiguis doctrinæ ornamentis, ſola ingenij & rerum gerendarum dexteritate commendatus, primam in famulitiũ Wolſæi Cardinalis claritatem adeptus fuerat, Baro Cromvvellus renuntiatus, & multis muneribus honeſtatus, quibus & honorem & rem affatim conſequutus eſt. Primum nempe, rotulorum præfectus, deinde, abdicante VVilconiæ Comite, Boleniæ Patre, primati ſigilli cuſtos factus eſt: Secretarius poſtea ſummus, & circa hæc ipſa tempora nouo ac inaudito hactenus titulo regis in Eccleſiaſticis Vicarius generalis. Nam cum eiecto Papa, multa quotidie occurrerent negotia quæ nemo poſſet expedire ſine conſenſu regio, occupationum tantæ moli Rex ſolus impar, vniuerſam hanc authoritatem ſibi ab ordinibus in Parliamento delatam, in Cromvvellum contulit, non tam quod hominem laicum ad id muneris aptiorem quam eccleſiaſticum exiſtimarit, ſed quod multa illius officij prætextu & authoritate exequenda ſtatuerit, quæ noſtri ordinis nemo (vt credi par eſt) niſi inuitus & languide præſtitiſſet. Synodo igitur hoc anno coactæ, tanquam præſes interfuit, deformi ſatis ſpectaculo indocto laico cœtui præſidente ſacratorum antiſtitum, omnium quos ante hæc tempora Anglia vnquam habuiſſet doctiſſimorum, Id enim ad magnam Regis Henrici laudem pertinet, quod non temere quenquam niſi eruditiſſimum eccleſiæ gubernaculo admouerit. Cæterum illius Synodi authoritate, libellus editus eſt, in quo, cum multa doctrinæ capita proponerent populo dili-

1536.

Elizabetha pr. abdicatio.

Ianam Seimeriam Rex ducit vxorem.

Dux Sondſetienſis nothus regis filius moritur.

Bourchierus Bathoniæ Comes.

Cromvvellus Baro.

Alij eius honores.

13. Reformationis initia.

1536. gentur à parochis exponenda, trium tantum Sacramentorum mentio facta eſt, Baptiſmi, Euchariſtiæ, ac Pœnitentiæ: Dies quoque feſti nonnulli abrogati ſunt, & alia ad religionem diſciplinamque eccleſiaſticam ſpectantia nonnihil immutata, magna multorum offenſione, qui vetera rectis præponebant. Accidit eodem quoque tempore vt in Parliamento 4. Februarij inchoato, lata lege, omnia totius regni monaſteria quæ fructus annuos non colligerent 200. librarum pretio exiſtimandas, hoc eſt aureorum Gallicorum 660. Regis permitterentur arbitrio, qui demolitis protinus ædificiis, (cœnobiorum nempe talium 376.) fundos ad ea pertinentes inuaſit, Valentes annuatim 32. millia librarum, aureos videlicet plus quam centies millenos, & ex ſuppellectile eorum ſub haſta vendita, quamuis pretio viliſſimo coempta, (quippe plurimis religio erat res eccleſiæ dicatas licitari) librarum noſtratium ſupra centum millia, aureorum vltra trecenties mille collecta ſunt. Hæc vulgo ſuapte natura parum grata erant. Eccleſiæ bona ſinguli norant à ſe haudquaquam aliena: nam quanquam eorum multi monachi cum non eſſent, aut Monachorum affines, parum aut nihil commodi ex rebus his eccleſiaſticis perciperent: latere tamen eos nequiuit, fieri poſſe aliquando, vt ipſorum aut liberi, aut amici, aut affines, loca conſequerentur modernorum poſſeſſorum, cum ex fiſco adiudicatis, nihil vnquam commodi ad ſe peruenturum poſſent ſperare. Sed his omnibus validius permouit plebem tam multorum hominum miſeratio, qui ad numerum 10. millium, fortunis ex improuiſo eiecti, nouas ſedes quærere cogebantur. Iſta igitur ex ſe odioſa ſatis, ſeditioſa aliquot in circulis exaggerabant, initia hæc dicentes grauiorum malorum periculum adhuc factum patientiæ ſuæ, frutices tantum & dumeta hactenus exciſa, excelſa breui robora ruitura, niſi de remedio tempeſtiuè prouiſum eſſet. Talia cum in angulis vbique muſſitarent; Cromvvellus, quem Vicarium regis diximus in eccleſiaſticis conſtitutum, ſanctiones quaſdam emiſit menſe Septembri, in quibus præter alia multa, parochis omnibus in mandatis datum eſt, vt ſymbolum Apoſtolicum, orationem Dominicam, ſalutationem Angelicam, & Decalogum, in vernaculam Anglicanam conuerſos parochianis ſuis diligenter ac memoriter ediſcendos proponerent: Id quod ſponte ſuâ inſanientes, ita inſtigauit, vt cum primum occaſio oblata eſt, anſam arripuerint in tumultum ſeditionemque proruendi. Nam conuocata forte plebe ſub initio Octobris in certo quodam loco agri Lincolnienſis vt de cenſu ſiue ſubſidio regi exhibendo ageretur: Vniuerſi quaſi œſtro neſcio quo perciti, arma derepente ſumpſerunt (ad 20. millia hominum) nobiles quoſdam ſibi Duces præponentes, quos vel inuitos in verba ſua iurare coegerunt. Nam id ſi qui facere detrectarent, carceri incluſis extrema quæque minitabantur, & morte interdum mulctabant: ſacerdoti nempe cuidam Epiſcopi Lincolnienſis Cancellario, (præter alios forte nonnullos) caput amputarunt. De his tumultibus vt primum Rex reſciuit: emiſit ad eos (ſeditioſos inquam) ſiue pacandos ſiue debellandos magnas copias, quibus Suffolciæ Ducem, Comitéſque, Salopienſem & Cantianum præfecit. Ad primum exercitus aduentantis rumorem, ſeditioſis iſtis cõcidit animus, vt mitterent illico qui factum Regi excuſarent, dicentes, ad ſalutem Regis & Regni tendere quicquid moliti fuiſſent: conſultoribus vſum prauis, multa eum nuper in Regni & eccleſiæ ſtatu contra morem maiorum immutaſſe. Monaſteria plurima eiectis poſſeſſoribus euertiſſe, vbi nimirum inopes & egeni refici quotidie ſolebant, & DEVS à piis hominibus coli: feſta ſanctorum ante multa ſecula inſtituta illius mandato profanari: dogmata noua ac à fide Catholica abhorrentia pro concione populo vbique obtrudi: cogi denique prouecta ætate ſenes & deliras anus, vt ediſcendis preculis operam dent, quibus Chriſtianorum nemo hactenus vſus fuiſſet: leges porrò latas nuper non paucas, iniuſtas & valde pernicioſas, tributa impoſita tam eccleſiaſticis quam laicis grauiſſima, idque tempore pacis, cum non niſi ad ſumptus bellicos pecunia huiuſmodi imperare Anglis mos eſſet. Anglicanæ plebi in vniuerſum hæc omnia diſplicere vehementer,

Monaſteria minora euertuntur.

Seditio in agro Lincolnienſi.

1536.

eoque magis, quod tentamenta exiſtimarent ea tolerantiæ ſuæ, & malorum quæ ferri non poſſent initia. Petere proinde quam humillimè ſeſe, qui niſi ornati vt audirentur non poterant ſperare, vti à gubernaculis reipublicæ amoueret conſiliorum authores tam pernicioſorum, & alios ſubſtitueret qui peccatis ſupradictis corrigendis fidem darent operam, ſibique ipſis fraudi vt non eſſent, quod ſumpſiſſent arma, quibus pro Regis incolumitate & patriæ defenſione vti, cum proprij ſanguinis effuſione ſemper futuri eſſent ac fuiſſent paratiſſimi. Labaſcere eos vt vidit Rex, ſuapte natura magnanimus, iram ſuam non diſſimulauit inde conceptam, quod è viliſſimæ plebis fæce homunciones, auſi fuiſſent de hiſce tantis rebus vel cogitare. Quapropter reſponſione ſatis rigida imperat, vt centum ex iis quos legati ad id miſſi depoſcerent ſine mora tradant, & deinde ad ſua quiſque à ſignis diſcedant: Id ni continuo faciant, extrema quæque expectanda denuntiabat. Quod poſtquam in ſeditioſorum caſtris auditum eſt, ſinguli ſibi metuentes ne ſi amplius perſtarent inter centum illos anteſignanos ad pœnam deſignatos numerari mererentur, domum delapſi, caſtra defenſoribus vacua reliquerunt. Vixdum ſex dies tranſierant, à quo hoc incendium ſopitum eſt, quando in agro Eboracenſi aliud non paulo grauius ex iiſdem cauſis coortum. Armatorum 40. millia ſecendentes, ſibimet ipſis nomen indiderunt ſociorum peregrinationis ſanctæ, & vt Religionis prætextu nequitiam velarent, vexillis ſuis ab altera parte depingi fecerunt CHRISTVM in cruce pendentem, ex altera vero Calicem ſacrum & panem Euchariſticum, quem Corpus Domini ſolent appellare. Nobiles multos cœperunt, interque eos Archiepiſcopum Eboracenſem: Edvv. Leum (illum qui contra Eraſmum ſcripſit) Barones item duos, Darceium & Huſſeyum, equites deinde auratos & alios viros primarios magno numero, quos omnes ſacramentum ſibi dicere, velint nolint, perpulerunt, plerique (vt credi par eſt) inuiti præſtiterunt, tamen capite poſtea ob eam cauſam (vt ſuo loco narrabitur) mulctati ſunt. Contra iſtos miſſi, Norfolciæ & Suffolciæ Duces, Marchio Exonienſis, Comes Salopiæ, & alij, qui citra ſanguinem tranſigere, & inſanientes ad ſalubriora conſilia reuocare ſatagentes, multa tentabant quibus id effici poſſe ſperabat: nolentes (ſi aliter id fieri poſſet) pugnæ aleam ſubire, quod rem ſibi fore non ignorabant cum huiuſmodi colluuie, quam ſi debellaſſent, neque rem, neque gloriam fuiſſent inde reportaturi, ac cum talibus tamen, vt victoriam ſibi pro certo ſpondere nō poſſent, nempe totius inſulæ gente bellicoſiſſima, & hominibus qui deſperatione efferati, omnem in victoria ſpem collocantes, in veſtigio mori potius quam fugere decreuiſſent, quod victis nil niſi mortem, nimirum, aut cædem ex hoſte, aut ſupplicium in patibulo reſtare exiſtimarent, vel ſaltem vitam qualem hactenus duxiſſent, in paupertate miſeram & qualibet morte triſtiorem. Cum aliud itaque obtineri non poſſet, vtriuſque exercitus conſenſu locus tempuſque ad confligendum conſtitutus eſt. Inter vtramque aciem amnicula decurrebat quam vel calceatis ſine offenſione pertranſire non erat difficile pridie illius diei in quo pugnandum erat: Ipſa vero nocte quæ ſequuta eſt, cum nimirum in craſtino dimicandum foret: quaſi Anglicani ſanguinis tantam effuſionem auerſaretur DEVS, ex pluuia non magna tantopere ea intumuit, (Id quod ibi loci nunquam antea viſum ferunt) vt nec hominibus nec iumentis, nec pediti nec equiti, vlla eſſet tranſeundi facultas, adeoque concurrere hæ duæ acies prout conſtitutum erat, nullo modo potuerint. Caſum eum in Religionem vertit vulgus, quorum animus ſuapte natura ſatis mobilis, facile inductus eſt ad credendum, voluiſſe DEVM tali portento oſtendere, cordi ſibi non eſſe vt prælio decertarent. Propoſita itaque iam denuo admiſſorum (nam & antea id factum fuerat) venia, tam ducibus & nobilibus quam cæteris qui huiuſce tumultus ſiue authores ſiue participes extitiſſent, poſtquam id ipſum Regem ratum habere comperiſſent, & inſuper polliceri, curæ ſibi futurum vt emendarentur ea omnia de quibus querimonia ab ipſis inſtituta fuiſſet: depoſitis armis, ad ſua pacati ſinguli diſceſſerunt. Arcem interea temporis de Scarbarovv

Item in Eboracenſi.

1536. *Arx Scarborovv à Radulpho Evero fortiter defenſa.*

arcta cinxerunt obſidione, quam ſex ſeptimanis continuarant. Hanc tunc tenuit Radulphus Everus, ex prænobili Everorum familia eques auratus, nullo adiutus præſidio niſi famulorum ſuorum & clientium leui manu, atque commeatu adeo male inſtructus, vt præter panem & aquam non haberet per totos 20. dies vnde ſe & ſuos aleret. Ex hoc tanto egregiæ fortitudinis documento, eam ſumpſit Rex fiduciam, vt copiis eum breui poſtea præfecerit, qui limites contra Scotos tuerentur, quod munus magna cum laude præſtitit, donec anno 1545. in velitatione quadam occiſus eſt.

In Hibernia tumultuatum.

Feruente hunc in modum apud Anglos ſeditione, nihilo magis in Hibernia res pacatæ extiterunt. Giraldus Fitz-geraldus Bildariæ Comes, annos plus minus 12. Prorex ibi conſtitutus, ob cauſas non adeo graues dignitate ſpoliatus fuerat, in Angliam reuocatus, & inſuper ad mortem ibi damnatus, quam etiam pœnam ſubiiſſet per malitiam Wolſæi, niſi carceris præfectus (cui Comes percharus erat) poſtquam de ſupplicio irrogando mandatum accepiſſet, intempeſta nocte regem petiiſſet, & ſententiam eius de exequendo Cardinalis mandato exquiſiuiſſet, id quod Rex non ſolum tunc non probauit, ſed paulo etiam poſtea condonata culpa in gratiam & amicorum cœtum hominem receptum incolumem dimiſit, ac deinde poſt aliquot annos priſtino honori reſtituit, iterum prouinciam illius fidei credendo, vt eam Prorex gubernaret. Nunc vero turbatis in Anglia rebus, propter leues quaſdam ſuſpiciones in Angliam retractus eſt, & coram Senatu regio cauſam dicere coactus: vbi auditus, ad obiecta ſic non potuit reſpondere, vt in turrim ſtatim coniectus non fuerit. Antequam ex Hibernia vocatus diſcederet, mandatum acceperat à Rege, vt aliquem muneri ſuo præficeret, pro cuius fide diligentiaque ipſe vellet fideiubere. Cumque filium haberet nomine Thomam paulo plus quam viginti annos natum, animoſum illum quidem & fortem, ingenioſum quoque & patris amantiſſimum, huic veritus non eſt tanquam alteri Phaethonti currus ſuos committere,

Et cur non viribus iſtis
Munera conueniunt nec tam puerilibus annis?

Id quod vtriſque funeſtum fuit, & vniuerſæ penè familiæ exitioſum. Nam ſtatim vt in carcerem Comes actus eſt, rumor illico increbuit (ab inimicis vt creditur diſſeminatus) capite truncatum eum occubuiſſe, idemque fatum, filiis fratribuſque omnibus imminere, vtpote de quorum pernicie Rex certiſſime ſtatuiſſet: Huic famæ, nullo eius idoneo cognito authore, temerarius Iuuenis fidem ſtatim adhibuit, & ſumptis armis, amicos omnes obteſtatus eſt, vt ſibi aduerſus vim tam iniuſtam ſuppetias ferre ne cunctarentur. Patruos habebat tunc temporis v. quorum tres ab initio ne res nouas moliretur omni vi reſtiterunt: ſed poſtquam ſanioribus conſiliis aures vſquequaque occluſas viderunt, furori iuuenis exitiali & ipſi cedentes, arma etiam ſua cum illo conſociarunt. Idem porro multi alij cum feciſſent, magnus breui exercitus conflatus eſt, cum quo prouinciam peruagatus, igni ferroque graſſatus eſt in eos qui imperata facere detrectarent: Interque multos alios in quos ſæuitum Alanum Dublinenſem Archiepiſcopum in conſpectu ſuo trucidari permiſit. Tumultus huiuſce nuntius, comitem (priuſquam ex Hibernia ſolueret paralyſi tentatum) tam grauiter perculit, vt paucos poſtea dies ſuperſtes, mœrore confectus mortem obierit. Rex autem magnis copiis coactis, ferocientem iuuenem cito coercuit, & poſt aliquot menſes ad deditionem compulit. Patrui etiam prædicti partim capti, partim ſe vltro in manus regiorum tradiderunt. Omnes Londinum miſſi ad cauſam dicendam, Thomas primum, deinde etiam patrui. Fama eſt illorum tres qui nepotem ad pacatiora conſilia flectere conati fuiſſent, bene de ſe ſemper ſperaſſe, donec in traiectu, nauis in qua vehebantur nomen à gubernatore quæſiſſent, illoque reſpondente, Vaccam eam appellari, ſpem omnem meliorem protinus abieciſſe propter vaticinium quod audiuerant iactatum, quo ferebatur, Comitis cuiuſdam quinque filios in vtero vaccæ deportandos olim in Angliam, nec vnquam poſtea redituros. Vaticinij fidem exitus non feſellit.Nam

lit. Nam cum iracundiam Principis extimularent nonnulli, familiæ nobiliſſimæ veteris inimici, & nunquam res in Hibernia tranquillas fore aſſeuerarent quamdiu ex ſtirpe Giraldinorum quiſquam ſupereſſet: facile obtinuerunt vt ſcito ſatis atroci omnes neci dederentur. Haud igitur ſine cauſa Giraldus Thomæ frater ſibi metuens, tredecim annorum puer, ad latebras quantumuis innocens confugit. Laborabat is tunc temporis eo genere exanthematum, quod morbillorum nomine medici deſignant. Stragulis igitur inuolutus, ad amicorum quendam clanculum delatus, ibi latuit, donec in Galliam fugiendi occaſio data eſt, vbi à Rege benigne acceptus eſt, tamen breui poſtea faceſſere iuſſus, quod Regis noſtri oratores ſibi eum dedi acriter poſtularent, fœdere cautum aſſerentes, fugitiuos omnes tradi. Inde igitur profectus eſt in Belgiam, vbi cum nihilo magis in tuto eſſe poſſet, in Italiam tandem confugit ad Reginaldum Polum, qui adoleſcentem aluit & perquam honorificè tractauit, donec tandem in patriam reductum, honoribus auitis reſtituendum curauit, de quo poſtea. Interim vero memorandum, Polum prædictum hoc ipſo anno Decembris vigeſimoſecundo in Cardinalium cœtum à Paulo III. Papa cooptatum. Erat ille Regis Henrici propinquus, & ab eo literis inſtitutus, Decanatu etiam Exonienſi honeſtatus, quod modeſti adoleſcentis & indolis vſquequaque probatiſſimæ ſpecimen dediſſet. Cæterum poſtquam ad ſcholas aliarum gentium viſendas dimiſſus in Italiam perueniſſet: à Circes Romanæ poculis cito immutatus, altoris, Principis, propinqui ſui, breui poſtea hoſtis deuenit certiſſimus. Nam cum neq; repudiũ Catherinæ probaret, nec authoritatẽ Papæ profligatam vellet, aliaque nuper à Rege in rebus eccleſiaſticis inſtituta haud diſſimulanter damnaret: domum redire iuſſus: Decanatu, & ſtipendio ſatis amplo quo Rex eum donauerat annuo mulctari maluit. Hoc igitur homine vt tanquam ariete vteretur Pontifex in rege oppugnando (Contareni porro Cardinalis monitu & cõmendatione inductus) galerum illi purpureum largitur, quo tanquam arrhabone ſuum fecit eum, qui putioris doctrinæ ſemina tum nuper hauſiſſe credebatur. Sed hac de re poſtea.

1536.

Polus Cardinalis.

ANNO CHRISTI 1537. REG. 29.

IN cædes, & illuſtrium hercle virorum itum paſſim eſt. Februarij 3. Thomas Fygaretus Hibernus, Comitis Kildatienſis primogenitus (de quo antea) tanquam res nouas molitus, ſecuri ob læſam Maieſtatem publicè percuſſus eſt, & patrui eius quinque prædicti ſuſpendio ſeminecti, decollati (quæque proditorum apud nos pœna) in quatuor deinde partes, per portas ciuitatis ſuſpendendas, Londini publicè diſſecti ſunt. Eodem etiam menſe N. Muſgrauius & Thomas Gilbergus, quod ſeditionem concitantes vrbem Carleolenſem obſediſſent, morte, vnà cum multis aliis mulctati fuerunt. Martij decimo Io. Paſleus Theologiæ Bachalaureus ac cœnobij Whalleienſis Abbas xxv. Lancaſtriæ pœnam luit conſimilem, ac ſimul cum eo Eſtgatus quidam eiuſdem cœnobij monachus, quemadmodum porro fuerat, Hadocus, qui triduo poſt eos VVhalleiæ ſuſpenſus interiit. Sed & eodem tempore, Sanlienſis atque Oburnienſis Abbates vnà cum duobus Monachis, eodem mortis genere Oburniæ perierunt: atque non multum poſtea Macarellus quidam Theologiæ Doctor, alius neſcio quis Abbas, parochus Lovvthenſis, & alij duo ſacerdotes, præter ſeptem laicos. Hi omnes (quantum inueſtigando poſſum colligere) quod anno ſuperiori res nouas moliti fuiſſent & ſeditioſorum anteſignani extitiſſent, damnati ſunt, Duces vero præcipui & paulo nobiliores, ad Iunium vſque menſem ſeruati, tum demum pœnas morte luerunt: Darceius & Huſſeius Barones, Lincolniæ iſte, Londini vero ille, decapitati: Robertus Conſtablius, Tho. Peirceius, Fr. Bigotus, Steph. Hamiltonus, ac Ioannes Bulmerus equites aurati, neſcio quo mortis genere abſumpti. Margareta Bulmeri vxor Londini viua cremata eſt. VV. Thurſtus Fontanenſis, Adamus Sudburius Geruaſienſis, & Ri-

Supplicium de ſeditioſis ſumptum.

uerienſis Monaſterij Abbates, VVoldus etiam Birhintonenſis. Prior cum Geor. 1537. Lomleio, Nic. Tempeſto & Roberto Aſco multiſque aliis, tanquam prædictorum tumultuum participes capitali ſupplicio affecti ſunt. Denique propter alias turbas in agro Somerſetenſi menſe Aprilis excercitatas, homines 60. ad mortem damnari extiterunt, quam 14. tantum (nec plures) interque eos vna femina pertulerunt. Cæterùm ne cuiquam ſubeat admiratio quod in eccleſiaſtici ordinis homines tantopore ſæuitum ſit, commemorandum duco quod de Reginaldo Polo tradit Sleydanus, à Paulo tertio anno ſuperiori in Cardinalium album aſcripto. *Polus ſcribit aduerſus regem.* Libellum ante annum vnum aut alterum exarauerat ille, qui hucuſque Romæ latens, hoc ipſo tempore in Germaniam primum, deinde ad ipſum Regem emanauit. In eo (inquit Sleydanus) Regem Henricum affatur, grauiterque reprehendit, quod ſeſe caput eccleſiæ conſtituat: Nam ad ſolum Pontificem Romanum id munus pertinere qui ſit CHRISTI vicarius &c. Ad cauſam diuortij poſt accedit, Regem non conſcientiæ terrore, neque metu numinis diuini (ſicut præ ſe ferat) ſed libidine & cæco quodam amore concitatum, deſeruiſſe Catherinam vxorem, quam Arthurus frater 14. annorum adoleſcens, & imbecillus, virginem reliquiſſet: Annam Boleniam non ei licuiſſe ducere, cuius antea ſororem habuiſſet concubinam. Virginem autem fuiſſe Catherinam, ipſummet eſſe profeſſum, tum aliis, tum Cæſari. Vehementer etiam exagitat, quod dimiſſis literis ad omnes Academias, de primo ſuo matrimoni Rex conſilium exquiſierit, & ſua ſit ipſe lætatus turpitudine, cum illud inceſtum fuiſſe nonnulli pronuntiarent: Valde autem eſſe pudendum, quod ſcorti filiam legitimæ filiæ & quidem probatiſſimæ virgini præferat. Poſt de ſupplicio Roffenſis Epiſcopi & Tho. Mori multum ſermonem habet, deteſtatus crudelitatem: Adhæc, quomodo Rex omnes ordines afflixerit, in quantam miſeriam florentiſſimum regnum adduxerit, quantum ei periculum immineat à Cæſare propter repudiatã materteram, ac profligatam religionem, & quam nullum aut poſſit aut debeat à ſuis vel etiam externis auxilium expectare, qui tam ſit male meritus de republica demonſtrat: & ad Cæſarem oratione conuerſa, plurimis eum verbis vt familiæ ſuæ tam inſignem contumeliam vlciſcatur, exacuit, & Turcicum ſemen per Angliam atque Germaniam diſſipatum eſſe dicit, doctrinam Pontifici contrariam deſignans. Poſt multam deinde criminationem & acerrimam reprehenſionem, ad pœnitentiam inuitat, nec vllum ſupereſſe dicit aliud remedium, quam vt ad eccleſiæ gremium reuertatur, quam aliquando libris editis deſcenderit, glorioſiſſimo nimirum exemplo. Hoc Sleydanus, qui etiam (id quod & alij plurimi) tradiderunt, legatum eum dicit ad Gallum miſſum à Papa, honeſto quidem nomine pacis conciliandæ inter eum & Cæſarem, reuera autem, vt vtrumque in Regem ſuum concitaret. Quod poſtquam Henricus olfeciſſet, egit cum Gallo per oratorem ſuum vt Polum perduellionis læſæque Maieſtatis reum comprehendi, & pro ea quæ inter ipſos intercederet amicitia, ad ſe confeſtim mitti curaret, quo tanti criminis ſupplicium debitum ſubiret. Huic Regis poſtulato quanquam Gallus haudquaquam annuit, contra religionem iuraque gentium eſſe dicens, legatum vllum (ac præſertim Papæ) ad ſupplicium tradere, legationem tamen admittere recuſauit ne Regem offenderet, & legatum quam celerrimè è finibus ſuis diſcedere mandauit. Ex huius igitur vnius conatibus Rex diiudicans quænam eſſet voluntas cæterorum per regnum ſuum eccleſiaſticorum: facile inductus eſt, vt eorum quilibet peccaſſet, vltimo in eos ſupplicio animaduertere, quo ſimul hoſtes certiſſimos è medio tolleret, & reliquos eorum pœna conterritos facilius in officio contineret. Octobris 12. Regina cum partus *EdVVardus princeps naſcitur.* difficultate diu luctata, in lucem edidit, qui poſt patrem regnauit, Edvvardum, ſed ex vtero matris exciſum, cum alterutri, aut parturienti nempe aut partui neceſſario pereundum compertum eſſet. Illa igitur biduo tantum ſuperuiuens, eiuſdem menſis 14. ab hac luce ſubtracta, & 12. Nouembris Windeſoræ in medio chori cum magna pompa ſepulta eſt, huiuſmodi Epitaphio honeſtata:

Phœnix

Phœnix Iana iacet, nato Phœnice, dolendum,
Secula Phœnices nulla tuliſſe duos. 1537.

Octobris 18. Edvvardus prædictus VVaiiliæ Princeps, Dux Cornubiæ & Ceſtriæ Comes creatus eſt: atque cum illo Edvvardus Seimerus Reginæ defunctæ frater, Baro de Bello Campo ac Hertfordiæ Comes, quem honorem (non item cæteros poſtea adeptos) Edvvardo filio etiamnum viuenti reliquit. Gulielmus quoque Fitz-vvilliam ſummus Angliæ Thalaſſiarcha aut (vt loquimur) Admirallius Suthantoniæ Comes renuntiatus. Tunc etiam honorum (quos poſtea ſummos geſſerunt) viam ingreſſi ſunt, Gulielmus Pavvlettus & Ioannes Ruſſellius, Regiæ familiæ hic contrarotulator (vt appellamus) ille Theſaurarius conſtituti & principi à ſecretis, quorum alter ad ſummum Angliæ Theſaurariatum & VVintoniæ Marchionatum, alter ad Comitis Bedfordienſis honorem poſtea conſcendit. Ac Ruſſellius quidem ad Franciſcum filium anno 1554. moriens Comitatum tranſmiſit, eum nempe qui ſenex egregiè pius ac (in pauperes præſertim) munificus, ſub ipſum mortis articulum Franciſcum filium à Scoto quodam interfectũ amiſit 1587. Edvvardi qui hodie floret patrem, ac Gulielmum quem Rex Iacobus Baronem Ruſſellium nuper creauit fratrem: Pavvlettus autem ad extremam ſenectutem & decrepitam ætatem longiſſimam vitam producens, Gulielmum è Gulielmo filio nepotem ſucceſſorem habuit, qui non ita pridem extinctus, Gulielmum filium reliquit, VVintoniæ modernum & Angliæ vnicum Marchionem. Iam vero vt hunc annum concludam tot mortibus funeſtum, alia adhuc memoranda eſt. Tho. Hauardus Norfolciæ Ducis frater natu minimus, ante menſes 15. incarceratus, quod Rege inconſulto Margaretam (eius ex ſorore Margareta per Anguſiæ Comitem Archibaldum Duglaſſium neptim) deſpondiſſet: primo die Nouembris ingenti Britanniæ noſtræ bono, in turre Londinenſi morbo extinctus eſt, hanc nanque Margaretam, poſtea duxit Macheus Leuciniæ Comes, & ex ea ſuſcepit Henricum, Iacobi noſtri totius Britanniæ inclyti & potentiſſimi Monarchæ genitorem.

Seimerus Hertfordiæ Comes.

Fitz VVilliam Suthantoniæ.

PaVVlettus & Ruſſellus creſcere incipiunt.

ANNO CHRISTI 1538. REG. 30.

SVPERSTITIOSVM imaginum abuſum vero cultui diuino multum efficere, iam tandem poſt tot ſecula deprehenſum, Principi, cui, pietate, præſertim quæſtuoſa nil melius viſum, offendicula huiuſmodi tolli placuit è medio: eoque magis, quod ex huiuſmodi reformatione ingentem pecuniæ vim corradi poſſe animaduerteret. Ad imagines quaſdam celebriores, & mortuorum quorundam quos ſanctos exiſtimabant, tumulos, ab vltimis regni finibus & exteris nonnunquam nationibus mortales plurimi religionis ergò commeabant: donaria afferentes, vnde non ſolum Monachis & ſacerdotibus ibidem miſſificantibus de victu abunde prouiſum eſt, ſed opum etiam & rerum pretioſarum copia incredibilis congeſta. Thomæ Cantuarienſi quondam Archiepiſcopo, in Metropolitana ibidem, Mauſoleum extructum erat auro ſolido coopertum & donariis immenſi pretij onuſtum. Cernebant ibi vniones, gemmæ, monilia, & magni ponderis torques aurei à peregrinantibus appenſi, ad ſancti tumulum exornandum: qui nunc iuſſu regio demolitus, oſſa hominis integra oſtendit, cum cranium neſcio cuius oſculandum à multis iam annis ſoliti eſſent Monachi aduenis porrigere, Martyris ſui illud eſſe perperam dictantes. Ex Monumenti illius ſpoliis duæ arcæ repletæ ſunt, tam capaces, vt ſingulis efferendis vix octo robuſti homines ſufficerent, cum auro vilius nihil inde exportaretur. Inter cætera vero celebratur præcipue ingentis pretij gemma, quam Regalem Franciæ appellabant, quod Ludouicus VII. Gallorum Rex eò peregrinatum veniens anno 1179. dono eam obtuliſſet, ſimul cum ſcypho aureo magni ponderis, quo etiam tempore centum vini dolia Monachis illius Eccleſiæ annuatim pendenda conceſſit. Gemmã prædictam

Imaginum abuſus coercetur.

Bekettiſepulchrum demolitũ de quo vide p.

1538. annulo inſertam Rex plurimi poſtea æſtimauit & in pollice geſtare ſolitus eſt.
S. etiam Mariæ delubrum VVolſighamiæ. Mauſolei huius magnificentiam prædicauit magnopere Eraſmus in colloquiis fa-
mil. & alibi, quemadmodum etiam delubri quod Mariæ virginis ſtatuam habebat
tantopere celebratam VVolſinghamiæ: nam vtrumque vidit (vt conſtat) & ad-
miratus eſt. Inde porro quicquid alicuius erat pretij ablatum ſicut alibi in locis
permultis quo peregrinationes inſtitui ſolebant, & ſtatuæ oſſaque mortuorum
Vaticiniũ. quæ ſcandali aut ſuperſtitionis cauſa extitiſſent, combuſta. Inter cæteras vero
ſtatuas ad ignem damnatas, vna CHRISTI crucifixi fuiſſe fertur in VVallia A-
quilonari, Darvell Catharen ab incolis nuncupata, de qua neſcio quo modo iam
olim vaticinium circumferebatur, futurum aliquando, vt integram ſyluam incen-
dio abſumeret. Tunc vero temporis euenit forte fortuna, vt Monachus quidam
Forreſtus. Franciſcanus Forreſtus nomine (quod lingua vernacula ſyluã ſonat vel ſaltum) pro-
pterea quod Regem Eccleſiæ Anglicanæ caput non eſſe clandeſtinis ſuſurris e-
nuntiaſſet, quanquam præſtito iam antea ſacramento id ipſum ſemel faſſus fuiſſet,
ad mortem tanquam læſæ Maieſtatis ac hæreſeos ſimul reus damnaretur. Is igi-
tur in patibulum funibus ſublatus & pendens ſupra hanc ſtatuam: ea incenſa vi-
uus combuſtus eſt, & ſic fidem vaticinij ſua morte impleuit. Ingens erat pecu-
niæ ſumma quam ex cœnobiorum & eccleſiarum ſpoliis ſupradictis Rex college-
rat. Siue vero quod male parta & per iniuriam ab eccleſia erepta cito fuerint di-
lapſa, ſiue quod maiori adhuc munimento ſibi opus eſſe arbitraretur aduerſus belli
quod ingruere ſuſpicabatur impetum, & ſumptus eius ſuſtinendos: iis non con-
tentus quæ ante acceperat, in cæterorum quæ adhuc intacta manſerunt cœnobio-
rum opes oculos coniecit, & non expectato parliamenti decreto, ad nobiliſſima
S. Auguſtini Cantuarien. totius Regni Monaſteria manus admouit. Illud nempe quod primum à Saxoni-
bus ad fidem Chriſtianam conuerſis Cantuariæ fuerat conſtructum & S. Augu-
ſtino Anglorum Apoſtolo dicatum, qui ibi etiam ſepultus iacebat, has inquam fi-
dei Chriſtianæ apud gentem noſtram primitias (Saxonicam dico, nam Britanni ab
ipſis Apoſtolorum fontibus longe purioris doctrinæ latices quam quas inuexit Au-
guſtinus hauſerant) inuaſit, monachos eiecit non audentes reniti, & fortunas eo-
rum partim fiſco addixit, partim inter aulicos ſuos diſtribuit. Eandem porro a-
De bello. leam ſubiit quod de Bello nominatur & à Gulielmo Normanno conditum eſt in
eo ipſo loco quo Haraldum Saxonici generis Regem vltimum prælio deuictum
occiderat, adeoque ſibique & poſteris ſuis regnum aſſeruiſſet: vt de cæteris mi-
nus ſubeat mirari, quæ eadem tempeſtate euerſa ſunt, Mertonenſi in Surreia,
Alij item. Stratfordenſi in Suſſexia, Levvenſi in Suſſexia, ac Londini Carthuſianorum, Do-
minicanorum, Franciſcanorum, & Mendicantium. Eodem deinde tempore edicta
propoſita ſunt, quibus, in rebus eccleſiaſticis multa decernebantur innouanda, &
Biblia Anglica. hoc in primis ſaluberrime cautum, vt ſacrorum Bibliorum codex in linguam Angli-
canam conuerſus, in eccleſiis vbique aſſeruaretur, omnibus qui id cuperent per-
legendus. Maiorum ſuperſtitioni addictiores hæc male habuerunt, ac inter alios
Marchio Exoniæ & alij ſecuri percutiuntur. præcipue Henricum Cortineum Exoniæ Marchionem, Henricum Baronem Mon-
tacutenſem Cardinalis Poli fratrem, & Edvvardum Neuilium equitem. Nam
quinto die Nouembris in arcem Londinenſem detruſi ſunt, poſtquam eos apud
Regem detuliſſet Galfridus Poli frater, quaſi conſilia cum Polo Cardinale miſcuiſ-
ſent, & omnes in perniciem Regis coniuraſſent: cuius delicti rei facti, tertio Ia-
nuarij ſequenti ſontes adiudicati & ad mortem damnati, nonoque deinde eiuſdem
menſis vltimo ſupplicio affecti ſunt, ſecuri percuſſi. Quo etiam tempore ſacer-
dotes duo, Creſtus & Collenus, ac Hollandus quidam nauta, quaſi eiuſ-
dem criminis cum illis participes, ſuſpenſi aliquantulum ad patibulum, ac deinde
Proditorum apud nos pœna. inciſa reſte ſpirantes adhuc & ſentientes exenterati & in 4. partes diſſecti ſunt, pœ-
nam ſic luentes, pro more gentis noſtræ proditoribus debitam. Erat Cortineus
genere natus nobiliſſimo, vt pote ab Hugone Cortineo paternum ſtemma dedu-
cens, qui Regio Francorum ſanguine ortus, Deuoniæ Comes ab Edvv. III. ante

annos

annos 300. renuntiatus eſt. Materno tamen ortu clarior, ex Catherina Edvvardi quarti Regis filia prognatus fertur, Elizabethæ nempe ſorore quæ Henricum Regem peperit. Principis itaque conſobrinus, gratia apud illum, opibus item & potentia diu floruit. Accidit vero vt tumultuantibus nuper ſeditioſis in agro Eboracenſi, magna vſus celeritate accurreret ille Regi laturus auxilium, aliquot millenos ſecum adducens virorum ſtrenuorum, & armis optimè inſtructorum. Tanta potentia in homine à Regio ſanguine non alieno, adeo ſuſpectum eum Principi reddidiſſe creditur, vt oblatam anſam libenter arripuerit, clariſſimum nobiliſſimumque virum interimendi. Menſe interim Nouembris de Ioanne Lamberto homine egregiè docto & pio iudicium inſtitutum eſt, ipſo Rege pro Tribunali præſidente. Hæreſeos is inſimulatus coram Dioceſano, ad Regem prouocauit, qui metuens ne plane Lutheranus haberetur, occaſionem auidè arripuit omnibus teſtatum faciendi, in cauſa Religionis quam longe aliter affectus fuerit, ac vulgo perſuaſum eſſet. Quamobrem conuocatis Epiſcopis & proceribus Regni quotquot adeſſe commode poterant, in magna illa aula Weſtmonaſterienſi pegmata ædificari curauit, vt inde maior populi numerus vel audire vel ſpectare poſſet quæ dicenda aut gerenda eſſent. Regi à dextra ſedebant Epiſcopi, & pone tergum eorum Iudices Regni ac Iuriſconſultorum Principes, à ſiniſtra vero ſummi proceres, & poſt eos domeſtici regij. Adducto coram illis reo, Dayus Ciceſtrenſis Epiſcopus iuſſus à Rege huiuſce congreſſus cauſam expoſuit: Lambertum dicens hæreticæ prauitatis accuſatū, ab Epiſcopo ſuo ad Regem prouocaſſe, quaſi hæretico æquiorem eum futurum confideret quam Epiſcopum: Inde ſibi compertum, haud abhorrere à veritate (quod ſæpe admonentibus nunquam hactenus crediderat) perſuaſum vulgo, Religionem à maioribus acceptam ſibi cordi non eſſe, nouorumque dogmatum per Germaniam inuentoribus aurem atque adeo fidem adhibuiſſe. Tyrannidem certe Pontificiam maioribus grauem, ſibi vero iugum amplius non tolerandum, libenter ſe excuſſiſſe: Monachos otioſos tamquam fucos ex fauis expuliſſe: Imaginum cultum Idolatricum ſuſtuliſſe, verbum DEI (quod Pontificiorū technæ hactenus occultarunt ne fraudes ſuæ deprehenderentur) omnibus iam ſubditis communicandum curaſſe: & alia fortaſſis nonnulla minoris momenti in eccleſia immutaſſe, quæ nemo non palam iniquiſſimus ingenti eccleſiæ rei publicęque bono inſtituta negauerit. At enim alia deinceps omnia inconcuſſa ſe viuo permanſura in eccleſia, firmiter apud ſe decretum, eiuſque ſpecimen modo ſe coram omnibus libenter editurum. Cupere ſeſe vt reus renunciatis erroribus in gremium eccleſiæ reduci ſe patiatur: eumque partim in finem, partim etiam ne cuiuſquam ſanguinem ſitire videatur, pro clementia ſua curaſſe Regem, vt adeſſent hi viri grauiſſimi doctiſſimique (Epiſcopos deſignans) qui rationum vi & authoritate errantem quantumuis renitentem in cauſem eccleſiæ vel inuitum reuerti cogerent. Quod ſi peruicax in propoſito nullis ſe ſuaſionibus fineret permoueri, curaturum vt iſtius ſupplicium omnibus ſit documento, quid ab illo tales ſperare debeant, ac iudicibus inprimis ac magiſtratibus exemplo, quid ipſos in ſimilibus cauſis facere velit. Poſtquam hæc ille pluribus diſſeruiſſet, quid Lambertus exiſtimaret de præſentia corporis CHRISTI in Euchariſtia ab ipſo Rege quæſitū, & cùm parū grata reſponderet, argumentis & rationibus res geri cepta, tanquam non iudicium pro tribunali, ſed diſputatio in ſcholis inſtituta fuiſſet. Quinq; totas horas diſceptatum eſt, initium faciente Rege, deinde Archiepiſcopo Cranmero & nouem aliis Epiſcopis vnum Lambertum acriter prementibus. Cum nihil hac ratione proficerent, imò nec minis & terroribus quibus conſtantiam viri imminuere ſatagebant: Cromvvellus iubente Rege ſententiam tulit, qua igne cremandus decernebatur, id quod poſt diem vnum aut alterum factum eſt, illo adeo imperterrito permanente, vt neque tunc temporis pauoris vllum ſignum ediderit, & ad ſupplicium deducendus, cum quibuſdam (qua pertranſibat forte con-

1538.

Lambertus comburitur.

1538. uiuantibus) diſcumbere non recuſarit, ac hilariter cibum ſumere, quaſi ad venationem potius quam ad mortem profectus.

ANNO CHRISTI 1539. REG. 31.

Margareta Polorum mater & alij damnati.

EIVSDEM criminis cum Cortinæo & Montacuto reus adiudicatus Nicolaus Caræus, ordinis Georgeani eques, & equorum regiorum præfectus, Martij die tertio ſecuti percuſſus eſt. Et Aprilis 28. Parliamentum inchoatum, in quo Margareta Poli mater Sariſburæ Comitiſſa Edvv. IIII. Regis per Georgium fratrem Clarentiæ Ducem neptis, hoſtis declarata eſt, & inaudita ad mortem damnata, cumque illa Cardinalis filius eius, Gertrudis Marchionis Exonienſis relicta, Adrianus Forteſcu, & Thomas Dinglæus equites, ac alij deinde nonnulli. Dinglæus & Forteſcu 10. die Iulij capite plexi, & Margareta ſeptuagenaria biennio poſtea. In eodem porro Parliamento poteſtas Regi data eſt Epiſcopatus nouos in opportunis Regni locis ſtatuendi, cuius rei vt facultatem haberet aliaque nonnulla haud minus ſpecioſa perficiendi, non ſolum ratum habitum eſt quicquid nuper factum fuiſſet de cœnobiis quæ à poſſeſſoribus ſiue inuitis ſiue volentibus in manus certe Regis nuperrime tradita fuerant: ſed aliorum etiam omnium quæ deinceps tradenda eſſent ius & integra diſpoſitio ipſi ſoli confirmata eſt. Quod poſtquam publicè innotuit: multi flagitiorum ſibi conſcij, aut gratiam Regis aucupantes, cœnobia ſua vix petenti ipſi vltro obtulerunt. Ac inter primos quidem Abbas & Monachorum cœtus ſancti Albani, (quorum præfectus totius Angliæ Protoabbas, ſicuti D. Albanus Britanniæ noſtræ Protomartyr cenſebatur: Hadriano quarto Pap. huius honoris authore huic cœnobio, quod patrem habuerit quandoque (qui Monachus ibi magnam vitæ partem tranſegerit) Monaſterium opulentiſſimum in margine ſitum Verolatrij magnæ quondam & vetuſtæ ciuitatis, deſeruerunt, Aulicíſque ſpoliandum reliquerunt. Idem poſtea ab aliis factum eſt quam plurimis, paucis ea conſtantia præditis, vt auderent ſuo iuri adhærere. Qui bona conſcienta freti, nec ſpe nec metu, nec minis & terroribus, nec pollicitationibus præmiiſve induci poterant, vt eccleſiæ bona ſuæ fidei commiſſa ſacrilegorum auiditati derelinquerent, ſoli tres inuenti ſunt cœnobiorum præfecti, aut ſi mauis Abbates, Ioannes videlicet Coloceſtrenſis in Eſſexia ſiti: Hugo Farindonus, eius quod in locum ſepulturæ Redingæ conſtruxerat Rex Henricus primus, & Richardus Whitingus Glaſtonienſis, Glaſtonienſis inquam, inter nobiliſſima antiquiſſimaque totius Europæ Monaſteria numerandi: quippe à Ioſepho ab Arimathea primum conditi (ſic fertur) qui CHRISTI Domini corpus ſepeliuit, & ibi poſtea ſepultus dicitur, vbi etiam præter aliquot Reges Saxonicos tumulatus iacuit Famigeratiſſimus ille Artharus, qui ſi præconem nactus fuiſſet virtutibus ſuis dignum, inter heroum veterum clariſſimos emicuiſſet. His igitur omnibus (cum alia ratio non occurreret cupita præda potiundi) imperatum, vt ſine mora, Regem, eccleſiæ Anglicanæ caput iuramento confirmarent: atque detrectantes, tanquam perduelliones, ob læſam Maieſtatem ad mortem damnantur. Et Bechius quidem Coloceſtriæ ſuſpenſus eſt, ſicut Redingæ Farindonius, vnà cum duobus ſacerdotibus Ruggo & Oniono, Whitingus autem, homo, & annoſus, & ab ætate hebetior, ſe vix ſentiens damnatum, à loco iudicij (quod Welliæ inſtitutum eſt in aula Epiſcopali, 4. ea milliaribus à Glaſtonia diſtat) rediens, cum Monaſterium ſuum ſe repetere ſperaret, abreptus fertur derepente ad cacumen Torræ montis qui Glaſtoniæ imminet, & vnde in ſubiectam circumquaque Regionem longe lateque proſpectus patet. Ibi nè ſpatio quidem dato eccleſiæ ſuæ valedicendi, quod efflagitabat miſerè, in patibulo ad id erecto ſuſpenſus interiit: non ſine inuidia quorundam quibus id negotij demandata erat, de quibus optimè meritus VVhitingus ferebatur. Cum illo eodem & tempore & loco duo Monachi idem ſupplicium ſubierunt, miſero qui ſeni talis pertinaciæ ſuaſores credebantur

Monaſteria in vniuerſũ omnia peſſum eunt.

S. Albani.

Abbates ſuſpenſi.

Glaſtonia.

bantur

bantur, Rogerus Iacobi & Ioannes Thornus. Singulorum corporibus iam exanimatis capita amputata, & trunci in quatuor partes diſſecti ſunt, quo ad portas oppidorum aut alia loca celebriora ſuſpenderentur. Paucorum pœna adeò cæteros omnes conterruit, vt manus mox ſinguli dederint, & cœnobia ſua reſque omnes Regiæ voluntati permiſerint. Numerum eorum quæ tum conciderunt non erit facile inire. Præcipuorum & quorum Abbates in conſeſſu Parliamentario locum habebant inter proceres, ecce nomina in Catalogo ſequenti. 1539.

Abbates qui in Parliamento ſuffragium ferebant.

S. Petri apud VVeſtmonaſterium.	De Bello.
S. Albani.	VVinchcombeum.
S. Edmundi de Buria.	Hideum: iuxta VVintoniam.
S. Benedicti de Hulma.	Cireceſtreum.
Berdneien.	VValthameum.
Salopieum.	Malmſbarieum.
Crovvlandeum.	Thorneyum.
Abendoneum.	S. Auguſtini Cantuariæ.
Eueſtramen.	Selbeyeum.
Gloceſtreum.	Petroburgeum.
Ramſeyeum.	S. Ioan. Coloceſtr.
B. Mariæ Eborac.	Couentreum.
Teukeſburieum.	Taneſtokeum.
Redingeum.	

Tot hominum, & Doctorum plerumque & ſapientum, in ſummo regni concilio iacturam, vt aliquo modo Rex reſarciret: ſimul vt ex tanta præda ſi non decimam partem Herculi, at aliquam tamen DEO conſecraret: Id quod ab initio pollicitus fuerat, nouos aliquot Epiſcopatus conſtituit. Vnum videlicet VVeſtmonaſterij quod ciuitas eſt Londino adeò vicina, vt perpetua domorum ſerie ipſi coniuncta, ſuburbiorum pars iure poſſit cenſeri. Hic Regiarum præcipua ſita eſt: hic ſumma Angliæ tribunalia, hic deinde baſilica viſitur magnificentiſſima, in qua Regum noſtrorum plerique tumulantur, prout etiam ſummorum procerum & nobilium, vt in vniuerſo mundo templum vix reperiri credam, tot tam ſplendidis & ſumptuoſis defunctorum monumentis ſpectabile. Alium deinde placuit in celebertima Oxonienſi Accademia collocare, in ipſo nimirum Collegio per VVolſæum Cardinalem ædificato. Alium item Petroburgi, Briſtoliæ, Ceſtriæ atque Gloceſtriæ alios. In hodiernum vſque diem hæc ordinatio vim obtinet, niſi quod VVeſtmonaſterium ad primam inſtitutionem à Maria Regina reuocatum & Benedictinis Monachis rurſus repletum eſt, quos Elizabetha ſorore eiecit Epiſcopalibus prædiis ad ſcholaſticorum alimoniam alioſque pios vſus conceſſis. Porro cum veterum Eccleſiarum Cathedralium multæ à ſolis Monachis poſſiderentur, non eſt viſum his quicquam eripere: Monachi duntaxat faceſſere iuſſi, & Canonici pro illis ſubſtituti, quemadmodum etiam in ſedibus quas nuper conſtitutas diximus. Eccleſiæ autem quæ Præbendarios & Canonicos ab initio aluerint, quæ nouæ vt appellamus fundationis cenſeantur, hæc breuis tabella demonſtrabit.

Epiſcopatus noui. VVeſtmonaſterij.

Oxoniæ.

Alibi.

1539.

Epiſcopatus Angliæ.

Canonicos & præbendarios habebant antiquitus		Has eccleſias monachi inſederunt	Nouæ ſedes vbi olim monaſteria.
In Anglia.	In VVallia.		
Eboracum.		Cantuarienſem.	
Londinum.		VVintonienſem.	
Lincolnia.	Menenia ſiue S. Dauidis	Elienſem.	Oxonia.
Sariſburia.	Landania.	Norvvicenſem.	Gloceſtria.
Exonia.	Bangora.	VVigorniam.	Ceſtria.
VVellia.	S. Aſſaphi.	Roffum.	Petroburgum.
Lichfeldia.		Dunelmum.	Briſtolia.
Herefordia.		Carleolum.	
Ciceſtria.			

Sic Epiſcopales ſedes in vniuerſo regno numerantur hodie 26. In harum ſingulis Archidiaconi habentur præbendarij, alijque miniſtri, prout etiam Decanus, qui cæteris omnibus præeſt, niſi in Menenenſi & Landanenſi eccleſiis, quarum hanc regit Archidiaconus, illam vero Precentor. His enimvero rebus conſtitutis, Rex plurimum ſollicitus ne ab auita Religione diſceſſiſſe videretur, aduerſus nouorū dogmatum defenſores grauiter cœpit intonare, atque adeo Parliamento author fuit, multum renitente Cranmero, legem in hanc ferme ſententiam ſanciendi.

Lex 6. articulorum nuncupata.

1 Si quis veram & realem præſentiam corporis CHRISTI in Euchariſtia negauerit, aut panis & vini ſubſtantiam aſſeruerit remanere poſtquam ſacerdos verba conſecrationis protulerit, vt hæreticus comburitor.

2 Si quis Euchariſtiam in vna ſpecie recte non adminiſtrari dixerit:

3 Aut ſacerdoti poſt ſacros ordines ſuſceptos vxorem ducere licere, multoque magis ſi ordinatus quiſquam vxorem duxerit:

4 Aut vota caſtitatis poſt maturam deliberationem ſuſcepta, non eſſe ſeruanda:

5 Aut miſſam priuatam in eccleſia Anglicana vel alibi non celebrandam.

6 Aut deniq; non expedire peccatorū ad ſacerdotem confeſſionē quam auricularem vocamus: vt ſceleratus & flagitioſus vita indignus, ſuſpenditor. Lex iſta plane Draconia innumeris mortalibus fuit exitio, multiſq; aliis qui iā antea reformationē, plenis (quod aiunt) buccis vbiq; ſuadebant, os obſtruxit, vt poſthac ne verbum quidem mutire auſi fuerint. Inter alios vero Hugo Latimerus & Nic. Schaxtonus, Sariſburienſis iſte, ille VVigornienſis Epiſcopus, vt ſecum (quod aiunt) habitarent, Epiſcopatu ſe Parliamento vixdum finito (Iulij videlicet primo) vno eodemque die ambo abdicarunt. Ac Latimerus quidem (qui ſicut nunc Epiſcopatum eumque opulentum, ita poſtea vitam pro conſcientiæ libertate depoſuit, ſub Regina Maria crudeliter combuſtus) quo tempore veſtem Epiſcopalem poſtremo exuit, homo lepidus, ſaltu dicitur leuiuſculo ſe loco paululum mouiſſe, & voce memorabili exclamaſſe, Quàm nunc mihi videor expeditus & leuis, poſtquam oneris tantum ab humeris meis excuſſi? Cæterùm vt ad huius anni cataſtrophem properemus, Septembri menſe Londinum venerunt principes aliquot Germani, ac illuſtres quidem, Fridericus Saxoniæ elector, Fridericus item alius Bauariæ Dux, Otto Henricus Palatinus Rheni, & Cancellarius Gulielmi Cliuiæ Ducis, cum aliis nonnullis qui poſtquam per octo dies epulis magnificis ac planè regalibus accepti fuiſſent, venationibus item & aliis voluptatibus ſe oblectaſſent: negotio ob quod venerunt ſecundum animi ſententiam confecto, domum verſus iter inſtituerunt. Aduentus cauſa non alia fuit, quam vt nuptias inter Regem & Annam Cli-

Latimerus & Schaxtonus epiſc. abdicant.

Latimeri iocus.

Germani pr. in Angliam.

nam Cliuenſis ſororem conciliarent. Earum præcipuus inter noſtros ſuaſor Cromvvellus extitit, nuſquam dicens aduerſus Papales machinas firmum reperiri fidumque præſidium, niſi inter eos, qui tyrannidis pontificiæ ſecum æquè pertæſi, eiuſdem ſimiliter iugum excuſiſſent. Quod conſilium haud dubiè ſaluberrimum, conſultori tamen exitio fuiſſe creditur. Hoc anno Margareta Scotiæ Regina, regiſque noſtri ſoror, diem ſuum obiit, & ſepulta eſt ad Carthuſianos oppido S. Ioannis prope tumulum Iacobi primi Regis.

1539. Vt nuptiæ conficiant inter Regem & Annam Cliuenſem.

ANNO CHRISTI 1540. REG. 32.

PRIDIE Calendas Ianuarij Doueria appulit Anna prædicta regio thoro deſtinata, vnde Grenouicum tertio poſt die perueniens, magna cum pompa excepta eſt, & Regi in feſto Epiphaniæ legitimo iuncta connubio. Martij duodecimo Henricus Bourcherus Eſſexiæ Comes & Comitum Angliæ antiquiſſimus, ab equo ferociori quem domare nitebatur deiectus, gulam fregit: cuius morte hereditas ad filiam eius deuoluta eſt, & illa ſine prole decedente, ad Deuereuxios, qui eo nomine per Elizabetham Reginam Comitatus Eſſexienſis honore poſtea ſunt ornati, quo & hodie potiuntur. Interea vero Cromvvellus (qui apud Regem primũ gratiæ locum adhuc tenebat,) 18. Aprilis Eſſexiæ Comes creatus eſt. Ecce vero rerum humanarum fragilitatem: Iſte, cuius felicitatem omnes admirabantur, plurimi inuiſam habebant, quod ab infimo loco ad honorum ſummorum apicem in paucorum annorum curriculo conſcendiſſet: ſubito, & nihil minus expectans, in ipſo regiorum conſiliariorum conſeſſu comprehenditur, atque in carcerem cõiicitur, vnde nunquam, donec ad vltimum ſupplicium ſubeundum, emiſſus eſt. Nam in ipſo Parliamento iam Aprilis 12. conuocato, Maieſtatis læſæ ſimul ac hæreſeos accuſatus, at lata lege inauditus damnatus eſt: tumque 28. Iulij, poſtquam comprehenſus fuerat nondum viceſimo die tranſacto, ſecuri publicè percuſſus. Si quis iam miratus, quod amicum Rex & intimum familiarem, quem paucis antea menſibus in ſummo procerum ordine collocarat, cuiuſque opera & conſilio tam diu vſus fuerit, non ſolum abiecerit derepente, ſed è medio tollendum curarit, tantæ tamque repentinæ mutationis cauſam quærere perſeuerarit: Pontificios audiet dicentes, non temere hanc cladem aut fortuito accidiſſe, ſed diuinitus immiſſam, in pœnam ſacrilegij, cuius author Regi ferebatur, cœnobia euertendo. Et non deſunt ſane homines docti piique, qui quanquam inficias non iuerint, otioſos & ventri deditos homines ex his latibulis vtiliter excitatos, & ſuperſtitiones quibus cultus diuinus inquinatus eſt optimè abolitas: tamen quod tot tamque magnificas baſilicas vt in iis DEVS coleretur à maioribus cõditas, à fundamentis deſtruxerint: quod opũ eccleſiaſticarũ tantã vim interuertetint, & priuatis vſibus addixerint, quodq; locũ plane nullũ relinquerint vbi Monaſticã vitam ſecundum exemplum antiquorum patrum piè tranſigere volentes quietè degerent, à mundanis occupationibus ſegregati, & ſiue ſcriptioni, ſiue contemplationi (homines ad res adminiſtrandas ſiue publicas ſiue priuatas minus apti, quales multi reperiuntur) toti incumberent, adeo profecto non probant, vt ob iſta vtrique DEVM multo minus propitium extitiſſe ſibi perſuaſiſſimum eſſe profiteantur. Enimuero Sleydanus (cui Foxus noſter aſſentitur) à ſcopo fortaſſis haud longè aberrans, propiorem huiuſce cædis cauſam exquirens, huiuſmodi adducit. His ferè diebus (inquit ille) Angliæ Rex, Tho. Cromleium, quem ex infimo loco perduxerat ad ſummam dignitatem, capite plectit, & Annam Cliuenſem repudiat, & Catherinam Hauardam Norfolciæ ducis è fratre neptem in matrimonium ducit. Cromleius fuerat ſuaſor connubij Cliuenſis: Cum autem Rex Hauardam poſt adamaret, impulſus ab ea fuiſſe putatur, vt Cromleius, quem ſuis illa rebus obſtare iudicabat, è medio tolleretur. Nunc igitur ad narrandum tempus eſſe videtur quomodo Regina nuper ducta repudiata eſt. Poſtquam 6. menſes in hoc eſſent con-

Eæ celebrata.

CromVVellus Comes Eſſexiæ, & tertio poſt menſe decapitatur.

Anna Cliuenſis repudiata.

1540. iugio tranſacti, & nemo quiſquam ſcrupulum iniiceret firmum id eſſet necne, Rex etiam & Regina vbique læti amoris mutui plurima quotidie ederent teſtimonia: Iunij viceſimo Reginæ imperatum eſt, Londino (vbi tum propter Parliamentum Rex morabatur) Richmondiam ſecedat, locum ſcilicet & ſalubriorem & amœniorem multo quam is vbi antea degebat. Paucis vero tum poſtea diebus, Procerum quidam ad ſecundum ſiue inferiorem Parliamenti ſenatum venerunt (nam duo ſunt, quorum alter ex proceribus conſtat eccleſiaſticis & ſecularibus Epiſcopis ni mirum, ac deinde ducibus, Marchionibus, Comitibus, Vicecomitibus & Baronibus, alter verò ex certis viris per ſingulas prouincias & ciuitates hinc inde delectis) rationes adferentes, ex quibus demonſtrabant, inualidum eſſe Regis cum Cleuenſi matrimonium, vt vtrique liceat pro libitu nouum inire. Atque hæ rationes ad eccleſiaſticam Synodum tum congregatã ſimiliter delatæ, omnium conſenſu approbatæ ſunt. Quapropter ab vniuerſis ordinibus, conſentiente etiam Regina (ſiue metu id expreſſerit, ſiue ſponte fecerit, non habeo pronuntiare) lex lata eſt, in qua irritum id matrimonium & viribus caſſum pronuntiatum. Quænam fuerint rationes prædictæ non poſſum pro certo affirmare. Sunt qui dicant vitium corporis mulieri obiectum, quod eo probabilius videtur, quia in literis quibus illa Parliamenti iudicio & ordinationi ſe ſubmiſit, à Rege ſe nunquam carnaliter cognitam aſſeuerat. Vtvt fuerit, in ordinem redacta, priuatam vitam multos egit annos, & cum non ſuſtineret tali affectu ignominia ad ſuos reuerti, in agris ſibi aſſignatis diu vixit, à Rege ſemper benignè habita, ac Iulij 15. 1557. defuncta Weſtmonaſterij ad auſtrale latus preſbyterij in tumulo nondum abſoluto condita eſt. Cæterùm Rex Synodi & ordinum decreto vixdum perfecto, ſydere haud magis fauſto quàm priores, quintam duxit vxorem, Catherinam nempe

Rex Cath. Havardã ducit vxorem.

Hauardam, Norfolciæ Ducis ex Edmundo fratre neptim. Quando fuerint nuptiæ celebratæ non liquet, ſed Auguſti octauo Regiis ornamentis indutam in publicum Catherinam proceſſiſſe, conſtat. Qui reformationi fauebant, hoc Reginæ caſu audito, animum magnopere deſpondebant: exiſtimantes (nec ſine cauſâ) diſſidium inde cum Germanis Principibus oriturum, vt iam poſthac Regi neceſſum ſit futurum, illorum præſidio niti, quibus noſter à Pontificiis diſceſſus cordi non erat. At Rex in cœpto curriculo eodem adhuc tenore perſiſtens, quicquid vſpiam opponeretur proſternens: non ſolum Anabaptiſtas tres Maij tertio comburi permiſit Londini, ſed multos noſtræ Religionis profeſſores, paſſim per diuerſa regni loca ignibus tradidit, quod ſex articulos non probarent quos in Parliamento ſuperioris anni propoſitos diximus. Inter cæteros vero præcipuè emi-

Plectuntur ſimul Theologi Pontificij & noſtrates.

nebant tres Theologi: Ro. Barvvs Doctor, Tho. Gerardus & Gul. Ieronimus Baccalaurei, qui lata lege inauditi in Parliamento hæreſeos damnati, ac ergaſtulo educti, Iulij trigeſimoprimo igne ſtatim crudeliter abſumpti ſunt. Eodem porro & tempore & loco, videlicet in foro quod Smithfieldia dicitur Londini, tres alij ſuſpenſi; Theologi ſimiliter & Doctores, quod Regem Eccleſiæ Anglicanæ caput noluiſſent agnoſcere: Edvv. Povvellus, Tho. Ablius, & Ric. Fetherſtonus: adeo mirantibus non ſine cauſa ſpectatorum permultis, vt exclamaſſe dicatur Gallus quidam, latinis verbis, hac voce vſus, DEVS bone quomodo hic viuunt gentes? ſuſpenduntur Papiſtæ, comburuntur Antepapiſte. Sed quarto deinde Auguſti VII. alij, monachiſmi acres defenſores (quo crimine nullum iam aliud ca-

Dancaſtriæ prior cum 6. alijs ſuſpenditur.

pitalius erat) lata lege in Parliamento damnati, ſuſpenſi ſunt: Laurentius Cocus Dancaſtrenſis cœnobij Prior, & ſex alij. Hoc etiam anno, ſed eodem cum Cromvvello die, crimen quoddam non nominandum capite luit Hungerfor-

Humgerfordius ſuſpenditur.

dius Baro, impatienter adeo eam calamitatem ferens, vt multis mentis vix compos videretur, cum qui concomitabatur Cromvvellus, impauidè conſtantiſſiméque ſupplicium pertulerit.

ANNO

ANNO CHRISTI 1541. REG. 33.

Seditionis initia in agro Eborat.

IN agro Eboracenſi, non ita pridem ſopitum ſeditionis incendium, iam rurſus menſe Aprili cœpit è fauillis erumpere. Sed multatis incentoribus, momento leui id oppreſſum eſt. Coniuratorum 14. vltimo ſupplicio affecti: Leus videlicet quidam homo nobilis, Thorntonus plebeius, & Tatterſallus pannorum opifex, Londini, Ioannes vero Neuilius eques auratus, ac cum illo plus minus 10. alij, Eboraci. Maij 27. Margareta Sariſburiæ Comitiſſa, quam ad mortem damnatam ante biennium retulimus, in arce Londinenſi ſecuri percuſſa eſt. Iunij 25. Leonardus Graius Hiberniæ modo Prorex conſimile ſupplicium publicè ſubiit, in loco nimirum qui Tovverhill appellatur, quaſi dicas collis iuxta arcem. Huic pater fuit Graius Marchio Dorſetius, Regis propinquus, & ipſe vir ſtrenuiſſimus in bello vtiliſſimam reipublicæ operam ſæpe nauauerat. Iam nihilo ſecius quod Giraldum Figaretum nepotem ſuum, Thomæ ante quadriennium decapitati fratrem, hoſtem iudicatum, captum dimiſiſſet, quodque ſociorum agros ſimultatibus indulgens deuaſtaſſet, proditionis reus factus & damnatus, hoc modo vitam, ſed non ſine conſtantiæ laude terminauit. Eodemmet ipſo die Thomas Fineus Baro Dacrius, 24. annorum adoleſcens, ſuſpendio necatus eſt vnà cum aliis aliquot nobilibus, quod rixa inter eos alioſque forte nonnullos oborta, à verbis ad verbera progreſſi, in pugna plebeium quendam interemiſſent, multis vicem eius dolentibus, & quaſi ſummo iure cum illo actum eſſet, clementiam Regis magnopere deſiderantibus.

Leonardus Graius decollatus.

Dacrius ſuſpenſus.

ANNO CHRISTI 1542. REG. 34.

Cath. Regina pleſſitur.

SVB huius anni initium, Catherinæ Reginæ ſcortationes fœdæ, in lucem prolatæ ipſi tandem exitio fuerunt. Nam in Parliamento 16. Ianuarij inchoato, lata lex eſt, in qua, non ſolum ipſa ad mortem damnatur, atque vnà, Iana, quæ vxor fuerat Vicecomitis Rupefortij (quæque ſuo indicio, ne dicam calumniis, & maritum ſuum, & ſororem eius Annam Boleniam Reginam perdidiſſe putatur) verum etiam duo alij, qui iam dudum vltimo ſupplicio affecti fuerant, Franciſcus Diramus & Thomas Culpeperus, geminata damnatione, iuſtè puniti iudicantur. Diramus eam (Hauardam inquam) adhuc virginem vitiarat, & cum poſtea in Hiberniam profectus, neſcio quid publici muneris conſequutus fuiſſet: ab ea iam Regina accerſitus, domeſticorum ſuorum numero aſcriptus erat. Vtrum vero poſt reditum cum ea rem habuerit, haud liquet. Cæterum Culpeperus, Rupefortia conciliante, multos cum Regina clandeſtinos congreſſus habuiſſe, arguebatur: vt de admiſſo ſtupro nullus eſſet dubitandi locus. Ob iſta crimina in aream arcis Londinenſis vnà cum Rupefortia 12. Februarij deducta, ambæ ſecuri percuſſæ ſunt. Diramus in patibulo Tibornienſi 10. die Decembris fuerat ſuſpenſis, & Culpepero ibidem caput amputatum. Ianuarij deinde 23. edictum publicè propoſitum eſt, in quo iubentur omnes Hiberniæ poſthac Regem, Henricum appellare, cum hactenus Hiberniæ dominorum titulo Principes noſtri vſi fuerint, non Regum. Ordines nimirum Hiberniæ in Parliamento ibidem congregati, id nuper ſanxerant, quod apud quoſdam ſeditioſos Domini nomen non perinde ſanctum & verendum eſſe exiſtimarent. Circa id ipſum tempus mortem obiit Vicecomes Liſtius, Edvvardi quarti Regis filius nothus, idque (vt ferebatur) repentino nimioque gaudio quaſi ſuffocatus. Nam cum duo eius famuli, ob conſilium de Caletenſi ciuitate Gallis prodenda anno ſuperiori morte fuiſſent mulctati: ipſe etiam Vicecomes quaſi huiuſce proditionis conſcius inſimulatus in carcerem (arcem nimirum Londinenſem) coniectus fuerat. Cumque poſt diuturnum examen, liquido conſtaret, inſonti accuſationem huiuſmodi iniuſtè intentatam: placuit

Hibernia regni nomine inſignitur.

Vicecomes Liſtius gaudio extinctus.

1542. Regi amandare, ad illum VVriothſteum amanuenſium Principem, aut (vt hodie loquimur) ſummum Secretarium, nuntiare iubens, exploratum ſe iam tandem habere quam immunis eſſet à ſcelere cuius argueretur, ac proinde iuberet bono eſſet animo, ac non ſolum illico liberandum fidem faceret, ſed auunculi chariſſimi & amici fideliſſimi locum ſemper apud eum habiturum. Iſta poſtquam à Wriothſteo homine diſertiſſimo ingenti cum voluptate audiuiſſet, & ſimul gemmam non minimi pretij beneuolentiæ Regiæ arrhabonem accepiſſet: gaudio concepto impar, nulla alia ægritudine tentatus, nocte inſequenti expirauit. Illo igitur ſic extincto, Ioannes Dudlæus eques auratus, Vicecomitis Liſtei dignitatem Martij 12. conſequutus eſt, quam nimirum hæreditario iure ad ſe contendebat deuolutam, quandoquidem Arthari vxor Elizabetha Edvvardi Graij Vicecomitis filia & hæres, mater ſua extitiſſet, vtpote Edmundo Dudlæo Iudici fiſcali primo nupta, quem huius Regis anno primo decapitatum diximus. Id eo diligentius commemorandum duxi, quod hic vir ad ampliſſimam dignitatem poſtea euadens, & potentiam maximam: ſua tamen ſobole quam propria magnitudine fœlicior videri potuiſſet, niſi filiorum egregiæ indolis & formæ iuuenum, alios paterna ambitio perdidiſſet, cæteros ſine prole maſcula (legitima ſaltem) decedentes, tantæ familiæ interitus fuiſſet inſequutus. Sed hiſce de rebus poſtea. Vt interim in inſtituto curſu progrediamur, ſub finem iſtius anni, Decembris nempe 13. exceſſit è viuis Iacobus quintus Scotorum Rex, qui Regis noſtri ex ſorore nepos, ſemper tamen amicitiam noſtram Gallicæ poſtponere viſus eſt. Nam cum aliquot abhinc annis, dum adhuc cœlebs viueret, Henricus noſter Mariam vnicam filiam ipſi deſpondere non grauaretur, & totius Britanniæ Regem poſt ſe relicturum ſpem faceret ſi ſine prole maſcula decederet: ad Gallicas tamen nuptias pronior: primum Galli filiam Magdalenam, ac ea poſt paucos dies morte ſublata, Mariam Guiſiam Longuillani Ducis viduam duxit vxorem. Cumque nepotem viſendi Rex cupidus, cordi ſibi fore ſignificaſſet, vt Eboraci aut alibi loco aliquo oportuno congrederentur: ne hoc quidem potuit impetrare ab eo, qui longum & periculoſum iter in Galliam haud inuitatus poſtea ſuſcepit. Hæc prima diſcordiarum ſemina, quæ tandem in bellum eruperunt, quanquam non magnum aut graue, Scoto tamen (vt caſus tulit) funeſtum & exitiale. Nam cum neque certa pax nec bellum iam fuiſſet per annum vnum aut alterum, prædis vtrobique paſſim abactis, neque tamen bello denuntiato: viſum eſt tandem Norfolciæ Ducem copiis præficere, qui qui ferocientes Scotos reprimerent & res per limitem regni turbatas componerent. Noſtros igitur in armis eſſe vt Scotus inaudiuiſſet: legatum ad Norfolcium miſit, de belli iam inferendi cauſis expoſtulatum: & interim, Georgium Gordonium cum mediocri manu ad regni limitem amandauit, vt incurſionum licentiam inhiberet. Legatum retineri placuit, donec Beruicum eſſet peruentum, ne de viribus & apparatu quicquam enuntiaret noſtrorum: qui Octobris 21. hoſticum ingreſſi, vniuerſam circumquaque regionem depopulati ſunt ad medium vſque Nouembris, vix vſquam hoſte conſpecto. Regem Scotorum ferunt pugnæ cupidiſſimum & magnis copiis ſtipatum, quo minus confligeret à nobilitate retentum, in quos ille, plenus irarum, multa fudit conuitia, imbelles & maioribus eos indignos compellans, ac ſubinde dictitans, quando ab eis proditus eſſet, ſe cũ ſua familia quod illi renuiſſent facturum. Maxvvellius igitur Baró, vt iracundiam eius ex parte leniret, promiſit, ſi ſibi decem tantum millia permitterentur, per Soluæum in Angliam ſe penetraturum, ibique cum copiis, noſtris longe minoribus, noſtrorum in Scotia populationes repenſurum. Rex vero proceribus infenſus, etſi Maxvvellj poſtulato annuere videbatur: Oliuero cuidam Sinclaro literas dedit occultas, quas in ipſo rei gerendæ articulo promeret, in quibus nempe Oliuerus omnium copiarum Dux conſtitutus erat. In Angliam igitur profecti, quam primum à longe hoſtes in conſpectu haberent (ij erant Thomas Bartonus & Gul. Muſgrauius, qui quingentorum equitum cohortem ducebant, qua incurſiones Scoto-

Io. Dudlæus Vicecomes Liſtius.

Bellum Scoticum.

Scotorum clades.

ſiones Scotorum inhiberent) Gliuerus Sinclarus, proferri iuſſit literas Regias & coram omnibus recitari. Earum lectione adeo totus exercitus offenſus eſt, ac in primis Maxvvellus, vt ordinibus ſolutis, omnes confundi ac miſceri ſtatim cœperint. Quod è loco ſuperiori noſtri forte conſpicati, occaſione vtendum rati, magno clamore perturbatos aggreſſi, primo impetu in fugam omnes coniecerunt. Fugientes multi cæſi, multi etiam capti, ſed plures feruntur in paludibus vicinis ſubmerſi, & à prædonibus Scotis capti, noſtriſque poſtea venditi. Inter captiuos recenſentur Comites duo, Caſſilenſis & Glencarnius, Barones VI. Sinclarus prædictus, & Maxvvellus Scotiæ Admirallius, Flemingus, deinde, Somervvellus, Oliphantus, & Graius: præter quos ducenti numerantur honeſto loco nati, & gregariorum militum 800. Hac clade ſuorumque proteruia Rex (Scoticus inquam) plurimum commotus: cumque eodem tempore fœcialem quendam Anglicum in Scotia interemptum accepiſſet, quod ſupra quam credi par eſt animum iam antea ſaucium offendit: ira & indignatione quandoque flagrans, nonnunquam deinde totus in mœſtitia defixus & dolore ſquallidus, in febrim protinus incidit, qua intra paucos dies extinctus eſt, ætatis anno trigeſimotertio regni trigeſimoſecundo, vnica relicta filia regni hærede, quæ octauum antea diem nata fertur. Captiuorum interea, præcipui nominis 21. Londinum deducti, quo peruenerunt Decemb. 19. & in arcem Londinenſem (quam turrim nuncupamus) coniecti, poſt biduum in Senatum Regium producti ſunt. Vbi poſtquam Cancellarius perfidiæ eos & iniuſtitiæ inſimulaſſet, quod bello non indicto, fines noſtros ingreſſi cædibus & incendiis omnia fœdaſſent, multaque alia contra ius faſque perpetraſſent, vt ſi pro merito tractarentur, multo cum illis durius agendum diceret: Regi tamen pro inſita clementia placere, vt inter magnates diſtributi, comiter exciperentur, donec ex amicorum ſententia, quid amplius faciendum eſſet, ſtatuiſſet. Paucos poſtea dies cum de morte Regia nuntius allatus eſſet, mentio (incertum vnde primum) orta eſt, de nuptiis inter Edvvardum Principem & Mariam Scotorum modo Reginam conficiendis. Quæ res, quo animorum aſſenſu vtrobique ſit excepta, mirandum ducerem, niſi temporum noſtrorum felicitas, poſtquam gens vtraque vnius Principis imperio ſubiecta eſt, nihil omnibus votis expetendum magis docuiſſet. Nemini perſuaſum erat tantum potuiſſe factioſorum paucorum conſpirationem, vt quod tanto vtriuſque gentis bono futurum erat impedirent. Quaſi igitur inita iam ratione, omnes diſcordiarum non radices extirpandi ſed fibras penitus euellendi, in vnam iam poſthac ditionem hæ duæ gentes coituræ eſſent, dimitti placuit captiuos in vniuerſum omnes, datis duntaxat obſidibus qui pignori eſſent (quod etiam ſanctè promiſerant) redituros ſeſe, niſi pax conditionibus minime iniquis breui confecta foret, & conſtaret, operam daturos omnes, vt hæ nuptiæ conficerentur, quatenus ſine publico detrimento ſuaque priuata infamia, eam poſſent adhibere.

1542.

Iac. V. R. Scotorum moritur.

Agitur de nuptiis Edvv. Princip. & Scot. Reginæ.

ANNO CHRISTI 1543. REG. 35.

CVM igitur Londini 12. dierum (nec amplius) moram feciſſent captiui prædicti: Scotiam verſus iter ceperunt in ipſis Calendis Ianuarij, quo die per Enfeldiam tranſeuntes vbi Edvvardus Princeps tunc temporis degebat, epulo ibidem excepti, oris in eo venuſtatem, & indolem ſupra ætatem egregiam magnopere admirati ſunt. Cum illis ſimul reuerſus eſt Archibaldus Duglaſſius Anguſiæ Comes, quem Iacobus Rex priuignus eius paulo ante mortem reuocare decreuerat. Totos quindecim annos in Anglia is exularat vnà cum Georgio fratre, munificentia interim ſubleuati Regis noſtri, qui Comiti ſororio ſuo, Mille Marcas annuas, Georgio quingentas quibus poſſent ſuſtentari, largitus eſt. Reuerſos magna plurimorum gratulatio excepit. Cardinali vero S. Andreæ (qui per adulterinum teſtamentum quod Regi ſubiecerat ſe ipſum Proregem conſtituerat) & cæ-

Captiui dimittuntur.

Anguſiæ Co. poſt longum exiliũ reuocatur.

Aureos 2200.

teris factioni eius addictis, aduentus illorum minus extitit gratus. Nam cum pacem ij ſuaderent & fœdus cum noſtris: atque perpetuæ pacis firmamentum coniugium antea dictum: Cardinalis cum vniuerſo Clero & quotquot ſuæ factioni illi poterant adiungere, Regina item vidua & Gallici nominis ſtudioſi, manibus pedibuſque ne vllo modo tranſigeretur adlaborabant. Habito tamen conuentu menſe Martio, detecta Cardinalis fraude, non ſolum Magiſtratu is amotus eſt Iacobo Hamiltonio ſubrogato Araniæ Comite) ſed etiam datus in cuſtodiam, vnde poſtea elapſus, omnia turbauit. Interim vero de Matrimonio Reginæ & alijs conditionibus ab Oratore noſtro Radulpho Sadlero equite propoſitis, ab omnibus in conuentu ordinibus conſenſum eſt, & obſides etiam hæc firma fore nobis promiſſi. Cum vero poſtea dies aduenisset obſides huiuſmodi nobis in manus tradendi, tantum valuit aduerſa factio, vt neque ij traditi fuerint, & nobiles modo captiui in Anglia omnem curam fidem promiſſorum exoluendi abiecerint. Vnus inter omnes inuentus eſt, Gilbertus Kenneda Comes Caſſilenſis, qui à conſtantia fidei ſeruandæ nullo modo potuit depelli. Nam cum duos fratres pro ſe obſides reliquiſſet, vt ſimul honori ſuo & illis conſuleret, multis reclamantibus, vim porro nonnullis intentantibus, Londinum recta perrexit: vbi à munifico Rege non ſolum magnopere laudatus, verum liberatus illico vnà cum fratribus, & omnes muneribus honeſtari domum remiſſi. Poſtquam igitur pactis & conuentis non ſtari Rex animaduertit: nauibus Scotorum cunctis quotquot per Angliæ portus reperiri vſquam poterant manus iniici curauit, & merces ad fiſcum rapi: Deinde literas minarum & iuſtæ querelæ plenas ad Edimburgenſes miſit: iure increpans, quod amicitiam ſuam, qua facile carere non poſſent, oblatam, adeo arroganter reieciſſent, nec reieciſſent modo, ſed beneficiis prouocati, belli ſemina ſpargerent, & ipſum inuitũ ad arma cogerent. His literis cũ nihil profeciſſet, in Scotorũ fines copias emiſit ex limitaneis plerunq; collectas, quæ agmine triplici profectæ, rapinis, cædibus & incendiis totam Regionem limiti vicinam depopulantes: homines 40. auſos reſiſtere obtruncarunt, pagos incenderunt 55. captiuos abduxerunt 560. & abegerunt pecorum 3500. equorum 800. ouiumque 7000. præter magnam ſupellectilis vim, quam in Angliam, incolumes omnes reuerſi, reportarunt. Hæc menſe Nouembri. Rex interea gnarus, Gallorum technis has turbas in Scotia excitatas: animo iam olim à Gallo ſenſim alienato, nunc totus vindictam ſpirans: Bellum, ſicut antea Scotis, ſic nunc etiam Gallo, veteri per multos annos amico, Auguſti tertio indixit, & Cæſari (quem paulo ante hoſtem, propter amitæ contumeliam illatam, implacabilem, omnes, cenſebant) reconciliatus eſt: illo dicente, omnem ſimultatis cauſam nunc inter eos ſublatam, poſtquam matertera diem ſuum obiiſſet: cum tamen omnibus conſtaret, Romæ apud Pontificem accuſationem Regi eum intentaſſe, quaſi veneno vxorem ſuſtuliſſet. Nunc attamen icto fœdere, ad Gallum oppugnandum 10. millia hominum ipſi à Rege attributa ſunt. Hæ copiæ Cæſareanis coniunctæ, Landreſium (Cæſarianæ ditionis oppidum, ſed nuper à Gallis captum & munitum) obſederunt. Ad eos ipſe Cæſar venit menſe Octobri cum ingenti exercitu: venit etiam Gallus vt obſidionem ſolueret, magnas trahens copias. Ad prælium res ſpectare videbatur, quando Galli, velitationibus noſtros diſtinentes, annonam interea oppido intulerunt, & militem recentem, cæteraque omnia quibus obſeſſi indigere viſi ſunt. Hoc facto, collectis ſarcinis, noctu copias abduxerunt. Hactenus de rebus foras & apud exteros geſtis. Nunc vt ad domeſtica veniamus, menſe Feb. edictum publicè propoſitum eſt, quo omnibus ſit poteſtas lacticinia tempore quadrageſimali comedendi: ſed ita, vt carnibus qui veſcerentur, graui mulctæ ſubiacerent. Maij 8. de Lechiis fratribus & ſacerdote quodam ſupplicium Londini ſumptum, quod fœcialem noſtrum Dunbarræ in Scotia interemiſſent. Angli ij erant, ex agro Lincolnienſi, & ſeditioſorum anteſignani, vt pœnam metuentes in Scotiam profugerint. Admiſſo demum ibidem hoc ſcelere, oratori noſtro depoſcenti, ad pœnam

de iis

Marginalia: 1543. — *De fœdere & matrimonio conuenit.* — *Scotorum naues in Anglia detinentur.* — *Bellum cum Scotis.* — *Gallo bellũ indicitur.* — *Reconciliatio & fœdus cum Cæſare. Landreſiũ obſidetur fruſtra.* — *Lacticiniorum eſus permittitur tempore Quadrageſimali.*

1545.

de iis ſumendam dediti videntur. Iunij tertio Obrinius magnæ potentiæ nobilis Hibernus, ſe ſuaque omnia Regiæ fidei commendauit, & paucis poſtea diebus Comes fit Tovvmundiæ, quo honore poſteri eius hodie potiuntur. Iulij 12. ſextam Rex duxit vxorem Catherinam Parram, quæ Latimero Baroni prius nupta fuerat, & Gulielmi Parri ſoror, illius nimirum qui Decemb. 24. Eſſexiæ Comes renuntiatus fuerat, idque propter vxorem, Henrici Bourchieri Comitis filiam vnicam & hæredem. Quo etiam tempore alius eodem nuncupatus nomine, Reginæ & prædicti Comitis auunculus, Baro creatur, & Reginæ cubiculariorum præfectus. Iulij interim 28. pij quidam ob veræ Religionis profeſſionem Windeſoriæ combuſti ſunt, Ant. Parſonus, Rob. Teſtvvood, & Henricus Filmerus; quartus etiam Ioann. Marbeckius eodem tempore damnatus, ſed per clementiam Regiam ſeruatus eſt.

Sextum Regis matrimonium.

Gul. Parr. Comes Eſſexiæ.

Alius Gul. Parr. Baro.

ANNO CHRISTI 1544. REG. 36.

OBEVNTI pridie Cal. Maij Tho. Andlæo Cancellario, Tho. Baro VVriothſteus Secretarius ſummus, ſucceſſor deſignatus eſt: ac Edvv. Semerius Hertfordiæ Comes, limitis Regni Septentrionalis ſupremus præfectus conſtituitur, copiis attributis quibus incolas ab incurſione Scotorum tueretur. Vicecomiti vero Liſtæo Thalaſſiarchæ, aut (vt loquimur) Admirallio, ducentarum nauium claſſis committitur, quibus in Scotia mari rem gerat. Is eo delatus, paulo ſupra Letham 10. millia hominum quarto die Maij expoſuit, nulloque repugnante, oppido potitus eſt ſupra ſpem opulento, ac diuitiis plurimis referto. Hic triduum moratus, donec videlicet impedimenta & Machinas è nauibus exportaſſet: Edimburgum copias ducit, vbi tunc erat Prorex, & (cui ſe iam totum is tradiderat) Cardinalis, cum plurimis proceribus. Dicuntur ij ſex millibus equitum ſtipati, & peditum magno ſed incerto numero. Congredi tamen non auſi, vix conſpectis noſtris abierunt. Vt oppido appropinquatum eſt: egreſſus cum aliis nonnullis Præpoſitus (quo nomine magiſtratus vrbanus illic cenſetur) Vrbem ſe tradere paratum dicit, modo ciuibus detur facultas migrandi, & bona ſua quo velit exportandi, oppidum etiam ab incendio ſi immune ſit ſeruandum. Ad quæ poſtulata reſpondit Liſtius, non alium in finem ſe veniſſe quàm vt fœderis ſimul icti & violati pœnas ſumeret. Neque vero legato Regio inſultatum vſquam petulantius quam illic, ab Edimburgenſibus nimirum, ac deinde Lethenſibus decretum proinde omnibus belli malis totam eam Regionem affligere, & quos nactus fuiſſet cunctos ad internecionem delere. Quapropter faceſſeret, ſeque vti poſſet ad defenſionem pararet, ni mallet imparatus opprimi. Hoc cum ille faceret diligenter, impedire tamen non potuit quo minus noſtri in ciuitatem per portam quæ Caninia dicitur perrumperent. Ibi multis Scotorum cæſis, oppido capto, direpto & incenſo: ad vicinas regiones depopulandas noſtri diſperſi, vix pagum, arcem aut nobilis cuiuſquam villam, intra ſeptimum ab Edimburgo lapidem reliquerunt, quam ferro flammaque non deuaſtarint. Letham tandem reuertentes, ædificiis ibidem ignem ſubiecerunt, molem ad portum magno ſumptu ædificatam deſtruxerunt, ac deinde nauibus conſcenſis vela fecerunt. Inde vix reuerſus Liſtæus, cum exercitu ad Gallicam expeditionem parato, Caletum traiicere iubetur, vt cum Comite Burano & Roxio Cæſarianis ducibus, iunctis copiis, in Galli ditionem impreſſionem faciant. Conuenerat ſiquidem inter Cæſarem & Regem noſtrum, vt ille, Campanorum fines cum exercitu (quem tum in Germania maximum habebat) ingrederetur, & noſtris quando in Picardiam (ſiue mauis Morinos dicere) perueniſſent, Buranum (vti diximus) & Roxium cum ſuis adiungeret. Deinde conſilium erat, vt nullibi moram facientes, Luteriam vterque recta contenderet, ibique iunctis ſimul vniuerſis copiis, (in quibus peditum futuri erant 80. millia, equitum 18. millia) omni bellici apparatus genere optimè inſtructorum) Gallum

Cancellarius moritur.

In Scotiam expeditio.

Edimburgũ & Letha capta, direpta & incenſa.

In Picardiã expeditio.

ad dimicandum compellerent, niſi mallet patriam ſe coram inſpectante igne ferroque deuaſtari. Caletum igitur noſtri ſub initium Iunij appulerunt. Cumque in Picardia magnam ſolitudinem offendiſſent, Propterea quod Gallus in Campaniam vires ſuas traduxerat, quo Cæſarem iter facturum acceperat: Placuit noſtris (quibus tum præfectus erat Dux Norfolcius) Montrolium obſidere. Idque ab illis agi quamprimum ſenſit Biſius qui Boloniæ præerat: & vt cæteris circum circa oppidis proſpiceret, mandatum à Rege ſuo acceperat: Eo non ſolum ipſe maturauit, ſed militiæ florem ſecum abduxit, relicto qui Boloniam tueretur Veruinio genero ſuo, modico rerum vſu prædito iuuene. Occaſio inde noſtris data videtur oppidum Caleto vicinum, & propter alias commoditates non parui momenti æſtimandum, modo paucos ibidem dies opperiri velimus occupandi. Cuius rei Rex admonitus, qui Iulij 14. Caleti applicuerat, reuocato à Montrolio Norfolcio Duce cum ſuis, omiſſo etiam quod Lutetiam inſtituerat itinere, Boloniam admoueri iubet quas ipſe copias adduxerat: id quod decimonono Iulij factum eſt, & ipſe 26. eiuſdem menſis ſubſequitur. In orientali oppidi parte Caſtra primum collocata ſunt à Suffolciæ Duce ſuper collem quendam, vnde poſtea deſcenſum eſt in propinquam vallem. Ibi cum erumpentibus præſidiariis, multæ velitationes & leuiora certamina habita ſunt, donec circundato fere Oppido foſſis & operibus, Rege etiam ad Aquilonarem oppidi partem caſtra metante, egrediendi via oppidanis iam poſtea nō patuit. Suburbia tum ſiue oppidū inferius noſtri adorti ſunt: quod Galli futurum præſentientes, ſubiecto retibus piſcatorum & aliis quiſquiliis igne, fumum excitarunt, quo tecti, in oppidum ſuperius ſe receperunt, à noſtris non conſpecti (quod aliter niſi difficulter & cum magna ſuorum iactura non præſtitiſſent) & locum defenſoribus vacuum nobis reliquerunt. Sic noſtri, aſſeuerantibus Gallis, ſerio oppidum incenſum, à noſtris vero incendium reſtinctum eſſe. Pharus deinde (quem Galli turrem ordinis, noſtri Senem appellant, & 20. militum præſidio tenebatur) poſtquam aliquandiu machinis æneis conquaſſatus extitiſſet, amiſſis præſidiariorum plurimis, noſtris in manus traditus eſt. Tum quatuor ſimul in locis mœnia ciuitatis verberari cœpta. Sed plurimum damni ab orientali parte illatum, vbi à tormentis in tumulo quodam collocatis, Eccleſiæ Beatæ Mariæ ſacra turris deiecta eſt, ciuium tecta lacerata, & ipſi ciues per vicos tranſeuntes elidebantur. Cum vero adhuc ea ratione parum proficeretur, quod muri, quamuis multum quaſſati, aditum tamen nō præberent impetum facturis militibus noſtris: ſubtus murum actis cuniculis, eius magna pars vi pulueris tormentarij ibidem incenſi concuſſa, magno cum fragore concidit. Hic noſtri dum aliquoties irrumpere tentant, ab oppidanis fortiter repulſi, è ſuis non paucos amiſerunt, ſed maiore hoſtium detrimento, interfecto ibidem præter alios multos Philippo Corſo, cuius vnius virtute tam diu oppidum defenſum eſt. Neque vero operæ pretium me non facturum reor, ſi quomodo hic talis ac tantus vir interemptus feratur perſcribam, modo ſaltem id verum ſit quod ab hominibus fide dignis accepi qui huic expeditioni interfuerunt. Non procul à muri deiecti hiatu prædicto, locus erat ſiue ab initio manu factus (ſiue nuper ab ictu tormentario perforatus, id vero non poſſum pronuntiare) quo propius accedentes, in ipſum oppidū poſſent deſpectare. Eo igitur noſtratium multi venerunt hoſtiles operas viſendi ſtudio, ſed adeo nemo impune, vt penè priuſquam oculos conuertere poſſent ad ſpectandum, globulo ex bombarda emiſſo proſternerentur. Quod cum noſtratium quidam cæteris forte paulo aſtutior animaduerteret: cadaueri neſcio cui caput amputauit, & conto transfixum loco prædicto admouit, cumque à bombardario protinus id percuſſum ſenſiſſet, tum demum inſpexit, & tantæ ſtragis authorem prope vidit aſtantem Philippum Corſum, in quem imparatum ac iam nihil tale ſuſpicantem, ſcloppum exonerauit. Veruinius igitur eo viro orbatus, ipſe rei militaris imperitus, & ſuſtinendæ obſidioni impar, haud difficulter inductus eſt, vt de tradendo oppido paciſcatur, his conditionibus: nempe, vt militibus

1544. *Montroliū obſidetur fruſtra.* *Boloniæ obſidio.* *Philippus Corſus occiditur.* *Bolonia deditur.*

ciuibuſque

ciulbuſque cum impedimentis abire liceat; tormenta autem, tela, commeatum, & arma (quorum omnium ingens erat copia) noſtris diſcedentes relinquant. Vrbani pactioni huiuſmodi vehementer repugnabant, ac præſertim poſteaquam cum noſtris Veruinus conueniſſet: Nam acciderat interea, vt continuis imbribus humectato ſupra modum ſolo: figere veſtigium, noſtri irrupturi, propter lubricitatem non potuerint. Et aduentare dicebatur Delphinus cum magnis copiis. Sed ille fidem vel hoſti ſeruandam profeſſus, à deditionis propoſito ſe dimoueri paſſus non eſt, ob eamque rem accuſatus poſtea, & ſententia ſatis dura proditionis damnatus, Lutetiæ (vt habet Bellaius) vltimo ſupplicio affectus eſt. Ita Suffolciæ Duci tradita Ciuitate, Septemb. 24. Galli eodem ſtatim die exceſſerunt, equitum videlicet 67. peditum verò arma ferre valentium 1563. mulierum deinde ac puerorum 1927. præter infirmorum magnum numerum, & ætate confectorum, quos adhuc manere oportebat. Rex ipſe deinde poſtridie, Septemb. nempe 25. triumphantis more ingreſſus, templum Beatæ Mariæ demoliri præcepit, vt munitionem eo loci extrueret, aliaque nonnulla ordinauit, tumque Vicecomiti Liſtio commiſſa oppidi præfectura, reditum maturauit, ac primo die Octobris Doueriam appulit, ingenti ſuorum plauſu & gratulatione exceptus. Cæſar interea admonito prius Rege, pacem cum Gallo fecerat, quam etiam Gallus Regi obtulerat, miſſo ad eum Cardinale Bellaio, eo ipſo tempore, quo vehementi terrore perculſo Veruinio, de deditione colloquia haberi cœpta ſunt. Quare Rex qui à pace alias non abhorrebat, pauliſper diſſimulandum ratus, rem cepit extrahere, donec laborum ſuorum exitum ſperatum conſequutus eſſet. Ita bello adhuc vigente & rege domum reuerſo, Delphinus certior factus magnam partem earum rerum quæ Boloniæ quo tempore caperetur repertæ erant ad inferius oppidum ibidem relictam, tormentorum nempe, commeatus, & bellici apparatus. Alcio caſtro noctu profectus, Boloniam venit paulo ante lucem ſperans (quod oppidum foſſis tantum iiſque non magnis cinctum eſſet) repentino impetu occupari illud poſſe. Neque vero eum ſpes fefellit: nam & oppido & machinis & apparatu omni prædicto potitus eſt. Dum vero ſe victorem putat, & milites diripiendis ſarcinis toti ſunt intenti: noſtrorum aliquot cohortes ex ſuperiore oppido egreſſi, Gallos nullo ordine diſperſos & palantes, in fugam facile coniiciunt, & ſimul oppidum vniuerſamque prædam recipiunt, hoſtium permultis occiſis, (Fuxolio in primis altero Bieſij genero) ſed noſtrorum etiam plurimis deſideratis, qui primo impetu ceciderunt. Dum hæc in Gallia geruntur, claſſis noſtra Gallicam oram vbique peruagata, nauium mercibus onuſtarum plus minus trecentas cœpiſſe perhibetur: ita vt vini dolia ex iis aſportata, tria templa capaciſſima Londini repleuerint, videlicet Auguſtinianorum, Dominicanorum, & Franciſcanorum fratrum, quorum cœnobia nuper euerſa fuerant. In Anglia interim omnia pacata: adeo vt, domeſticarum rerum nihil iam habeat hic annus dignum memoratu, niſi quod menſe Iunio Liturgiæ Eccleſiaſticæ pars quæ Litania dicitur in Anglicum idioma conuerſa, apud omnes per vniuerſum regnum eccleſias, populo proponenda edicto publico decernitur. Sed vt ad Scotica pauliſper reuertamur, menſe Iunio venit in Angliam Matthæus Leuiuiæ vel (vt vulgo loquimur, Lennoxiæ Comes, qui aliquandiu ſpe lactatus Reginam in matrimonium ducendi, deinde contemptus ab ea poſtquam opera illius ſe diutius non egere exiſtimaret: ac tandem crebris Gallorum prouocatus iniuriis, conſilio vſus ſibique & poſteris totique inſulæ ſaluberrimo fœliciſſimoque, ad Regem noſtrum confugit, adductis ſecum Alexandro Glencarnij Comitis primogenito, Waltero Grahamo Montroſij Comitis fratre, Io. Borthvvico equite aliiſque, quos omnes perhonorificè Rex tractauit. Lennoxio vero pro coniugio quo exciderat, vxorem poſtea dedit Margaretam, ſuam ex ſorore neptim, (in flore ætatis puellam, ſumma venuſtate & elegantia præditam) ex qua (ſicut antea retulimus) Henricum ſuſcepit, Iacobi Patrem, qui Inſulas has Britannicas in vnum Imperij Corpus redactas, in opulenta pace mi-

1544.

Galli cæduntur.

Naues mercatoriæ 300. captæ.

Litania Anglica.

Lennoxiæ Co. in Angliam vbi ducit vxorem.

1544. tiſſimo nunc regit moderamine. Cum vero agros quoſdam in Gallia amiſiſſet Lenoxius hæreditario iure ad ſe deuolutos per mortem Rob. Stuarti Obignij Domini, ad eam iacturam reſarciendam, annuas 700. marcas (aureos videlicet Gallicos 1540.) ex fiſco perſoluendas ipſi Rex aſſignauit. Sub finem Auguſti rediit in Scotiam, nobilibus aliquot Angliæ comitantibus, Riceo Manuſello & Petro Mevvtas equitibus, Wintorio etiam, Tho. Andlæo, Tho. Broco & aliis, quibus Briſtoliæ 12. naues traditæ ſunt vt Scotiæ oram legentes, rei benè gerendæ occaſionem captarent, aut ſaltem terrore Scotos deſtinerent, & metu ne facta excenſione ſociis coniungerentur, quo interim in noſtros abſente in Gallia Rege nihil molirentur.

ANNO CHRISTI 1545. REG. 37.

Rex inopia laborat.

PECVNIAM immenſam in ſuperioris anni expeditionibus abſumptam nemo ſanæ mentis compos dubitauerit. Adeoque ſi Rex poſt tantos ſumptus egere ceperit, mirandum non putarem, niſi ex cœnobiorum nuper euerſorum ſpoliis opum vim incredibilem congeſſiſſe veriſimile eſſet. At ille nihilominus exhauſto plane fiſco, rei nummariæ inopia magnopere laborauit: ſiue quod DEO erepta DEI benedictionem ſecum non adferrent, quæ ſola (vt Salomon) diuites facit: ſiue quod partem longe maximam in alios, proceres puta, & aulicos ſuos contuliſſet, ſiue denique quod ex iis quæ ſibi reſeruarat magna ſtipendia eiectis Monachis perſoluenda erant quamdiu viuerent. Quibus adiiciendum eſt, quod Epiſcopatus nouos 6. conſtituerat, & Eccleſias Cathedrales totidem, ac Profeſſoribus in vtraque Academia ſalaria attribuit: Hebraicæ nempe, & Græcę linguæ, Theologiæ item, Medicinæ & Iuris ciuilis prælectoribus: eorum ſingulis 40. libras annuas, quæ plus minus 130. aureos conficiunt, vt omnis pecunia his ſolis annuatim perſoluenda, ad ſummam 650. aureorum exurgat. Vtut fuerit, ad eam nunc temporis redactus eſt fiſci tenuitatem, vt inopiæ ſubleuandæ rationem cum amicis inire eum opportuerit. Ab ordinibus in Parliamento tributum populo nuper imperatum fuerat grauiſſimum, ſubſidium id appellamus. Quid aliud igitur iam Principi reſtabat, quam vt ad honeſtum aliquod rapinæ genus conuerteretur? Potentiorum preces ab imperiis non differunt, niſi in hoc forte, quod validius ſubigunt, & à volentibus impetrant, quæ mandata ſæpe aut ægre aut non omnino poſſunt extorquere: id quod in hoc negotio de quo dicturi ſumus liquido oſtenditur. Nã vbi ante annos 20. propoſito publicè edicto quo pecunia populo imperatũ eſt, adeò nõ eſt obtemperatũ, vt parũ abfuerit quin tumultus & ſeditio inde fuerit exorta: nũc per homines idoneos expoſita fiſci anguſtia, apud ſingulos totius Regni paulo opulentiores: pecuniæ ſumma prægrandis facilè impetrata eſt. Apud Lõdinenſes cœptũ, & quidem à prætore ac ſenatoribus, quos Aldermanos dicimus. Inter eos extiterunt duo, qui pecuniam petitam ſegniter exſoluerent, Rich. Readus & Gul. Rochus, quæ parſimonia paulo poſtea magno illis conſtitit. Nam Readus iam ſenex & per totam ætatem rerum bellicarum expers, in Militiam protruditur, captuſque à Scotis, lytro ſe redemit permagno. Rochus autem inſimulatus quaſi coram conſiliariis regiis verbis neſcio quibus inciuilioribus vſus eſſet, in ergaſtulum coniicitur, vbi aliquot menſes maceratus, ægrè tandem, & (quantum auguror) non niſi pecunia data liberatus eſt. Galli interim Boloniæ iacturam grauiter ferẽtes, paulo poſt diſceſſum Regis aſtu militari eam recipere conati ſunt, ſed fortuna conatibus illorum non arriſit. Vt igitur haud nihil feciſſe viderentur, Bieſius Bolonienſis prouinciæ præfectus, magnas copias Portum adduxit (oppidum nauali Bolonienſi imminens) & propugnaculum cis flumen extruere conatus eſt, quod nauium noſtrarum ingreſſum impediret. Sed à Comite Hertfordenſi Seimero impeditus, opus inchoatum relinquere coactus eſt. Verum omnia noſtrorum cum Gallis eo loci certamina per ſeſquiannum, (quod ſpatium inter captam

Petitur à ſubditis vt neceßitatibus Regis ſponte ſuccurrant.

Galli munitionem excitare conãtur prope Boloniam.

ciuitatem & pacem factam interceſſit) ſigillatim perſequi longum eſſet: neque aliquid tam magnum patratum arbitror, vt mentionem vehementer flagitet. Quapropter ad Ferronum, Bellaium, Thuanum, & cæteros rerum Gallicarum ſcriptores lectorem amandabo, qui hæc omnia affatim perſcripſerunt: eoque magis, quia à noſtris tradita non reperi, ſine quorum ſuffragio non auſim poſteris vt mihi comperta commendare. Hoc igitur tantum de his rebus, Gallum Boloniam ſuam quoquomodo recipiendi cupidiſſimum, exercitum in agro Bolonienſi toto tempore prædicto aluiſſe, quo quaſi obſeſſam ciuitatem tenebat. Cum vero in omnes occaſiones intentus, nil tamen hac ratione profeciſſet, magnas coegit nauales copias, quibus Angliam inuadendi cœpiſſe conſilium omnibus perſuaſum eſſe cupiebat, ita domi contineri poſſe noſtros exiſtimans, & Boloniam nemine opem ferente, hoſtibus vndequaque circumſeſſam, in manus ſibi neceſſario deuenturam. Iſta quam primum Regi nuntiata ſunt: claſſem numeroſam inſtruxit, quam Porthemuthij (opidum id eſt Vecti inſulæ vicinum) continuit, donec quonam tenderent conatus hoſtium poſſet coniicere. Ac illi quidem tribus ſimul in locis appellentes, & in Suſſexia prope oppidum Britanſtedam exſcenſionem facientes, vicos incendere ſatagebant, donec ab incolis & milite accurrentibus fortiter repulſi, naues coacti ſunt repetere. Biduo deinde poſtea, ad fretum prouecti quod Vectim à continente dirimit: ſe Porthemutienſibus oſtentabant, inter quos Rex tunc morabatur, & claſſem noſtram ad pugnam elicere conabantur. Habebant Galli præter numerum ingentem aliarum nauium, etiam triremes 25. quæ quanquam ad ſtuporem & terrorem potius quam vllum rei nauticæ vſum adductæ viderentur, tempeſtuoſo & crebris procellis irritato mare, plana huiuſmodi nauigia non ferente, tum tamen malaciam nactæ, magnum quiddam præſtituræ videbantur, niſi noſtri ſe continuiſſent, in loco, propter anguſtiam viæ per quam penetrandum erat, & arces aliquot vicinas, ſatis tuto. De munienda tum Vecti inſula conſilium inierunt, & 2000. hominum in terram expoſuerunt, ad promontorium Sanctæ Helenæ, propugnacula tria ſiue caſtella ibidem (ſi diis placet) excitaturi. Sed hic etiam pugna excepti, & ab inſulanis pulſi, id porro conſilium omiſerunt, atque littus legentes, iterum in agro Suſſexienſi ad locum qui nouus Portus dicitur applicuerunt. Hic enimvero non meliore fortuna quam hactenus vſi, poſtquam tuguriola pauca incendiſſent, profligati à noſtris naues ſuas tam properanter petierunt, vt multi in portu ſubmerſi perierint. Sublatis igitur iam tandem velis, in Normannia vnde venerant, nulla re geſta memorabili, & non ſine ſuorum iactura redierunt. Habebant Galli Nauigia omnis generis 103. noſtri tantum 60. vt vniuerſis viribus congredi nobis tutum non fuerit. Velitationibus nonnunquam certatum eſt, in quibus Galli damni nonnihil, noſtri nequicquam retulerunt. Nam quod nauis Maria roſa appellata amiſſa eſt, & in ea præter Georgium Caroum Equitem auratum, fere 700. homines, rectorum ſupinæ negligentiæ, non Gallorum virtuti tribuendum eſt. In portu ſiquidem ſub oculis ipſius regis, fluctibus abſorpta periit, non à Gallis depreſſa, quod ipſi perperam tradunt. Eodem ipſo tempore quo hæc in auſtrali Regni parte cum Gallis habita ſunt certamina, in aquilone cum Scotis contentione haud minore res gerebatur. Initio ſiquidem menſis Martij Scotiam ſeditionibus implicitam noſtri ingreſſi, ducibus Radulpho, qui iam Baro Euerus mortuo patre Gulielmo deuenerat, Briano Laytono & aliis, Iedburgum, Kelſonem, & Regiones circumiectas ferro flammaque vaſtantes (inquit Buchananus) late ſolitudines fecerunt. Inde Coldingamiam progreſſi, templum templique Turrim pro tempore operibus munierant, ac Præſidio ibi relicto diſceſſerunt. Præſidiatij (inquit ille) partim prædæ auiditate, partim ne commeatum obſeſſuris hoſtibus ſuppeditaret ager vicinus, effuſas populationes fecerunt. Qui rei Scoticæ præerant, coactis 8. hominum millibus, obſidere Templum inſtiterunt: Diem integrum totamque noctem muros machinis verberarunt. Tum vero Prorex, cæteris proceribus ignaris, & paucis ſuorum comitatus, quantum

1545.

Gallus Angliam ſe inuadere ſimulat.

In Scotiam expeditio.

1545. equi contendere curſu poterant Dumbaram ſe recepit. Talis fugæ turpitudinem qui excuſare conantur, timuiſſe dicunt eum, ne à ſuo exercitu propter odia ex multis offenſionibus collecta, noſtris proderetur. Quicquid vero in cauſa fuerit, occaſionem hauddubiè dedit commilitonibus ſuis caſtra deſerendi, & domum quantum quiſque poterat dilabendi. Succeſſus huius felicitate noſtri elatiores facti, in Scotiam alteram adhuc impreſſionem fecerunt, & nemine obuio, Marciam, Teuiotiam, ac Larderiam percurſantes, prope omnes earum Regionum incolas aut ſe dedere coegerunt, aut ſi quis pertinacius reſtitit, in agris vaſtatis ſolitudines ei reddiderunt. Præda vero ingenti capta, nec adhuc contenti, dum vlterius progredi volunt, in hoſtium inſidias inciderunt. Coegerant Scoti magnam vim armatorum: Cumque per exploratores certiores ſub noctem fierent aduentare noſtros: Walteri Scoti conſilio ducti, in proximum collem amandarunt equos, partim quia locus ad pedeſtrem pugnam quam equeſtrem opportunior videbatur, partim hunc in finem, vt Miniſtri abeuntes, in collibus viſi, fugientium præberet ſpeciem. Et noſtri reuera iis conſpectis, gradum intendebant, nihil magis metuentes, quam ne hoſtes aſſequi non poſſent, magno deinceps labore, ſi nunc euaderent, inueſtigandos. Cum igitur derepente in illos non perturbatis ordinibus fugientes, ſed inſtructo agmine ad eos excipiendos paratos, impegiſſent, eoſque numero plures quam putaſſent (nam magna pars eo ipſo articulo acceſſerat) multa porro ſibi inuenerunt aduerſa. Ita Scoti prouiderant, vt Sol in occaſum præceps, rectis radiis in noſtrorum oculos incurreret: & ventus paulo tumidior, fumum in aduerſa pugnantium ora ferebat, qui non ſolum proſpectum oculis adimebat, ſed odore tetro de via adhuc anhelos grauiter afficiebat. Quid mirum iam ſi recentes & firmi tot rebus adiuti, itinere longo laſſatos & vſquequaque imparatos, primo impetu fuderint? Cæſi feruntur noſtrorum ducenti, & inter eos Dux ſtrenuiſſimus Euerus, capti fere mille, ex quibus honeſto loco nati 80. ac in primis Readus Londinenſis, de quo antea. Paulo poſt hanc victoriam adeptam, videlicet quarto Non. Iulij, appulit in Scotiam Lorgianus, Equites Gallos 500. ſecum adducens, & tria millia Peditum, non tam vt Scotos ab incurſionibus noſtrorum protegerent, quam vt nos diſtinerent, ne totis viribus in Galliam irrueremus. Circa idem etiam tempus, menſe nimirum Auguſto, exceſſit è viuis Carolus Brandonus Suffolciæ Dux, Regis ſororius, vir ſtrenuus, atque Regi cunctiſque ordinibus propter comitatem probitatemque morum percharus. Nouemb. deinde 24. Parliamentum inchoatum eſt, in quo omnia Collegia, Xenedochia, & Noſocomia totius Regni, omniaque prædia ſalaria & ſtipendia ad ea ſpectantia, vel porro ſacerdotibus attributa qui pro defunctorum animabus miſſificarent, hæc inquam omnia lata lege Regi conceſſa ſunt, vt iis pro ſuo arbitrio vteretur. Ac iis quidem ordinibus gratias agens, magnam curam adhibiturum ſe promiſit, vt ad Dei gloriam bonumque publicum ea diſponerentur. Cæterum promiſſorum fidem nondum exolutam videmus.

Scotorum ſtratagema.

Noſtri à Scotis fuſi.

Suffolciæ Dux moritur.

Collegia Xenodochia & noſocomia Regi conceduntur.

ANNO CHRISTI 1546. REG. 38. & vltimo.

Pax cum Gallo.

VLTIMVS hic annus eſt regnantis Henrici: In cuius initio, de pace conſtituenda inter nos & Gallum, multa habita ſunt colloquia. Conuenerant legati ſæpe inter Gunias & Ardream: E noſtris Comes Hertfordenſis Seimerus, Wintonienſis Epiſcopus Gardinerus, Vicecomes Liſtius Admirallius, Gulielmus Pagetus Secretarius Regius, & Nic. Wottonus legum Doctor Cantuarienſis eccleſiæ primus Decanus. A Gallo aderant Cl. Annebaldus Admirallius, Epiſcopus Euereuxius, Raymondus Præſes Rothomagenſis & Boucherellus Secretarius. Pacem ij tandem hiſce conditionibus confecerunt: Regi intra octo annos 80. aureorum millia Gallus dependeret, quæ vel ex reliquatione penſionis annuæ debebantur, vel in ſumptibus belli is erogaſſet, ob penſionem denegatam illati. Pecunia

1546.

cunia hac accepta, oportebat Regem tum demum Boloniam cum omnibus agri Bolonienſis locis munitis & tormenta bellicúmque apparatum in iis repertum reſtituere. Hæc poſtquam vterque Princeps rata habuit, miſſus eſt ad Gallum Liſtius, ad Regem noſtrum Annebaldus, qui iuſiurandi religione has pactiones confirmatas viderent. Iunij ſeptimo conuentum eſt, & decimotertio eiuſdem pacificatio huiuſmodi præconis voce Londini publicè extitit proclamata. Iulij 16. combuſti ſunt Religionis cauſa Londini Io. Laſſelius, Nic. Otterdenus, Io. Adlamus, ac deinde Anna Askena 25. annorum iuuencula, claro genere orta, elegantique forma & ingenio acutiſſimo prædicta; cuius concertationes, ſcripta, acerbiſſimos cruciatus, & fortiſſime obita mors, à Foxo noſtro graphicè depinguntur. Ad morituros concionem habuit Schaxtonus, qui cum Epiſcopatum Sariſburienſem ante 6. annos reliquiſſet (quod antea retulimus) vt bonam conſcientiam retineret: iam palinodiam velit nolit canere coactus eſt. Hoc etiam anno (quod memoratu non indignum iudico) figulus quidam Londinenſis, Gul. Foxleius nomine, nulla infirmitate præcedente, in ſomnum incidit tam arctum, vt per totos 14. dies & 15. noctes expergefieri nulla ratione potuerit, donec tandem die 15. ſponte ſomno ſolutus eſt, adeo ſanus & rectè valens, nocte vt vna, neque amplius, ſe obdormiiſſe firmiter crederet, donec ex muri cuiuſdam ſtructura dies plurimos effluxiſſe perſpiceret. Vixit poſtea ſupra 40. annos, videlicet ad annum Domini 1587.

Askena & alij comburuntur.

Nouus quidem Endymion dormit 15. dies continuos.

ANNO CHRISTI 1547.

SVB finem anni ſuperioris, Henricus Rex abdomine iam dudum grauis, pedibus æger, propter vlcus in crure, in febriculam incidit lentam, qua vires ſenſim eneruari animaduertens, ad mortalitatis exitum oculos cœpit coniicere. Ac tum, ſollicitum imprimis habuit ætas filij, nonum vix annum ſupergreſſa: infirmam quippe, fraudibuſque opportunam exiſtimabat & in amicis ſubſidij parum, cum inter fidiſſimos nemo emineret, cuius viribus & authoritate niteretur. Nam Brandonus Suffolciæ Dux ſororius ſuus, vir egregius, nuper obierat: & Seimerus Edvvardi auunculus, homo ſemper habitus eſt magis bonus quam acer, ac genere natus etſi antiquo, non perinde claro (familia nempe equeſtri) contemptui obnoxius poterat cenſeri. Inter cæteros qui ſanguine coniuncti erant, vt quiſque nobilitate, potentia, & virtutibus clarior, eo ſuſpectior erat & inuiſior. Hauardorum tunc temporis in Anglia res florentiſſimæ extiterunt. Familiæ Princeps Thomas Norfolciæ Dux, magnas res geſſerat in Gallia, Scotia, & alibi, longo rerum vſu prudentiam collegerat, & genere ortus vſquequaque nobiliſſimo, à Regio ſanguine multimodis ſtemma deducens, gratia, clientelis, opibus, plurimum pollere noſcebatur. Sed ſeni mitius erat ingenium & propter ætatem minus feruidum, quam vt ad res nouas moliendas opportunus videretur. De primogenito eius Henrico Surreiæ Comite, Rex plane anxius, hominem quocunque tandem modo è medio tollere conſtituit. Erat etiam ille in Gallia nuper rebus geſtis clarus, ingenio florenti, & eruditione magna præditus, vt quod quidam nuper de filio eius Henrico, de ipſo tunc merito diceretur, literatorum fuiſſe nobiliſſimum, & nobilium literatiſſimum, gratioſus deinde apud omnium hominum ordines, militaris ſcientiæ peritiſſ. atque publicæ adminiſtrationi aptiſſimus habebatur. In hunc igitur talem tantumque virum accuſationem ſtruere placuit, quaſi inſignia quædam gentilitia vſurpaſſet, quæ ſoli Regi geſtari fas eſſet, atque ita viam ſibi ad regnum aperire cœpiſſet. Decemb. 12. non ſolum ipſe, ſed & pater etiam in arcem Londinenſem coniecti ſunt. Ianuarij 13. Surreius ad cauſam dicendam vocatus, cum cætera facile diluiſſet (nam & alia obiiciebantur) inſignia illa prædicta ad ſe hæreditario iure pertinere conſtanter aſſeuerauit: Neque tamen vnquam ea vſurpaſſe, niſi ex ſententia fecialium, quorum eſt huiuſmodi controuerſias

Rex ægrotat.

Surreiæ Comes plectitur.

1548. diiudicare. Reſponſionem hanc Iudices cum non probarent, ad mortem nobilitatis Anglicanæ flos damnatus, & decimonono Ianuarij Rege in extremis agente, ſecuri publicè percuſſus eſt. Quod attinet ad patrem, ad perpetuos carceres adiudicatus is fuit, in quibus vixit, donec rerum potiretur Maria Regina, per quam demum liberatus extitit. Regi interim morbo ingraueſcente, teſtamentum condere viſum, in quo (quod ipſi ex lege nuper lata conceſſum) regni hæredes conſtituit, liberos, nempe ſuos: primo videlicet in loco Edvvardum filium vnicum, deinde illi ſine ſobole decedenti, ex Catherina Hiſpana filiam Mariam, ac Mariæ extinctæ prole non relicta, Elizabetham ſubſtituit, quam ex Anna Bolenia ſuſceperat. Hi tres, patri ordine ſucceſſerunt & 56. per annos regnum tenuerunt, donec in Elizabetha (quæ poſtremo regnauit) deficiente Henrici progenie, anno 1603. ad Iacobum totius modo Britanniæ Monarcham id hæreditario iure deuolutum eſt, per Margaretam ſororem Henrici natu maximam, quæ Iacobum quintum peperit, Iacobi noſtri Regis ſui temporis (dicto abſit inuidia) doctiſſimi, diſertiſſimi, religioſiſſimi, feliciſſimi, longéque optimi, auum maternum: quæ omnia poſtea Deo volente latius explicabuntur. Cæterum vt teſtamenti reliqua perſequamur, inter multa porro alia ibidem conſtituta (neque enim cuncta commemorare opus eſt) ſedecim Rex nominauit executores, quos etiam tutores dixit filio,

Rex teſtamentum condidit.

Thomam Cantuarien. Archiepiſcopum.
Thomam Wriothleum Cancellarium.
Gul. Povvlettum Baronem de S. Ioanne.
Io. Ruſſellum priuati ſigilli cuſtodem.
Edvv. Seimerium Hertfordiæ Comitem.
Io. Dudlæum Vicecomitem Liſtium Angl. Admirallium.
Cuthbertum Tonſtallum Epiſcopum Dunelmenſem.
Edvv. Montacutum placitorum communium ſupremum iudicem.
Anthonium Bronnum equorum regiorum præfectum.
Gul. Pagettum.
Gul. Herbertum.
Tho. Bromleum.
Anth. Deuneum.
Edvv. North.
Edvv. VVooton.
} equites auratos.
Nicol. VVottonum legum Doctorem, & tam Cantuar. quam Eborac. Eccleſiarum Decanum.

His deinde prædictis, alios 12. adiunxit, quorum conſilio in rebus arduis & paulo maioris momenti, eos vti voluit:

Henricum Arundelliæ
Gul. Eſſexiæ
} Comites.
Tho. Cheyneum familiæ regiæ Seneſchallum.
Io. Gageum familiæ itidem regię Contra-rotulatorē.
Ant. Wingfeldum regi à cubiculis ſecundū præfectū.
Gul. Peterum Secretarium.
Richardum Richæ.
Io. Bakerum.
Radulphum Sadlerum.
Tho. Seimerum.
Richardum Sovvthvvellum.
Edmundum Peckhamum.
} equites auratos.

Cadauer ſuum VVindeſoræ mandauit condi, in mauſoleo nondum abſoluto quod VVolſæus Cardinalis iam olim (vti diximus) parauerat, non ſibi (quod multi perperam fabulantur) ſed Regi, ſicut hodie viſenda teſtatur inſcriptio, quam poſterioris

rioris temporis non fuiſſe conſtat. Siquidem Dominum Hiberniæ Henricum appellat non Regem, omiſſa etiam ſupremi Capitis Eccleſiæ Anglicanę mentione, quæ duæ particulæ poſt mortem VVolſæi in titulo ſiue ſtylo Regio immutatæ noſcuntur. Eodem in Teſtamento, Henrici ſexti & Eduv. quarti (qui in Eccleſia VVindeſorienſi ſimiliter humati fuerant) Sepulchra, magnificentius extrui iuſſit, Aliaque non perinde magni momenti ordinauit, quorum pauca effectum ſortita ſunt. Teſtamentum huiuſmodi ratum habuit, & ſubſcriptione ſigilloque firmauit pridie Calendas Ianuarij; vixitque poſtea menſem integrum: nam Ianuarij 28. VVeſtmonaſterij deceſſit, idque (vt traditum comperi) hoc modo. Cum poſt diuturnum languorem, mortem ingruere medici comperiſſent, amicos Regios monuerunt, vt conditionis ſuæ certiores eum facerent: quod cum cæteri detrectarent, negotium ſuſcepit Dennæus, qui ad Regem recta pergens grauiter laborantem, omnibus videri indicauit, humanæ opis iam parum ſupereſſe, & optare ſe proinde, vt ad DEVM totus conuertatur, & præteritorum memor, miſericordiam eius per CHRISTVM imploret. Parum æquis auribus hic nuntius primo auditus eſt: Sed cum à Medicorum prognoſtico eum ſermonem oriri perſpiceret, ad neceſſitatem ſubeundam ſe tandem componens, ad vitam ſuam retroactam flexit oculos, quam, etſi multum incurſaret, per CHRISTI tamen bonitatem, omnia delicta ſua condonari poſſe, quanquam multo adhuc & plura & grauiora forent, ſe confidere profeſſus eſt. Tum Dennæus, an Theologum quenquam accerſi vellet percontatur, quocum hiſce de rebus colloquatur. Non alium (inquit Rex) quam Cranmerum Archiepiſcopum, ſed neque illum adhuc, donec quieſcens paulisper, prout tunc poſtea me habere ſenſero, hoc de negotio ſtatuerim. Poſtquam deinde horam vnam aut alteram obdormiiſſet, expergefactus, ac deficere ſeſe ſentiens, vocari ocius mandauit Archiepiſcopum qui Croidouiæ tum degebat. Sed ille celeritate ſumma vſus, non potuit tamen venire priuſquam loquelam Rex amiſerat. Manum aduenienti cum porrexiſſet, Archiepiſcopus, vt in miſericordia DEI per CHRISTVM ſuam ſpem collocaret hortatus eſt, impenſe rogans, vt ſi verbis hanc ſuam ſpem teſtatam reddere non poſſet, at ſigno ſaltem aliquo id faceret. Tum Rex manum Archiepiſcopi quam tenebat ſua quam potuit arctè compreſſit, & breui deinde poſtea animam exhalauit, cum regnaſſet annos 37. menſes 9. atque dies 6. vixiſſet autem ſupra annos 55. menſes 7. Morte ſic regnum finiit Henricus octauus propter prima adminiſtrationis tempora illuſtre, propter victorias crebras & res in bello feliciter geſtas glorioſum, propter magnas ſub eo mutationes factas memorabile, propter eccleſiæ ſub eo cœptam reformationem laudabile, propter vxoriam rem infeliciſſimum, propter tot capite plexos (eoſque magna ex parte primarios viros) cruentum, denique propter crebra tributa & Eccleſiaſticorum opum direptionem, reipublicæ damnoſum, ciuibuſque graue ac oneroſum.

1547.

Mors Regis.

Hic explicit feliciter Liber primus.

1547.

RERVM ANGLICARVM ANNAL. LIBER SECVNDVS.

EDVVARDVS SEXTVS.

ANNO CHRISTI 1547. REG. PRIMO.

HENRICI defuncti filius vnicus Edvvardus, regnum iniit paternum Ianuarij 28. 1547. quo tempore, decimum ætatis annum attigerat, & eiuſdem menſis vltimo, voce præconis in Ciuitate Londinenſi Rex publicè declaratus, Enfeldia vbi tum antea degebat, ad arcem Londinenſem (quam Turrim vocitamus) eodem die properauit: cum alias forte ob cauſas, tum ideo præcipuè, vt inde præfectus, pro more apud Reges noſtros recepto, VVeſtmonaſterium peteret, coronationis inſignia ibidem ſuſcepturus. Poſtridie deinde (primo videlicet Februarij) conuocati tutores (quos antea nominaui) vt de ſumma rerum conſultarent, Edvvardo Seimero Comiti

Seimerus Protector.

Hertfordenſi, auunculo regis, eum habuerunt honorem, vt ſummam ei poteſtatem detulerint, ac Regis Regnique Protectorem renuntiarint. Noui muneris primum facinus extitit, quod eiuſdem Febr. die ſexto Regem creauit equitem auratum, qui protinus exurgens, Henrico Hoblethorno Prætori Londinenſi eundem

Henrici R. ſepultura.

honorem impertiuit. Febr. 15. Henrico Regi iuſta funeris perſoluta ſunt, & cadauer more Regio tumulatum, in medio chori baſilicæ VVindeſorenſis. Biduo tum poſtea nouis honorum titulis aliquot proceres ornati, Seimerus Protector & Hertfordiæ Comes, Dux Somerſetenſis creatus, Gul. autem Par Eſſexiæ Comes Marchio Northantonenſis: Dudlæus Vicecomes Liſtius VVarvvicenſis iam Comes, & VVriothlæus Cancellarius Sonthantonienſis itidem Comes renuntiati: Thomas Seimerus Protectoris frater & Angliæ Admirallius, Richardus Richæ, VVillus Gul. VVillonghbæus, & Edmundus Sheffild, modo equites aurati, in Baro-

Noui R. Coronatio.

num album aſcripti ſunt. Quando deinde alterum effluxerat biduum, à Turri Londinenſi VVeſtmonaſterium vſque rex magna cum pompa per ciuitatem deductus, regio diademate redimitus, & ſolemni ritu, more maiorum vnctus, regnoq; ibidem inauguratus eſt per Cranmerum Cantuarienſem Archiepiſcopum. Quo etiam die, propoſito publicè edicto, omnium criminum cunctis vbique per vniuerſum Regnum ſontibus, incredibili indulgentia venia facta eſt, exceptis tantum ſex hominibus, quibus huiuſce condonationis fructus impertiri non oportuit: Ij erant, Norfolciæ Dux, Polus Cardinalis, Cortuæi nuper decapitati primogenitus, Trockmortonus quidam, Foskæus, & Ric. Patus, qui VVigornienſis olim Epiſcopus, ne Regem eccleſiæ caput agnoſcere cogeretur, Romam ante ali-

Franciſci Gall. Regis obitus.

quot annos profugerat. Iunij 19. Franciſco Galliarum Regi defuncto exequiæ celebratæ ſunt in eccleſia Paulina Londini: Deceſſerat is Martij 22. præcedenti, à morte Henrici noſtri ſemper interea ſubtriſtis: ſiue quod amicitiam nuper contractam arctiore vinculo firmatam iri ſperabat: ſiue pauculis tantum annis eo iunior cum eſſet, illius morte inſtantis fati admoneretur. Accedebat ad hæc mo-

rum &

rum & naturæ tam conſpirans ſimilitudo, vt non temere reperias inter duos ali- 1547.
quos Principes vel temporum quouis interuallo diſparatos, maiorem. Hæc inter eos amorem conciliauit, & ſecretum quaſi inter inuitos aluit, ſi quando aut æmulatione, aut vtilitatis reſpectu in contrarium raperentur, vt vnius mors non niſi grauiſſima alteri eſſe potuerit. Henrico igitur defuncto, quamuis à Pontifice excommunicato, Lutetiæ in templo Cathedrali iuſta mox perſolui Franciſcus mandauit. Reliquit is filium vnicum Henricum Regni Gallici ſucceſſorem qui ad Elizabethæ Reginæ tempora perdurauit. Ad res hoc anno in Scotia geſtas iam conuertamur, quæ magnæ haud dubie & memorabiles extiterunt. De fœdere ante quatuor annos icto mentionem antea fecimus, in quo de Regina Scotiæ Edvvardo modo Regi collocanda pactum fuerat. Ab eo tempore nuſquam res inter nos & Scotos pacatæ extitere. Iam, magnis viribus bellum perſequi placuit. Miſſus eſt igitur in Scotiam, ex ſententia ſenatus Regij, Dux Somerſetenſis, cum 10. millibus Peditum & Equitum 6. millibus (foſſoribus etiam & opificibus 1300.) ac machinis æneis 15. Edvvardo deinde Baroni Clintono, datæ ſunt naues bellicæ optimè inſtructæ 34. præter vnam triremen, & onerarias 30. quæ commeatum & arma portarent, vt cum his copiis Mari & in maritimis Scotiæ rem gereret. Septembris tertio hoſticum ingreſſus eſt Somerſetenſis, ac ſtatim literas dedit ad Comitem Arrenium Scotiæ gubernatorem, quarum hæc ſumma fuiſſe perhibetur: Optare ſeſe, meminiſſent Scoti, inter Chriſtianos homines hoc bellum geri, neque alium finem noſtris propoſitum quam honeſtam pacem, cui boni cuncti debeant ſtudere. Eius non modo conciliandæ ſed in perpetuum firmandæ occaſionẽ feliciter oblatam, ſi duas gentes tam diu diſſidentes principum ſuorum coniugio ſinant. Id ſicut à noſtris petitum, ita promiſſum ab ordinibus Scotiæ in concilio coactis: ideoque mirari, quomodo ſatius iam ducant ad arma (quorum exitus non niſi luctuoſus vel victori eſſe ſoleat) deſcendere, quam fidem, vtriuſque gentis bono interpoſitam, ſeruare. Expectandum non eſſe vt cœlibem vitam perpetuo ducat Regina: Maritum vero ſi aſſumpſerit, cui potius nupſerit, quam potentiſſimo Regi, qui eandem ſecum inſulam colat, eademque lingua vtatur? Coniugia externa, quæ incommoda ſecum trahant, ipſos videre, idque alienis exemplis quam ſuo periculo experiri malle debere. Æquiſſimum proinde eſſe quod poſtuletur, ſe tamen à Chriſtiani ſanguinis ſiti tam procul abeſſe, vt ſi Scotorum animos à concordia haud plane alienos intelligat, operam daturus ſit, de conuentionibus aliquid vt remittatur: & permiſſurum ſeſe, vt puella regia in ſuorum poteſtate maneat & educetur, vſque ad ætatem nubilem, donec ipſa de conſilio procerum ſibi maritum eligere poſſit: interea vi & armis vtrinque abſtineatur, nec regina in peregrinum ſolum tranſuehatur, aut vlla, cum Gallo, aut alio quouis extero de matrimonio pactio fiat. Id ſi ſanctè promittatur, ſe protinus ex Scotia pacato agmine diſceſſurum, & quodcunque damni Scotiam ingreſſus dederit, id ſe bonorum virorum arbitrio compenſaturum. Erant in Caſtris Scotorum 30. millia bellatorum, ſunt etiam qui multo maiorem numerum tradunt. Harum copiarum viribus freti qui rei Scoticæ præerant, (quanquam in tumultuario certamine 800. nuper amiſiſſent) animoſque inflati quaſi oblatas conditiones à nobis timiditas expreſſiſſet, omnem pacis mentionem auerſati, literas apud concilium recitare noluerunt, ne forte intellecta conditionum æquitate, ad pacatiora conſilia multi inclinarent: quinimo victoriam ſibi pro certo ſpondentes, rumorem conſulto ſparſerunt, magna contentione Anglos depoſcere, vt in manus ſibi Regina continuo tradatur, neque deſtituros, donec per vim eam abſtulerint, omniaque in poteſtatem redegerint. Ea fama diſſeminata, contineri non potuerunt irati militum animi, quin ad certamen præcipites ruerent. Scotorum prudentiores non fugiebat commeatus inopia noſtros iam dudum tentari, & eo redactos, vt neque recedere propter itineris anguſtias, neque Scotos propter loci quem inſederant firmitatem, ad pugnam nolentes adigere potuerimus. Sed plurimorum animos ita

Pugna Muſſelburgenſis.

vana victoriæ ſpes impleuerat, vt nullo quantumuis ſano conſilio aures patuerint.
1547. Euenit igitur vt Caſtris egrederentur optimè munitis, eo ipſo tempore, quando noſtri de neceſſitate pugnandi admoniti, hoſtem quæſitum proficiſcebantur. Paulo antequam ſibi mutuo acies occurrerunt, Scotis iuxta littus ordines ducentibus, è triremi noſtra, machina diſploſa, 25. milites vno eodemque ictu proſtrati ſunt, interque eos Grimus, Baroius Grimi primogenitus, id quod tantum terrorem vicinis incuſſit, vt ſagittariorum 4000. animum deſpondentes, progredi amplius poſtea nunquam voluerint. Hoſtibus vt appropinquatum eſt, miſit Somerſetenſis Graium Baronem cum toto equitatu vt primum eorum agmen moraretur, dum pedites collem vicinum occuparent, aut ſi ita ferret occaſio, Scotorum ordines turbaret. Verum ij in denſiſſimum phalangem conſtipati, longarum haſtarum vallo prætento, venientes noſtros intrepidè exceperunt: Quorum primi cum ſe haſtis induiſſent, proximi retro cedentes, ſuis pro certo affirmarunt, Scotorum ordines nihil magis perrumpi poſſe, quam ſi in murum ſaxeum incurrerent. Hoc igitur non ſuccedente conatu, equites ſcloppetarios in eos emittere viſum, & ſimul machinis maioribus ſagittarumque grandine eos vnos impetere. Siue tantam vim ferendo non eſſent, ſiue (quod nonnulli tradunt) vt à tormentorum æneorum ictibus eſſent tutiores, loco certè paululum ceperunt moueri, cum noſtri ſublata voce, fugiunt, fugiunt, inclamarent. Quod vt auditum eſt, fugam reuera, pauci primum, deinde ſolutis ordinibus vniuerſi ceperunt. Cum deditis inclementius actum Scoti conqueruntur, ac præſertim cum Monachis & ſacerdotibus, (quorum multi prælio interfuerunt) quod illorum opera pacis conditiones arrogantius reiectas innotuerat. Cæſi feruntur è Scotis in hac pugna 13. millia, inter quos (præter Comitem Lohemorenſem & Flemingum Baronem) tota fere nobilium familiarum iuuentus cum clientibus ſuis qui patronos ſine flagitio non deſeri exiſtimabant. In fuga capti ad mille quingentos, interque eos Comes Huntlæus Scotiæ Cancellarius, Heſterus, Hobbeus, & Hamiltonus Barones, multique alij primarij viri. Hæc clades Scotis ſummè calamitoſa, incidit in 10. die Septemb. Noſtri præter ſpem victores, ad 5. milliaria populationibus euagati, Ketham & Æmonam deſertas in Forthæ æſtuario Inſulas munierunt, Brochtheam item arcem in æſtuario Tai ceperunt, & terrore iniecto, Faſcaſtellum, Humiumque arces ad deditionem compulerunt: Cumque ad Lauderam atque in Roſburgi ruinis munitiones excitaſſent, domum reuerſi, deiectos Scotorum animos diſceſſu ſuo non paululum recrearunt. Dum hæc in Scotia geruntur, domi in rebus Eccleſiaſticis plurima ſunt immutata. Tutorum regiorum permulti reformationi ſtudebant impenſæ, ac in primis Protector ipſe Somerſetenſis. Cæterorum enimuero, quibus doctrina Pontificiorum placebat, pauci erant qui non metuerent, eccleſiæ opes (cuius partem vnuſquiſque tenebat) reſtituendas quandoque, niſi à Pontifice Romano palam penitúſque diſcederetur. Itaque dum Pontificiam Doctrinam pars quam poſſunt acerrimè oppugnant, cæterique ſatis frigidè tuentur, non ſolum confirmatum eſt quicquid nuper conſtituiſſet Rex Henricus de eiiciendo Papatu, ſed plurima etiam addita, quibus à ſuperſtitionis fœcibus ita repurgata extitit eccleſia noſtra, vt iam poſthac cum Germanicarum quauis propter puritatem Doctrinæ, & rituum eccleſiaſticorum rectam inſtitutionem, potuerit contendere. Imagines & ſtatuæ in vniuerſum omnes Templis eiectæ, Matrimonia Clericis permiſſa: Vernacula lingua Liturgiam ſiue preces publicas populo proponendas: Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie omnibus exhibendam, auricularem confeſſionem è medio tollendam, à ſcripturarum lectione neminem arcendum, pro defunctorum animabus iam amplius non miſſificandum, multaque alia huiuſmodi ſancita ſunt, adeo certe præter morem maiorum, vt apud indoctam plebem, quæ diiudicare nec ſolet nec poteſt tam quid optimum quam quid conſuetum, magnas mox turbas dederit, & ſeditionem ingentem concitauerit. Illud interim memoratu maxime dignum reor, eo ipſo die quo

Eccleſia reformatio.

ſtatuæ

ſtatuæ è templis eiectæ, Londini publicè combuſtæ ſunt, inſignem illam victoriam contra Scotos ad Muſſelburgum reportatam de qua paulo antea retulimus. Ita nimirum Foxus noſter, hoc anno in Angliam venerunt à Cranmero Archiepiſcopo acciti, Petrus Martyr, Vermilius Florentius, Martinus Bucerus Seleſtadienſis, & Paulus Phagius Tabernis Rhenanis in Palatinatu natus. Qui à Rege & proceribus ſumma cum beneuolentia accepti, cum apud Cantuarienſem aliquandiu ſubſtitiſſent, ad Academias docendi cauſa miſſi ſunt, Martyr Oxoniam, Bucerus & Phagius Cantabrigiam. Verum hic paulo poſt ex febre quartana pr. Id. Nouembris annum agens vitæ 45. vix ſalutata Academia, deceſſit. Neque vero Bucerus multum deinde temporis ſuperuixit: nam & is quoque Cantabrigiæ diem ſuum obiit, anno 1551. pridie Cal. Martij, cùm ſexageſimum primum ætatis ſuæ annum ageret. Martyr paulo poſtquam Oxoniam venit, diſputationem de Cœna Dominica publicè inſtituit in qua Treſſamo & Chedſæo oppugnantibus, Transſubſtantiationem Papiſticam merum eſſe commentum, ſolidis argumentis confirmauit. Eam diſputationem edito poſtea libro copioſè explicauit. 1547.

ANNO CHRISTI 1548. REG. 2.

OPPIDVM Hadinam (ſiue potius Hadintonam) in agro totius Scotiæ fertiliſſimo ſitam, noſtri ſub initium huius anni munitam, valido præſidio firmauerant, & erumpentes quotidie tam inde quàm ex Laudera (quam ſuperiore anno captam diximus) vt obſidendi oppidi facultas nulla relinqueretur, regionem omnem vicinam incendiis & direptionibus vaſtauerunt. Gallus interea copias in Scotiam miſerat ad 6. millia hominum (vel vt noſtri 10.) inter quos Germanorum fuere Duce Comite Ringrauio, 3000. Omnibus cum ſummo Imperio præfuit Deſſius, qui in bello Landreſiano & aliis poſtea expeditionibus magnam laudem adeptus fuerat. Hæ copiæ quamprimum in terram expoſitæ ſunt, Hadintonam protinus ductæ, eamque adiunctis porro 8. Scotorum millibus, obſidione cingunt. Ibi ad cœnobium quod oppido vicinum eſt conuocato concilio, de Regina in Galliam tranſportanda & Delphino deſpondenda conſultatur: Qui rem ſpectabant publicam, nec priuati commodi reſpectu corrupti, à ſalutis publicæ cura diſtrahebantur, bellum cum Anglis perpetuum & à Gallis ſeruitutem ex hac reginæ ablegatione aſſerebant imminere, proptereaque conditiones ab Anglis propoſitas tolerabiles videri, quippe qui inducias decennales offerrent, nec vllo vinculo aut grauioribus pactis Scotos illigarent, id quippe vnum ex hoc fœdere quæſitum eſſe, vt vel Rege Anglorum, vel Regina Scotorum, intra decennium è vita migrante, omnia vtrinque ſint integra, moram in huiuſmodi conſultationibus ſæpe ſalutarem fuiſſe, cum ex aduerſo præcipitem feſtinationem pœnitentia plerunque conſequatur. Qui Pontificiæ religioni erant addictiores (ac præſertim eccleſiaſtici, quiq; vel Gallis pro acceptis beneficiis obſtricti erant, vel emolumenta ab iis ſperabāt) in contrariū totis viribus nitebantur, ac ipſe in primis Prorex, cui promiſſi erant annui reditus 1200. librarum Anglicarum, aureorum Gall. 4000. & præfectura 100. equitum Cataphractorum. Horum vicit ſententia qui Reginam amandandam cenſebant. Claſſis igitur, Lethia (vbi ſtabat) ſimulato in Galliam diſceſſu, totam Scotiam circumuecta, Britannodunum appulit: vbi Regina ſexennis, comitantibus Iacobo fratre naturali: Io. Areskino & Gul. Leuiſtonio, conſcendit, ac inde in Armoricam Britanniam (poſtquam cum aduerſis tempeſtatibus diu colluctatum fuiſſet) delata, ad aulam Gallicam itinere terreſtri peruenit, inſidiaſque noſtrorum ea ratione euaſit, qui claſſem prope Caletum diu continebant, vt eam per fretum vicinum tranſituram (ſic perſuaſum habebant) interciperent. Hadintonenſes interim cum arcta premerentur obſidione, miſſi ſunt eis auxilio Robertus Bovveſius & Tho. Palmerus, ducentes ſecum equites 1300. Cataphractos nempe 700. leuis armaturæ cæteros. Ita noſtri, cum Bucha-

Hadintona obſidia.

Regina Scot. in Galliam vt Delphino nubat.

1548. nanus 300. tantum equites fuiſſe dicat, reliquos pedites. Qualeſquales fuerint, inſidiis exceptos conſtat antequam Hadintonam peruenerint, & internecione pene deletos. Obſeſſi nihilo ſecius animum non deſpondentes, oppidum ſeque fortiter tutati ſunt, donec Auguſti 20. adueniente Franciſco Salopiæ Comite cum exercitu 16. millium (ex quibus 4000. Germanorum) obſidionem Galli deſerentes, ſeruatis ordinibus receſſerunt. Comes, poſtquam annona, milite, cæteriſque rebus neceſſariis Hadintonam inſtruxiſſet, Beruicum reuerſus eſt. Poſt eius diſceſſum, excurſionibus acriter ſæpe pugnatum, nec ſine vtriuſque partis damno, hoſtium tamen plures cedebant. Cum vero vi capi ciuitatem non poſſe didiciſſent, ad aſtum conuerſi, noctu cum delectis copiis Deſſius profectus, prima luce eo peruenit: vigilibus tum occiſis, ac munimento quod ante portum erat occupato, alij valuas effringere conantur, alij horrea noſtrorum proxima inuadunt. Ad molientium fragorem & Gallorum clamores, præſidiarij excitati, tormentum quod ante portam ſtabat diſploſerunt, cuius pila cum portam ipſam penetraſſet, per conſtipatos hoſtes tranſuolans, plurimos proſtrauit, cæteroſque ita conterruit, vt in fugam ſtatim effuſi, oppugnationem deſeruerint. Præſidiariis ad Humium & Faſcaſtellum (arces ſuperiore anno captas) non eadem adfuit fortuna: per dolum hoſtium & vigilum ſocordiam ambæ receptæ ſunt. Ad Humium per aduerſam rupem ſcandentes gnari locorum, in ſummum penetrarunt, ac cæſis cuſtodibus, qui loci fiducia negligentius agebant, arcem in ſuam poteſtatem redegerunt. Faſcaſtelli vero præfectus cùm agricolis vicinis imperaſſet vt ad certam diem magnam commeatus vim conueherent: illi occaſionem nacti, frequenter cum oneribus adſunt, quæ cum è iumentis depoſita in humeros ſuſtuliſſent, per pontem qui duas rupes committit ingrediuntur, ſubitoque quod ferebant excuſſo, cuſtodes, ſigno dato, confodiunt, & ſuis per patentem portam intromiſſis, arce potiuntur. Nec magis fœliciter res mari geſtæ ſunt. Excenſionem noſtri facientes, primum ad Miniani fanum, ac poſtea ad Merniam, vtrobique repulſi ſunt, ſuorum multis deſideratis. Ineunte autumno, Hadintonam venit Rutlandiæ Comes cum tribus millibus Germanorum & aliis copiis apud limites collectis, qui videns oppidum ſine iuſto exercitu amplius teneri non poſſe, propterea quod regionibus circa vaſtatis, difficilis & periculoſa eſſet commeatuum è longinquo ſubuectio, deiectis munimentis, ædificia incendit, ad Cal. Octobris; & nemine obuio, tormenta copiaſque Beruicum perduxit, quod in proximum annum Buchananus reiicit: Sed ego noſtros ſequutus, contrarium ſentio. Vt ad domeſtica iam tandem redeamus, Iunij 30. Stephanus Gardinerus VVintonienſis Epiſcopus in carcerem detruditur, arcem nimirum Londinenſem. Homo is & doctiſſimus fuit, & vaferrimus, Pontificiæque factioni deditiſſimus, ita tamen, vt temporibus ſe accomodans, viuente Henrico (qui in legationibus illius opera multum vſus fuerat, & magnam authoritatem ipſi detulerat) iis quæ ſemel legibus conſtituta eſſent nunquam voluerit refragari. Imo & ſub Edvvardo, reformationi inſtitutæ vtcunque annuere viſus eſt aliquandiu. Sed euenit tandem, vt Conſiliarij regij (quos diſſimulatio Epiſcopi non fefellit) concionem eum habere iuſſerint ad crucem Paulinam, (loco nimirum totius vrbis Londinenſis celeberrimo) in qua, probari ſibi teſtaretur præſentem rerum in Eccleſia ſtatum, quod ille Iunij 29. præſtitit, ſed iis verborum ambagibus & tam obſcurè, vt mandato ſatisfeciſſe non videretur. Deinde cum diſertis verbis ei interdictum eſſet, ne de Euchariſtia verba faceret, gnarus ille nihil adhuc ea de re legibus definitum, CHRISTI in ſacramento præſentiam corporalem & realem (Papiſticam inquam illam ne dicam Capernaiticam) adeo laborioſe aſtruxit, vt plurimorum animos ac ſenatorum præſertim regiorum grauiſſimè offenderit. Ob hoc delictum coniectus eſt in carcerem, cumque peccatum ſuum publicè confiteri pertinaciſſime renueret, Epiſcopatu biennio poſtea priuatus eſt: & ne res nouas molitetur, in carcere nihilominus detentus ad mortem vſque Edvv. Regis, ſicuti poſtea (DEO volente) narrabimus.

Arx Humia amiſſa

Et Faſcaſtellum.

Steph. Gardinerus in turrim conycitur.

Et Epiſcopatu priuatur.

1548.

narrabimus. Interea vero cum Archiepiſcopus Cranmerus librum edidiſſet aduerſus Pontificiorum ſententiam illam craſſam atque carnalem in Euchariſtia Christi præſentiam affirmantium, eum Gardinerus ſcripto furtim alio libello confutauit ſub ficto M. Conſtantij nomine.

Bonerus item Londinenſis.

Cum ſanguinario illo Bonero Londinenſi Epiſcopo (qui tot homines ſanctos regnante Maria religionis cauſa flammis tradidit vſtulandos) eodem fere modo quo cum VVintonienſi actum: Ad crucem prædictam concionari iuſſus, id fecit tam frigide, omiſſis earum rerum permultis de quibus vti diſſereret fuerat imperatum, vt in carcerem coniectus, & Epiſcopatu amotus, ibidem priuatus vixerit, donec Maria rerum potita, ambos liberauit. Cuthberto Tonſtallo Dunelmenſi & Georgio Daio Ciceſtrenſi quid fuerit obiectum non comperi: eandem ſortem ſubiiſſe, Epiſcopatibus ablatis, id conſtat. Fuerunt & ij egregiè docti, ac in primis Tonſtallus, quo cum non mitius actum, homine mitiſſimo, moribuſque ſuauiſſimis, vehementer miror. Sed pœna talium virorum, qui ſub Henrico Rege eccleſiæ noſtræ lumina cenſebantur, id petitum credo, vt cæteri eiuſdem ordinis, eorum admoniti exemplo, omni ſimulatione abiecta, aut dignioribus cederent præſulatus ſuos, aut eccleſiæ reformationi ſecundum normam & præſcripta legum nuper latarum ſincere & ex animo ſtudere diſcerent. Vtinam non eſſet exiſtimandum, in iis loco pellendis id nonnullos ſpectaſſe, vt quaſi obice ſublato, ad Eccleſiarum viduatarum opes diripiendas aditus pateſieret.

Epiſcopatus ſpoliati.

Nam Dunelmenſis Epiſcopatus, opulentiſſimus ille, ſtatim poſtquam exauthoratus eſt Tonſtallus, lata lege deſtructus eſt, fundis & vectigalibus cunctis ad fiſcum adiudicatis, & cæteri omnes aut volentibus aut nolentibus iis qui eos tunc tenebant, ita dilaniati & cenſibus immuniti ſunt, vt vix tertiam partem veterum prouentuum hodie poſſideamus, quanquam nullum non mouerit lapidem Maria Regina, vt iniuſtè ablata reſtituerentur: ægre conſenſerit Elizabetha vt aliquid diuelleretur (quod tamen ſubinde fiebat) Iacobus autem noſter lege nuper ſancita curarit, ne vlli, adeoque Regum cuiquam poſt hac fas ſit, Epiſcopalia prædia attingere, ſic vt mediocris cenſus non pendatur, & integra fundi poſſeſſio poſt annos 21. aut trium hominum quibus is elocatus eſſet deceſſum, ad Epiſcopum denuo non redeat. Aliquot iam annos ad id aulici aſſueuerunt vt Eccleſiæ corpus famelici depaſcerent, nec dum didicerant (quanquam oſſibus duntaxat relictis,) alibi prædam petere: & infantia Regis, incerto adhuc & fluctuante religionis ſtatu, ad omne genus ſacrilegij viam aperuerat, vt magnas Deo gratias merito habendas exiſtimem, quod operariorum in vinea hac Anglicana mercedem ac alimoniam vniuerſam, locuſtæ huiuſmodi non deuorarint. Adeo vero procul id eſt, vt facere potuerint, Epiſcopi vt noſtri aliique prælati (Decani Archidiaconi & Eccleſiarum Cathedralium canonici) habeant plerumque vnde perhonorifice viuant, & inter concionatores paulo doctiores infœlix hodie cenſeatur, cui ad victum 300. aut 400. aurei annuatim non ſuppetant. Eccleſiarum reformatarum per orbem Chriſtianum reliquis, vtinam tam bene prouiſum eſſet, vt vel paucas reperire poſſemus cum noſtra hac in parte conferendas. Verum iſta quod aiunt extra oleas.

Diſſidia inter Somerſetenſem & Admirallium vnde vtrique pernicies.

Circa hoc tempus inter Ducem Somerſetenſem Protectorem & fratrem ſuum Angliæ Admirallium ſimultas oborta eſt, non ſolum ipſis, ſed Regi etiam (vt plurimi autumant) exitialis. Initium ea ſumpſiſſe dicitur ex æmulatione muliebri. Thomas Admirallius, Catherinam Parram habebat in matrimonio, Henrici Regis viduam. Si quis iam exiſtat qui coniicere non poſſit quomodo conuenerit inter iſtam (non ita pridem regnantis coniugem) & vxorem Somerſetenſis, qui Regni Protector iam quaſi regnare videbatur, & Admirallium ætate, dignitate, hominumque æſtimatione multis (quod aiunt) paraſangis anteibat, legat velim Herodiani librum primum, & animaduertat quid inter Criſpinam acciderit Commodi vxorem, ac Lucillam L. Vero Impetatori olim denuptam. Cæterum diſſidia mulierum adiuuabant; diuerſa fratrum ingenia. Erat Somerſetenſis, manſuetus, placitus, candidus, & apertus, ac malitiæ omnis planè

1548. expers: Admirallius è contra turbidus, ferox, ambitioſus, quique ſemet ipſum publica adminiſtratione fratre digniorem exiſtimabat. Paulo igitur poſt mortem Henrici, iuueni erat in animo, nuptias ambire Elizabethæ, quæ vix dum nubilis, Regis erat ſoror natu minima, & poſtea fœliciſſimum regnum ad quadrageſimum quintum produxit annum. Sed à fratre Protectore cohibitus eſt, viro ſapiente, quem non latuit, cœptum id eſſe quam temerarium & periculoſi plenum. Poſtea quam Catherinam duxiſſet, mulierem formoſiſſimam itidem & nobiliſſimam, ac diuitiis plane Regiis affluentem, hominis cupiditates quamuis immodicas, explotas vtcunque omnes exiſtimabant: quod longe tamen aliter accidiſſe perſpiciet, qui fidem adhibebit legi contra eum paulo poſt latæ, ſed ab inimicis forte (prævalente factione aduerſa) compoſitæ. Mihi enimvero non inhoneſtum arbitror futurum, ſi tradita referam & publicis tabulis conſignata, præſertim cum habebam perſuaſum à vero non multum ea abhorrere. Sic igitur habetote, cum amicis, opibus & clientelis ſe muniiſſet, & fratris lenitatem pro ſocordia duceret, cepit ſimul eum contemnere, & rationes ſecum inire, quomodo gradu eum deiiceret, & deiecti locum ipſe (Regi tum ſanguine coniunctiſſimus) occuparet. Ad id conducere videbatur, fratris actiones vbique clandeſtinis obtrectationibus vellicare, miniſtros regios, ac præſertim gratioſos, muneribus corrumpere, proceres blanditiis & pollicitationibus paulatim ſuos facere, arcē ſuā Holtenſem, armis, commeatu, & omni genere bellici apparatus inſtruere, ſed ſuper omnia pecuniæ vim magnam in promptu habere. Quæ ſingula cum diligentiſſime curaſſet, & ne vllo modo re nummaria deſtitueretur, fiſcum ingenti pecunia expilaſſet, cepit procerum nonnullis aperire conſilium, rerum ſummā ad ſe vnicum trahendi, regem ſuæ poteſtatis per vim faciendo, eoque veſaniæ proceſſit, vt eorum vni promittere auſus fuerit, Regem, ſe illius filiam deſponſaturum, modo conatus ſuos promouere pro virili non grauaretur. Hæc molienti, Regina vxor erepta eſt: puellam enixa, menſe Septembri, in puerperio deceſſit. Neque deſuere qui veneno mariti opera ſublatam augurarentur. Nam ad cupitas olim nuptias Elizabethæ Principis illico poſt vxoris mortem multo quam antea importunius anhelabat, id omnibus neruis enitens, vt matrimonio vel clanculum ei coniungeretur, quomodo priorem coniugem olim duxerat, venia à Rege aut tutoribus non petita, donec poſtea quam nuptiæ celebratæ ſunt.

ANNO CHRISTI 1549. REG. 3.

Tho. Seimerus Admirallius decapitatus.

SVB initium huius anni, aut forte paulo ante, Parliamentum coactum eſt, cuius authoritate, Seimerus Admirallius Regis auunculus, criminorum prædictorum reus factus, in turrim Londinenſem coniectus, & lata lege inauditus ad mortem damnatus eſt. Cumque decimo quarto Martij conuentus ſolutus eſſet, ſexto poſt die in publicum productus, ſecuri percuſſus eſt, prius vehementer obteſtatus, aduerſus Regem aut rempub. nunquam volentem aliquid perpetraſſe, aut vt perpetraret in animo habuiſſe. De morte eius variæ hominum ſententiæ, varia iudicia memorantur. Protectorem, quod fratrem indicta cauſa tam facile plecti permiſerit, alij vituperabant, & ignauiæ ſummæ tribuebant, dicentes, iuuenilis feruoris errores huiuſmodi condonandos potius fuiſſe, quam vel Regem auunculi, vel ſe fratris adminiculo deſtituendum. Ipſumque qui monerent non defuiſſe, audiui ſæpe à maioribus natu, quid ageret caueret: noſſe ſe qui fratres lachrymas effundere permiſerint forte nonnullos, qui ſanguinem, cum id prohiberi poſſent, vix quenquam: Metuendum valde, ne mors fraterna ipſi aliquando exitio verteret, imo & Regi tandem talibus amicis orbato, periculum crearet. Alij è contrario, quod fraternam neceſſitudinem publicæ ſaluti poſtpoſuiſſet, laudibus tollebant: nihil in publica adminiſtratione inconcuſſum & firmum permanſurum differentes, ſi authoribus rerum nouarum quantumuis Regi ſanguine

ſanguine coniunctis, impune ſit futurum. Alij deinde de Protectore, ſua maxime intereſſe aiebant, hominem è medio tollere, ſi vel ſuam vel Regis ipſius ſalutem ſpectaret. Quid enim aliud his conſiliis petitum, quam vt poſtquam regij corporis cuſtodiam nactus fuiſſet, & fratrem dignitate ſpoliaſſet, Elizabetham etiam Regis ſororem coniugio ſibi copulaſſet: Regem infirmum puerum ac propinquis orbatum, veneno aut alia quauis ratione vita priuaret, & regnum ipſe tum demum inuaderet, tanquam vxori debitum, vtpote quod Maria ſoror natu maior, ſed ex inceſto & parum legitimo Matrimonio procreata, nulla ſibi ratione vendicare debebat. In hanc ferme ſententiam diſſertatum in concione ſacra coram Rege, ab Hugone Latimero, qui Epiſcopus olim VVigornienſis, præſulatum ante decem annos abdicarat, & à concionandi munere poſtea ſemper abſtinuerat, donec poſt mortem Henrici Regis ſuper candelabrum hæc lucerna iterum collocata eſt, vt eccleſiam DEI ſuis radiis illuſtraret. Quam vero recte hanc Seimeri cauſam diiudicarit, ego non pronuntio. Siue ambitione ſua, ſiue inimicorum inuidia præceps datus, ſic vt retulimus is vitam finiit, vir bello ſtrenuus, & conſilio non poſtremus, ſuaque ruina fratrem breui poſtea traxiſſe videtur. Menſe interim Maio per diuerſas Angliæ regiones ingens exorta eſt ſeditio, cui occaſionem dediſſe videtur nobilium quorundam auaritia, qui agros publicos ad venationes & vſus priuatos ſcrobibus ſepibuſque paſſim includebant. Quod cum grauiter ferre populares, conſiliariis regiis innotuiſſet: remque ad ſeditionem ſpectare, niſi de remedio maturè prouiſum eſſet; Miſſi ſunt in Cantium (vnde primum de huiuſmodi rebus quærimonia emanarat) qui de tota re cognoſcerent, & ſontes admonerent, vt complanatis foſſis & munimentis deiectis, publici iuris iterum ſponte facerent, quæ per vim & iniuriam reip. eripuiſſent, niſi mallent non ſolum ad id authoritate regia cogi, ſed etiam pœnam luere, qua cæteri omnes ab huiuſmodi maleficio deterrerentur. Plurimi his auditis morem geſſerunt, & grato plebi ſpectaculo, quæ ipſi ſtruxerant ſepimenta diſiici ac diſturbari curarunt. Cum ad vicinas regiones eiuſce rei fama perueniſſet, indignati populares quod ſibi quoque agri iam dudum non eſſent reſtituti, haud expectato magiſtratuum mandato, quaſi poteſtate ſingulis facta vt ſuarum in hac parte iniuriarum & iudex & vindex eſſe liceret: arma rapientes, ad reuellenda agrorum clauſtra huiuſmodi turmatim conuolant, quando illud effeciſſent, nihil aliud (vt videbatur) molitari. Sed vt aqua marina littus vel paululum ſupergreſſa, viam ſibi paulatim aperiens, agros tandem, villas, totaſque regiones inundat, nec niſi magno molimine coerceri poteſt: Sic iſti, poſtquam legum præſcripta ſemel tranſcenderant, in omne genus licentiæ paulatim effuſi, oppida Villaſque quacunque tranſiere diripuerunt, multoſque mortales cœptis ſuis non fauentes trucidarunt: & aggregantibus ſeſe ad hanc colluuiem tenuiori plebe, aut quibus præſens rerum conditio non placeret, ad tantam multitudinem excreuerunt, vt magno exercitu opus eſſe videretur, ad horum conatibus reſiſtendum. Et quamuis atrocius in Comitatu Norfolcienſi quam alibi vſpiam hic furor, & omnia perturbandi libido exarſit, tamen per omnes ferè regni partes lues vndiq; diffuſa, paucas intactas & ſinceras reliquit. Nā Cantianos, Oxonienſes, Surreienſes, Buckingamenſes, Euſtſaxones, Cantabrigienſes, Eboracenſes, Lincolnienſes, & præcipuè Deuonienſes, Somerſetenſeſque iiſdem tumultibus implicuit. In ſola Norfolcia 20. numerabantur millia, qui viribus iam ſuis confiſi, non amplius de incluſis agris mentionem faciūt, ſed de rebus multo maioribus quærimoniam inſtituentes, à paucis nobilibus ingenuam plebem vbique premi opprimi & conculcari dicunt, vt ij nimirum in ſummis deliciis helluentur, dum ipſi aſſiduis laboribus attriti, miſeram vitam in duriſſima ſeruitutē, iumentorum inſtar degant. At enim corporis & præſentis vitæ ærumnas à conſtante viro vtcunque perferendas, animarum iacturam vel mille mortibus redimendam. Sacrorum ritus à maioribus acceptos aboleri, nouos inuectos, nouam religionis formam obtrudi. Morte cætera finiri mala: Impietate huiuſmodi ſi a-

1549.

Seditio ruſticorum.

In Norfolcia.

1549. nimas ſinant contaminari & pollui, quid illis miſerius, quibus exitus præſentium, initium ſit futurorum, pœnarum videlicet infernalium, quas in æternum nulla mors terminauerit. Quidni igitur regiam petant, & Principi propter ætatis teneritudinem ſui nondum compoti, fidos conſtituant Conſiliarios, amotis illis qui rerum modo potiti, ſacra, prophana, agant, ferant, miſceant, haud aliud ſpectantes, quam vt ſeſe locupletent, ex reip. opibus, & in publicis malis feſtos dies ducant? Hæc omnium vbique vox erat, ac Deuonienſium in primis, qui ex ſuis duces ſibi præponentes, copias in vnum coniungere ſatagebant. Id ne fieret, immiſſi in eos regij, alij in Norfolciam, in Deuoniam alij. In Norfolciam 1500. neque plures, ductore Gul. Parro Marchione Northantonenſi. Norvvicum (ciuitatem amplam, ſed infirmis mœnibus tunc temporis cinctam) contra ruſticorum vim aliquandiu egregiè tutati ſunt. Sed amiſſo Sheffeldio Baroné, & aliis ſuorum permultis: pulſi, ciuitatem tandem coacti ſunt hoſtibus relinquere, qui omnia diripientes, tectis etiam ad extremum ignem ſubiecerunt, & magnam ædificiorum partem incenderunt. Hoc poſtquam Conſiliariis nunciatum eſt, VVarvvicenſi Comiti Dudlæo maiores adhuc copiæ traditæ ſunt, qui vir egregiè fortis, & in bello Dux præſtantiſſimus, non ſolum ciuitate ruſticos excedere coegit, ſed etiam abeuntes inſequens ad confligendum compulit. Poſtquam pugnam deuitandi nullam rationem inuenirent ſcelerati iſti, captiuos omnes (nobiles ij erant plerique) in prima acie vinctos & concatenatos, ordine longo pro vallo collocaſſe dicuntur, vt primum noſtrorum impetum ij ſoli ſuſtinerent: qui tamen pœnæ omnes periculum euaſerunt, & hoſtes nihilominus profligati, capti fere cuncti aut interempti ſunt, niſi quod manus quædam hominum inter cæteros ſtrenuiſſimorum ſe recipiens è fuga, & pugnam redintegrare conata, propoſita delictorum venia (cum arma ſponte omnes abieciſſent) incolumis dimiſſa eſt. Seditionis anteſignani magno numero in crucem acti ſuſpendio interierunt. At omnium Dux & Princeps Rob. Kettus (qui coriarius extitit, ſed homo vt in illa fortuna diues, ad 6. millia aureorum opes poſſidebat) extructo ſupra turrim editiſſimam arcis Norvvicenſis patibulo, in eo laqueo prius ſtrangulatus, diu pependit, donec turpi tabo, cadauer defluxiſſet, quod genus ſupplicij noſtri omnium grauiſſimum & maximè intolerandum cenſent. Iſta dum fierent in orientali regni parte, in occidente nihilo minus tumultuatum eſt. Deuonienſium & Cornugalenſium (quibus etiam ex agro Somerſetenſi nonnulli acceſſerunt) ad 15. millia hominum ob cauſas ſupradictas arma ſumpſerunt, ac poſtquam non multum regionis peragraſſent: Exoniam (ciuitatem totius occidentis celeberrimam) obſidione cinxerunt, quam ciues 40. totos dies (quanquam ab omnibus rebus imparatiſſimi) fortiſſime pertulerunt, ad Auguſti nimirum diem ſextum, quo tempore Io. Baro Ruſſellius (poſtea Comes Bedfordienſis creatus) cum copiis & commeatu vrbem ingreſſus, obſidionem ſoluit, & ſeditioſos perſequens, plus minus 4. hominum millia vel occidit vel cepit, ex quibus poſtea multi capitali ſupplicio affecti ſunt, ac Dux in primis, Humfredus Arundellus arcis quæ eſt ad Montem Sancti Michaelis in Cornubia præfectus, homo nobili ortus familia & bene opulentus, vt iure mireris quænam væſania eum propulerit ſe tam ſtolidis perditiſſimorum hominum conatibus adiungere. Cum illo ſuſpenſi feruntur 8. ſacerdotes Rob. Bochinus, Io. Tomſonus, Rogerus Barettus, Io. Vlcocus, Gul. Aſa, Iacobus Mortonus, Io. Baro, & Ric. Benetus, prætereaque Roſgani duo, Io. & Iacobus. Io. Paynus, Tho. Vnderillus, ac Io. Solmanus, qui omnes ſeditionis huius faces & tumultus concitandi præcipui authores noſcebantur. Ciues Exonienſes in memoriam liberationis à tanto periculo, diem prædictum Aug. 6. inter feſtos numerant, & anniuerſaria ſolemnitate in hodiernum vſque pergunt colere. Quod ad reliquas ſeditiones attinet in diuerſis regionibus cōcitatas, tempeſtiuè & in initiis oppreſſæ eæ extitere, punitis authoribus, vt de illis multa ſcribere res non exigat. Domeſticis ſeditionibus bella externa hic annus coniunxit. Nam Gallorum Rex Henricus, nos cernens tu-

In Deuonia.

nenſ tumultibus huiuſmodi domi implicitis, arrepta inde occaſione, paternis pactionibus reſciſſis, primum in agrum Bolonienſem impetum fecit: & cum res ibi non peſſime ſucceſſiſſe videret, claſſem emiſit ſatis numeroſam vt inſulas caperet Ierneſiam & Garneſiam, quæ iam inde ab eo tempore quo Dux Normanorum Gul. Angliæ Rex factus eſt, Anglicæ ditionis ſemper fuerunt, & ex omni ducatu Normanico, ſolæ nobis relictæ ſunt. Ibi Galli cum magna ſuorum ſtrage repulſi ſunt, exigua noſtrorum iactura. Mille Gallos in eo conflictu cecidiſſe, ex noſtris pauciſſimos, Io. Stous in Annalibus teſtatur. Circa Boloniam aliquot munitiones amiſſæ ſunt, Mons Lamberti Sellaqua, Blanconetium, & Ambletellium. Sellaqua à duobus ſignis defendebatur, & tormentis aliquandiu verberata, dum noſtri cum Gallis incautius colloquuntur, vi capta eſt Auguſti 25. Ambletellij 6. erant ſigna peditum, qui locum aliquot dies fortiter tutati: cum tantis copiis ſe impares ſenſiſſent, incolumitatem pacti, caſtellum dediderunt. Qui Blanconetium tenebant, haud expectato impetu, miſſis ex ſuo numero nuntiis vt vita & re ſaluis abire liceret, impetrarunt. Nec vero hic terror ſtetit: qui in Lamberti Monte erant, hoſte non expectato, incenſis tabernaculis, & commeatu corrupto, retro Guinam petierunt. Caſtellum ad turrem ordinis extructum, in loco ſatis munito, Gallorum vim diu ſuſtinuit, donec ingruente hieme exercitum dimitterent. Munitionum iſtarum iactura, Protectori apud vulgus magnam creauit inuidiam, & æmulis anſam præbuit adminiſtrationem eius vt prauam obtrectandi. Inter cæteros omnes conſiliarios, longe eminebat Dudlæus, Comes VVaruvicenſis, qui eouſque euectus, animi ingentis homo, & ob res domi foriſque geſtas clariſſimus, Somerſetenſem vt ſe vera æſtimatione minorem cepit contemnere, & hoc ſimul perſuaſum habere, ſi loco eum poſſet pellere, non alteri cuiquam quam ſibi ipſi tantam potentiam obuenturam. Et fratris auxilio orbatum,

1549.

Munitiones aliquot in agro Bolon. captæ.

Simultas inter Somerſetium & VVarvvicenſem.

(*En quo diſcordia fratres*
Perducit miſeros) ---

Haud magno iam molimine euerti à ſe poſſe, modo paululum conniteretur, ſperabat. Accuſationum igitur materiam dum vbique conquirit, Somerſetenſi conatus eius patefacti ſunt: qui ſe oppugnatum ſentiens, & adhuc fortaſſis non bene gnarus vtrum vi & armis an iure & legibus ſecum VVaruvicenſis contendere decreuiſſet, ſexto die Octobris, Rege ad Hantoni curiam moram faciente, literas ad Londinenſes ſcripſit, in quibus mille homines armatos ad ſe confeſtim mitti poſtulauit, qui Regem ſeque aduerſus vim intentatam tuerentur. Deinde, in Regione Hantoni curiæ vicina, delectum habuit, ac poſtquam mediocrem manum contraxiſſet, Regem VVindeſorum eadem nocte auexit (arcem videlicet egregiè munitam 12. milliaribus ab Hantoni curia diſtantem) & procerum conſiliariorumque regiorum quot potuit nanciſci ſecum deduxit. Verum VVaruvicenſis, maximam conſiliariorum partem Londinum conuocauerat, & multa de Somerſetenſi conqueſtus, vt ſibi contra eum adeſſent obſeruabat, qui capiti eius (ſic perhibebat) inſidias ſtruxiſſet. Quapropter illi etiam miſſa ad Londinenſes epiſtola, copias petebant, quibus Regem ex hoſtis ſui manibus (ita Somerſetenſem appellabant) eruerunt. Tum edicta publicè proponebant, in quibus eum grauiſſime criminabantur, ac criminationis quidem capita hæc præcipua extitere. Quod pacatum reip. ſtatum quem Henricus Rex moriens reliquerat, diſcordiarum ſemina iaciendo turbaſſet, & non paucis hominum millibus in bello ciuili nuper ſublatis, exitij cauſa extitiſſet: Quod munitiones plurimæ ab Henrico Rege cum proprij corporis & vitæ periculo acquiſitæ illius ſiue ignauia ſiue perfidia amiſſæ fuiſſent: Quod cæterorum qui eſſent Regi à ſecretis, conſilia parui pependiſſet: Quod Henrici præſcripta de Regnis Angliæ & Hiberniæ adminiſtrandis plane neglexiſſet: Et denique, quod huic duntaxat rei ſtuduiſſet, vt ſibi opes quam maximas accumularet, regni proceres inter ſe committeret, factioſos ſibi homines quo ad nutum quiduis molienti adeſſent adiungeret, ac palatia ſum-

1549. ptuoſa, priuatumque modulum ſupergreſſa, extrueret, eo ipſo tempore, quando bellis tam inteſtinis quam externis reſp. grauiſſime premebatur. De hiſce omnibus rebus Somerſetenſis certior factus, & ſe à cunctis deſertum videns (nam Londinenſes non ſolum auxilij nihil petenti ſunt largiti, ſed aduerſario VVaruvicenſi 500. milites dederunt, & procerum fere vnuſquiſque ad illum, VVaruvicenſem dico, ſe aggregarunt) hoc ſolum deprecatus vt à vi abſtineretur, & in ſe ſecundum leges ageretur, in manus illorum ſeque Regemque tradidit, à quibus in turrim ſiue arcem Londinenſem Octob. 14. coniectus eſt, vnà cum Mich. Stanhopo, Tho. Smitho & Io. Thinno equitibus auratis, ac aliis præterea nonnullis. Hoc anno Nouemb. 10. mortem obiit Paulus III. Papa cum annos plus minus 15. ſediſſet. Eo defuncto Cardinales de more conclaue ingreſſi vt nouum Pontificem eligerēt, de Reginaldo Polo Cardinale noſtro ſtatim agere cœperunt, in quo, ſanguinis nobilitas (nam proxima cognatione Regem contingebat) & morum grauitas cum eximia doctrina coniuncta extitit. Cardinales tunc ſuffragaturi in duas præcipuè factiones diſtracti erant: pars Cæſarianis rebus ſtudebant, pars Gallo: nonnulli etiam fuere (eorum Princeps Farneſius defuncti Papæ nepos) qui à factione integri, ſe medios inter vtrumque gerebant. Iſti Cæſarianis coniuncti vota vnanimiter in Polum contulerunt. Quod ipſi quam primum innotuit, temeritatis eos accuſauit, iterum atque iterum admonens, ne quam animi perturbationem in conſilium adhiberent, aut aliquid amicitiæ & gratiæ darent, ſed omnes ſuas cogitationes ad DEI honorem & Eccleſiæ vtilitatem referrent. Ita negotio per ipſum Polum mora iniecta, Galli Cardinales rationem habendam clamitabant multorum è collegio ſuo qui propter viæ longinquitatem adeſſe nondum valuiſſent, iniquum eſſe dicentes, electionem præcipitari antequam omnes potuiſſent conuenire. Vnus enimvero qui cæteris authoritate videbatur eminere, ſperans ſi Polum deieciſſet, ſeſe fortaſſis eligendum (is erat Caraffa, qui aliquot annos poſtea Papa factus, Paulus IIII. appellatus eſt) ad calumnias & obtrectationes ſe conuertens, hæreſis & incontinentiæ ſuſpicionem Polo obiecit, in Germania dicens atque Tridentina legatione, Lutheranis aliquot nimium fuiſſe familiarem, cum Imm. Tremellio multam conſuetudinem habuiſſe, Anthonium vero Flaminium Lutheraniſmi ſuſpectum inter domeſtico ſuos aliquandiu numeratum & eccleſiaſticis dignitatibus ab eo locupletatum, in Viterbienſi legatione ſontibus plerunque peperciſſe, & paucos modico ſupplicio, nullos autem morte affeciſſe. Neque vero eam vultus grauitatem à luxuriæ ſuſpicione tam immunem eum præſtare, vt puellam quandam apud moniales enutritam, à ſe genitam plurimi non exiſtiment. Mirari proinde quid ſibi velint, quod tanto impetu ad hunc vnum eligendum ferantur, quaſi homines Pontificatu dignos Italia non progigneret, ab vltima ſcilicet Britannia hunc accerſendum: at quem in finem? nempe vt Cæſar cuius hic totus eſſet, Romam iterum quaſi conuiuando diriperet. His ita reſpondit Polus, vt non ſolum à criminibus obiectis ſe purgaret, ſed etiam ſuffragatorum cupiditatem ad eum Pontificem conſtituendum, amplius accenderet. Nocte igitur quadam ad cubile eius concurrentes, Ludouicum Priulum Venetum familiarem ſuum, & ſibi ob morum ſimilitudinem percharum, excitare dormientem iubent, ideo veniſſe teſtati, vt Pontificem eum electum, pro more adorarent, atque ita iam tandem negotium ad vmbilicum perducerent. Quod poſtquam expergefacto Priulus gaudio geſtiens nunciaſſet, increpuit hominem amice, & iam ad ſe accedentes Cardinales repulit: Nolle ſe nimirum tantam rem (quam pertimeſcendam potius quàm appetendam cenſebat) tumultuoſe & temere, ſed rectè atque ordine agi: alienum eſſe noctis tempus, DEVM lucis non tenebrarum DEVM eſſe, rem igitur in proximam lucem differri debere: tum enim (ſi DEO placeret) melius confici poſſe. Cunctationem huiuſmodi Itali Cardinales ignauiæ & ſtupiditati tribuentes, hominem cœperunt contemnere, & mutatis ſententiis, non multo poſt Montanum Cardinalem Pontificem crearunt, qui Iulius III. nuncupatus eſt.

Somerſetenſis in carcerem.

Papa moritur.

Card. Polus in Papam eligitur.

ANNO CHRISTI 1550. REG. 4.

1550.

CVm menſes plus minus tres in carcere iacuiſſet Somerſetenſis Dux, Regis Regnique paulo ante Protector, nec quicquam poſſet reperiri quod illi mortis pœnam irrogaret: neque vero conuenire videretur vt tantus vir ob leuius aliquod crimen vitam ibi perpetuò degere cogeretur, per idoneos homines actum eſt cum illo, vt ſe pœna quam pertuliſſet dignum fateretur, aut etiam maiori, ac deinde clementiam regiam imploraret. Quod ille cum non grauatè præſtitiſſet, Februarij ſexto libertati reſtitutus eſt, ſed dignitati non item, Protectoris munere excluſus, & in ſenatorum regiorum album aſcriptus Apr. 8. Tumque bonorum quorundam virorum opera ſibi mutuo reconciliati ſunt Dux & VVarvvicenſis, & ne facile diſſiliret hæc coniunctio, affinitatis nexu placuit aſtringi. Vicecomiti Liſtio VVarvvicenſis primogenito, filia Somerſetenſis collocata eſt, & nuptiæ in præſentia Regis celebratæ Iunij 3. Refert Thuanus (quo authore neſcio) de antiquo Religionis cultu reſtituendo VVarvvicenſem ſe occulte ſollicitum ſimulaſſe, eaque vnica techna multorum gratiam & fauorem ſibi conciliaſſe. Verum cum fraus retecta eſſet, metuentem, ne priſtina gratia deſtitutus, mox concideret, quod Papiſmo ſtudentes ſe deluſos cernerent, & ad Somerſetenſem clementiori ingenio virum ſenſim tranſirent: præuertendum periculo exiſtimaſſe, & contracta cum Somerſetio affinitate, ipſum carcere liberandum curaſſe. Interim dum hæc fiunt (Ianuarij nempe decimonono) Io. Ruſſellius priuati ſigilli cuſtos Comes Bedfordienſis creatus eſt: & Gul. Baro Sancti Ioannis, Comes fit VViltonienſis, & Gul. Pagetus Baro Pagetus declaratur. Eorum duo, Bedfordenſis & Pagetus, tertio die poſt adeptos nouos hos honores in Galliam amandati ſunt vnà cum Gul. Petreo & Io. Maſono equitibus auratis, vt de componenda pace agerent cum legatis à Gallo deſignatis. Ij erant Mommorantius Picardiæ Præſes, Gaſpar Caſtellionæus Galliæ poſtmodum Admirallius, And. Gillarius Mortarius, & Gul. Bocetellus. Miſſus non ita pridem fuerat Pagetus ad Cæſarem, vt quæreretur, bello hinc à Scotis, inde à Gallis nos foris premi, & inteſtinis ſeditionibus exagitari, ac proinde auxilium ab eo impetraret: ni ſuppetiæ ferantur, neceſſitatem imponi dicens, vt vel iniquis conditionibus cum Gallo tranſigamus. Ab eo cum nihil poſſet obtineri, ad pactiones huiuſmodi deſcenſum eſt. Boloniam & arces omnes in agro Bolonienſi extructas, Gallo in manus tradendas, vnà cum tormentis & omni bellico apparatu: pro quibus vt 400. aureorum millia duabus penſionibus nobis Gallus dependeret, conuentum eſt. Landera etiam ac Duglaſſia in Scotia à noſtris occupatæ reſtituendæ, & Æmonem atque Roſemburgum quos munieramus, demoliendas (ſi ita Reginæ videretur) decernebantur. In eo fœdere Cæſar comprehenſus eſt, quemadmodum etiam (vt habet Ia. Hentic. Petrus) Scotiæ Regina, qui porro addit, ad hanc concordiam ſtabiliendam, non ſolum equeſtri dignitate ſe mutuo Reges honoraſſe (quod conſtat) ſed etiam (quod alibi nuſquam repeti) promiſſum vtrinque, vt vnam è Galli filiabus Rex noſter duceret, quam primum ad ætatem matrimonio habilem perueniſſet. Hæc vt rata eſſent, Apr. 8. obſides vtrinque dati ſunt, videlicet,

Somerſet. è carcere liberatur.

Fœdus cum Scoto & Gallo.

A noſtris;

Suffolciæ Dux.
Comes Hertfordienſis Somerſetenſis Ducis primogenitus.
Matreuerus Arundelliæ }
Strangius Derbiæ } Comites.
Fitz-vvalterus Bathoniæ }

A Gallis

1550. Dux Angianus.
Meduaniæ Marchio.
Conneſtabilis Mommorantij filius.
Lud. Tremollius.
Fr. Vindocinus Carnutum Vicedominus.
Cl. Annebaldus.

Martij 3. de pace huiuſmodi inter nos & Gallum confecta, in ciuitate Londinenſi publicè proclamatum eſt, & April. 25. Bolonia Gallis tradita, obſides remiſſi. Iulij deinde 30. mortem obiit Tho. VVriothlæus Georgiani ordinis eques auratus, qui Angliæ non ita pridem Cancellarius, poſtquam primis noui regni diebus Southantoniæ Comes creatus eſſet, Cancellarij munere breui poſtea ceſſit Richardo, Richio Baroni: cumque ante ſex menſes ipſe cum Arundellio Comite Senatu Regio (neſcio quam ob cauſam) amoti eſſent, iam demum, ceu ægritudine animi, ſiue quacunque alia de cauſa, in morbum incidens, è vita migrauit, & honorem Henrico filio reliquit, à quo genitus eſt Henricus, qui vtranque fortunam expertus, aduerſam olim tam fortiter pertulit, quam nunc moderatè ſe gerit in proſpera, ad quam euexit eum clementiſſimus Rex noſter, omnium ſumma cum gratulatione.

ANNO CHRISTI 1551. REG. 5.

Sudor Anglicus.

OPPIDVM eſt quoddam ad limites VValliæ ſitum quod Salopia nuncupatur. Ibi loci Apr. 15. morbus grauis ac peſtilens originem ſumpſit, qui plurimas Angliæ Regiones hoc anno peruagatus, in Septentrionali regni plaga circa Cal. Octobr. vix tandem euanuit, edita prius vbique tanta mortalium ſtrage, vt defunctorum numerus iniri omnino non potuerit. In ſola Londinenſi ciuitate, 800. intra ſeptem dierum ſpatium abſumptos conſtat. Hæc lues temporibus Henrici ſeptimi primum in hac noſtra Inſula olim graſſata anno 1486. ad alias poſtea nationes emanauit, & à loco vbi primum nata eſt, ſudor Anglicus appellata. Ea nempe correpti, ſudore affatim affluebant, & intra horas 24. animam plerunque exhalabant, multis ne ad duodecimam quidem perdurantibus. A Ioanne Stoo proditum reperi, honeſtos homines 7. qui patresfamilias extiterunt, ſimul veſperi conuiuatos hoc tempore, eorumque 6. ante horam 8. diei ſequentis (hoc eſt hora 13. vix dum elapſa) extinctos eſſe. Fœminæ, pueri, aut ſenes, hoc malo raro correpti, nec alij fere quam iuuenes in media ætate conſtituti, qui ſi in principio morbi vel paululum obdormiſſent, illico interibant. Pauci etiam euaſerunt, quos morbus ſaturos inuaſit. Imo & cæterorum vix centeſimus quiſque ab initio reualuit, donec tempus malo remedium monſtrauit: quod huiuſmodi eſt. Si quis interdiu cœperit ægrotare, ſic vt erit veſtitus decumbat: Sin noctu & in lecto, quieſcat, nec ſe è loco moueat vſque ad 24. horas exactas. Interim ita ſe ſtragulis oneret, vt non prouocetur ſudor, ſed ſua ſponte molliter ſtillet, cibi nihil capiat ſi tam diu famem tolerare poſſit, neque plus potus conſueti ac calefacti hauriat, quam modice ſatis ſit ad ſitim reſtinguendam. Super omnia vero in primis cauendum, ne manum æger aut pedem ſui refrigerandi cauſa extra ſtragula proferat, quod facere lethale eſt. Huius morbi nouitatem adeo non miror: teſte Plinio lib. 26. cap. 1. Imo & experientia quotidiana, nouos ſubinde exoriri. Illud maxime mirabile iudico, noſtræ gentis homines hac tempeſtate vbiuis terrarum degentes, hoc malum afflixiſſe, intactis incolis, niſi in noſtra duntaxat Anglia. Peſtis igitur hæc tam dira & immanis multos mortales abſumpſit, interque cæteros, nonnullos ſpectatos clarosque viros, quorum facile princeps, Henricus Suffolciæ Dux ac deinde frater ſuus, qui Brandoni filij, regiſque conſobrini, indolis præclaræ adoleſcentes, hoc morbo interierunt, primus nempe Henricus, tumque pau-

Suffolciæ Dux moritur.

que paucarum horarum interuallo, ſecutus eum frater, cum ducis titulum ad ſe Germani morte delatum, ne integrum quidem diem vſurpaſſent. Ita is honor ad Henricum Graium Dorſetiæ Marchionem hæreditario iure deuolutus videbatur, qui Franciſcam Brandoni filiam natu maximam habebat in matrimonio. Octobris itaque 11. Suffolciæ Dux declaratus eſt. Quo etiam tempore Io. Dudlæus Comes VVarvvicenſis, Northumbriæ Dux renunciatur: Gul. Povvlettus Wiltoniæ Comes, fit Marchio VVintonienſis,& Gul. Herebertus eques auratus, Baro Cardifenſis, equorum regiorum præfectus, Comes tum Pembrochiæ creatus eſt. Dudlæi Graiique ſtirps maſcula iam dudum defecit: de Povvlettis antea dictum eſt: Herebertus autem qui Catherinæ Parræ reginæ ſororius, à Gul. Hereberto ſub Edvv. IIII. Pembrochiæ Comite ſtemma deduxit, filium reliquit Henricum, Gulielmi & Philippi patrem, quorum ille, auiti honoris hæres, in iuuenilibus annis prudentiam grauitatemque adeptus ſenilem, in ſenatum arcani concilij nuper allectus: iſte vero Mongomerius Comes à Iac. Rege non ita pridem creatus eſt. Eodem porro tempore quo proceres prædicti honoribus aucti ſunt, equeſtri dignitate honeſtati feruntur Io. Checus præceptor Regius, Henricus Dudlæus, Hen. Neuilius, & (quem honoris cauſa libenter nomino) Gul. Cecilius. Cecilius inquam ille, qui Secretarius tunc Regius, propter ſummas animi virtutes vniuerſæ Europæ poſtmodum innotuit, & totius Angliæ Theſaurarius ſub Elizabethia Regina factus, Baro item Burleienſis, reip. noſtræ dum vixit alterum columen, ætatem longam, ſed perpetuis curis & laboribus pro publica ſalute ſuſceptis attritam, pia tandem morte terminauit Aug. 4. 1598. magno certe deſiderio ſui apud omnes bonos relicto. Filios is reliquit duos, Thomam qui nunc floret Exoniæ Comes à Iacobo Rege creatus, & Robertum quem idem Rex poſtquam Sariſburiæ Comitem renuntiaſſet, ad ſummi porro Quæſtoris, ſiue (vt nunc loquimur) Theſaurarij munus euexit. Circa hoc tempus gratia male ſarta inter Somerſetenſem & Dudlæum, in apertas tandem inimicitias erupit: adeo recrudeſcente hoc malo, vt Somerſetenſis homo manſuetiſſimus, crebris Dudlæi iniuriis prouocatus (furor fit ſæpius læſa patientia) conſilium ſumpſerit (vt nonnulli ſcribunt) eum interimendi. Ad decumbentem proinde, ſpecie illum viſendi acceſſit, occulta lorica tectus, & alios ſecum armatos trahens, quos in proximo cubiculo reliquit. Sed cum ad Dudlæum nudum in ſtrato cubantem introductus, humaniter ac beneuolè acceptus fuiſſet: vir miti ingenio pœnitentia ductus, quod deſtinauerat exequi noluit, atque inde re infecta diſceſſit. Ferunt è coniuratis vnum, ab exeunte Duce percontatum, Anne effeciſti? atque illo negante, adieciſſe, ergo periiſti. Hoc Somerſetenſis conatu, ſuis ipſum prodentibus, detecto, iterum aduerſus eum accuſatio inſtituitur. Re ad conſilium delata, Octobris 16. in Turrim denuo coniectus eſt, vnà cum vxore & magna amicorum caterua, Graio Barone, Radulpho Vano, Tho. Palmero, Milone Partrigio, Mich. Stanhopo, Tho. Arundellio equitibus auratis, & aliis deinde permultis. Tum primo Decemb. in iudicium protractus, duplici crimine oneratur, proditionis nempe, quaſi publicam rem non prauè tantum ſed perfidè etiam adminiſtraſſet, ac coniurationis in Dudlæum ante dictæ. Proditionis crimen facile diluit, de coniuratione vero non poterat inficiari, propter quam, ex lege quam ipſe nuper ferendam curauerat, ad mortem damnari ipſum oportebat. Ea nimirum conſtitutum erat, vt ſi quis aliquem ex regio ſenatu occidendi conſilium cepiſſe deprehenderetur, quamuis rem non perfeciſſet, id ipſum morte lueret. Apud noſtros in more eſt, vt proceribus de proditione accuſandis, ad tribunal euntibus, ſecuris ingens præfertur, à reo auerſa acie; qui eo abſoluto abiicitur, damnato vero, iterum ad carcerem redeunti præfertur, ſed acie ad eum conuerſa. Quam primum igitur proditionis crimine abſolutus eſt Somerſetenſis, ſecuris ille terribilis depoſitus eſt. Sed propter coniurationem, ad mortem nihilo ſecius damnatus eſt. In aula illa Weſtmonaſterienſi laxiſſima vbi habentur huiuſmodi iudicia, verba iudicum viciniorum

1551.

Duces & Comites creati.

Pembrochiæ Comites.

Inimicitiæ inter Somerſetium & Dudlæium redintegratæ.

1551. pauci poterant audire, ſed quod factum erat cuncti videntes, abſolutum omnino Ducem exiſtimantes, ſublata voce tantum clamorem præ gaudio ediderunt, vt vltra crucem Charingiam (ad dimidium ferme milliare exauditus feratur. Quo tanto popularis beneuolentiæ teſtimonio vehementer territi proceres perhibentur. Quid enim aliud exſpectandum erat, quam vt hic populi affectus Regem adultum ad auunculi mortem aliquando vindicandam extimularet, & quantumuis inuitum vel nolentem propelleret? Id fortaſſis in cauſa fuit quod de Duce ſupplicium illico ſumptum non fuerit. Hoc anno Epiſcopi aliquot qui reformationi eccleſiæ nolebant conſentire, amoti ſunt, & alij in eorum loca ſubſtituti. Gardinerus VVintonienſis (de quo antea) Feb. 14. depriuatus eſt, ſicut etiam Daius Ciceſtrenſ. & Heathus VVigornienſ. ambo Octobr. 10. Tonſtallus Dunelmenſis Decemb. 20. in Turrim coniectus eſt. Bonerus Londinenſis Octobr. 1. 1549. exauthoratus fuerat. Omnes, ne quid mouerent, in carcere detenti. Pridie Cal. Septemb. Franc. Engelfeldius, VValgrauius, & Rocheſtrius, Mariæ Principis miniſtri, in Turri ſunt incarcerati, ſicut & Franc. Malettus Theologiæ Doctor eiuſdem Principis ſacellanus. Cauſa mihi comperta non eſt, niſi de Maletto ſolo. Huic cum permiſſum eſſet ad Cæſaris petitionem vt coram Domina miſſificaret, ſed ne alibi id faceret interminatum: quod in abſentia eius id auſus fuiſſet, puniri placuit. Cum ipſa omnibus modis diligentiſſime actum eſt, vt reformatoribus ſeſe vellet adiungere, non ſolum crebris Epiſtolis ad eam perſcriptis, quibus ad id hortati ſunt enixè Rex & conſiliarij ſui, ſed miſſis etiã hominibus idoneis, vt verbis & rationibus coram perſuaderent. Quæ omnia flocci faciens, ſuperſtitionem qua per matrem fuerat imbuta pertinaciſſime retinuit, religionem quippe exoſa, iuxta cuius ſcita, ipſa ſpuria, & regni (ſi forte frater ſine prole decederet) nullo modo capax cenſenda eſſet. Apr. 14. Georgius quidam, Pariſienſis nomine, patria Germanus, ob Arrianiſmum Londini combuſtus eſt. Maij 25. regio quædam ad decimũ à Londino lapidem in Comitatu Surreię(re apud noſtros valde inſolita) terræ motu concuſſa eſt, Croydona nempe, vbi Archiepiſcopus Cantuarienſis domum habet ſatis magnificam, & 7. vel 8. pagi vicini. Sub initum Nouembr. Maria Scotorum Regina, Iacobi nimirum quinti vidua, ad Portemutham appulit, ac miſſo ad Regem nuncio, vt iam in Scotiam liceret terreſtri itinere proficiſci, veniam rogauit, qui cum id conceſſit, tum Londinum etiam humaniter inuitauit. Eo Nouemb. ſecundo peruenit, & honorifice accepta, non ſolum à Rege, & proceribus, apud Regiam, ſed Londini à ciuibus, & à popularibus omnium regionum qua iter fecit: qui nimirum ſuis ſumptibus cuncta neceſſaria donec in Scotiam vſque perueniſſet itineranti ſibi ſuiſque omnibus ſuppeditarunt. Londino Scotiam verſus diſceſſit Nouemb. ſexto. Sub idem quoque tempus Arundelliæ Comes & Gul. Baro Pagetus in Turrim (quam vero ob cauſam me latet) coniecti ſunt. Pageto Georgeani equitis inſigne periſcelis aurea, menſe Aprili ſequenti ablatum eſt, & VVarvvicenſis Comes Northumbrij primogenitus eodem ornatus. Ad Arundellium quod attinet, Decembris tertio anni ſequentis libertati reſtitutus eſt. Decemb. 21. Rich. Richius Baro, Cancellarij munere ſe abdicare iubetur, quod in Thomam Goodricum Elienſem Epiſcopum protinus collatum eſt.

Epiſcopi depriuati. *Cum Maria agitur de religione. Famuli eius incarcerati.* *Arrianus combuſtus.* *Terræ Motus.* *Scotiæ Regina in Anglia.* *Incarcerati Arundellus & Pagetus.* *Epiſcopus Elienſis Cancellarius.*

ANNO CHRISTI 1552. REG. 6.

NONO Cal. Februarij Dux Somerſetenſis cum duos fere menſes poſt damnationem in carcere iacuiſſet, quantumuis renitente Rege (cuius erat auunculus, & cuius pueritia ſub eo adoleuerat) ad locum procerum ſuppliciis deſtinatum productus, ſecuri percutitur. Quamprimum pegma conſcendiſſet in quo plectendus erat, orationem inſtituit, in qua, ſe quod iuxta leges ad mortem damnatus eſſet, ad huiuſmodi pœnam ſubeundam ſemetipſum libenter exhibere teſtabatur, vt

Dux Somerſet ſecuri percutitur.

tur, vt ſe legibus morigerum & obedientem oſtenderet. Porro magnas Deo gratias habere ſeſe, quod huiuſmodi exitum è vita conceſſiſſet, quo præparandi ſe & peccata deflendi tempus nactus fuerit, multo vero maximas, quod Euangelij doctrinam non ſolum cognoſcere ipſum, ſed genti etiam Anglicanæ ſua opera proponi voluerit. Hoc ſibi magnopere ſe gratulari, in hoc vnice triumphare: optare deinde, & omnibus votis à Deo contendere, vt Eccleſia ad antiquæ illius & primitiuæ normam iam conformata: ſecundum doctrinæ traditæ puritatem vitam moreſque omnes inſtituere nitantur. Plura dicturum, tumultus quidam mirabilis, & repentina cunctorum qui aderant conſternatio interturbauit. Quaſi vna voce omnes derepente fugiamus, fugiamus, clamitabant, vnde ex infinita hominum multitudine qui ad tale ſpectaculum (vt fit) concurrerant, quotquot poterant, in fugam ſe coniecerunt, multi fugientium pedibus obtriti & conculcati ſunt, reliqui attoniti ſtabant, ad ſingula momenta exitium expectantes, etſi nihil videbant metuendum. Et cum ab aliis alij ſciſcitarentur quid rei eſſet: hic tonitru exauditum referebat, ille equeſtris turmæ aduentantis ſonitum, alius aliud quippiam comminiſcebatur: nec deerant, qui lætis clamoribus aduenisſe nuncios indulgentiæ regiæ, pœnamque Duci remiſſam & condonatam contenderent. Huiuſmodi terroris (verè Panici) cauſam fuiſſe teſtatur Stous, quod homines quidam armati, ex illis quibus in mandatis datum fuerat vt Ducem ad locum ſupplicij deducerent, ſerius venientes quam conſtitutum fuerat, ſe mutuo hortarentur vt gradum adderent, clamantes Anglicè *avvay, avvay*, quod noſtra vernacula ſonat, non ſolum properate, properate, ſed etiam abite ocius, abite. Vocem igitur huiuſmodi qui proximi erant audientes, & ſimul armatos in ſe vti rebantur incurrere conſpicati, fugam protinus ceperunt. Et alij deinde eorum exempla ſequuti, omnia tumultu terroreque compleuerunt. Poſtquam vero non ſine magno negotio omnia ſedata ſunt: Dux populum enixè hortatus vti ſe pauliſper quietum vellet tenere, vt eo pacatiori animo liceret ipſi è vita diſcedere, precibus animam Deo commendauit, tumque ſupplicium conſtantia plane admirabili pertulit, ne minimo quidem vel voce vel geſtu vel vultu conſternationis aut pauoris ſigno edito, niſi quod genæ, quando oculos ſuos ipſe ſudario velauit, paululum vltra quam ſolebant rubere cœperunt. Pleriſque mortem eius vehementer doluiſſe conſtat, multique feruntur extitiſſe qui ſtrophiola ipſius cruore tincta ſecum domum auferrent: inter quos magni animi matronam repertam dicit Thuanus, quæ biennio poſtea, cum Northumbriæ Dux à Maria regina captus per vrbem traduceretur, ſudarium Somerſetti ſanguine fœdatum occurrenti in platea ob oculos ingerens, En inquit ſanguinem præſtantiſſimi viri, ac Regis optimi auunculi, qui nefaria tua proditione effuſus, nunc vindictam de te expoſcit. Idem etiam tradit, Radulphum Vanum qui cum Milone Portrigio 26. Febr. ſuſpenſus eſt in eodem loco vbi Dux paulo antea plexus, quando etiam Mic. Stanhopus & Tho. Arundellus ibidem decapitati, quo tempore ad ſupplicium ducebatur, denunciaſſe fore, vt ſanguis ſuus Northumbrio quoad viueret pro ceruicali futurus eſſet. Equites quatuor prædicti ſupplicium ſubituri, Devm ſinguli teſtati feruntur, contra Regem aut quenquam de conſiliariis eius, nunquam quidquam ſe molitos. Cæterum vt ad Somerſetenſem redeamus, ita quidem vt retulimus, è medio is ſublatus eſt, homo pius & iuſtus, magnus reformationis zelator, ſalutis regiæ cuſtos fidiſſimus, ac vſquequaque plane bonus, reique publicæ amantiſſimus habendus, niſi quod communi temporum errore abreptus, à patrimonio ſacro ſpoliando temperandas manus non duxit, quod Eccleſiarum Cathedralium non pauci conqueruntur. Mortem eius plurima prodigia ſequuta ſunt, vnde multi ſuccedentium temporum calamitates præſagiebant. Menſe Auguſto ſex Delphini (in noſtro mari inuſitatum genus piſcis) capti ſunt in oſtio Thameſis fluuij, tres nempe prope Quinburgum, & tres alij vbi aqua dulceſcit, paulo ſuper Grenuicum. Deinde Octob. 7. tria cete ad Graueſendam eiecta ſunt in littus. Et Auguſti 3. Monſtrum

1552.

Terror Panicus.

Monſtrum.

natum eſt ad Middeltonam in Agro Oxonienſi, quale pauci memorant ſcriptores,
1552. duo id habebat capita, duo etiam Corpora vmbilico tenus, vbi ita coniuncta ſunt, vt egeſtionis viam vnicam haberent, & capita ſibi ſemper mutuò contraria, vno orientem ſpectante ſi iacentis alterum in occidentem protenderetur: Pedes & crura vnius alterius trunco adiacebant. Vixit hoc Monſtrum (ſexu fœmininum) dies 18. & diutius victurum credebatur, niſi tam crebro nudatum fuiſſet, quo viſentium curioſitati ſatisfieret, vt ex frigore morbum lethalem contraxerit. Hoc anno cœnobium Franciſcanorum Londini in pædotrophium nobiliſſimum conuerſum eſt, vbi nempe egeni pueri fere 400. iam inde ab eo tempore alimenta percipiunt, & educationem liberis hominibus dignam ſortiuntur. Hoſpitale CHRISTI hodie id appellatur. Tunc etiam pauperibus ægris Xenodochium inſtitutum diui Thomæ dictum in ſuburbio Ciuitatis quod Soutvverka nuncupatum eſt.

ANNO CHRISTI 1553. REG. 7.

Rex ægrotare incipit.

SVB initium huius anni, menſe nimirum Ianuario, ex acris humoris ad pulmones defluxione cœpit Rex laborare, vnde breui poſtea hecticus euaſit & tabifica phthiſi abſumptus eſt, non ſine veneni ſuſpicione, ſparſo vbique apud vulgus rumore, quaſi in Calend. Ianuarij regi à neſcio quo pro ſtrena noui anni oblato florum odoratorum faſciculo, venenum infuſum fuiſſet, ex cuius odoramento pulmones vitium mortiferum ac lethale contraxiſſent. Hanc famam dedita opera poſt mortem eius diſſeminatam non dubito, ad creandam illis inuidiam qui rerum paulo antea potiebantur. De tanto ſiquidem facinore nunquam poſtea inquiſitum eſt, id quod nullo modo Maria ſoror facere neglexiſſet, ſi vel minimam ſuſpicandi occaſionem nacta fuiſſet. Vtvt fuerit, proceres cum ex medicis didiciſſent deploratam eſſe Regis valetudinem, neque ſpem conualeſcendi vllam ſupereſſe, ſuis vnuſquiſque commodis proſpicere cœperunt. Ac cæteris omnibus cùm authoritate & potentia Northumbriæ Dux longe emineret, conſilium iniit, regni ſceptrum ad poſteros ſuos transferendi. Mariæ & Elizabethæ Henrici filiabus natalium vitium probaliter obiici poſſe exiſtimabat. Poſt eas deinde cum ad Henrici ſeptimi filias regnum deuolui nemo ambigeret: de Scotiæ regina (quæ neptis erat ex filio Iacobo quinto Margaretæ natu maximæ) parum erat ſollicitus: Nam propter diuturna cum Scotis bella, & ex bellis odia acerrima, quamlibet vel vmbram rationis ſufficere exiſtimabat ad eam ſolio noſtro depellendam, cum præſertim Gallo deſponſata eſſet, cuius dominatum (ſi nihil aliud eſſet) noſtros nunquam laturos autumabat. Proxima tum videbatur Franciſca filia Mariæ Franciæ Reginæ, ſecundæ Henrici ſeptimi filiæ ex Carolo Brãdono Suffolciæ Duce. Henrico Graio Marchioni Dorſetiæ ea nupta fuerat, viuentibus etiamnum duobus fratribus. Quibus ex ſudore peſtifero (vt retulimus) extinctis, Graius propter vxorem, Suffolciæ Dux renuntiatus eſt. Hic igitur ambitioni hominis alius adhuc obex obiicitur, vt eum tolleret, hanc ſibi rationem ineundam putauit. Re cum Suffolcio communicata, Gilfordo filio ſuo ordine quarto (cæteris iam antea coniugatis) vxorem dari petit Ianam Suffolcij filiam natu maximam. Deinde quia ſi hæreditatis duntaxat ius obtenderetur, mater Iana Franciſca filia potior videri poterat: Regi perſuadendi partes in ſe recepit, vt teſtamento condito, non ſolum ſororem vtranque exhæredaret, ſed etiam Ianam poſt ſe Reginam conſtitueret. Hæc poſtquam Suffolcius probauit, vt cæteri etiam proceres ad aſſentiendum pellicerentur, potentiſſimos illorum ad affinitatem cum alterutro iungendam inuitari placuit. Eodem igitur die quo infauſto ſydere Iana Gilfordo nuptui data eſt, minores duas Suffolcij filias, Catherinam & Mariam, duxerunt Henricus Pembrochiæ Comitis primogenitus, & Caius Ianitorum regiorum Princeps, Henr. nempe Catherinam, & Caius Mariam gibbo deformem. Northumbrij deinde filia ætate minima, nomine Catherina, Haſtingio tradita eſt Huntingdoniæ Comitis filio

Agitur de Iana Graia ad regnum euehenda.

Nuptiæ.

tis filio natu maximo. Hæ nuptiæ menſe Iunij Rege grauiter ægrotante Londini celebratæ ſunt. Quibus rebus ex animi ſententia confectis: Northumbrius Regi diligenter cœpit exponere, quam vehementer periclitaretur Religionis cauſa, ſi ipſo breui moriente, de ſucceſſore pio & rectè de rebus ſacris ſentiente prouiſum prius non eſſet. Maria ſoror vt foret animata nemini dubium eſſe dicens: De Elizabetha melius forte ſperandum, ſed huius cauſam cum illius adeo valide arctéque connexam, vt aut vtranque à ſucceſſionis iure amoueri, aut Mariæ regnum relinqui oporteat. Pij bonique Principis eſſe neceſſitudines quaſcunque Dei gloriæ ſubditorumque commodo poſtponere: Manere illis qui aliter feciſſent vltionem adeo, cum vita hac (quæ breuis eſt) elapſa, ad Dei tribunal ſiſtentur, ſempiternæ vitæ præmium, aut æternæ mortis pœnam laturi. Suffolciæ Ducem filias habere tres, quæ ipſum proxima cognatione attingunt, quas honeſti mores & natalium dignitas abunde commendet, & à quibus violatæ religionis metus procul abſit: quippe quæ cum lacte nutricis pietatem & puriorem doctrinam imbibiſſe videantur, & porro maritos habeant veræ religionis non minus quam ipſas ſtudioſos. Optare proinde ſeſe & conſulere, vt ad regni ſucceſſionem ex ordine vocentur, ſed ea ſemper lege, vt religionem ante omnia ſaluam tueantur. Quanquam igitur natu grandior Iana filio ſuo nupſerit, ſe tamen non recuſare quin ſacramentum ab vtraque exigatur, omnia Regis acta ſe rata & grata habituras: neque enim tam ſuum quam vniuerſi regni negotium eſſe quod agat. His rationibus puero regi non difficulter perſuaſum eſt, vt Teſtamentum conderet, in eoque ſororem vtranque à regni ſucceſſione quantum in ſe fuit excluderet, & porro quoſcunque alios præter Suffolcij filias. Teſtamentum huiuſmodi coram conſiliariis & ſummis regni Iudicibus recitatum eſt, atque ſingulorum aſſenſu firmatum, omnibus deinde interdictum, ne quod factum eſſet annuntiarent, ſeditionis aut turbarum occaſio ne daretur. Tho. Cranmerus Cantuarienſis Archiepiſcopus inter cæteros ſubſcribere aliquandiu recuſauit, legitimæ ſucceſſionis ius violari neutiquam æquum exiſtimans. Sed ad Regem decumbentem vocatus, cum ille vrgeret, & religionis periculum ante oculos poneret, poſt longam diſceptationem aſſenſum & ipſe præbuit, cunctatione huiuſmodi adeo nihil adiutus, vt rerum poſtea potita Maria, nemo omnium prior ad exitium deſignatus fuerit. Paucos poſtquam hæc ita conſtituta ſunt dies, Edvvardus Rex nondum 16. annos natus, Grenouici animam exhalauit, Iulij nempe ſexto, cum annos 6. menſes 5. dieſque 19. ſub tutoribus regnum tenuiſſet, iam in illa tam tenera ætate magno virtutis ſpecimine edito: pietate in Devm, conſtantia animi, amore recti, & ſtudio literarum incredibili. Tribus nec amplius horis antequam expiraret, neminem arbitratus adeſſe, huiuſmodi precatione ſe Deo fertur commendaſſe: Domine Devs libera me ex hac miſera & ærumnoſa vita, & recipe me inter electos tuos ſi ita viſum fuerit: quanquam non mea ſed tua ſola voluntas fiat. Tibi Domine commendo ſpiritum meum. Tu noſti ô Domine quam beatus ſim ſi tecum in cœlo agere liceat: attamen propter electos tuos vtinam viuam & conualeſcam, vt tibi ſeruiam fideliter: ô Domine Devs benedic populo tuo, & ſaluam fac hæreditatem tuam. O Domine Devs ſaluum fac populum tuum Anglicanum. O Domine Devs tuere hoc Regnum à Papiſmo, & conſerua veram religionem in eodem, vt ego & populus meus nomini tuo ſanctiſſimo benedicamus propter filium tuum Iesvm Christvm. Oculos tum poſtea aperiens (quos clauſos antea tenuerat) & videns prope aſſidentem omnium medicum (qui hac oratione totidem verbis vſum retulit) Anne tam prope inquit ades? haud equidem putaram. Illo deinde reſpondente, audiui loquentem, ſed verba non percepi: Ego vero (ſubiecit Rex) Devm comprecatus ſum. Non multum deinde poſtea, exclamauit ſubito, deficio, Domine miſerere mei, & accipe ſpiritum: eaque vix aut ne vix

1553.

Rex Teſtamentum condidit & ſorores ſuas exhæredat.

Rex moritur.

Precatio morientis.

1553. edita voce, ſeuera defecit. In huius Principis laudes multa eſſent dicenda, ſed inſtitutæ breuitatis memor, Cardani tantum verba ſubiiciam, qui annum plus minus ante mortem eius per Angliam in Scotiam iter faciens, ad Regis colloquium admiſſus eſt, quod his verbis poſtea deſcripſit. Aderant illi (de Rege loquitur) gratiæ: Linguas enim multas puer callebat, Anglicanam natalem, Latinam, Gallicam, non expers vt audio Græcæ, Italicæ, & Hiſpanicæ, & forſan aliarum. Propriam Gallicam & Latinam exactè tenebat, & ad omnia docilis erat. Non illi Dialectica deerat, non naturalis Philoſophiæ principia, non muſica: humanitas mortalitatis noſtræ imago, grauitas Regiæ maieſtatis, indoles tanto principe digna. In vniuerſum magno miraculo humanarum rerum tanti ingenij & tantæ expectationis puer educabatur. Non hæc Rhetoricè exornata veritatem excedunt, ſed ſunt minora. Decimum quintum adhuc agebat annum: Interrogabat Latine non minus quam ego politè, & promptè loquebatur. Quid continent libri tui de rerum varietate? (hos enim nomini Maieſtatis ſuæ dedicaueram) Tum ego, Cometarum primum cauſam, diu fruſtra quæſitam in primo capite oſtendo. Quænam? (inquit ille) concurſus (ego) aio luminis erraticorum ſyderum. At Rex, quo modo cùm diuerſis motibus aſtra moueantur, non ſtatim diſſipatur aut mouetur eorum motu? At ego, mouetur equidem, ſed longe celerius illis ob diuerſitatem aſpectus, velut in Criſtallo & ſole cum Iris in pariete relucet, parua enim mutatio magnam facit loci differentiam. At Rex, & quonam pacto abſque ſubiecto illud fieri poteſt? iridi enim paries ſubiectum eſt. Tum ego, velut in lactea via, & luminum reflexione cum plures candelæ propè accenſæ medium quoddam lucidum & candidum efficiunt. Itaque ex vngue leonem (vt dici ſolet) fuit hic in maxima omnium aut bonorum aut eruditorum expectatione ob ingenuitatem & ſuauitatem morum. Prius ceperat fauere artibus quàm noſceret, & noſcere antequam vti poſſet. Conatus quidam humanæ conditionis, quem non ſolum Anglia ſed orbis ereptum immaturè deflere debet. O quam bene dixerat ille, Immodicis breuis eſt ætas & rara ſenectus. Specimen virtutis exhibere potuit non exemplum vbi grauitas regia requirebatur, ſenem vidiſſes: vt blandus erat & comis, ætatem referebat. Cheli pulſabat, publicis negotiis admouebatur, liberalis animo, &c. Hæc Cardanus. Defuncti Regis corpus cum funebri pompa mediocri apud VVeſtmonaſterium Auguſt. nono tumulatum eſt prope auum eius paternum, Henricum ſeptimum. Sic tempora Edvvardi concludere properabam, quando eiuſdem Regis cœptum generoſiſſimum occurrebat nullo modo prætermittendum. Luſitanus erat quidam, Sebaſtianus Cabota nomine, quem Rex propter Coſmographiæ & rerum nauticarum peritiam inſignem, ſtipendio honeſtauit 166. librarum noſtratium, aureorum vero Gallicorum plus quam 500. Illius ſuaſu 3. naues emiſſæ ſunt Maij duodecimo, Ductore Hugonæ VVillobæo aurato equite, ad regiones incognitas in Aquilonari orbis parte luſtrandas. Spes erat in Orientis regna ampliſſima Cathaiæ & Sinarum illuc viam, vſitata multo propiorem aperiendam. Paulo ſupra Noruegiam hæ naues vi ventorum abreptæ & ſemel diſſipatæ conuenire poſtea nunquam valuerunt. Vna periculorum magnitudine deterrita, curſum mox retro direxit. VVillobæus, in terram delatus deſertam & noſtris hominibus nunquam antea viſam, ſub latitudine graduum 74. & ibi hiemare coactus: frigoris intolerandi vehementia oppreſſus, tam ipſe quam ſui omnes extincti ſunt. Reperta eſt nauis poſtea à noſtris, & in ſcriniis equitis, ſcriptum quoddam, actus diurnos referens, teſtamentum etiam eiuſdem, vnde ad Ianuarium vſque menſem vitam produxiſſe conſtat. Tertia vero nauis fortuna vſa meliore, poſt longum errorem, in Ruſſiam vſque & Moſcouiam penetrauit. Hanc ducebat Ricardus quidam Cancellarius, qui paucos poſt annos ſecundum iter in illas Regiones inſtituens,

Laus Ed VV. R. apud Cardanum in lib. de Geniturís.

Seb. Cabota.

Aquilonares mundi regiones luſtrantur.

Hu. VVillobæus frigore enecatus.

Cum Moſcouitis commercium.

inſtituens, in reditu, ad littus Scoticum nauem fregit, & dum legatum Moſcouitæ ſeruare nititur, ipſe periit, fluctibus abſorptus. Viam interim is monſtrauit, quam egreſſi noſtri, mercaturam iam inde ab eo tempore bene quæſtuoſam in illis oris exercuerunt. 1553.

Finis Libri ſecundi.

RERVM ANGLICARVM ANNAL. LIBER TERTIVS.

MARIA REGINA.

ANNO CHRISTI 1553. REG. PRIMO.

CVM Maria Regis modo defuncti ſoror, de clandeſtina molitione Northumbrij iam olim certior facta, de morte etiam fratris inaudiuiſſet: prope Londinum haud tuto agi exiſtimans, vbi hoſtes cum ſummo imperio omnia regebant, Edvvardoburgo (nam ibi tum commorabatur) ſe proripuit, & cauſata contagionis periculum ob vnum è domeſticis ſuis peſte correptum, 40. milliaria vno die emenſa, ad Framinganiam Caſtellum receſſit. In Suffolcienſi Comitatu id ſitum eſt, ad 80. ab vrbe lapidem, haud procul à mari, qua, ſi ita fors tuliſſet, in Galliam via pulſæ patuiſſet. Eo quamprimum peruenit, Reginæ ſtatim nomen aſſumpſit, & ad amicos nobilitatemque perſcriptis literis, ad ſe diligenter arceſſendos curauit. Northumbrius interim poſtquam totum biduum de ſumma rerum cum amicis conſultaſſet: nondum euulgata Principis morte, Londinenſis vrbis prætorem Grenouicum euocauit, iubens, vt ſex è ſenatoribus vrbis 24. (quos Aldermannos dicimus) & 12. alios ciues primarios ſecum adduceret. Iis, cum aduenißent, ſimul exceſſiſſe regem, & rerum potiti Ianam nuntiat, oſtenſis Teſtamento & diplomate Regio, ante 14. dies confecto, in quibus, de regni ſucceſſione ita fuerat conſtitutum ſicut antea retulimus. Ad ſacramentum deinde Ianæ dicendum ſiue minis ſiue promiſſis omnes adegit: & ne cuiquam audita enuntiarent pœna magna propoſita edixit. Quantum acceſſionis rebus ſuis factum eſſet ſi ciuitatem eam hac ratione in partes traxiſſet, virum ſapientem non latuit, & Mariam omnium rerum (vt putabat) ignaram, opprimi poſſe, ſpes erat, ſi mortis regiæ fama pauliſper ſuppreſſa foret. Vt vero manibus eorum elapſam in Suffolciam profectam nuntiatum eſt, haud vltro morati, regni proceres fere cuncti Ianam ad arcem ſiue Turrim Londinenſem honorifice & regia cum pompa deductam, Reginam declarant, & ea de re edictum cum buccinæ clangore per vicos ciuitatis promulgandum curāt. Erat illa annos nata circiter ſedecim, forma non infœlici, literarum cognitione incredibili, ingenio acutiſſimo, & prudentia in illa etiam ætate plus quam muliebri, pietatis purioriſque doctrinæ ſtudioſiſſima, & adeo honoris delati neutiquam appetens, vt regia ornamenta ſine gemitu & lachrimis non ſuſceperit, & cunctis

Maria in Norfolciā.

Iana Regina declaratur.

1553. palam & manifeſtum foret à parentibus & amicis plane inuitam coactam eſſe vt id faſtigij conſcenderet. Quando ad arcem proficiſcens, per ciuitatem inceſſit, ingenti populi concurſu, ſed nullis acclamationibus lætis accepta eſt, vt ad rei nouitatem excitati, ſpectatum potius quàm gratulatum veniſſe viderentur, quod amicos Mariæ animum hucuſque deſpondentes, non leuiter erexit ad attentandum pro ea aliquid quamprimum occaſio data foret. Obſtabat adhuc Northumbrij præſentia, hominis acerrimi, conſiliique magni, quo minus aliquid moliri auderent: hunc ſi aliquo pacto ad tempus ablegare poſſent, aliquid pro Maria ſe conſecturos ſperabant. Eodem quo Iana Turrim ingreſſa eſt die, allatæ ſunt Mariæ literæ & in conſilio recitatæ, quibus regni ſenatoribus mandabat vt ad ſe tanquam regni hæredem venirent, & debitum obſequium iam tandem præſtarent, poſtquam ab vniuerſa fere Anglia vt legitima Regina agnita ac ſalutata fuerit. Eodem etiam tempore nuntiatum eſt, Norfolcienſes & Suffolcienſes in verba Mariæ iuraſſe, & animaduerſum facile à prudentioribus, populum fere vbique alieno à Iana animo exiſtere. Quapropter de exercitu primo quoque tempore conſcribendo initur conſilium, vt comprehenſa Maria Londinum ad cauſam dicendam vi adduceretur. Harum copiarum Dux Suffolcienſis deligitur, pater Reginæ. Cæterum qui Mariæ rebus clanculum fauebant, ſibi grauem Northumbrium amoliri ſatagentes: nouæ Reginæ authores fuerunt vt patrem apud ſe retineret, Northumbrium amandaret: hunc dicentes vel ſolo nominis ſui terrore plus effecturum (quod rebelles nuper Norfolcienſes profligaſſet) quam ille vel vi vel conſilio vel alia quauis ratione valeret, & filiæ magis fidum cuſtodem quam patrem, quemnam exiſtimarent? Ad res vrbanas quod attinet, conſiliarios adeſſe vniuerſos qui illas fide prudentiaque ſolita procurarent. His rationibus adducta Regina, Northumbrium multum obteſtata eſt (cui tandem licet ægre perſuaſum) vt hoc onus in ſe ſuſciperet. Magnopere nimirum metuebat ille, ne aliquid ſe abſente turbatum foret: ſed cum renitendi nullus locus relictus eſſet, expeditioni ſe accinxit, & militum 6000. ſecum trahens, Iulij 13. Londino profectus eſt. Vrbe ferunt egredientem, ad Baronem Graium (qui vna aderat) conuerſum dixiſſe, viden' vt populus ad ſpectandum certatim confluat? Ex tanta tamen multitudine qui bene precetur, ne vnum quidem exaudis. Erant Londinenſes in cauſa religionis optimè animati, quemadmodum etiam Suffolcienſes & magna ex parte Norfolcij: & Papiſmo Mariam addictiſſimam omnes nouerunt. Tali tamen & tam conſtanti veneratione nos Angli legitimos reges proſequimur, vt ab eorum debito obſequio nullis fucis aut coloribus, imo ne religionis quidem obtentu nos diuelli patiamur: cuius rei Ianæ hic caſus mox perſcribendus indicium poterit eſſe plane memorabile. Quamuis enim dominationis illius fundamenta validiſſima iacta fuiſſent, cui & ſumma arte ſuperſtructum eſt, quod ex ſupradictis ſatis patet: quamprimum tamen regni vera & indubitata hæres ſe ciuibus oſtendit, omnis hæc tam accurata ſtructura concidit illico, & quaſi in ictu oculi diſſipata eſt, idque eorum præcipuè opera, quorum propter religionis cauſam propenſiſſimus fauor Ianæ adfuturus ſperabatur. Nam concionatores, quos bene multos Londini conſtituit Northumbrius vt Mariæ cauſam impugnarent, nihil, ne Londini quidem profecerunt. Imo ne egregius ille doctrina vitæque ſanctitate vir, Nic. Ridlæus Londinenſis poſt amotum Bouerum Epiſcopus, æquis auribus auditus eſt, vtinam vir optimus hac in re lapſus non fuiſſet. Nam ad Mariam quod attinet, ſi verum non ſit illud Iuridicorum, Matrimonij bona fide contracti, etiamſi poſtea vt illicitum diſſoluatur, eam eſſe vim, vt liberi ex eo ſuſcepti pro legitimis habeantur: Elizabetham ſororem à regni gubernaculis quare putarint arcendam, equidem ſatis mirari nequeo, neque cauſam aliquam vel probabilem aſſignandam puto ab iis quibus Mariæ natalia non probantur. Vt nihil dicam de Maria Scotiæ Regina, cui poſt ſobolem Henrici octaui, regni ius ſine dubio competebat. Qualeſquales fuerint concionatorum rationes, apud vulgum nihil effeciſſe conſtat: Et

Northumbrius inuitus in expeditionem extruditur.

1553.

ſtat: Et ad Mariam plebs quacunque incedebat ingenti numero confluebat: nec vero plebs duntaxat, nam primarij viri non pauci ſe illi primo quoque tempore adiunxerunt. Inter hos, Comites numerantur Bathonenſis, & Suſſexienſis, Tho. VVhartonus, & Io. Mordantus Baronum primogeniti, equites deinde aurati, Drurius Sheltonus, Benefeldus, Iernigamus, Sulierdus, Freſtonus, & alij quamplurimi. Inter omnes vero eminebat longe Edvv. Haſtingus Huntingdoniæ Comitis frater, cui cum 4000. peditum legendorum negotium datum fuiſſet à Northumbrio, delectu ſtatim habito, ad Mariam tranſiit. Ob quod facinus Baro Lovvboroenſis ab illa poſtmodum creatus eſt, quem etiam honorem (Baronis dico) retulit Io. Gulielmus, ob fidelem operam tunc nauatam. Morganus porro cauſidicus, ſiue (vt noſtri loquuntur.) Seruiens ad legem, cum inter cæteros faceret pro virili, breui poſtea vnus ex duobus ſummis regni Iudicibus conſtitutus eſt. Maximum vero momentum Mariæ rebus huiuſmodi caſus attulit.

Naues 6. hoſtiũ Mariæ traditæ.

Naues 6. in ora quæ Belgicum littus ſpectat, Northumbrius inſtrui curauerat, vti Mariam ſi forte fugam adornaret, intercludere, & in omnem euentum, quicunque tandem incidiſſet, præſto eſſe poſſent. Ventorum vi in portum Varmuthenſem eæ forte coniectæ ſunt, eo ipſo tempore quando in oppido pro Maria delectus habiti fuere. Partim igitur minis, partim precibus nautæ militeſque inducti, ad Mariam deſciſcentes, naues Iernegamo (duci cuidam Mariano) tradiderunt: quod momentum adeo magum rebus eius attulit, vt nunciatum, ingenti eam gaudio perfuderit: Nam inde deducto milite, machiniſque bellicis atque omni apparatu inſtructior, contra Ianam nunc vadere decreuit, Northumbrij copias nihil verita. Proceres vero qui cum Iana erant, de his rebus facti certiores, pertimeſcere vehementer cœperunt, quonam tandem hæc res euaderet. Et amici Mariæ in regia degentes, audaciores facti, mentem ſibi mutuo paulatim aperuerunt, nihil aliud magis cupientes, quam ex arce in Ciuitatem egrediendi facultatem, vt colloquia liberè miſcere liceret. Accidit per eos dies, vt Northumbrius ſcriptis ad ſenatores literis, auxilia adhuc maiora ſummitti poſtularet. Profectus ille Iulij decimotertio (ſicut antea dictum eſt) præter quatuor filios ſuos, Marchionem Northantonenſem Patrum, Huntingdoniæ Comitem Haſtingum, Graium Baronem, alioſque primarios viros permultos: habebat in Caſtris 8000. peditum, 2. millia equitum quo tempore Cantabrigiam peruenit.

Miles Northumbrij à ſignis dilabitur.

Inde cum mouiſſet Edmondoburgum, militum quam plurimos à ſignis dilapſos comperit, & de reliquis ne idem plerique facerent vehementer metuebat. Quapropter Cantabrigiam reuerſus, aliis ſuper alios nunciis ad ſingula penè momenta amandatis, à Conſiliariis vehementer flagitabat, vt nouis copiis fugitiuorum loca ſupplere maturarent. Occaſionem hanc Mariani arripientes, habendum primo quoque tempore delectum decreuerunt: verum non placere dicunt, vt hoc negotium aliis quam ſibiipſis demandetur, ne idem fiat quod nuper ab Haſtingo Huntingdonij fratre. Ita permittente Suffolcio, ex arce omnes quaſi ex ergaſtulo euolantes, in diuerſas vrbis regiones feruntur. Inter eos Marianis partibus plurimum ſtuduiſſe viſi, Wintonienſis Marchio Theſaurarius, Pembrochiæ Comes Herbertus, Comes Arundellius) quem vnà cum Pageto per integrum annum incarceratum non ita pridem Northumbrius tenuerat) & Th. Cheynæus quinque (vt loquimur) portuum Præfectus. Horum induſtria, Conſiliarij omnes quotquot reperiri poterant (excepto ſolo Suffolcio) aliorum etiam procerum permulti qui non alieno à Maria animo eſſe noſcebantur, ad Palatium Pembrochij conuocati ſunt, quod antiquo nomine Bainardi caſtrum nuncupatur, ſpecie quidem colloquendi cum Galli oratore Lauallo, quocum neſcio quid tractandum comminiſcebantur, reuera autem vt de Iana in ordinem redigenda conſultarent.

Decretum procerum de Maria in regnum recipienda.

Ibi Henricus Arundelliæ Comes in Northumbrium plenis quod aiunt velis inuectus, poſtquam priorum temporum acta commemoraſſet, & omnium quæ Edvvardo regnante iniquè, crudeliter, aut perperam geſta viderentur inuidiam in eum vnum coniecilſet, de

1553. liberis Henrici à ſucceſſionis in regnum iure contra ius faſque exturbatis querimoniã inſtituit, & mirari ſe imprimis retulit, quo pacto tales tantoſque viros (præſentibus innuens) in eam ſeruitutem redegerit, vt ſcelerum ſuorum adminiſtros eos facere potuerit. Illis nempe ſuffragantibus, perſona regni indutam Suffolcij filiam, nurum ſuam, dominationis vim & poteſtatem ad ipſam delatam, vt in omnium capita & fortunas tanquam ex arce tyrannidis impunè graſſaretur. Obtentui quidem ſumptam religionis cauſam: Sed vt vocem Apoſtoli meminiſſe nolint, (quod malum eſt non perpetrandum vt inde bonum proueniat: & principibus vel malis non ob metum tantum ſed conſcientiæ bonæ gratia obtemperandum) cuinam quæſo compertum eſt (ait) Mariam in rebus ad religionem ſpectantibus quicquam mutaturam? Certe Suffolcienſium nonnullis hac de re nuperrimè eam interpellantibus (Et verum id fuit) æquiſſime dicitur reſpondiſſe. Et quæ (malùm) iſta animi imprudentia ac cæcitas eſt (inquit) quo incertum periculum euitemus in certam perniciem nos fortunaſque noſtras præcipites dare? In hac re vtinam peccatum non fuiſſet. Sed cum errori nulla melior ſit medicina quam matura reſipiſcentia, operam hortor iam omnes adhibeamus, vt Maria Regni legitima & indubitata hæres veſtra authoritate publicè declaretur. Poſtquam in hanc ſententiam pluribus peroraſſet: Pembrochij Comes, Arundellij ſe ſubſcribere ſententiæ alta & generoſa voce profeſſus eſt, & manu ad gladij capulum appoſita, ſubiecit, ſe ferro quoque paratum decernere cum eo qui contrariam tueri præſumeret. Ab omnibus tum, pedibus in eam ſententiam itum eſt. Accerſitis igitur Prætore (quem Maiorem dicimus) & ſenatoribus vrbis: vniuerſi ſimul omnes in celeberrimum ciuitatis vicum perrexerunt, Chepſidam nuncupatum, & ibi tubæ ſonitu conuocata plebe, edictum promulgarunt, quo Maria Regina pronuntiatur. Inde tunc omnes in Baſilicam Paulinam proficiſcuntur, vbi hymno decantato qui à BB. Ambroſio & Aug. conſcriptus dicitur, miſerunt protinus ad Turrim qui arcem in poteſtatem redegerunt, & Suffolcium vt ſe conſilio ſiſteret compellarent.

Iana in ordinem redigitur.

Ille vt hæc nunciata ſunt, in Ianæ filiæ cubiculum ingreſſus, inſignia regalia protinus amouit, & eam vt ad priuatam vitam redire non ægrè ferret admonuit. Ad quæ illa, nihil turbato vultu, Æquioribus inquit auribus hunc nuncium accipio pater, quam cum me inuitam & adactam ad hoc faſtigium rapuiſti, vt tibi & matri inprimis morem gererem, peccaui grauiter, & vim mihi attuli, nunc ſponte facio: & mihi morem gero cum regno abdicare me & culpam alienam emendare compellor, ſi modo tantus error ſola abdicatione & culpæ confeſſione corrigi poteſt. His dictis, in ſecretius cubiculum ſe recepit, de capite ſolicita magis, quam quod ægrè regno cedere videretur. Suffolcius inde ad concilium pergit, & decreto ſubſcribit. Iulij 19. hoc edictum promulgatum eſt, tanto populi gaudio, vt Mariæ nomine recitato, exaudiri poſtea cætera non potuerint, præ lætis exultantium clamoribus. Arundellius & Pagetus poſtquam ex animi ſententia rem ſic confectam vidiſſent, equis eadem ſtatim nocte conſcenſis, & equitibus 30. ſecum aſſumptis, quanta poſſunt celeritate ad reginam contendunt: quæ poſtquam ei demonſtratum eſt quid actum ſit, ob tam lætum nuncium ingenti gaudio perfunditur.

Northumbrius edicto Cantabrigiæ promulgato Mariam reginam declarat.

Ad Northumbrium interea Conſiliarij dant literas, & eorum quæ acta erant ipſum certiorem faciunt, mandantque, vt decreto ſubſcribat, & exercitum dimittat. Illas literas nondum acceperat quando rem tamen præſentiens, & alto corde dolorem premens, Mariam Reginam edicto publicè promulgato ipſe Cantabrigiæ declarauit, & proiecto in altum pileo (effuſæ lætitiæ apud nos id ſignum eſt) gaudere ſe cum cæteris ſimulauit. Exercitus tunc illico diſſoluitur, & nobilitas vniuerſa ad Mariam tranſiens, omnemque culpam in Northumbrium coniiciens, veniam præteritorum impetrauit.

Comprehēditur & incarceratur.

Iana, poſtquam Reginæ perſonam tanquam in ſcena decem tantum egiſſet dies, cuſtodiæ traditur, & illuſtres matronæ quæ in Comitatu illius erant, ad ſuas vnaquæq; ædes ſe recipere iubentur. Northumbrius etiam Reginæ iuſſu ab Arundelliæ Comite comprehenditur, & Londinum in turri aſſer-

aſſeruandas mittitur. Sunt qui referant, animi dubio, quid faceret, & de fuga co-
gitanti, manus iniectas à regij corporis cuſtodibus, dum ocreas indueret; (Ioanne 1553.
Gatzio Duce, ſatellitum præfecto, Northumbrium in eam expeditionem ij ſe-
quuti fuerant) Æquum eſſe dicentes vt eius teſtimonio à perduellionis crimine ſe
tueantur. Illo reſtitante, adeoque orta inter eos contentione, aduenere eo ipſo
articulo literæ à conſiliariis regiis ſupradictæ in quibus ſuper ea quæ antea memo-
raui, imperatum fuit, vt abiectis armis domum ſuam vnuſquiſque ſe reciperet. Il-
lis viſis & recitatis, Ducem protinus liberum prætoriani dimiſerunt. Libertas vero
huiuſmodi diuturna illi non fuit: Nam proximo ſtatim mane cum equum con-
ſcenſurus videbatur, à Regina veniens Arundellius, captiuum eum abduxit, vnáq;
alios permultos Huntingdoniæ videlicet Comitē, & primogenitū ſuum: Warvvi- *Procerum*
cenſem, Ambroſium, & Henricum Northumbrij filios; Andream Dudlæum fra- *item alij.*
trem eius, Tho. Palmerum & Ioannem Gatzium equites, Henricum Gatzij fra-
trem, ac Edvvinum Sandium Theologum. Qui Iulij 25. Londinum peruenerunt,
& in Turrem ſtatim coniecti ſunt. Huntingdonius non multo poſt, filius vero il-
lico liberatus eſt. Io. Gatzius, cuius conſilio Northumbrius quicquid peccaſſet
tribuebat, & Palmerus, capitali poſtea ſupplicio affecti ſunt. Warvvicenſis Co-
mes in cuſtodia morbo extinctus eſt. Ambroſio & Henrico Dudlæiis, condona- *Ambr.*
tum, quorum iſte, glande tormentaria percuſſus in oppugnatione S. Quintini *VVarvvic.*
poſtea interemptus, Ille vero meliori vſus fortuna, ad Eliz. Reg. tempora perdura- *Comes.*
uit, & Comes factus VVarvvicenſis annos quamplurimos in magna apud eam au-
thoritate fœliciſſime tranſegit. Andreæ quoque Dudlæo ad mortem damnato Re-
gina poſtmodum ignouit. Sandius Theologiæ Doctor & Academiæ Cantabri- *D. Sandius*
gienſis Rector ſiue (vt loquimur) Vicecancellarius, à Northumbrio iuſſus, Mariæ *Archiepi-*
cauſam ex ſuggeſtu apud Academicos habita concione impugnarat, Ianæ defen- *ſcopus po-*
derat, ea vero & prudentia & moderatione, quamuis pauciſſimarum horarum in- *ſtea Eborac.*
teruallo ad ſe præparandum conceſſo, vt Duci abunde ſatisfactum ſit, & tamen ex
altera parte offenſionis tantum contractum non fuerit, quin amici eius à Regina
veniam pro eo impetrare potuerint. Poſtquam igitur annum fere integrum in
carcere detentus fuiſſet, dimiſſus, in Germaniam protinus euolauit: Vnde poſt
mortem Mariæ rediens, ad Epiſcopatum primum VVigornienſem, deinde Londi-
nenſem euectus, ad Archipiſcopatum tandem Eboracenſem conſcendit, erudi-
tione, probitate, prudentia, addo etiam genere vir clariſſimus, & ſobole ſuper o-
mnia fœliciſſimus. Nam liberos reliquit permultos ex quibus tres equites vidi-
mus auratos, animi, corporiſque dotibus ornatiſſimos. Iulij 26. ad eundem car-
cerem deducti ſunt Marchio Northantonenſis (poſtea damnatus, dimiſſus tamen)
Ridlæus Epiſcopus Londinenſis, Oxoniæ poſt biennium combuſtus: & deinde
præter multos alios, Robertus Dudlæus alter Northumbrij filius, magnus ille ſub *Robertus*
Elizabetha Leceſtriæ Comes, cuius gratia ſumma quæque adeptus, magnam po- *Leceſtriæ*
tentiam in ætate non adeo prouecta morte terminauit. Iul. 27. incarcerati, Suffol- *poſtmodum*
ciæ Dux, cui poſt quatriduum admirabili clementia veniam dedit Regina, Io. *Comes.*
Checus Edvv. præceptor, Rogerus Chomleus, & Edvv. Montacutus ſummi Regni
Iudices, qui omnes Sept. 3. libertati reſtituti ſunt. Iulij 30. Elizabetha reginæ ſoror
à domo ſua in ſuburbiis ciuitatis Londinenſis ſita (in vico nempe quæ Strauda di-
citur) profecta, cum ingenti tam fœminarum quam nobilium virorum comitatu
(alij 500. numerant, alij 1000.) facto per vrbem itinere, ſorori ad regnum aſſumptæ
gratulatura obuiam proceſſit: quæ demum Aug. 3. VVanſtedæ ſexto ab vrbe la-
pide cum conſediſſet, dimiſſo iam antea exercitu (qui ad 13. millia hominum neq;
amplius excreuerat) habuit illic obuios regni primores & principes matronas, &
vrbem magno comitatu ingreſſa, in Turrim venit. Venientem ſupplices exce- *Regina Lon-*
perunt Norfolciæ Dux (cuius filium Surreiæ Comitem ab Henrico moriente ne- *dinum.*
catum memorauimus, à quo tempore in carcere hucuſque hic detentus fuerat)
Edvv. Cortineus Cortinei anno 1538. decapitati filius, Gardinerus ante biennium

1553.

Captiuos aliquot nobiles liberat.

Epiſcopatu VVintonienſi multatus, & Anna Somerſetenſis non ita pridem ſecuri percuſſi vidua. Quibus in genua procumbentibus, Gardinerus reliquorum nomine orationem habuit, in qua, poſtquam Reginæ omnia fauſta precatus fuiſſet, illa benigne ſingulos leuauit, ac oſculo ſalutauit: Hi (ſimul inquiens) mei proprij ſunt captiui, deinde dimitti omnes extemplo iubet. Ac Cortinæum quidem poſtridie ad paternos honores reſtituit, Marchionatum nempe Exonienſem. Ad Gardinerum vero quod attinet, non ſolum in Epiſcopatu vnde fuerat amotus eum denuo collocauit, ſed etiam ſummum Angliæ Cancellarium paulo poſtea Auguſti nempe 23. conſtituit, quanquam is olim ſententiæ de diuortio contra Catherinam matrem ſuam latæ ſubſcripſiſſet, & libris editis Henrici VIII. cauſam defendiſſet. Aug. 5. Bouerus & Tunſtallus, hic Dunelmenſis, ille non ita pridem Londinenſis, Epiſcopus, breui etiam poſtea Daius Ciceſtrenſis, & Hethus VVigornienſis, carceribus emiſſi quibus detenti fuerant, ad Epiſcopatus quos tenuerant redire iubentur, modernis poſſeſſoribus ne lite quidem intentata, eiectis. Aug. 10. Edvvardo Regi, iuſta (vt diximus) perſoluta ſunt, concionem habente Daio Ciceſtrenſi Epiſcopo, qui etiam ſacrum peregit vernacula vſus Anglicana, & Euchariſtiam præſentibus exhibuit more ſub Edvv. Rege inſtituto. Nondum de religione actum fuerat. Cum igitur Auguſti 13. Burnus ad D. Pauli Canonicus, poſtea Bathonienſis Epiſcopus, reformationem ſub Edvvardo factam ad crucem Paulinam pro concione inſectaretur, & iactantius inſuper commemoraret, quomodo Bouerus ob concionem ibidem loci eodemque ipſo tempore ante quadriennium habitam præſulatu iniuſte per vim pulſus, & carcere poſtea diuturno numeratus fuiſſet, nunc vero per clementiam regiam reſtitutus: plebs puriori doctrinæ iam bene aſſueta, tumultuari cœpit, & à lapidibus vix aut ne vix abſtinuit: nam aſtantium quidam, coniecta in concionatorem pugione, parum abfuit quin eum confodiſſet: idque tanto vicinorum conſenſu factum, vt quamuis diligentiſſime indagatum, reſciri nunquam potuerit viuente Maria quis eius facinoris author extitiſſet. Aliis tum clamantibus, aliis in ſuggeſtum irrumpere ſatagentibus, Burnus concionator, à duobus miniſtris plebi acceptiſſimis protectus, Bradfordo & Rogerio, qui poſtea religionis cauſa combuſti ſunt, in ludum literarium vicinum magna cum difficultate incolumis tandem deductus eſt. Aug. 18. de coniuratorum cauſa cœptum cognoſci. Rei tum facti proditionis Northumbriæ Dux Io. Dudlæyus, Io. item primogenitus eius Comes VVaruvicenſis, & Gul. Parrus Northantoniæ Marchio. Eius dici & ſequentium geſta ſic vt à Thuano (clariſſimo certe ſcriptore) traduntur, quanquam à me omnino non probentur quæ habet, tamen quod ad veritatem proxime accedant, & diſcrepantes ſententias audire lectorem quandoque iuuat, huc integra tranſcripta inſerere non pigebit. Decimo tertio Cal. Maij (inquit ille) VVeſtmonaſterium deducti, vt coram à Iudicibus interrogarentur. Ibi Northumbrius, cum ſe nihil niſi ex ſenatus decreto egiſſe diceret, excuſatione minimè admiſſa, tanquam perduellis ad mortem damnatur. Pronuntiata ſententia, generis mortis gratiam ſibi fieri ſuppliciter petiit, & in mitiorem pœnam mutari: Item vt filiis parceretur, & eorum ætatis ratio haberetur: Poſtremò, vt ſibi cum Theologo colloqui liceret poſtulauit, & cum 4. ex delectis primoribus ſermones de rebus ad rem publicam pertinentibus conſerere: Tum interrogatur Northantoniæ Marchio, qui poſtquam nullum tumultus tempore publicum munus ſe exercuiſſe dixit, ſed venationibus intentum, turbis ſe minime immiſcuiſſe: cum contra conſtaret eum Northumbrij partes ſecutum eſſe, pariter ad mortem damnatus eſt. Ac poſt eum VVaruvicenſis Comes Northumbrij natu grandior filius, qui vbi in tam graui crimine ætatis excuſationem non admittere iudices vidit, ingenti animi conſtantia ſententiam mortis excepit, hac ſola petita gratia, vt omne æs ſuum alienum exolueretur, nam perduellionis damnatorum bona ſine æris alieni onere regni lege ad fiſcum tranſeunt. Ij mox in Turrem reducti. Poſtridie pariter damnati ſunt Andreas Dudlæyus Northumbrij frater, Io. Gatzius prætoria-

Gardinerus fit Cancellarius.

Depriuati olim epiſcopi reſtituti.

Edvv. VI. ſepultura.

Concionante Burno ad crucem Paulinam tumultuatum.

Northumbrius VVaruvicenſis & Northātonius damnati.

Imo 15. nam 13. Cal. fuit dies Dominicus & tali negotio minime aptus.

Proditorū ſupplicium apud nos quale. vide pag....

norum

norum præfectus, qui primus de Iana adoptanda in Northumbrij gratiam author fuiſſe credebatur, & Henricus Gatzij frater, ac poſtremo Tho. Palmerus equeſtris ordinis vir. Vndecimo Cal. Septemb. ad ſupplicium producuntur, cum biduo ante ſacro ſolemni celebrato, in carcere ſacræ cœnæ viaticum accepiſſent. Et Northumbrius ex Concilio Nic. Hethi: qui poſtea Archiepiſcopus Eboracenſis creatus fuit, oratione ad populum habita, culpam confeſſus, & venia delictorum petita, cunctos aſtantes admonuit vt priſcam maiorum religionem amplecterentur, reiecta nuper inuecta doctrina, vt quæ, malorum omnium quæ 30. ab hinc annis paſſi eſſent, cauſa extitiſſet, in primis nouæ religionis concionatores vt ſeditionum buccinas regno exigerent, ſi innocentes ſe coram DEO & ſaluam rempublicam vellent: ſe quidem non aliam quàm maiorum religionem ſemper in ſinu coluiſſe, eiuſque rei teſtem appellare VVintonienſem Epiſcopum ſummum amicum ſuum; ſed ambitione cæcum multa tempori condonaſſe, quorum pœniteat & ex animo tædeat: proinde ſponte mortem, quam commeruiſſe ſe agnoſcat, ſubire. His dictis, cum ſe circumſtantium precibus apud DEVM commendaſſet, ad mortem ſe compoſuit. Ac ſtatim carnifex petita prius venia lege in ipſum egit. Monitis Northumbrij variè affecti ſunt aſtantium animi, mirantium, illum religionem, quam 16. amplius annos profeſſus eſſet, & cuius præcipuè ratione Edvvardo de exhæredandis ſororibus conſilium dediſſet, improbare. Plerique ſcripſere, ſpe impunitatis hominem aſtutum vitæque cupidum, id feciſſe: & poſtea cùm circumſpiceret, & verba ſibi data videret, pœnituiſſe. Inſimulatus fuerat (nec leues erant coniecturæ) quaſi regi venenum propinaſſet: ſed in quæſtione eius rei nulla facta eſt mentio, quod iudices non tam Edvvardi mortem quàm coniurationem contra Mariam factam ſibi vindicandam propoſuiſſent. Eadem pœna ſecundum eum Io. Gatzius & Tho. Palmerus affecti ſunt: Hucuſque Thuanus. Sub hoc ipſum tempus Epiſcopi plurimi qui in cauſa religionis cæteris paulo acriores cenſebantur, Londinum euocantur, & ibidem cuſtodiæ mancipantur: Hooperus Gloceſtrenſis, Ferrarius Meneuenſis (qui poſtea combuſti) & Couerdalus Exonienſis, qui Chriſtiano III. Danorum Regi literis pro eo deprecanti, condonatus eſt. Omnes autem cuiuſcunque conditionis eccleſiaſtici qui vxores neque repudiare vellent, vel qui ſacerdotia tenerent vnde ob Pontificiam doctrinam pertinaciter defenſam exturbatus quiſquam fuiſſet, imo qui vel eam poſthac tueri ac defendere non promitterent, ſacerdotiis huiuſmodi indiſcriminatim vniuerſi exacti ſunt. Petrus Martyr Vermilius Oxonij tunc erat, de quo ſupra. Illi, Edvv. Rege defuncto denunciatum ſtatim fuit, ne domo pedem efferret. Poſt aliquantum temporis, amicorum precibus Londinum proficiſcendi facultatem impetrauit, & in ſinum Cranmeri Cantuarienſis vt vnici patroni confugit. Verum is iam dudum nutare cœperat, fremente Regina, quæ præterquam quod tota erat in poteſtate Gardineri, qui eum cane peius & angue oderat: iram in eum propter diuortium matris conceptam, iam tot annos coquebat.

1553.

Northumbrius decapitatur.

Epiſcopi incarcerati.

Petrus Martyr.

Cranmerus in carcerem.

Manet alta mente repoſtum
Iudicium latum, ſpretæque iniuria matris.

Henricum Regem ferunt, cum Mariæ filiæ contumaciam carceribus coercere ſtatuiſſet, quod Pontificiam doctrinam pertinaciter adeo defenderet, ad Cranmeri ſolius interceſſionem mutaſſe ſententiam. Deinde, cum eandem à fratre Edvvardo exhæredari oportuit, longa oratione ne id fieret Archiepiſcopus (etſi fruſtra) contendit: neque vt ſubſcriberet decreto iudici potuit, donec iuris periti vna voce aſſerentibus, legibus illud eſſe conſentaneum, Rex multis & aſſiduis precibus id ab eo euicerit. Apud ingratos plus valet vnius iniuriæ opinio (ne dicam ſenſus) quàm mille beneficiorum recordatio. Incerto rumore ferebatur eo tempore, religionem cum fortuna Cranmerum mutaſſe: adeo vt, Reginæ gratificaturus, exequias Edvv. Regis Pontificio more celebrare pollicitus fuerit. Quare, ſcripto ſub initium Nouem. edito, ſe purgauit, & decreta de religione ab Edvvardo

1553. ſe authore facta, vt DEI verbo & Apoſtolorum doctrinæ congruentia, tueri ſe paratum oſtendit, in eoque propoſito à P. Martyre confirmatus, ipſum ſibi ſocium & adiutorem in hoc negotio popoſcit. Sed à verborum diſputatione res ad vim vocatur. De nece eius omnino decretum erat: de modo patrandi ambigebatur. Placuit primo in eum vt perduellem lege agi. Nouembr. itaque 13. cum in Turrim aliquandiu iacuiſſet, vt exiſtimationem eius apud populum imminuerent, maieſtatis læſæ reum peragunt, vnà cum Ambroſio & Gilfordio Dudlæi filiis, ac Iana Gilfordi vxore, quæ Reginæ perſonam aliquandiu non ita pridem geſſerat. Ac eius quidem delicti omnes vt ſontes ad mortem damnati ſunt. Ad Cranmerum quod attinet, adeo cœpti eos puduit, vt venia ſtatim ei à Regina impetrata fuerit ab illis ipſos, qui hæreſeos crimen ſtatim ei impegerunt. Antequam cuſtodiæ traderetur, vt à certiſſima pernicie fuga ſe eriperet confratrum aliquot ſuorum exemplo qui in Germaniam iamdudum aufugerant, amicorum multi hortabantur. Quibus ille, Si furti inquit, parricidij, aut cuiuſuis ſceleris poſtularer, quantumuis inſons induci fortaſſis poſſem ad fugam capeſſendam. Nunc verò cum de mea non in homines, ſed in DEVM fide, & ſacrarum ſcripturarum veritate contra Pontificios errores agendum eſſe video, conſtantia vſus Chriſtiano Præſule digna, vita conſtitui potius quam regno hoc in tempore cedere. Sed Cranmerum iam in carcere relinquamus. Cætera quæ ad eum ſpectant ſuo loco memoraturi. De P. Martyre in concilio aliquandiu diſceptatum eſt, vtrum cum illo etiam vt hæretico agendum non eſſet, vtpote qui religioni Catholicæ multum damni dediſſet. Itum eſt tandem in eam ſententiam, vt quia publica fide in Angliam venerat, cum ſuis incolumis dimitteretur. Itaque publicis literis acceptis manu Reginæ ſubſcriptis, Antuerpiam, & inde Coloniam, ac poſtremo Argentoratum vnde profectus fuerat, Bernardino Ochino ſe contulit. Interea dum hæc fiunt, Regina primo die Octob. VVeſtmonaſterij magna cum pompa à Stephano Gardinero VVintonienſi Epiſcopo more maiorum regno inaugurata, vncta & coronata eſt. Quinto deinde eiuſdem menſis Parliamentum VVeſtmonaſterij coactum, in quo omnes propemodum leges ac ſanctiones quæ ab Henrico & Edvvardo regibus in Pontificem & Pontificios mores latæ fuiſſent, reſciſſæ & penitus antiquatæ ſunt. In Synodo, eodem quoque tempore conuocata, Londini habita de ſacra ſynaxi magna contentione, per dies plurimos diſputatum eſt. Præſentiam CHRISTI carnalem & realem in ſacramento aſtruebant multi, ſub anteſignano VVeſtono Synodi moderatore, aut (vt loquimur) Proloquutore. Inter alios paucos qui contrariam ſententiam tuebantur, numerantur præcipuè Io. Ælmerus & Ric. Cheynæus (quorum hic Glouceſtrenſis Londinenſis, Epiſcopus ille poſtea ſub Elizabetha Regina floruerunt) Io. Philpotus Archidiaconus VVinton. qui ſanguinis effuſi teſtimonio eam doctrinam tandem confirmauit, Iac. Hadonus Exonienſis, & VValt. Philippus Roffenſis eccleſiarum Decani. Poſt longum & acre certamen, multitudine noſtri non rationibus vincuntur. In eorum itaque ſententiam pedibus itum eſt, quibus Papiſmus in eccleſiam denuo recipiendus videbatur. Eiuſdem proinde, Synodi authoritate & mandato, Decembris viceſimoprimo miſſa Pontificio more in omnibus regni eccleſiis celebrari cœpta. Quo tempore Northantonenſis Marchio & Henricus Gatzius ad mortem paulo antea damnati, è cuſtodia emiſſi ſunt, facta delictorum venia Dudlæi fratres, & Iana, in cuſtodia quam ante multo laxiori habentur, facta etiam impunitatis ſpe.

Damnati ad mortem Archiep. Iana cum marito & Ambroſio Dudlæo.

Coronatio.

Diſputatio.

Papiſmus reſtituitur

ANNO CHRISTI 1554. REG. I. & 2.

REGINA quæ triceſimum ſeptimum ætatis annum iam ferme expleuerat, & à matrimonio ineundo animo putabatur hucuſque alieniori, ſiue natura, ſiue quod forma non erat adeo venuſta vt viri gratiam & amorem magnopere demereri ſe confideret, iam tandem rebus ſuis ita poſcentibus, de marito cogitare cœpit.

De nuptijs reginæ deliberatio.

Vere-

1554.

Verebatur nimirum, ne ob ſexus imbecillitatem in contemptum ſuorum deueniret, nondum ſtabilito ſolio, & regno à recenti factionum memoria adhuc fluctuante. Ac tres quidem erant quos fama popularis tunc temporis ad nuptias eius deſtinabat: Philippus Hiſpaniarum Princeps, Cæſaris filius, Reginaldus Polus Cardinalis, & Cortinæus Marchio Exonienſis. Hos maiorum ſplendor & patriæ caritas commendabat, quod ſub vtroque & libertatis & regni immunitatum conſeruandarum ſpes eſſet.

Poli genus vide p.... & Cortinæi p....

Deinde cum in omnibus ſpectaretur ſanguinis propinquitas (nam ſinguli genere aut paterno aut materno eam cognatione proxima attingebant) Polum morum grauitas, & vitæ ſanctimonia, cum ſumma animi manſuetudine & prudentia coniuncta, Cortinæum vero flos ætatis & comis ac perurbana conſuetudo cariſſimum reginæ reddiderunt. Sed de iſto neſcio quomodo ſuſpicio excitata quaſi de religione non optimè ſentiret, & reformationi faueret. Et Polus tertium ſupra quinquageſimum ætatis annum agens, ætate prouectior erat quam vt de liberis ex eo ſuſcipiendis magnopere confideret. Eorum igitur ſententia facile obtinuit, quibus regno impacato opus eſſe potenti rege videbatur, qui & domeſticos motus componeret, & aduerſus Gallos (Scotia nuper occupata,) vtrinque & terra & mari vicinos iuxta & infeſtos hoſtes Angliam tueretur. His ſe rationibus ambitioſa fœmina vinci facile paſſa eſt, & in Philippi nuptias conſenſit. Earum conciliandarum gratia ampliſſimam legationem (cuius erat Princeps Lamorallus Egmondanus Comes, adiunctis ei Carolo Lalauio & Io. Mommorantio Curverio) ſub exitum anni ſuperioris in Angliam Cæſar miſerat. Ineunte Ianuario, legati prædicti vbi Londinum venerunt, poſt aliquot dies rem conficiunt.

Pacta nuptialia.

Pactis dotalibus hæ conditiones appoſitæ ſunt: vt nuptiis inter Philippum & Mariam cõtractis, Philippus omnium vxoris regnorum & prouinciarum titulos ſibi ſumat, ſociuſque in regnorum adminiſtratione ſit, integris regni priuilegiis & conſuetudinibus, plena item ac libera beneficiorum, gratiarum, ac functionum diſtributione penes Reginam remanente. Viciſſim Regina in ſocietatem omnium regnorum Philippi mariti quæ ipſe iam poſſideret, & ei poſtea obuentura ſint, vocetur: & ſi Philippo ſuperſtes ſit, donationis propter nuptias nomine 60. millia librarum (aureorum id facit 200. millia) annua penſio, vti olim Margaretæ Anglicæ Caroli Burgundionis viduæ ei aſſignetur: quarum 40. millia in Hiſpania & Arragonia exoluantur, 20. millia in Belgio & prouinciis Belgicæ ditionis pendantur, vtque litibus ac diſſidiis obuiam eatur, conuentum, vti in diuidenda hæreditate, quicunque ex hoc matrimonio naſcentur, in omnia regna ac dominia Reginæ, prætereaque in omnes Belgij & Burgundiæ quos Cæſar poſſidet principatus ſuccedant: Carolus natu grandior Philippi ex priore matrimonio filius, viciſſim in cætera omnia tam patris quam auiæ & Cæſaris aui in Italia & Hiſpania regna ſuccedat, ad ſolutionem tamen 40. millium librarum eorum bonorum ratione teneatur. Si ex hoc matrimonio filiæ naſcantur, primogenita in omnes Belgij ditiones ſuccedat hac lege, vt maritum in Anglia aut Belgio ex conſilio & conſenſu Caroli fratris deligat, ſi aliunde ſine fratris conſenſu ſumat, Belgij ſucceſſione priuetur, & iura integra in Belgio penes Carolum fratrem & eius hæredes maneant. Illi tamen ac ſororibus dos conueniens iuxta locorum leges ac conſuetudines aſſignetur. Si contingat Carolum & qui illi ſucceſſerint, hæredibus ſuis defici, eo caſu, qui primus ex matrimonio naſcetur, etiam ſi fœmina ſit, in omnia vtriuſque coniugum regna tam Belgij quàm Hiſpaniarum, atque in omnes Italiæ principatus ſuccedat, idemque regni cuiuſque iura, priuilegia, immunitates, conſuetudines, inuiolatas ſeruare teneatur. Inter Cæſarem, Philippum, eiuſque hæredes, inter Reginam eiuſque liberos & hæredes, & vtrorumque regna ac ditiones, conſtans amicitia, concordia, & fœdus perpetuum ſit atque inuiolabile: Nuper facta anno huius ſeculi 42. VVeſtmonaſterij, & quadriennio poſt Vltraiecti 17. Cal. Febr. fœdera, renouentur ac confirmentur. Vt de nuptiis huiuſmodi decretum vulgo innotuit, multi quibus præſentia diſplicebant, calumniandi anſam arripuerunt, quaſi rerum ſummæ

1554. *VViattana coniuratio.* Hiſpanus iam præficiendus eſſet, vt is cum ſuis pro libitu omnia adminiſtraret, & euerſis maiorum legibus ac inſtitutis, genti noſtræ tanquam bello deuictæ iugum nullo modo ferendum imponeret. Hæc apud omnes & palam iactitata. Clanculum vero & apud ſingulos pro illorum quibuſcum agebant ingenio, actiones reginæ vellicabant, eccleſiaſticos ritus mutatos apud alios quiritantes, cum id non futurum Suffolcienſibus illa promiſiſſet. Apud alios deinde vicem Ianæ miſerantes, clariſſimæ fœminæ à faſtigio regio per vim deiectæ & ad indignam immeritamque necem crudeliter condemnatæ. Multos commouit miſeratio, nonnullos religio, longe vero plurimos externi iugi metus: alios etiam ſpes ſuæ & rerum nouarum cupiditas ad nouos tumultus ciendos ſtimulabant. Cumque dux ſolus deeſſe videretur, rem primus ſuſcepit Tho. VViatus eques nobilis è Cantia oriundus, qui re cum Suffolciæ Duce Ianæ patre clam communicata, ſicut etiam cum Petro Caroo Deuonienſi equite, & aliis nonnullis: Nihil attentandum ſtatuebat donec aduenisset Philippus, vt quicquid demum haberent in animo, contra externi principis dominatum pro patriæ libertate pugnaturi, neque aliam vllam ob cauſam arma ſumpſiſſe viderentur. Aſſenſere cæteri, & ſinguli ad ſua diſceſſerunt, in Cantiam VViatus (quæ regio Londino propinqua, à Caletenſi vrbe freto non ita magno diſiungitur) Carous in Deuoniam (quæ Galliæ item obiacet in occidentali Inſulæ parte) & Suffolcius ad prædia ſua in agro VVarvvicenſi Angliæ meditullium obtinente. His in locis arma, commeatum, pecuniam, & omne genus bellici apparatus vndique (ſed clanculum) corrogabant, & quotquot poterant partibus ſuis adiungere nitebantur, cum Carous, ceu fato quodam, ceu quod in mora periculum eſſe exiſtimabat, militem occulte per Cornutiam cepit cogere: reque citius ſpe detecta, oppreſſus, cum aliud perfugium non haberet, conſcenſa naue, in Galliam vela fecit, vbi ad tempus delituit, donec tandem regi in ſpeciem reconciliatus, captus Bruxellis, & captiuus in Angliam deductus eſt. Quomodo poſtea euaſerit non habeo compertũ. At ſub Elizabetha Regina multos annos floruiſſe, & Roſſę in Lagenia (Hiberniæ prouincia) morbo extinctum annno 1577. viuentibus plurimis notiſſimum, & teſtatur monumentum quod in eccleſia Cathedrali Exonienſi viſitur, ſumptibus extructum Petri nepotis eius, qui frater fuit Georgij viri fortiſſimi, prudentiſſimique, à Iacobo Rege ob egregias virtutes in Baronum album non ita pridem aſcripti. Cum Petro antedicto captus eſt eodem tempore *Io. Checus captur & moritur.* Io. Checus Edvv. Regis præceptor, cum petito prius commeatu, Argentina Bruxellas veniſſet, oratorum regiorum ibi degentium ſalutandi cauſa (ſic Foxus noſter) aut potius vxoris ducendæ gratia ſi Thuano credimus. At quæcunque demum fuerit profectionis cauſa, comprehenſum conſtat, ac miniſtris regiis in ipſa via quæ Antuerpia Bruxellas ducit equo deturbatum, & funibus ad plauſtrum religatum, donec obuoluto capite, in nauem coniectus eſt, & ad turrem Londinenſem (ignarus quo veheretur) abductus eſt. Ibi minis ac terroribus ad palinodiam adactus, cum à Pontificiis erroribus toto animo abhorreret. Cuius rei pœnitentia ductus, mœrore paulo poſt contabeſcens, mortuus eſt. Hæc eo diligentius à me perſcripta ſunt, quod non defuit qui tradant vtrunque. Caroum (inquam) & Checum, ad palum ſimul alligatos, religionis cauſa crematos eſſe, idque Idibus Iunij hoc ipſo anno. Cæterum vt ad VViatum reuertamur, is euulgata iam ſua conſilia videns, nec aliud quam in virtute præſidium ſupereſſe: in Cantia ſua populum ad ſeditionem vocauit, rebellium & ſeditioſorum fere omnium eam vocem vſurpans, prauis conſultoribus vſam Reginam, multa & patraſſe nuper, & quotidie moliri, reipublicæ Anglicanæ pernicioſa. Dandum itaque operam, vt amotis iſtis, alij ſubſtituantur, qui Regni negotia ſic tractent, vt fideles decet conſiliarios, & publici potius quam ſui commodi & emolumenti ſollicitos. Ante omnia vero manibus pedibuſq; elaborandum clamitabat, vt coniugio deſtinato impedimentũ aliquod iniiceretur, quo nimirum grauiſſima ſeruitute Angliam premendam & Papiſticam ſuperſtitionem nuper inuectam perpetuò ſtabiliendam, clariſſime ſeſe

aiebat

aiebat præuidere. Hoc igitur quod molitetur, ipſi in primis reginæ (cui omnia fauſta precabatur) & vniuerſo deinde regno, vtile, ac ſalutare futurum. Quicquid vero in ſpeciem iactaretur, quando ſub idem tempus nuntiatum eſt, Suffolcium, Warvvicenſes ad arma vocaſſe, nemo erat tam parum naſutus qui non ſentiret, eò hos conatus tendere, vt de regni ſolio deiecta Maria, Iana tum captiua ad regni gubernacula iterum eueheretur. Ianuarij 25. de tumultu in Cantia excitato Londinum fama peruenit. Quod ſimul ac auditum eſt, eodem ſtatim ipſo die ad ſeditionem eam compeſcendam emiſſus eſt Norfolciæ Dux cum leui manu, quæ ex ſatellitibus regiis plurimum conſtabat. Poſtridie vero per ciuitatem Londinenſem 500. milites coacti ſunt, qui lembis impoſiti, ſecundo fluuio Grauesendam peruenerunt die ſequenti, vbi nimirum eos Dux præſtolabatur. Cum his copiis Wiatum aggredi ſtatuit, qui Roffæ ſe continebat (vrbecula parum munita) & in ciuitatis illius arce ſemidiruta, caſtra collocarat. Prope Mednegam fluuium hæc ciuitas ſita eſt, vbi freti inſtar violentus & æſtuans, non procul ab oſtio ponte iungitur ſaxeo, arcuato opere ſpectatiſſimo. Hunc Wiatiani occuparant, & aliquot tormentis æneis munierant, vt duci (quem aduentare exploratores monuerant) tranſitum præcluderent. Ille nihilo ſecius progreſſus, fœcialem iubet præcedere, & veniam præteritorum factam omnibus edicere, qui abiectis armis ſeditioſorum caſtra deſererent. Quod quidem cum ille præſtitiſſet (ſed ita vt à pauciſſimis exaudiri poſſet, nam prope aſtabat qui admoto pectori ſcloppo, mortem interminatus eſt, ni ſummiſſa voce quæ haberet enuncianda proloqueretur) reſponſum ab omnibus qui forte paulo viciniores audiuiſſent, nullius ſe peccati aduerſus reginam ſibi conſcios eſſe vt venia huiuſmodi opus habeant. Solus inter omnes G. quidam Harperus, nobilis eques, reſipiſcentiam ſimulans, ad Norfolcium protinus contendit, vt Brettum qui 500. illos Londinenſes ducebat (quorum antea mentionem fecimus) de transfugio tentaret: Id quod ille fecit tam probe, vt priuſquam ad hoſtes peruentum eſſet, Brettus, euaginato derepente gladio, ad milites ſuos conuerſus, his verbis eos fuerit alloquutus, videte obſecro populares etiam atque etiam cogitate, quid ſit quod agitis, quò, & contra quos tendatis: Annon ſocij ſunt & cognati quos pergimus oppugnatum, quique pro nominis Anglici incolumitate arma ſumpſerunt, vt ſanguinis ſui periculo ab Hiſpanorum crudelitate & ſuperbia nos vindicent in libertatem? Vos quibus cordi eſt ſeruitutem ſeruire, cum Norfolcienſi imperatore veſtro bonis auibus manete: Ego (cui millies mori potius quam Hiſpano ſeruire decretum) quod felix fauſtumque ſit, auſpicia ſequar Ducis huius inclyti Wiati, & non defuturos inter vos confido, qui hoc meum & conſilium laudent, & exemplum imitentur. Vix finem loquendi fecerat, quando vniuerſi VViati nomen inclamantes, in ſocios qui ſequebantur machinas conuertere ſatagebant. Quo caſu attonitus Norfolcienſis, Arundelliæ Comes, & Iernegamus ſatellitum præfectus (nam & ij ſimul aderant) fugam arripuerunt. Sed VViatus eo ipſo momento (ſicut conſtitutum inter ipſos videtur) accurrens cum equitatu, cæteros omnes fugere prohibuit, & 8. tormentis æneis cum omni Norfolcienſis bellico apparatu potitus eſt. Ad copias tum regias conuerſus: vt in bello tam iuſto operam nauare vellent hortatus, edixit nihilo minus, ſi qui redire mallent ad reginam, ſe illis impedimento neutiquam futurum: Hoc ſolum ſe rogare dicens ab huiuſmodi patriæ deſertoribus, vt omnibus, domum reuerſi, atque adeo ipſi in primis Reginæ nuncient, DEVM atque homines VViatum teſtari, non contra Principem, ſed contra exterorū machinationes pro patriæ libertate arma à ſe ſuiſque ſumpta eſſe. Londinenſes tum illi 500. quos Brettus duxerat, ſatellitum regiorum permulti, & cæterorum pars longe maxima VViato ſe protinus coniunxerunt, qui tanta virium acceſſione elatus, Londinum iam recta ducere maturauit. Dum hæc in vrbe & in Cantia geruntur, Suffolcius, qui Ianuarij 25. Londino cum duobus fratribus Ioanne & Leonardo exceſſerat, edicta multis in locis propoſuit, quibus populares ad arma contra Hiſpanos aduentantes ſumenda

1554.

Brettus diſciſcit ad VViatum cum 500. Lōdinenſib.

Suffolcius homines ad arma fruſtra vocat.

1554. hortatus eſt. Sed cum ſurdis ſe canere animaduerteret, de capeſſenda fuga cœpit cogitare, quando Huntingdonij Comitem aduentare nuntiatum eſt, à Regina cum equitatu miſſum, vt eum comprehenderet. In Comitatu tunc temporis habebat circiter 50. homines, à quibus, cum Huntingdonio, in regione infeſta minime reſiſti poſſe perſpiceret: diſtributa illis omni pecunia, fugam ſimulauit, & amandatis fratribus, cæteriſque omnibus, ſalutem ſuam commiſit fidei Vnderodi cuiuſdam, quem vinario Aſtleyenſi præfecerat. Hic cum eum occultum apud ſe habere promiſiſſet, donec pro tempore aliud ſumpſiſſet conſilium: ſeu metu, ſeu præmij ſpe corruptus, Huntingdonio patronum prodidit, à quo trecentorum equitum cohorte ſtipato, Londinum deductus eſt, & Febr. 11. in Turrim coniectus.

Proditus à ſuis.

Regina interim de Londinenſibus in officio retinendis ſollicita, ac præcipuè poſtquam de Brettianorum transfugio audiuiſſet, ipſa in vrbem venit Febr. 1. & conuocatis primoribus, ex plebe etiam ingenua quotquot locus capere potuiſſet admiſſis, orationem habuit, in qua vehementius in VViatum inuecta, conſilia illius quam eſſent ſcelerata, ipſa vero quam egregiè in rempublicam animata, pluribus oſtendere ſatagebat, prætextu (dicens) dirimendi matrimonium cum Hiſpano Principe mox ineundum, ad maxima eum & intoleranda plane flagitia velanda, abuti. Eò ſiquidem væſaniæ proceſſiſſe, auctis iam aliquanto viribus vt non ſolum de nuptiis, ſed de regij etiam corporis cuſtodia, & de conſiliariis vel retinendis vel mulctandis ſtatuendi facultatem ſibi nunc concedi poſtulet. In coniugij negotio nihil ſe feciſſe niſi de procerũ conſilio, meliorem ætatis partem in virginitate exegiſſe, neq; nũc adeo nupturire, quin ſi modo regni ordines ita expedire iudicet, in eo vitæ genere libenter ſit permanſura. Nam vt ſui connubij cauſa Anglia periclitetur, & ferro flammaque omnia miſceantur, id ſibi futurum longè acerbiſſimũ. Permanerent igitur in fide obteſtata, & in perfidia ſceleratorum hominum vlciſcenda ſibi præſto eſſent: hoc enim ad officium illorum pertinere, qui ſe tanquam legitimam patris ac fratris hæredem, communi conſenſu reginam ſalutauerint. Cõfirmatis ita ciuiũ animis, ad 500. homines (maiorẽ partem exteros) armat regina, & delectos ex iis prope pontem Tamiſi fluuio impoſitum collocat, alios per idonea loca in vrbe diſtribuit.

Reginæ ad Londinenſes oratio.

Biduo tum poſtea (3. nempe Febr.) Londinum venit VViatus, armatorum ſecum adducens tria aut (vt nonnulli tradunt) 4000. Magnam ſpem conceperat futurum, vt in ciuitatem illico admiſſus, rem citra ſudorem & ſanguinem conficeret. Verum longe aliter euenit. Nam ad pontem accedens, reſciſſum comperit, & inſuper ab hoſtibus armatis inſeſſum, qui faceſſeret proditor alta voce clamitabant. Totum nihilominus biduum in ſuburbio Southvvercano reſtitit, ſperans, amicos, qui intus eſſent, aliquid pro ſe molituros. Poſtquam vero ibi loci fruſtra tempus teri intelligeret, Kingſtonam copias deduxit, oppidum ſupra Londinum ad decimum milliare ſitum, vbi ponte ſublicio Tameſis iungitur. Hunc etiam cum reſciſſum inueniſſet, paucarum horarum ſpatio, maxima vſus diligentia, refecit, & copias ſub veſperam in vlteriorem ripam traduxit. Tum omnem in celeritate ſpem collocans, nullo ad quieſcendum tempore militi conceſſo, Londinum contendit, quo ſe ante lucem ſperabat peruenturum, & Reginam inopinato aduentu imparatam oppreſſurum. Neque ſane ſpes eum fefelliſſet (quantum auguror) niſi DEVS qui conatibus rebellium & proditorum contra legitimos principes optatum raro largitur ſucceſſum, caſu quodam inexpectato, feſtinantium iter retardaſſet, vel potius dixerim, feſtinantibus mentem eripuiſſet, vt ex leui cauſa gradum ſiſterent, & moram non neceſſariam interponendo, rei bene gerendæ oportunitatem corrupiſſent. Ad ſextum ab vrbe lapidem iam peruenerant, quando ex æneis quas habebant machinis, vna, axe forte fortuna confracto, loco moueri non poterat. In ea reficienda aliquot horæ elapſæ ſunt, dum VViatus nullo ſibi pacto perſuaderi patitur, vt omiſſa machina, profectionem maturare velit, vnde factũ, vt ad horam ab amicis Londinenſibus cõſtitutam adeſſe non potuerit. Quod plurimi cum exploratum haberent, de omni meliori ſucceſſu deſperantes, vt ſaluti ſuæ con-

VViatus Londinum.

ſuæ conſulerent, à ſignis ſe ſubduxerunt, haud multum vltra dimidiam copiarum parte relicta. Inter cæteros vero Harperus, omnium Wiati arcanorum particeps, quo transfugij ſimulationem amicorum proditione compenſaret, ad Reginam recta perrexit, & quæ reſciuiſſet omnia ordine ipſi enarrauit. Quæ re tam inopinata vehementer conſternata, tumultuariam manum ſub auroram coegit, & Comiti Pembrochio tradidit. VViatus vt in armis eſſe Pembrochium audiuit, de feſtinatione ſua multũ remiſit, ne anhelos & laſſitudine confectos milites recenti hoſti obiicere cogeretur. Lento igitur paſſu procedens, ad ſuburbia paulo ante meridiem peruenit. Tum in colle quodam machinis collocatis, copiarum maximam partem ibi reliquit. Ipſe cum quinque ſignis ad portam Ludenſem contendit: Cuthbertus autem Vahanus cum duobus VVeſtmonaſterium verſus duxit, domo regia quæ ad S. Iacobi eſt à læua relicta, eum credo in finem, vt à tam paucis iniecto aulicis terrore, facilior ad portam tranſitus pateret VViato, cui per ſuburbia integrum milliare tranſeundum erat priuſquam illuc peruenire poſſet. Ad ipſum ſuburbiorum ingreſſum, obuium habuit Camerariorum principem Gagæum, ad crucem nempe Charingianam, qui ſatellitibus regiis comitatus, & aliis aliquot militibus, viam ipſi præcludere ſatagebant. Cæterum ij, ſiue vocante Regina (quæ forte à Vahano ſibi metuebat) ſiue impetum VViatinorum non ferentes, fugam ſtatim arripuerunt, & contentiſſimo curſu reginã petierunt, quam magno deinceps terrore tumultuque compleuerunt. Pembrochius interim poſtremos VViatinorum ordines carpſit, quibus, Duce auxilium non ferente propter feſtinationem, magna ſtrages edita eſt. Alacriter procedentes reliqui, Mariæ Reginæ omnia fauſta per vicos precabantur, à qua nimirum aiebant cuncta ſe impetraſſe quæ petierant. Hæc vbique inclamantes, ad portam tandem peruenerunt, & aperiri ſibi poſtularunt. At conuitiis præter ſpem excepti, eadem qua venerant via ad ſuos ſe recipere inſtiterunt, donec ab equitibus Pembrochianis ſe vndique circumſeptos intellexerunt. Tum Clarentius fœcialis ad VViatum accedens, vt ſe victum agnoſceret hortatus eſt, néve tot fortium virorum ſanguine ſe piaret, aut extrema tentando omnem ad clementiam regiam aditum ſibi præcluderet. Milites vltimam pugnæ aleam libenter ſubituri videbantur. Sed VViatus animum deſpondens, Mauritio Barklæo equiti aurato ſe dedidit, & eodem quo ille vehebatur equo pone eum conſcenſo, ad reginam ſimul auectus eſt. Duce capto, cæteri amplius non repugnarunt. Pauci fugerunt: ex reliquis, ingens multitudo in carceres coniecti ſunt. Hæc 6. Febr. De pœna coniuratorum tum conſultatum, nec quicquam prius decretum quam de nece Ianæ, quæ Nouemb. 13. damnata fuerat, ſed hucuſque ſeruata, non ſine impunitatis ſpe. Iam vero poſtquam experimento patuiſſet, ex vita illius reginæ periculum creari, vt ſeditionis occaſio tolleretur, placuit eam primo quoque tempore plecti. Miſſus igitur ad eam Feckuamus Theologus qui moneret, vt ad mortem ſubeundam ſemet præpararet, & ſimul conaretur ad pontificiam doctrinam eam reducere. Mortis nuncium nihil territa adeo æquo animo excepiſſe viſa, vt inde ingentem DEI erga ſe bonitatem ſe diceret agnoſcere, cæterum vt controuerſiis religionis diſcutiendis iam vacaret, haud tantum temporis conceſſum, illud proinde quod ſupereſſet piis precibus & ſupplicibus apud DEVM votis melius impendi poſſe. Feckuamus qui ſeriò id à Iana dictum credebat, quaſi moram vitæ longiorem expeteret, reginam adit, & triduum impetrat. Mox ad Ianam reuerſus, quid cum Regina egerit exponit, & vt ſe audiat & melius de religione ſentire velit, rogat. Tum illa, renidenti vultu, Non hæc inquit ideo à me dicta erant vt reginæ renunciarentur: nam caue putes me vllo amplius vitæ deſiderio tangi: ex quo enim abſuiſti, tantum me viuendi tædium cœpit, vt de ſempiterna vita tantum ſollicita, mortem prorſus contemnam, quam equidem (quoniam ita reginæ placet) ſponte ac libens ſum ſubitura. Multis poſtea cum illa egit Theologus prædictus, vt ad Eccleſiam Pontificiam redire vellet: quibus ita reſpondit, vt eam diſceptationem nemo hodie legat (nam poſtea vulgata eſt) quin

1554.

VViatiani à ſignis dilabuntur.

Pembrochiæ Comes in VViatum ducit.

VViatus capitur.

Iana cum marito plectitur.

1554. in tantula ætate & eo præcipuè ſexu, talem animi conſtantiam, tantam doctrinam, ingeniique acumen magnopere admiretur. Antequam ad ſupplicium produceretur, cum Gilfortius vt ſibi cum vxore colloqui & extremum valedicere liceret impetraſſet, illa recuſauit, & hæc vt doloris pabula potius quàm mortis ſolatia miſſa faceret rogauit, breui enim fore vt arctiore nodo coniuncti, potiore loco & vitæ conditione ſe mutuo conſpecturi ſint. Poſtea tamen ad collem prope Turrim pergentem vt ibi plecteretur, è feneſtra ſpectare ſuſtinuit, & obtruncati cadauer plauſtro impoſitum vidit, quando ſacello quod intra Turrim habetur ad ſepulturam illatum eſt. Innocentis quodammodo necem inuidia non carituram neminem latebat. Ad eam vtcunque declinandam in loco prædicto, procerum ſuppliciis deſtinato, illam plecti noluerunt. Sed in turris atrio pegma ædificatum, vbi vna aut altera poſt maritum hora, Febr. 12. ſecuri percuſſa eſt. Cum exiret carcere, à Turris præfecto rogata vt ſibi monumentum ſui aliquod relinqueret, illa pugillares popoſcit, in iiſque tres ſententias breues Græcè & Latinè (nam vtranque linguam apprimè callebat) ac denique vernaculè conceptas deſcripſit quibus innocentiam ſuam conteſtabatur, & quamuis culpam morte dignam non diffiteretur, tamen ignorantiam ſuam apud homines ſaluis legibus errorem eum excuſare debuiſſe contendebat. Demum cum turbam obuiam nihil turbato vultu ſalutaſſet, & ſe piis eorum precibus commendaſſet, ad locum ſupplicio deſtinatum venit, Theologum manu trahens, quem comiter complexa, DEVS tibi, inquit, abunde tribuat pro humanitate qua me proſequutus es, quamuis ex ea plus faſtidij quàm ex proxima morte terroris hactenus ſenſerim. Tum ad aſtantes conuerſa, cum modeſta oratione facti ſeriẽ expoſuiſſet, Ream me (inquit) non quod Regnum affectauerim, ſed quod oblatum non repudiauerim facit, exemplum memorabile poſteris præbituram, innocentiam, facta grauia (quæ in publicam perniciem vergunt) non excuſare, abundè quippe ſceleris videri illum admiſiſſe, qui ſuis alienæ ambitioni & libidini vel inuitus ſeruierit. His dictis, implorata DEI miſericordia, puellis pediſſequis adiuuantibus, togam exuit, capiti & collo mundum detraxit muliebrem, & cùm ſudario oculos velaſſet, ceruicem feriendam præbuit carnifici, quem cunctantem, vt maturaret hortata eſt, & lege in ipſam ageret, id quod ille tandem fecit, non ſine circumſtantium lachrimis, etiam eorum qui Mariæ cauſam ab initio amplexi fuerant. Hunc exitum habuit Iana, maiorum titulis illuſtris fœmina, ſed virtute & ingenij nobilitate longe illuſtrior, quæ dum Vitrici & imperioſæ matris ambitioni obſequitur (Thuanum audis cuius verba nonnunquam libenter vſurpo) funeſtum ſibi reginæ nomẽ ſumpſit, & ad ſupplicium à regno ſtatim rapta, alienæ culpæ pœnas luit, tot aduerſæ fortunæ ictibus, conſtantia & innocentia ſuperatis. Clariſſimæ fœminæ necem huiuſmodi Wiatianorum pœna multo iuſtior poſt biduum ſequuta eſt. In 20. patibulis per diuerſas ciuitatis regiones ad terrorem aliorum erectis, ſeditioſorum 50. Febr. 14. & 15. ſuſpendio ſtrangulati ſunt. Et eiuſdem menſis 18. Alexander Brettus, qui Londinenſibus author fuerat à Norfolcio ad VViatum deſciſcendi, in Cantiam amandatus eſt, cum multis aliis, (inter quos ex nobilitate non pauci) vt ibi vltimo ſupplicio afficerentur Febr. 20. 400. ex illis qui VViato militauerant, in collo reſtem ſinguli geſtantes, coram Regina producti ſunt, quæ ſupplicibus & humi proſtratis, delictorum gratiam fecit, cunctoſque liberari iuſſit.

Suffolciæ Dux ſecuri percutitur.

Viceſimotertio Febr. Henr. Graius Suffolciæ Dux, Ianæ pater, (cui Regina ſemel antea ignouerat) capite plectitur, prout bene meritus fuerat, cum 17. eiuſdem menſis damnatus extitiſſet.

VViatus etiam.

April. 11. capitis pœnam luit VViatus, qui impunitate propoſita, à quibuſdam maleuolis ſubornatus (vt creditur) cum coniurationis conſcios edere iuberetur, inter eos Cortinæum nominauerat, quaſi repulſam à Maria paſſus, Elizabethæ ducendæ & expulſa ſorore regni inuadendi conſilium iniiſſet. Quæ delatio in cauſa fuit, vt iſta Martij 18. ille vero Febr. 12. in Turrim coniecti fuerint. Sed fama eſt, ad ſupplicium pergentem, colloquium Cortinæi petiiſſe, & coram præſente in genua procumbentem, iniuriæ

veniam

veniam petiſſe, quod viuendi cupiditate ductus, tanti criminis ſuſpicionem illi impegiſſet. Id vicecomites ciuitatis multique alij tunc præſentes poſtea teſtati ſunt. VVintonienſis tamen Cancellarius (qui metu religionis per Elizabetham mutandæ ſi aliquid humanitas Reginæ contigiſſet, nullum non mouiſſe lapidem credebatur vt anſam reperiret è medio illam tollendi) in Cameræ-ſtellatæ Curia populo præſente euulgauit, ac teſtem eius rei citauit Chandoſium Baronem, VViatum ad mortem proficiſcentem, enixè hortatum Cortineum, vt crimen conſiteri vellet, ac ſe totum clementiæ regiæ committere. Quod nullam omnino habet veriſimilitudinem. Hoc enim certum eſt omnibuſque notiſſimum, VViatum, poſtquam pegma ferale conſcendiſſet, & nulla ſpe vitæ reliqua ad mortem ſe compoſuiſſet, omnibus religioſa aſſeueratione clara voce & clarè denuntiaſſe, neque Elizabetham, nec Cortineum, coniurationis ſuæ affines extitiſſe. Aprilis 27. Tho. Graius ſecuri percuſſus eſt, quod Duci Suffolcienſi fratri ſuo in ſeditionem nō valde propenſo, author fuiſſet tumultui VViatiano ſe immiſcendi. Maij 19. Elizabetha Reginæ ſoror, & Maij 25. Cortineus Exonienſis Marchio ex turri Londinenſi ad alias cuſtodias, ſed nihilominus arctas educuntur: Elizabetha videlicet VVodſtochium, & Cortineus Foderingaiam. Sub idem tempus venerabilis ille Cranmerus Cantuarienſis adhuc Archiepiſcopus, Nic. Ridlæus Londinenſi ſede nuper exturbatus, & Hugo Latimerus, quem VVigornienſi Epiſcopatui iam olim renunciaſſe memorauimus, ex Turri prædicta VVindeſoram & inde Oxoniam abducti ſunt, vt cum Theologis tam Cantabrigienſibus quam Oxonienſibus de ſacra ſynaxi ſolenni diſputatione confligerent. Iniquiſſima plane conditione certatum eſt: Nam ſolo biduo ad ſe præparandum conceſſo, ergaſtulis interim concluſi ſunt, nemine ad colloquium admiſſo, quem interrogarent, aut conſulerent, à chartis & libris ſegregati, alienis tantummodo commodatis. Magnis clamoribus & tumultuoſiſſime res geſta eſt, plurimis vnum ſimul impetentibus, ſine ordine, ſine modo, ſine modeſtia. April. 14. ex carcere ad templum beatæ Mariæ producti, Pontificiorum ſententiæ ſubſcribere iubentur, & recuſantibus, dies edicitur diſputandi: Cranmero quidem 16. Ridlæo 17. Latimero 18. eiuſdem menſis, quando ſolos oportuit omnium argumentis & rationibus reſpondere. Quanquam clamoribus obtundebantur, & varietate interrogantium diſtrahebantur, quanquam ſannis & conuitiis exagitati, ac multitudine obruti, ita tamen reſponderunt, vt aduerſariis magnam ſui admirationem reliquerint, doctiſſime nempe Cranmerus, & pro loci in quo tot annos floruerat dignitate, grauiſſime: Ridlæus acutiſſime promptiſſimeque, cum lepôre quodam ſalſo Latimerus, & neruoſius quam expectares in ſene qui ad octogenariam ætatem proxime accederet. Hac diſceptatione finita, 20. ſtatim eiuſdem Aprilis iterum ad D. Mariæ producti, & an perſtare vellent in ſententia interrogati, cum perſtituros ſeſe reſpondiſſent, hæretici adiudicati ſunt, & ad rogum damnati. Mortis ſententiam magna animi conſtantia omnes exceperunt, Latimerus exultationi propior, quod ætatem longæuam mox aliter finiendam, tam fœlici clauſula DEVS voluerit terminari. De illis quid deinceps factum, in ſequentis anni narratione DEO volente exponemus. Interim dum hæc geruntur, regni ordines ad Parliamentum conuocantur Aprilis 2. inchoandū, vbi duo propoſuit Regina, de ſuo matrimonio, & reſtituendo Pontifici primatu: quorum hoc, reclamante nobilitate pro tempore impetrare non potuit, illud certis legibus obtinuit, nimirum, vt Hiſpaniarum Princeps nullum, ad munus publicum aut dignitatem in Regno admittere poſſit, niſi qui in Anglia natus ſit, & Reginæ ſubditus: in familia ſua certo numero Anglos habeat, quos honorifice tractet, nec ab externis vlla iniuria affici patiatur: non poſſit Reginam ex Anglia niſi ipſa roget ſecum abducere, nec filios quos ex ea ſuſceperit, qui in Anglia adoleſcent & educabuntur in ſpem ſucceſſionis, nec inde exire permittentur, niſi neceſſitas aut legitima cauſa inciderit, idque ex Anglorum conſenſu: Regina ſine liberis decedente, princeps nullum habeat in regno ius, ſed liberum regnum

1554.

& Tho. Graius.

Diſputatio Oxonienſ.

Cranmerus Ridlæus & Latimerus damnati.

Pactionib. dotalibus authoritate parliamenti alia adhuc adijciuntur.

1554. ei cui iure competet relinquere teneatur, nihil in iis quæ ad iura ſiue publica ſiue priuata, immunitates atque conſuetudines regni ſpectant, innouet: antiqua Regni iura confirmare & ſeruare teneatur, nihil gemmarum vel pretioſæ ſuppellectilis ex Anglia permittat auehi, nihil ex regio patrimonio alienet: naues, machinas, & omnem apparatum bellicum conſeruet, arces & munita loca diligenter cuſtodiri curet: poſtremo, huius connubij ratione nihil fœderi inter Regem & Reginam nuper inito derogetur, paxque inuiolata inter Gallos & Anglos maneat, principi tamen liberum ſit ex aliis regnis & ditionibus Cæſari patri ſuppetias mittere, ſiue ad iniuriã propulſandam, ſiue ad vltionem de accepta ſumendam.

Phil. Hiſp. Pr. in Angliam. Cum nihil amplius impedimenti ſubeſſet quo minus nuptiæ celebrarentur, Philippus idoneam tempeſtatem nactus (cum Iulij 16. Iuliobriga Calecorũm portu ſoluiſſet) afflante auſtro, triduo poſt Suthantonam cum Hiſpanica claſſe appulit. Ea erat 80. onerariarum nauium, & 40. minorum, quarum vtrinque latera 20. Anglicæ & totidem Belgicæ naues tegebant. Suthantonæ cum tridui ſpatio quieuiſſet, ingenti nobilium tam Hiſpanorum quam Anglorum caterua comitatus, Iulij 24. tempore admodum pluuioſo VVintoniam venit ad Reginam.

Nuptiæ. Dies B. Iacobo (quem Hiſpaniæ patronum credunt) ſacer, nuptiis deſtinatus fuit, quæ VVintoniæ magna pompa celebratæ ſunt. Tum Io. Figneroa Cæſaris nomine regno Neapolitano ceſſit, & ius omne quod ipſi in eo competebat, in Philippum filium tranſtulit. Mox proclamationes titulorum vtriuſque publicè factæ, Latina, Franciſca & Anglicana lingua. Sub initium Auguſti Baſingam vnà Reges profecti ſunt, atq; inde VVindeſoram, vbi eiuſdẽ menſis quinto in ordinem Georgianorum equitum Rex cooptatus eſt. Auguſti vndecimo Londinum honorifico ac ſplendido apparatu ingreſſi, à ciuibus ita ſunt excepti, vt nullum ſumptus aut magnificentiæ genus omiſiſſe videantur: quo lætitiam ſuam ob tantorum hoſpitum aduentum teſtatam redderent.

Cardinalis Polus in Angliam. Nouemb. 11. ordines iterum in Parliamento conueniunt. Primis huius conſeſſus diebus, in Angliam veniſſe nuntiatur Polus Cardinalis, quem hoſtem ab Henrico Rege declaratum, Cardinalem à Paulo III. Pontifice creatum, & Papam eligendum ſi ipſe maturè conſenſiſſet, multorum etiam opinione ad Regias nuptias deſtinatum, iam antea perſcripſimus. Poſtquam ille Pontificatu, alieno potius quam ſuo vitio excidiſſet, à nouo Papa Iulio impetrato commeatu, ad cœnobium quoddam ſeceſſit agri Veronenſis, quod Maguzanum dicitur, & à Benedictinis Monachis incolitur, cuius ordinis ille dum Romæ fuit Patronus extitit. Ibi cum ſemet abdere, & reliquam vitam transigere ſtatuiſſet, fama quę increbuerat de morte Edvv. Regis & ſucceſſione Mariæ, intra clauſtri parietes deliteſcentem, excitauit, & Romam iterum pertraxit. Cum non lateret hominem, Maria Regina quam eſſet ſtudioſa Pontificiæ doctrinæ, ſperabat (nec ſine cauſa) honorificam legationem in patriam ſibi delatam iri à Pontifice, qui multũ eum dilexit, poſtquam cunctatione eius Papatum ipſe adeptus fuiſſet. Tumque duplicem ſibi ſpem propoſuit, regni videlicet ſi non ſecularis, at eccleſiaſtici tamen, ſub legati titulo & Archiepiſcopi Cantuarienſis poteſtate, conſequendi. Educationem aliquot per annos Maria ſortita erat (Polo adhuc puero) ſub Margareta Poli matre (de qua antea) ita volente Catherina regina, cui erat in animo (vt ferebatur) Mariam filiam alicui ex liberis dictę Margaretæ ſi poſſet elocare, vt quoniam Edvv. IIII. ex Georgio fratre neptis ea extitiſſet, regni Angliæ ius illi, connubio huiuſmodi firmaret, ſi forte ſine prole maſcula Henricus decederet. Siue hanc, ſiue aliam ob cauſam, cum ſe Mariæ percharum Polus cognoſceret: ſi non regnum ex coniugio eius, at ex gratia qua apud eam pollebat, ampliſſima quæque ſub illa conſequuturum ſpem pluſquam certam concepit. Neque vero opinione vſquam falſus eſt: Nam & Maria ſtatim vt regnum adepta eſt, inuitauit eum ad ſeſe, interim nihil non pollicita, & Papa haud ignarus rerum ſuarum fideliſſimum procuratorem eum in Anglia futurum, ad petitionem Reginæ amandauit extemplo cum ſumma poteſtate. Verum Cæſar qui quid meditaretur Cardinalis iam dudum olfeciſſe videtur, & Mariæ nuptias filio ſuo

lio ſuo

lio ſuo Philippo conciliare omnimodis decreuerat: cum Dandino Cardinale, Pontificis ad ſe legato, de pace inter Gallum & ipſum tranſigenda, diligenter egit, vt iter Poli aliquantiſper retardaret, nè aduentus eius in Angliam, rebus nondum confectis, rationes ſuas conturbaret. Quapropter Dandinus, vt Cæſari gratificaret, per Franc. quendam Commendonum literas ad Polum dedit, quibus, ne adhuc in viam ſe daret admonebat: quippe Cæſari eam legationem diſplicere quæ ſe inconſulto ſuſcepta ſit, tum Anglos pleroſq; , ac Londinenſes maximè ipſum nomen Ro. Pontificis ſuaſque legationes auerſari dicebat, proinde non eſſe eos legatiua poteſtate adeundos, donec ſuaſionibus ad eum æquo animo perferendum adducerentur. Has literas Polus cùm in Maguzano cœnobio accepiſſet, vltra ſibi progrediendum non exiſtimauit, antequam de Pontificis voluntate amplius cognouiſſet. Ille autem cum Cæſaris potentiam adeo in immenſum augeri nollet, tot prouinciarum acceſſione, ſtomachatus quod Dandinus itineri Cardinalis impedimentum obieciſſet, hominem reuocauit, & vtranque, tam in Angliam, quam ad Cæſarem atque Gallum, de pace componenda legationem, vni Polo detulit. Qui munere libenter ſuſcepto, in viam protinus ſe dedit. Tridentum cùm perueniſſet, tam ad Cæſarem quam Gallum nuncios præmiſit qui de legatione ſua vtrunque facerent certiorem. Cæſar autem cùm artibus huiuſmodi amplius diſtineri non poſſe videret, ad vim conuerſus, illuſtrem virum Io. Mendozam cum literis ad eum miſit, in quibus non diſſimulauit, vereri ſeſe ne profectio eius negotiis quibuſdam magni momenti quæ nunc tractarentur obſutura eſſet, placere itaque vt vel ſe ſiſtat neq; vltra progrediatur, donec ex animi ſententia omnia confeciſſet, vel ſaltem Leodij quieſcat, ſi eo vſque proficiſci velit. His literis acceptis, Dillingam (quod non procul à Tridento abeſt) reuerſus, Pontificem de re tota certiorem facit, & ad Cæſarem literas expoſtulatorias dat, in quibus quam ſit indignum facinus oſtendit, Pontificis legatum pacis & religionis cauſa miſſum, in media Germania ſub ipſis hæreticorum oculis & conſpectu, cum ſummo dedecore & Pontificis contemptu, Cæſaris præſertim iuſſu detineri. Dillingæ tunc erat Dom. à Soto, magnus ille Theologus, qui Cæſari fuerat à ſacris concionibus. Per hunc, Cæſarem vrget, ne patiatur diutius legationem impediri, magno Chriſtianæ rei atque in primis Anglici regni detrimento. Vix tandem & ægrè impetratum eſt, idque poſtquam de pactis nuptialibus conuentum Cæſar intellexit, vt Bruxellas ad ipſum venire liceret, conditione adſcripta, ibi tantiſper vt maneret, donec nuptiæ inter Philippum ac Mariã celebratæ fuiſſent. Poſtquam igitur Bruxellas perueniſſet, & Cæſarem (à quo perhumaniter acceptus eſt) ſalutaſſet, ne illic otioſus deſidere cogeretur, alteram legationis partem aggreditur, ſi qua forte iniri ratio poſſet, pacis inter Cæſarem Galumque conciliandæ. Ac Cæſarem primum ea de re tentauit, qui vt non iniqua reſpondere viſus, ad Gallum ſe contulit, pacis ſimiliter ſtudium præ ſe ferentem, in ea tamen cõficienda, propter animos inueterato odio exulceratos, nihil agi potuit. Spem vero Gallus concordiæ nonnullam faciens, abeuntem arctius complexus eſt, Plurimum ſe dolere dicens, quod non rectius eum antehac nouiſſet. Nam ſe nullum alium quam ipſum creari maluiſſe Pontificem, ſi de ſummis illius virtutibus magis ex fide fuiſſet edoctus. Paulo poſtquam Bruxellas rediit, venere à Philippo & Maria ad Cæſarem legati, Pagetus & Haſtingus Barones, qui viſendi Polum ſtudio & deſiderio ingenti vtrunque flagrare oſtenderent, & vt primo quoque tempore cum bona eius gratia dimitteretur orabant, quo res eccleſiaſticas longo ſchiſmate in patria labefactatas & turbatas, authoritate Pontificia conſtitueret. Menſe igitur Septembris commeatu impetrato, traiicere tamen non potuit, propter aduerſam tempeſtatem ad Nouemb. vſque, quando ventos nactus propitios, nauem tandem conſcendit, & Doueriam appulit. Perhonorificè à regibus cunctiſque proceribus, ſeu verè ſiue ex metu ſimulatè gaudentibus, exceptus eſt. Et quia ſanctione parlamentaria hoſtis iudicatus anno 1539. mortis pœnam iuxta leges ſubire oportebat, ſanctio huiuſmodi ab ordinibus tunc congregatis antiquata eſt,

1554.

Detentus à Cæſare.

Lex abrogata qua Polus olim proſcriptus.

1554.

ei cui iure competet relinquere teneatur, nihil in iis quæ ad iura ſiue publica ſiue priuata, immunitates atque conſuetudines regni ſpectant, innouet: antiqua Regni iura confirmare & ſeruare teneatur, nihil gemmarum vel pretioſæ ſuppellectilis ex Anglia permittat auehi, nihil ex regio patrimonio alienet: naues, machinas, & omnem apparatum bellicum conſeruet, arces & munita loca diligenter cuſtodiri curet: poſtremo, huius connubij ratione nihil fœderi inter Regem & Reginam nuper inito derogetur, paxque inuiolata inter Gallos & Anglos maneat, principi tamen liberum ſit ex aliis regnis & ditionibus Cæſari patri ſuppetias mittere, ſiue ad iniuriã propulſandam, ſiue ad vltionem de accepta ſumendam.

Phil. Hiſp. Pr. in Angliam.

Cum nihil amplius impedimenti ſubeſſet quo minus nuptiæ celebrarentur, Philippus idoneam tempeſtatem nactus (cum Iulij 16. Iuliobriga Calecorum portu ſoluiſſet) afflante auſtro, triduo poſt Suthantonam cum Hiſpanica claſſe appulit. Ea erat 80. onerariarum nauium, & 40. minorum, quarum vtrinque latera 20. Anglicæ & totidem Belgicæ naues tegebant. Suthantonæ cum tridui ſpatio quieuiſſet, ingenti nobilium tam Hiſpanorum quam Anglorum caterua comitatus, Iulij 24. tempore admodum pluuioſo VVintoniam venit ad Reginam.

Nuptiæ.

Dies B. Iacobo (quem Hiſpaniæ patronum credunt) ſacer, nuptiis deſtinatus fuit, quæ VVintoniæ magna pompa celebratæ ſunt. Tum Io. Figneroa Cæſaris nomine regno Neapolitano ceſſit, & ius omne quod ipſi in eo competebat, in Philippum filium tranſtulit. Mox proclamationes titulorum vtriuſque publicè factæ, Latina, Franciſca & Anglicana lingua. Sub initium Auguſti Baſingam vnà Reges profecti ſunt, atq; inde VVindeſoram, vbi eiuſdẽ menſis quinto in ordinem Georgianorum equitum Rex cooptatus eſt. Auguſti vndecimo Londinum honorifico ac ſplendido apparatu ingreſſi, à ciuibus ita ſunt excepti, vt nullum ſumptus aut magnificentiæ genus omiſiſſe videantur: quo lætitiam ſuam ob tantorum hoſpitum aduentum teſtatam redderent.

Cardinalis Polus in Angliam.

Nouemb. 11. ordines iterum in Parliamento conueniunt. Primis huius conſeſſus diebus, in Angliam veniſſe nuntiatur Polus Cardinalis, quem hoſtem ab Henrico Rege declaratum, Cardinalem à Paulo III. Pontifice creatum, & Papam eligendum ſi ipſe maturè conſenſiſſet, multorum etiam opinione ad Regias nuptias deſtinatum, iam antea perſcripſimus. Poſtquam ille Pontificatu, alieno potius quam ſuo vitio excidiſſet, à nouo Papa Iulio impetrato commeatu, ad cœnobium quoddam ſeceſſit agri Veronenſis, quod Maguzanum dicitur, & à Benedictinis Monachis incolitur, cuius ordinis ille dum Romæ fuit Patronus extitit. Ibi cum ſemet abdere, & reliquam vitam tranſigere ſtatuiſſet, fama quę increbuerat de morte Edvv. Regis & ſucceſſione Mariæ, intra clauſtri parietes deliteſcentem, excitauit, & Romam iterum pertraxit. Cum non lateret hominem, Maria Regina quam eſſet ſtudioſa Pontificiæ doctrinæ, ſperabat (nec ſine cauſa) honorificam legationem in patriam ſibi delatam iri à Pontifice, qui multũ eum dilexit, poſtquam cunctatione eius Papatum ipſe adeptus fuiſſet. Tumque duplicem ſibi ſpem propoſuit, regni videlicet ſi non ſecularis, at eccleſiaſtici tamen, ſub legati titulo & Archiepiſcopi Cantuarienſis poteſtate, conſequendi. Educationem aliquot per annos Maria ſortita erat (Polo adhuc puero) ſub Margareta Poli matre (de qua antea) ita volente Catherina regina, cui erat in animo (vt ferebatur) Mariam filiam alicui ex liberis dictę Margaretæ ſi poſſet elocare, vt quoniam Edvv. IIII. ex Georgio fratre nepotis ea extitiſſet, regni Angliæ ius illi, connubio huiuſmodi firmaret, ſi forte ſine prole maſcula Henricus decederet. Siue hanc, ſiue aliam ob cauſam, cum ſe Mariæ percharum Polus cognoſceret: ſi non regnum ex coniugio eius, at ex gratia qua apud eam pollebat, ampliſſima quæque ſub illa conſequuturum ſpem pluſquam certam concepit. Neque vero opinione vſquam falſus eſt: Nam & Maria ſtatim vt regnum adepta eſt, inuitauit eum ad ſeſe, interim nihil non pollicita, & Papa haud ignarus rerum ſuarum fideliſſimum procuratorem eum in Anglia futurum, ad petitionem Reginæ amandauit extemplo cum ſumma poteſtate. Verum Cæſar qui quid meditaretur Cardinalis iam dudum olfeciſſe videtur, & Mariæ nuptias filio ſuo

1554.

Detentus Cæſare.

lio ſuo Philippo conciliare omnimodis decreuerat: cum Dandino Cardinale, Pontificis ad ſe legato, de pace inter Gallum & ipſum tranſigenda, diligenter egit, vt iter Poli aliquantiſper retardaret, nè aduentus eius in Angliam, rebus nondum confectis, rationes ſuas conturbaret. Quapropter Dandinus, vt Cæſari gratificaret, per Franc. quendam Commendonum literas ad Polum dedit, quibus, ne adhuc in viam ſe daret admonebat: quippe Cæſari eam legationem diſplicere quæ ſe inconſulto ſuſcepta ſit, tum Anglos pleroſq;, ac Londinenſes maximè ipſum nomen Ro. Pontificis ſuaſque legationes auerſari dicebat, proinde non eſſe eos legatiua poteſtate adeundos, donec ſuaſionibus ad eum æquo animo perferendum adducerentur. Has literas Polus cum in Maguzano cœnobio accepiſſet, vltrà ſibi progrediendum non exiſtimauit, antequam de Pontificis voluntate amplius cognouiſſet. Ille autem cum Cæſaris potentiam adeo in immenſum augeri nollet, tot prouinciarum acceſſione, ſtomachatus quod Dandinus itineri Cardinalis impedimentum obieciſſet, hominem reuocauit, & vtranque, tam in Angliam, quam ad Cæſarem atque Gallum, de pace componenda legationem, vni Polo detulit. Qui munere libenter ſuſcepto, in viam protinus ſe dedit. Tridentum cùm perueniſſet, tam ad Cæſarem quam Gallum nuncios præmiſit qui de legatione ſua vtrunque faceret certiorem. Cæſar autem cùm artibus huiuſmodi amplius diſtineri non poſſe videret, ad vim conuerſus, illuſtrem virum Io. Mendozam cum literis ad eum miſit, in quibus non diſſimulauit, vereri ſeſe ne profectio eius negotiis quibuſdam magni momenti quæ nunc tractarentur obfutura eſſet, placere itaque vt vel ſe ſiſtat neq; vltra progrediatur, donec ex animi ſententia omnia confeciſſet, vel ſaltem Leodij quieſcat, ſi eo vſque proficiſci velit. His literis acceptis, Dillingam (quod non procul à Tridento abeſt) reuerſus, Pontificem de re tota certiorem facit, & ad Cæſarem literas expoſtulatorias dat, in quibus quam ſit indignum facinus oſtendit, Pontificis legatum pacis & religionis cauſa miſſum, in media Germania ſub ipſis hæreticorum oculis & conſpectu, cum ſummo dedecore & Pontificis contemptu, Cæſaris præſertim iuſſu detineri. Dillingæ tunc erat Dom. à Soto, magnus ille Theologus, qui Cæſari fuerat à ſacris concionibus. Per hunc, Cæſarem vrget, ne patiatur diutius legationem impediri, magno Chriſtianæ rei atque in primis Anglici regni detrimento. Vix tandem & ægrè impetratum eſt, idque poſtquam de pactis nuptialibus conuentum Cæſar intellexit, vt Bruxellas ad ipſum venire liceret, conditione adſcripta, ibi tantiſper vt maneret, donec nuptiæ inter Philippum ac Mariã celebratæ fuiſſent. Poſtquam igitur Bruxellas perueniſſet, & Cæſarem (à quo perhumaniter acceptus eſt) ſalutaſſet, ne illic otioſus deſidere cogeretur, alteram legationis partem aggreditur, ſi qua forte iniri ratio poſſet, pacis inter Cæſarem Gallumque conciliandæ. Ac Cæſarem primum ea de re tentauit, qui vt non iniqua reſpondere viſus, ad Gallum ſe contulit, pacis ſimiliter ſtudium præ ſe ferentem, in ea tamen cõficienda, propter animos inueterato odio exulceratos, nihil agi potuit. Spem vero Gallus concordiæ nonnullam faciens, abeuntem arctius complexus eſt, Plurimum ſe dolere dicens, quod non rectius eum antehac nouiſſet. Nam ſe nullum alium quam ipſum creari maluiſſe Pontificem, ſi de ſummis illius virtutibus magis ex fide fuiſſet edoctus. Paulo poſtquam Bruxellas rediit, venere à Philippo & Maria ad Cæſarem legati, Pagetus & Haſtingus Barones, qui viſendi Polum ſtudio & deſiderio ingenti vtrunque flagrare oſtenderent, & vt primo quoque tempore cum bona eius gratia dimitteretur orabant, quo res eccleſiaſticas longo ſchiſmate in patria labefactatas & turbatas, authoritate Pontificia conſtitueret. Menſe igitur Septembris commeatu impetrato, traiicere tamen non potuit, propter aduerſam tempeſtatem ad Nouemb. vſque, quando ventos nactus propitios, nauem tandem conſcendit, & Doueriam appulit. Perhonorificè à regibus cunctiſque proceribus, ſeu vere ſiue ex metu ſimulatè gaudentibus, exceptus eſt. Et quia ſanctione parlamentaria hoſtis iudicatus anno 1539. mortis pœnam iuxta leges ſubire oportebat, ſanctio huiuſmodi ab ordinibus tunc congregatis antiquata eſt,

Lex abrogata qua Polus olim proſcriptus.

adeoque ipſe omnibus nobilitatis iuribus reſtitutus. Cumque leges apud nos latæ
1554. viribus caſſæ authoritate careant donec à Principe comprobentur: Regum vterque præter morem (nam tantum ſemel, cum coguntur & deinde cum dimittuntur ad comitia venire ſolent) ipſi præſentes, actionem eam ratam habuerunt antequam ille Londinum perueniſſet. Paulo poſt aduentum eius, in regia habitus eſt conuentus coram regibus, vbi cum Wintonienſis Cancellarius, de grato Poli aduentu quædam ad proceres & vniuerſos ordines præmiſiſſet, ille (Cardinalis inquam) patria lingua orationem ſatis longam habuit, in qua Regi ac Reginæ, proceribus atque populo gratias ſummas agebat, quod eorum tanto beneficio omnibus exilij & proſcriptionis legibus abrogatis, in patriam reſtitutus eſſet: ſui proinde officij atque gratitudinis eſſe dicebat, hoc meritum ita compenſare, vt cum illi à ſede Apoſtolica ſuperiori ſchiſmate defeciſſent, eoque modo ab vnitate eccleſiæ atque regno DEI exulaſſent, eos, authoritate ſibi à Papa (CHRISTI ſcilicet vicario) data, ad ſedem Romanam tanquam hæreditatem cœleſtem reducere. Quapropter hortatus eſt, vt ſuperiorum temporum errorem ingenuè agnoſcant, & ex animo deteſtentur, & quod iis beneficium DEVS per vicarij ſui legatum deferat, id ſincera animorum alacritate accipiant, ac ſedulo retineant. Hoc enim reliquũ iam eſſe, vt cum ipſe adſit claues adferens, quibus eccleſiæ valuas illis aperiat, quemadmodũ aditum ſibi in patriam feciſſent legibus quæ illum excludebant antiquatis, ita ipſi leges omnes abrogandas curent, quæ cõtra ſedẽ Apoſtolicã nuper latę, ipſos à reliquo eccleſię corpore omnino diuulſos teneant. In hâc ſententiã cũ pluribus diſſeruiſſet, & ex vltima antiquitate repetitis exemplis quam religioſe ſedem Romanã maiores noſtri coluiſſent demonſtraſſet, oris grauitate, verborum concinnitate, & eleganti ordinis ſpecie adeo permouit animos multorum qui Põtificiis ritibus dediti eſſent, vt eo demum die ad ſalutem ſe renatos profiterentur. Non deerant tamẽ ex plebeis in illo Parliamenti conuentu, qui iugum Papale fœliciter excuſſum, nullo modo recipiendum contenderent. Sed vrgente Rege ac Regina, omnia tandem ex ſententia Poli confecta ſunt. Pontifici Rom. quicquid authoritatis in hoc regno olim vſurpaſſet reſtitutum, regibus ſupremi in eccleſia capitis titulus abrogatus, & vt populus Clerusque Anglicanus à ſchiſmatis ac hæreſeos crimine abſoluatur, libello ſupplici ad legatum per Wintonienſem Cancellarium porrecto, petitum eſt. Qui omnibus deinde ordinibus in genua procumbentibus, vniuerſos conceptis verbis Anglicè loquens abſoluit. Id poſtquam factum, ad ſacellum Regiæ perrectum eſt, vbi BB. Auguſtini & Ambroſij hymnus decantatus eſt, & Sabatho ſequenti, eius diei geſta à Wintonienſi prædicto pro concione ad crucem Paulinam habita recenſentur. Tum legatio decernitur ad Pontificem perhonorifica, quam nempe Regina ſe miſſurum receperat quo tempore primum regnum adepta eſt. Cum enim annimo haberet Papiſmum reuocare, clam ad Polum mandata dederat, & quid ſuæ voluntatis ac conſilii eſſet eum certiorem fecerat. Placuit itaque Pontifici, Io. Fr. Commendonum cubicularium ſuum (poſtea Cardinalem) in Angliam mitti, vt de rerum ſtatu cognoſceret. Is cum Regina aliquoties ſecreto collocutus, ſyngrapham ab ipſa accepit, qua ſedi Romanæ obſequium pollicebatur, atque vt regnum ſacris reſtitueretur petebat: quod vt obtineret, ſolemnem legationem ſe adornaturam ſpopondit, quamprimum in regno res pacatæ eſſent. Iam itaque ſub finem anni huius, ad Pont. amandantur Epiſcopus Elienſis, Brovvnus (paulo poſtea Montiſ-acuti Vicecomes) Edvvardus Carnus Iuriſconſultus, qui Reginæ & Philippi eius mariti nomine obedientiam ſedi Romanæ & Pontifici præſtarent. Verum id fruſtra fuit. Nam antequam Romam ij peruenerunt, Pont. iam diem ſuum obierat. De quo poſtea Regina interim nondum ſoluto conuentu, cum omnia ſua pro præclaris accipi videret, de imponendo Philippo diademate, ſi non imperiali quo Reges inaugurantur, at matrimoniali ſaltem quo Reginæ noſtræ coronari ſolent, procerum animos cœpit pertentare. Quod cum auerſari eos penitus perſpexiſſet, eius rei mentionem poſtea omiſit. De bonis eccleſiæ reſtituendis

Oratio Poli coram ordinibus in Parliamento.

Regnum à Papali interdicto abſoluitur.

ſtituendis tunc actum eſt ab eadem. Sed quia pleraque eorum à proceribus & primaria nobilitate iam à multis annis occupata erant, nihil impetrari potuit: tantum decretum, vt primitiæ & decimæ eccleſiaſticarum promotionum Regi anno 1534. conceſſæ Clero remitterentur. Quod etiam ſtatim reuocatum eſt, ærarij tenuitatem eam eſſe cauſantibus conſiliariis, & tantam vim pecuniæ quotannis ſoluendam Monachis per Henr. VIII. è cœnobiis vbi degebant eiectis, vt hoc vectigalis genere nullo modo adhuc Regina carere potuerit. Circa hoc ipſum tempus abſurdi quiddam (ne dicam ridiculi) contigit per errorem Reginæ, domeſticorum aſſentationibus auctum. Ex morbo quem medici molam nuncupant, aut alio conſimili, vterus ipſi intumuerat: & cum alia nonnulla ſigna indicare viderentur grauidam eam è marito factam concepiſſe, illa muliercularum vt videretur vſa conſilib, nec adhibitis medicis, firmiter adeo credidit ſe parturire, vt embryonis in corpore motum ſe perſentire palam profiteretur. Nam eo malo affectis, carnea illa & informis maſſa quæ molæ nomen obtinet, moueri nonnunquam videtur, ſed tardo quodam motu vniuerſo vtero lentè concuſſo. Verum aliis porro ſymtomatis accedentibus, ſi medicinæ peritos conſuluiſſet, non fuiſſet difficile morbum dignoſcere, qui magna ex parte inſanabilis eſt, niſi ab initio remedia adhibeantur: ideoque tempore procedente refrigiato iecore, in hydropem lethalem neglectus tranſiit, id quod fieri ſolere, Fuſchius aliique docuerunt. Interea vero, Reginæ errorem fouentibus adulatoribus, præterea quod ipſi exitium, aliquot poſt annos aſſentatione ſua pepererunt, innumeris maleuolorum ſannis & ludibriis eam expoſuerunt. Nouemb. 17. literas ad Londinenſem Epiſcopum dedere Conſiliarij, in quibus imperatum, vt poſtquam tam clementer DEVS cum hoc regno egiſſet, vt Reginæ certam ſpem ſobolis fecerit ex ea naſcituræ; vitam embryoni infundendo, gratias agi curaret per omnes regni eccleſias, DEO tanti beneficij largitori, decantato vbique BB. Aug. & Ambroſij hymno: deinde vt omnes vbique ſacerdotes ſacrum peracturos, precibus à DEO contendere iuberet, id quod magno eccleſiæ Anglicanæ bono futurum cœpiſſet, ad vmbilicum perducere dignaretur. Hunc in finem preces aliquot conſcriptæ ſunt, & illarum exemplaria per vniuerſum regnum diſtribuenda typis excuſa. Tum lata in Parliamento lege, de prolis huiuſce educatione multa ordinata ſunt. In apparatu etiam cunarum & rerum ad puerperium pertinentium, multum operæ aulici luſerunt, donec menſe tandem Iunio ſequentis anni patefacto errore, ex inſomnio hoc tam diuturno ſerò ſatis euigilatum eſt. Hoc anno multi nobiles in Baronum album aſcripti ſunt, Gul. Hauartus Effingamius Martii 11. Carolum is genuit Angliæ Admirallium & modo Comitem Notingamiæ. Ioannes deinde Gulielmus Tamenſis April. 5. de quo antea. Edvv. North. Cartelegius April. 7. Ioan. Brigeſius Chandoſius Aprilis 8. Giraldus etiam Fitz-Giraldus Comes fit Gildarenſis in Hibernia Maij 14. & Anth. Brounus Sept. 2. Vicecomes declaratur Montiſacuti. Quo etiam tempore (menſe nimirum Septem.) diem ſuum obiit Tho. Norfolciæ Dux, cuius in præcedentibus plurima mentio.

1554.

Regina grauida exiſtimatur.

Barones creati.

1555.

ANNO CHRISTI 1555. REG. MARIÆ 2. & 3. PHILIPPI 1. & 2.

Captiui ſoluuntur.

IANVARII 18. Wintonienſis Cancellarius, adiunctis ſibi 6. alijs è numero illorum qui Principi erant à ſecretis, ad Turrim Londinenſem accedentes, nobiles captiuos plurimos ſoluerunt, nimirum præter Archiepiſcopum Eboracenſem, hos equites auratos, Io. Rogerium, Iac. Croſtum, Nic. Throgmortonum, Nic. Arnoldum, Edvv. VVarnerum, Geo. Harperum, Gul. Sentiloum, Gavvinum Caroum, & Andream Dudlæum Northumbrij Ducis fratrem, deinde Gul. etiam Gibſium, Cuthbertum Vahanum, Harnitonum, Tremagnum alioſque. Archiepiſcopus, quod vxorem duxiſſet, præſulatu multatus eſt, & in eius locum ſubrogatus Nic. Hethus VVigornienſis olim Epiſcopus, ſed amotus inde ſub Edvv. Rege, & nuper reductus per Mariam, eiecto & ignibus damnato Io. Houpero, cui ſedes illa per Edvv. Regem attributa fuerat. Rogerius & Croſtus Elizabethæ Reginæ poſtea fuerunt ab arcanis conſiliis, & magna in authoritate ſub ea multos annos floruerunt. Throgmortonus, homo ſagaciſſimus, VViatianæ coniurationis architectus putabatur: illius igitur caput præcipuè petitum. Sed reus factus, & 10. integris horis in cauſæ cognitione conſumptis, ingenioſis reſponſionibus ita accuſationem eluſit aduerſariorum, vt abſolutus fuerit à duodecim viris qui poſtea eam ob cauſam grauiter mulctati ſunt. Sub initium Aprilis Cortineus Exonienſis Marchio, ac paulo deinde poſtea Elizabetha Reginæ ſoror, è cuſtodia ad regiam acceſſit peruenerunt. Cortineus cito deinde dimiſſus eſt. De Elizabetha conſultatum diu quid optimum factu, neque dubitatum à Pontificiis de illa primo quoq; tempore è medio tollenda, ſi anſam eius rei vel minimam nacti fuiſſent. VVintonienſem ferunt dicere ſolitum quoties de plectendis hæreticis ſermo obortus eſſet, Folia decutimus aut ramuſculos ſubinde nos amputamus, Radix illa & ſpes hæreticorum (Elizabetham denotans) excindenda eſt, aut nihil agimus. Poſtquam vero diuturna indagine nulla probabilis accuſationis materia reperiri potuit, quanquam non deeſſent qui Reginæ dicerent creari periculum ex illius libertate, clementiæ laudem captante Philippo, eius cum Regina interceſſione, ſub finem Aprilis è cuſtodia dimiſſa eſt, ſed ita vt Tho. Popum, vnum è conſiliariis regiis, Gageum quendam, & alios certos homines, in familia ſecum habere teneretur, qui actiones eius & conatus, tanquam ſpeculatores quotidie obſeruarent. Hæc clementiæ quaſi ſcintilla, ingenti crudelitatis flamma ſub hoc anni curriculo compenſata eſt, hominum piorum magno numero ob ſolam religionis defenſionem ignibus tradito. Febr. 4. Londini combuſtus eſt Io. Rogerius iſtorum temporum protomartyr. Is Tindalli ſocius qui ſacra Biblia in idioma Anglicum primus conuertit, illo ſublato, in patriam reuerti noluit, perſecutionem metuens, ſed Wittebergam cum nuper ducta vxore profectus eſt: vbi cum Germanicæ linguæ cognitionem mediocrem aſſequutus fuiſſet, Eccleſiæ cuiuſdam curam accepit, quam fideliter adminiſtrauit, donec regnante Edvvardo, ab exilio reuocatus, à Ridlæo Londinenſi Epiſcopo præbenda donatus in eccleſia Paulina, & ordinarius concionator ſeu Theologiæ prælector ibidem conſtitutus eſt. Rerum potita Maria, videntur Pontificij hoc egiſſe, vt homo acris ac vehemens, minis territus, in exilium ſponte profugeret, ideoque ne domo ſua pedem efferret interminati, integrum fere annum eum ſic ibi reliquerunt, donec tandem fugæ occaſionem oblatam accipere recuſantem, in carcerem coniecerunt, & ignibus demum cremandum ad mortem damnauerunt, quam (vxorem & 10. liberos relicturus,) intrepide conſtanterque ſubiit. Eodem necis genere ſublatus interiit Februarij 9. Ioannes Hovvperus, Glouceſtrenſis primum, ac deinde VVigornienſis ſimul Epiſcopus ab Edvv. Rege conſtitutus, poſtquam in amouendo ab Epiſcopatu Londinenſi Bonero multum elaboraſſet, id quod nunc (vt credo) ipſi vertit in perniciem. Statim

Eliz. pr. & Cortineus dimiſſi.

Io. Rogerius comburitur

Et Hovvperus.

enim

enim vt regnum adepta eſt Maria, Londinum acceſsitus, in Turrim coniectus, & hæreticus tandem adiudicatus eſt. Sub Henrico Rege multum temporis in Germania conſumpſit: vbi Burgundam quandam duxit vxorem, & inter multos alios doctos pioſque viros, familiaritate præcipuè vſus eſt Hen. Bullingeri, cui ob eruditionem non contemnendam, morumque tam ſanctitatem quam ſuauitatem perchatus fuit. Ad mortem damnatum placuit Glocestriam oblegari, vt ibi plecteretur vbi plurimum peccaſſe viſus, errorum ſemina iaciendo: Ipſo non parum lætante, occaſionem datam veritatem doctrinæ, ſanguinis effuſi teſtimonio confirmandi, ſub oculis illorum, quorum auribus, ſe præcone, toties ea inſonuerat. Similiter planè cum Roberto Ferrario actum, Meneuenſi Epiſcopo, qui Londino in diœceſim ſuā deductus eſt vt à nouo Epiſcopo ibidē (Morgano) de ipſo cognoſceretur, à quo damnatus, in foro oppidi Carmarthenæ Martij 3. combuſtus eſt, homo rigidus, & moribus aliquanto incomptior, quod multum illi moleſtiæ peperit Edvvardo adhuc regnante, & nunc (vt auguror) exitio fuit. Nam cum à Duce Somerſetenſi ad illud dignitatis prouectus eſſet, eo ſublato (vir bonus & doctus, aſperitate tamē morum arogantiæ propior cuius ea gens maxime inſolens) accuſatores in ſe concitauit: horum duo poſtea Epiſcopi ſub Elizabetha regina euaſerunt, qui, à factione, Somerſetenſi extincto aduerſa, facile obtinuerunt, vt in carcerem Ferrarius coniiceretur. In cuſtodia igitur repertus quando regnum iniit Maria, & coram VVintonienſi productus, commode reſpondendo & tempori ſapienter cedendo, cruentas manus vt credo honeſtè poterat effugere, ſicut multi fecerunt ex iis qui Ianæ rebus ſe non immiſcuerant, neque alias Pontificios inſigniter læſerant, & vel nemine manus iniiciente in exilium abierunt, vel capti, amicorum interceſſione haud difficulter dimiſſi ſunt. Sed ille pro innata aſperitate liberè ſatis ad interrogata reſpondens, ne dicam proteruè, VVintonienſem adeo irritauit, vt non miret ſi durius cum illo actum fuerit. Præter hos, Rol. Taylerus S. Theol. Doctor Hadleyæ Febr. 9. Laur. Sanderus concionator egregius Couentriæ Febr. 8. Io. Cardmakerus eccleſiæ VVellenſis Cancellarius Londini Maij 31. & Londini etiam Io. Bradfordus vir ſanctiſſimus doctiſſimuſque, Iulij primo ignis cruciatum pro veritatis defenſione ſimiliter pertulerunt. Verum ne ſingulos enumerem, vtriuſque ſexus numerus ingens ob eam qua DEVM colebant fidem hoc anno in Anglia cremati ſunt, quorum maximam partem Boueti carnificina Londini conſumpſit. Inter alios, Ridlæus & Latimerus ſilentio nullo modo prætermittendi ſunt, qui anno ſuperiore damnati, nunc tandem Octobr. 16. producti, & Oxoniæ ſub Academicorum oculis ad palum deligati, combuſti ſunt, in ima foſſa quæ mœnia ciuitatis ambit, è regione collegij Bailiolenſis. Cranmerum ferunt ex ſumma ædium parte vbi incarceratus eſt, funeſtum illud ac lugubre ſpectaculum intuitum eſſe, & ſublatis ad cœlum manibus genibuſque flexis, his ſociis ſuis ſpei fideique conſtantiam in tam horrendi ſupplicij tormentis precatum, quemadmodum & ſibi ipſi, quem non latebat eandem cum illis ſortem breui ſubeundam eſſe. Supplicium quod nunc ad tempus dilatum ſit, Gardineri VVintonienſis molitione factum dicunt, non miſericordia ducti, ſed ambitione & commodi ſui ratione. Martij 24. mortem obierat Iulius III. Papa, & in Pontificatu ſucceſſerat Caraffa Cardinalis Theatinus, iam Paulus IIII. nuncupatus, de cuius cum Polo contentione, in præcedentibus pluribus diſſeruimus. Contentionis huiuſmodi & ſimultatis VVintonienſis nō ignarus, Clandeſtinis nunciis cum Papa egit, vt Cardinalitium honorem ſibi impertiret, & authoritatem Poli legatiuam in ſe transferret. Cui petitioni Pontifex pro odio quo Polum proſequebatur libenter annuit, habens etiam in animo, illum Romam euocatum, hæreſeos reum agere, & eodem modo tractare, quo poſtea Moronum Cardinalem Poli amicum ſummum, quem in carcere quoad ipſe vixit detinuit. Hinc ſpem bonam conceperat Gardinerus, Archiepiſcopatum Cantuarienſem conſequendi, quem Polus velut ſequeſter hactenus tenuit, neque viuente Cranmero aliter ingredi ſuſtinuit.

Ferrarius etiam.

Et multi alij.

Ridlæus & Latimerus.

Iulius III. Papa moritur, Paulus IIII. ſuccedit.

Gardinerus galerum purpureum ambit.

1555. *Moritur.* Hoc igitur callido conſilio Gardinerus putatur à ſupplicio Cranmerum reſeruaſſe, ne Archiepiſcopatum Polus ipſi præriperet. Cæterum iſta VVintonienſis ille cum totus meditatur, morbo articulari à pedibus cruribuſque ad coxendicem aſcendente, Nouemb. 12. extinctus eſt, & magna cum pompa in eccleſia ſua VVintonienſi poſtea ſepultus. Hoc anno Octob. 25. Carolus V. Imp. cum imperio & regnis ſuis abdicare decreuiſſet, Bruxellis, quo antea conuentum indixerat, omnibus regnis & ditionibus ceſſit Philippo filio, quem Neapolis ac Siciliæ Regem antea declarauerat. *Caroli V. abdicatio.*

ANNO CHRISTI 1556. REG. MARIÆ 3. & 4. PHILIPPI 2. & 3.

Arch. Ebor. Cancellarius. PRIMO Ianuarij, atque adeo huius anni die, Arch. Eborac. Hethus, tradito, ipſi magno Angliæ ſigillo, Cancellarius conſtitutus eſt. Menſe Martij 12. dies continuos Cometa fulſit in 20. Libræ gradu, à 5. nimirum die ad 17. *Cometa.* Eiuſdem menſis 13. proditoris ſupplicium Londini pertulit Pſeud-Edvvardus quidam, nomine Gul. Fetherſtonus, qui cum molitoris eſſet filius, ac ſtatura corporis & oris lineamentis Edvvardo Regi neutiquam diſſimilis, ætate etiam conueniente: ſuperiori anno per ciuitatem Londinenſem flagris cæſus fuerat, quod ſe pro Edvvardo tuliſſet. *Pſeud-Edvvardus ſuſpenditur.* Nunc autem cum repetita impoſtura, ſe ipſum eſſe Edvvardum clanculum nonnunquam dictitaret, & ſparſis hinc inde libellis Edvvardum viuere famam diſſeminaret, vltimo ſupplicio, idque merito affectus eſt. Proximò iam venit commemorandum, Cranmeri Archiepiſcopi Cantuarienſis martyrium & exitus memorabilis. *Cranmerus Archiepiſcop. comburitur.* VVintonienſi Gardinero defuncto, Polus Pontificis adhuc legatus, Iac. Brocum Epiſcopum Gloceſtrenſem, ad cauſam eius cognoſcendam deſignauit, quia Archiepiſcopum plecti Papa inconſulto nullo modo fas putant Pontificij. Cum Broco prædicto Oxonium vnà profecti ſunt Io. Storeius & Tho. Martinus legum Doctores, vt authoritate fulciti regia, Broco delegato adiumento atque ſubſidio forent. Quibus in eccleſia B. Mariæ ſuper excelſum pegma conſidentibus, Broco nimirum ſubtus locum vbi panis Euchariſticus in pixide more Pontificio ſuſpendebatur, ab vtroq; latere Martino & Storeio, ſed paulo humilius, Cranmerus, Doctoris Theologi, non Pontificali amictu indutus, in medium productus eſt. Ibi monitus adeſſe non ſolum qui regiam perſonam gererent, Storeium, & Martinum, ſed Papæ etiam ſanctiſſimi Patris, Epiſcopum Gloceſtrenſem, illos quidem aperto capite & flexo poplite magna cum reuerentia ſalutauit, in Brocum vero vel oculos coniicere recuſauit, non hominis (ſicut tum ſtatim profeſſus eſt) contemptu, quem olim dilexerat, ſed ne videretur authoritati Pontificis aliquid deferre, quod ſe nunquam facturum (in Anglia ſaltem, vbi nihil iuris ei eſſe contendebat) ſacramento ſe dixit Henrico Regi confirmaſſe. Multis tum verbis eorum ſinguli hortati ſunt, vt mutata ſententia ad eccleſiæ Catholicæ vnitatem redire vellet: ac monitis eorum obtemperare recuſantem, iubent octogeſimo tum ſequenti die coram Pontifice Romano comparere, id quod ſe libenter facturum Cranmerus recepit, Regina duntaxat annuente. Verum Papa, aduentu illius non expectato, ante viceſimum diem literis ad Regem & Reginam ſcriptis, condemnari & brachio ſeculari permitti iuſſit. Paucis igitur diebus intercedentibus, noua poteſtas Thielbeo Elienſi, atque Bouero Londinenſi Epiſcopis à Papa data eſt, vt Cranmerum tam Clericali quam Archiepiſcopali ordine depriuarent, & laico magiſtratui flammis cremandum traderent, quod Febr. 14. factum eſt. Quamdiu vixerunt ſimul hi ſancti viri, Cranmerus, Ridlæus, & Latimerus: perſcriptis literis ſe mutuo hortati ſolebant ad mortem pro Chriſtianæ fidei veritate conſtanter obeundam. At ſublatis è medio reliquis duobus, & ceſſantibus huiuſmodi exhortationibus, per Hiſpani cuiuſdam fraterculi vafritiem & aſſiduas ſuaſiones, labefacta viri conſtantia, diuturnioris vitæ cupiditas Cranmero irrepſit. Veniæ igitur ſpe propoſita,

1556.

propoſita, ea quæ ante de religione docuerat ſcripto retractauit, quod mox typis editum & euulgatum eſt. Sed parum ei profuit huiuſmodi retractatio. Nam ſiue quod Polus ab Archiepiſcopatus poſſeſſione iã amplius noſſet detineri, ſiue (quod probabilius videtur) capitale quo Regina Cranmerum odio proſequuta eſt, & ob repudiatam matrem vindictæ cupiditas, quæ niſi grauiſſimi viri ſanguine ſatiari non poterat: Cum iam in certam vitæ ſpem is inductus eſſet, en ſubito ad ſupplicium raptus, magna crudelitate combuſtus eſt ibidem loci, vbi martyrij palmam quinto anteà menſe Ridlæus & Latimerus retulerant. Die ſupplicio eius deſtinato, concio ad D. Mariæ habita eſt per Colum quendam cui id muneris demandatum fuerat à Cardinale. Illuc productum Cranmerum, & è Regione ſuggeſti collocatum, hortatur, vt in fide cuius confeſſionem nuper ediderat conſtanter velit permanere ad mortem vſque, quam nunc imminere denunciabat Magiſtratui placere, vt hoc ipſo die ſupplicium de eo ſumatur. Non alia ratione quam ſanguine eius placandum numen, ob Mori & Fisheri cædes inſenſum, qui Henrico regnante capite multati ſunt. Antequam vero moriatur, rem facturum DEO hominibuſque piis gratiſſimam, ſi conuerſionem ad eccleſiæ Catholicæ vnitatem ſinceram eſſe publica confeſſione teſtatum faciat. Tali tamque inexpectato nuncio ſi Cranmerus conſternatus eſt, haud equidem miret. Ille nihilominus exurgens, & pauoris nullo ſigno edito, luculenta oratione populum præſentem alloquitur, in qua, multa de morum & vitæ emendatione præfatus, præcipua doctrinæ capita repetens, quid ſentiret breuiter explicat, atque Pontificis potentia Antichriſti regnum contineri & ſtabiliri dicit, ac poſtremo, quantopere DEVM veritatis abnegatione offenderit demonſtrat. Sibi igitur decretum profitetur, vt pœnam prima, dextra luat qua nefarie peccauerat, quippe qua, doctrinæ à veritatis aduerſariis propoſitæ impiè ſubſcripſiſſet. In huiuſmodi ſermone cum progredi vellet, clamoribus & conuitiis impeditus Pontificiorum, quorum ſpem pulcherrimè eluſerat, & à loco in quo conſtiterat protinus ad ſupplicium raptus eſt. Ibi videre erat ſpectaculum luctuoſiſſimum, & quod, non dico ab ipſis inimicis miſericordiam extorqueret, ſed vel à ſilice lachrymas exprimeret, regni ſummum Antiſtitem, ſumma modo potentia & principum gratia pollentem, moribus ſanctiſſimum, & ob ætatem, corporis ſpeciem, eruditionem, grauitatem, atque egregias animi dotes quamplurimas ter venerabilem, obſoleta ad ludibrium veſte indutum (id enim curauerant Pontificij) conuitiis contumelioſe exagitatum, ad mortem trahi, per horrendos ignis cruciatus ſubeundam. Ad palum alligatus, vbi primum flamma accenſa eſt, læua ad cœlum erecta, dextram longiſſime protenſam igni admouit, brachio nunquam reducto, niſi quod barbam ſibi demulcere ſemel viſus, donec tota ea combuſta eſt. Flamma tandem ſæuiente, erectis in cœlum oculis, Domine ſuſcipe ſpiritum meum exclamauit, & corpore nihil magis mouente quam palus cui alligatus erat, ignis violentiam immotus pertulit, donec placide in Domino obdormiſcens expirauit. Cadauere alias in cineres redacto, cor integrum ac illæſum repertum eſt. Quod ſi Pontificij in ſuæ factionis aliquo comperiſſent, pro magno miraculo celebratum id fuiſſet, vt vel ſolum ſuffeciſſet ad eum in ſanctorum Calendarium aſcribendum. Contra morem hiſtoriæ liceat quæſo quæ de martyrio tanti viri à Radulpho Skinnero conſcripta feruntur carmina, inſerere.

Succubuit Sanctus Præſul Cranmerus, iniqua
Pontificum rabie, fraude, doloque perit:
Quod verbi inuicto deiecerat enſe Papatum,
Quod docuit pura quærere mente Deum.
Quodque Antichriſti ſubuerterat impia regna,
Regna pijs Anglis heu tolerata diu.
Hinc pius & clemens crudeli addicitur igni,
Dantur & innocui membra cremanda viri.

Print Faded and Illegible in parts.

1555.
Moritur.

H [illegible] ſeruaſſe, n[illegible] ille cum to[illegible] aſcen-de[illegible] Vinto-ni[illegible] & re[illegible], om-ni[illegible] Regem an[illegible]

Caroli V. abdicatio.

Arch. Ebor. Cancellarius.
Cometa.
Pſeuded-VVardus ſuſpenditur.

P[illegible] tradito, [illegible] conſtitutus eſt. Menſe Martij 12. dies continuos Cometa fulſit in 20. Libræ gradu, à 5. nimirum die ad 17. Eiuſdem menſis 13. proditoris ſupplicium Londini pertulit Pſeud-Edvvardus quidam, nomine Gul. Fetherſtonus, qui cum molitoris eſſet filius, ac ſtatura corporis & oris lineamentis Edvvardo Regi neutiquam diſſimilis, ætate etiam conueniente: ſuperiori anno per ciuitatem Londinenſem flagris cæſus fuerat, quod ſe pro Edvvardo tuliſſet. Nunc autem cum repetita impoſtura, ſe ipſum eſſe Edvvardum clanculum nonnunquam dictitaret, & ſparſis hinc inde libellis Edvvardum viuere famam diſſeminaret, vltimo ſupplicio, idque merito affectus eſt. Proximò iam venit commemorandum, Cranmeri Archiepiſcopi Cantuarienſis martyrium & exitus memorabilis.

Cranmerus Archiepiſcop. comburitur.

VVintonienſi Gardinero defuncto, Polus Pontificis adhuc legatus, Iac. Brocum Epiſcopum Glocestrenſem, ad cauſam eius cognoſcendam deſignauit, quia Archiepiſcopum plecti Papa inconſulto nullo modo fas putant Pontificij. Cum Broco prædicto Oxonium vnà profecti ſunt Io. Storeius & Tho. Martinus legum Doctores, vt authoritate fulciti regia, Broco delegato adiumento atque ſubſidio forent. Quibus in eccleſia B. Mariæ ſuper excelſum pegma conſidentibus, Broco nimirum ſubtus locum vbi panis Eucharisticus in pixide more Pontificio ſuſpendebatur, ab vtroq; latere Martino & Storeio, ſed paulo humilius, Cranmerus, Doctoris Theologi, non Pontificali amictu indutus, in medium productus eſt. Ibi monitus adeſſe non ſolum qui regiam perſonam gererent, Storeium, & Martinum, ſed Papæ etiam ſanctiſſimi Patris, Epiſcopum Glocestrenſem, illos quidem aperto capite & flexo poplite magna cum reuerentia ſalutauit, in Brocum vero vel oculos coniicere recuſauit, non hominis (ſicut tum ſtatim profeſſus eſt) contemptu, quem olim dilexerat, ſed ne videretur authoritati Pontificis aliquid deferre, quod ſe nunquam facturum (in Anglia ſaltem, vbi nihil iuris ei eſſe contendebat) ſacramento ſe dixit Henrico Regi confirmaſſe. Multis tum verbis eorum ſinguli hortati ſunt, vt mutata ſententia ad eccleſiæ Catholicæ vnitatem redire vellet: ac monitis eorum obtemperare recuſantem, iubent octogeſimo tum ſequenti die coram Pontifice Romano comparere, id quod ſe libenter facturum Cranmerus recepit, Regina duntaxat annuente. Verum Papa, aduentu illius non expectato, ante viceſimum diem literis ad Regem & Reginam ſcriptis, condemnari & brachio ſeculari permitti iuſſit. Paucis igitur diebus intercedentibus, noua poteſtas Thielbeo Elienſi, atque Bouero Londinenſi Epiſcopis à Papa data eſt, vt Cranmerum tam Clericali quam Archiepiſcopali ordine depriuarent, & laico magiſtratui flammis cremandum traderent, quod Febr. 14. factum eſt. Quamdiu vixerunt ſimul hi ſancti viri, Cranmerus, Ridlæus, & Latimerus: perſcriptis literis ſe mutuo hortati ſolebant ad mortem pro Chriſtianæ fidei veritate conſtanter obeundam. At ſublatis è medio reliquis duobus, & ceſſantibus huiuſmodi exhortationibus, per Hiſpani cuiuſdam fraterculi vaſritiem & aſſiduas ſuaſiones, labefacta viri conſtantia, diuturnioris vitæ cupiditas Cranmero irrepſit. Veniæ igitur ſpe

propoſita,

propoſita, ea quæ ante de religione docuerat ſcripto retractauit, quod mox typis editum & euulgatum eſt. Sed parum ei profuit huiuſmodi retractatio. Nam ſiue quod Polus ab Archiepiſcopatus poſſeſſione iá amplius noſſet detineri, ſiue (quod probabilius videtur) capitale quo Regina Cranmerum odio proſequuta eſt, & ob repudiatam matrem vindictæ cupiditas, quæ niſi grauiſſimi viri ſanguine ſatiari non poterat: Cum iam in certam vitæ ſpem is inductus eſſet, en ſubito ad ſupplicium raptus, magna crudelitate combuſtus eſt ibidem loci, vbi martyrij palmam quinto anteà menſe Ridlæus & Latimerus retulerant. Die ſupplicio eius deſtinato, concio ad D. Mariæ habita eſt per Colum quendam cui id muneris demandatum fuerat à Cardinale. Illuc productum Cranmerum, & è Regione ſuggeſti collocatum, hortatur, vt in fide cuius confeſſionem nuper ediderat conſtanter velit permanere ad mortem vſque, quam nunc imminere denunciabat Magiſtratui placere, vt hoc ipſo die ſupplicium de eo ſumatur. Non alia ratione quam ſanguine eius placandum numen, ob Mori & Fiſheri cædes inſenſum, qui Henrico regnante capite multati ſunt. Antequam vero moriatur, rem facturum DEO hominibuſque piis gratiſſimam, ſi conuerſionem ad eccleſiæ Catholicæ vnitatem ſinceram eſſe publica confeſſione teſtatum faciat. Tali tamque inexpectato nuncio ſi Cranmerus conſternatus eſt, haud equidem miret. Ille nihilominus exurgens, & pauoris nullo ſigno edito, luculenta oratione populum præſentem alloquitur, in qua, multa de morum & vitæ emendatione præfatus, præcipua doctrinæ capita repetens, quid ſentiret breuiter explicat, atque Pontificis potentia Antichriſti regnum contineri & ſtabiliri dicit, ac poſtremo, quantopere DEVM veritatis abnegatione offenderit demonſtrat. Sibi igitur decretum profitetur, vt pœnam prima, dextra luat qua nefarie peccauerat, quippe qua, doctrinæ à veritatis aduerſariis propoſitæ impiè ſubſcripſiſſet. In huiuſmodi ſermone cum progredi vellet, clamoribus & conuitiis impeditus Pontificiorum, quorum ſpem pulcherrimè eluſerat, & à loco in quo conſtiterat protinus ad ſupplicium raptus eſt. Ibi videre erat ſpectaculum luctuoſiſſimum, & quod, non dico ab ipſis inimicis miſericordiam extorqueret, ſed vel à ſilice lachrymas exprimeret, regni ſummum Antiſtitem, ſumma modo potentia & principum gratia pollentem, moribus ſanctiſſimum, & ob ætatem, corporis ſpeciem, eruditionem, grauitatem, atque egregias animi dotes quamplurimas ter venerabilem, obſoleta ad ludibrium veſte indutum (id enim curauerant Pontificij) conuitiis contumelioſe exagitatum, ad mortem trahi, per horrendos ignis cruciatus ſubeundam. Ad palum alligatus, vbi primum flamma accenſa eſt, læua ad cœlum erecta, dextram longiſſime protenſam igni admouit, brachio nunquam reducto, niſi quod barbam ſibi demulcere ſemel viſus, donec tota ea combuſta eſt. Flamma tandem ſæuiente, erectis in cœlum oculis, Domine ſuſcipe ſpiritum meum exclamauit, & corpore nihil magis mouente quam palus cui alligatus erat, ignis violentiam immotus pertulit, donec placide in Domino obdormiſcens expirauit. Cadauere alias in cineres redacto, cor integrum ac illæſum repertum eſt. Quod ſi Pontificij in ſuæ factionis aliquo comperiſſent, pro magno miraculo celebratum id fuiſſet, vt vel ſolum ſuffeciſſet ad eum in ſanctorum Calendarium aſcribendum. Contra morem hiſtoriæ liceat quæſo quæ de martyrio tanti viri à Radulpho Skinnero conſcripta feruntur carmina, inſerere.

Succubuit Sanctus Præſul Cranmerus, iniqua
Pontificum rabie, fraude, doloque perit:
Quod verbi inuicto deiecerat enſe Papatum,
Quod docuit pura quærere mente Deum.
Quodque Antichriſti ſubuerterat impia regna,
Regna pijs Anglis heu tolerata diu.
Hinc pius & clemens crudeli addicitur igni,
Dantur & innocui membra cremanda viri.

1555. *Moritur.* Hoc igitur callido conſilio Gardinerus putatur à ſupplicio Cranmerum reſeruaſſe, ne Archiepiſcopatum Polus ipſi præriperet. Cæterum iſta VVintonienſis ille cum totus meditatur, morbo articulati à pedibus cruribuſque ad coxendicem aſcendente, Nouemb. 12. extinctus eſt, & magna cum pompa in eccleſia ſua VVintonienſi poſtea ſepultus. Hoc anno Octob. 25. Carolus V. Imp. cum imperio & regnis ſuis abdicare decreuiſſet, Bruxellis, quo antea conuentum indixerat, omnibus regnis & ditionibus ceſſit Philippo filio, quem Neapolis ac Siciliæ Regem antea declarauerat. *Caroli V. abdicatio.*

ANNO CHRISTI 1556. REG. MARIÆ 3. & 4. PHILIPPI 2. & 3.

Arch. Ebor. Cancellarius. PRIMO Ianuarij, atque adeo huius anni die, Arch. Eborac. Hethus, tradito, ipſi magno Angliæ ſigillo, Cancellarius conſtitutus eſt. Menſe Martij 12. dies continuos Cometa fulſit in 20. Libræ gradu, à 5. nimirum die ad 17. *Cometa.* Eiuſdem menſis 13. proditoris ſupplicium Londini pertulit Pſeud-Edvvardus quidam, nomine Gul. Fetherſtonus, qui cum molitoris eſſet filius, ac ſtatura corporis & oris lineamentis Edvvardo Regi neutiquam diſſimilis, ætate etiam conueniente: ſuperiori anno per ciuitatem Londinenſem flagris cæſus fuerat, quod ſe pro Edvvardo tuliſſet. *Pſeudedvvardus ſuſpenditur.* Nunc autem cum repetita impoſtura, ſe ipſum eſſe Edvvardum clanculum nonnunquam dictitaret, & ſparſis hinc inde libellis Edvvardum viuere famam diſſeminaret, vltimo ſupplicio, idque merito affectus eſt. Proximò iam venit commemorandum, Cranmeri Archiepiſcopi Cantuarienſis martyrium & exitus memorabilis. *Cranmerus Archiepiſcop. comburitur.* VVintonienſi Gardinero defuncto, Polus Pontificis adhuc legatus, Iac. Brocum Epiſcopum Gloceſtrenſem, ad cauſam eius cognoſcendam deſignauit, quia Archiepiſcopum plecti Papa inconſulto nullo modo fas putant Pontificij. Cum Broco prædicto Oxonium vnà profecti ſunt Io. Storeius & Tho. Martinus legum Doctores, vt authoritate fulciti regia, Broco delegato adiumento atque ſubſidio forent. Quibus in eccleſia B. Mariæ ſuper excelſum pegma conſidentibus, Broco nimirum ſubtus locum vbi panis Euchariſticus in pixide more Pontificio ſuſpendebatur, ab vtroq; latere Martino & Storeio, ſed paulo humilius, Cranmerus, Doctoris Theologi, non Pontificali amictu indutus, in medium productus eſt. Ibi monitus adeſſe non ſolum qui regiam perſonam gererent, Storeium, & Martinum, ſed Papæ etiam ſanctiſſimi Patris, Epiſcopum Gloceſtrenſem, illos quidem aperto capite & flexo poplite magna cum reuerentia ſalutauit, in Brocum vero vel oculos conijcere recuſauit, non hominis (ſicut tum ſtatim profeſſus eſt) contemptu, quem olim dilexerat, ſed ne videretur authoritati Pontificis aliquid deferre, quod ſe nunquam facturum (in Anglia ſaltem, vbi nihil iuris ei eſſe contendebat) ſacramento ſe dixit Henrico Regi confirmaſſe. Multis tum verbis eorum ſinguli hortati ſunt, vt mutata ſententia ad eccleſiæ Catholicæ vnitatem redire vellet: ac monitis eorum obtemperare recuſantem, iubent octogeſimo tum ſequenti die coram Pontifice Romano comparere, id quod ſe libenter facturum Cranmerus recepit, Regina duntaxat annuente. Verum Papa, aduentu illius non expectato, ante viceſimum diem literis ad Regem & Reginam ſcriptis, condemnari & brachio ſeculari permitti iuſſit. Paucis igitur diebus intercedentibus, noua poteſtas Thielbeo Elienſi, atque Bouero Londinenſi Epiſcopis à Papa data eſt, vt Cranmerum tam Clericali quam Archiepiſcopali ordine depriuarent, & laico magiſtratui flammis cremandum traderent, quod Febr. 14. factum eſt. Quamdiu vixerunt ſimul hi ſancti viri, Cranmerus, Ridlæus, & Latimerus: perſcriptis literis ſe mutuo hortari ſolebant ad mortem pro Chriſtianæ fidei veritate conſtanter obeundam. At ſublatis è medio reliquis duobus, & ceſſantibus huiuſmodi exhortationibus, per Hiſpani cuiuſdam fraterculi vafritiem & aſſiduas ſuaſiones, labefacta viri conſtantia, diuturnioris vitæ cupiditas Cranmero irrepſit. Veniæ igitur ſpe

propoſita,

propoſita, ea quæ ante de religione docuerat ſcripto retractauit, quod mox typis editum & euulgatum eſt. Sed parum ei profuit huiuſmodi retractatio. Nam ſiue quod Polus ab Archiepiſcopatus poſſeſſione iā amplius noſſet detineri, ſiue (quod probabilius videtur) capitale quo Regina Cranmerum odio proſequuta eſt, & ob repudiatam matrem vindictæ cupiditas, quæ niſi grauiſſimi viri ſanguine ſatiari non poterat: Cum iam in certam vitæ ſpem is inductus eſſet, en ſubito ad ſupplicium raptus, magna crudelitate combuſtus eſt ibidem loci, vbi martyrij palmam quinto anteà menſe Ridlæus & Latimerus retulerant. Die ſupplicio eius deſtinato, concio ad D. Mariæ habita eſt per Colum quendam cui id muneris demandatum fuerat à Cardinale. Illuc productum Cranmerum, & è Regione ſuggeſti collocatum, hortatur, vt in fide cuius confeſſionem nuper ediderat conſtanter velit permanere ad mortem vſque, quam nunc imminere denunciabat Magiſtratui placere, vt hoc ipſo die ſupplicium de eo ſumatur. Non alia ratione quam ſanguine eius placandum numen, ob Mori & Fisheri cædes inſenſum, qui Henrico regnante capite multati ſunt. Antequam vero moriatur, rem facturum DEO hominibuſque piis gratiſſimam, ſi conuerſionem ad eccleſiæ Catholicæ vnitatem ſinceram eſſe publica confeſſione teſtatum faciat. Tali tamque inexpectato nuncio ſi Cranmerus conſternatus eſt, haud equidem miret. Ille nihilominus exurgens, & pauoris nullo ſigno edito, luculenta oratione populum præſentem alloquitur, in qua, multa de morum & vitæ emendatione præfatus, præcipua doctrinæ capita repetens, quid ſentiret breuiter explicat, atque Pontificis potentia Antichriſti regnum contineri & ſtabiliri dicit, ac poſtremo, quantopere DEVM veritatis abnegatione offenderit demonſtrat. Sibi igitur decretum profitetur, vt pœnam prima, dextra luat qua nefarie peccauerat, quippe qua, doctrinæ à veritatis aduerſariis propoſitæ impiè ſubſcripſiſſet. In huiuſmodi ſermone cum progredi vellet, clamoribus & conuitiis impeditus Pontificiorum, quorum ſpem pulcherrimè eluſerat, & à loco in quo conſtiterat protinus ad ſupplicium raptus eſt. Ibi videre erat ſpectaculum luctuoſiſſimum, & quod, non dico ab ipſis inimicis miſericordiam extorqueret, ſed vel à ſilice lachrymas exprimeret, regni ſummum Antiſtitem, ſumma modo potentia & principum gratia pollentem, moribus ſanctiſſimum, & ob ætatem, corporis ſpeciem, eruditionem, grauitatem, atque egregias animi dotes quamplurimas ter venerabilem, obſoleta ad ludibrium veſte indutum (id enim curauerant Pontificij) conuitiis contumelioſe exagitatum, ad mortem trahi, per horrendos ignis cruciatus ſubeundam. Ad palum alligatus, vbi primum flamma accenſa eſt, læua ad cœlum erecta, dextram longiſſime protenſam igni admouit, brachio nunquam reducto, niſi quod barbam ſibi demulcere ſemel viſus, donec tota ea combuſta eſt. Flamma tandem ſæuiente, erectis in cœlum oculis, Domine ſuſcipe ſpiritum meum exclamauit, & corpore nihil magis mouente quam palus cui alligatus erat, ignis violentiam immotus pertulit, donec placide in Domino obdormiſcens expirauit. Cadauere alias in cineres redacto, cor integrum ac illæſum repertum eſt. Quod ſi Pontificij in ſuæ factionis aliquo comperiſſent, pro magno miraculo celebratum id fuiſſet, vt vel ſolum ſuffeciſſet ad eum in ſanctorum Calendarium aſcribendum. Contra morem hiſtoriæ liceat quæſo quæ de martyrio tanti viri à Radulpho Skinnero conſcripta feruntur carmina, inſerere. 1556.

Succubuit Sanctus Præſul Cranmerus, iniqua
Pontificum rabie, fraude, doloque perit:
Quod verbi inuicto deiecerat enſe Papatum,
Quod docuit pura quærere mente Deum.
Quodque Antichriſti ſubuerterat impia regna,
Regna pijs Anglis heu tolerata diu.
Hinc pius & clemens crudeli addicitur igni,
Dantur & innocui membra cremanda viri.

1556.

Huc vbi iam ventum eſt, dextram proiecit in ignem
Proiectamque tenens, talia dicta dedit:
Primum peccaſti, primum & ſentire dolorem
Debes, oh Chriſto dextra inimica mea.
Immotamque tenet dum deflagrauerat omnis,
In cineres totam dum cecidiſſe videt.
Cætera cum pereant flamma (mirabile dictu)
Cor manet illæſum, poſt vbi flamma perit.
Ecce inuicta fides cor inuiolabile ſeruat,
Nec medijs flammis corda perire ſinit.

84. hoc anno combuſti.

Bucerus & Phagius exhumati.

Præter Cranmerum, eiuſdem cum illo religionis profeſſores quamplurimos Pontificiorum ſæuitia flammis hoc anno abſumpſit. Vtriuſque ſexus 84. numerantur, qui martyrij palmam ſub iſtius anni curriculo igne mediante in noſtra Anglia conſequuti ſunt. Neque vero in viuentes ſolos ſæuitum: Martini Buceri & Pauli Phagij iam pridem mortuorum cadauera humo effoſſa, hæreſis poſtulata, & magno apparatu in Academiæ Cantabrigienſis foro publicè combuſta ſunt. Petri etiam Martyris vxor, quæ Oxoniæ obierat, exhumata eſt, & crudelitate barbara ac inhumana in ſterquilinio defoſſa. Bucero & Phagio, regnante poſtea Elizabetha memoria & honores reſtituti, magna cum ſolemnitate: & mulieris oſſa à loco tam immundo in eccleſiam iterum tranſlata, cum Frideſvvidæ reliquiis commixta ſunt (quam Pontificij pro ſancta venerantur) ne ſimili ludibrio vllus poſthac locus relinqueretur. Eodem ipſomet die quo vitam ſic vt præfertur finiit Cranmerus, Martij nempe 21. ordinem ſacerdotij Polus Grenouici ſuſcepit, & poſtridie, mortuo iam Nabotho, vineam eius ingreſſus eſt, in Archiepiſcopum inquam Cantuarienſem conſecratus. Triduo deinde poſtea, die feſto B. Virginis, ad eccleſiam quæ de arcubus Londini nomen habet progreſſus, multis procerum eum deducentibus, pallium Archiepiſcopale magna cum ſolemnitate accepit. Circa idem tempus coniuratio quædam inſignis detecta eſt certorum hominum qui ærarium pecunia Hiſpanica bene refertum (erant ibi tunc temporis circa 50. millia librarum, id conficit aureorum Gall. 125. millia) expilare decreuerant. Nomina coniuratorum, Vdallus, Throgmortonus, Peccamus, Daniel, Stantonus, & (præter alios fuga elapſos) VVhitus, qui conſilia cæterorum ad magiſtratum detulit. Illi capti, & omnes vltimo ſupplicio affecti ſunt. Anth. Kingſtonus eques auratus (de quo antea) tanquam huius coniurationis affinis comprehenſus, antequam Londinum adduci potuit, in itinere mortem obiit. Et hoc totum eſt quod de hac coniuratione habeo compertum. Iulio menſe noui tumultus & ſeditionis initia maturè oppreſſa ſunt in Norfolcia, captis & punitis authoribus, Clebero quodam & Lincolniis fratribus. Nouemb. 21. I. Fecknamus S. Pauli Decanus, Abbas creatus & inſtallatus eſt VVeſtmonaſterienſis, vbi Cathedram Epiſcopalem Hen. VIII. collocauerat. Nullis tunc temporis in vniuerſa Anglia monachis exiſtentibus: Benedictinorum habitum qui cum Fecknamo ſuſcipere vellent 14. reperti ſunt.

Polus Archiepiſcopus.

Coniuratio.

Seditionis initia in Norfolcia.

Monachiſmus repullulare incipit.

ANNO

ANNO CHRISTI 1557. REG. MARIÆ 4. & 5. PHILIPPI 3. & 4.

1557.

Legatus Moſcouiticus.

SVB initium huius anni venit in Angliam legatus à Baſilio Moſcouitarum Cæſare, nobilis quidam Oſep Napea nuncupatus, vt amicitiam inter principem ſuum noſtroſque Reges conciliaret, perpetuumque fœdus firmaret. Ad littus Scoticum is nauem fregit, & præter immenſi pretij merces, munera amiſit quæ amoris ſymbola ad Principes noſtros à Domino ſuo deſtinata erant. Sed harum rerum omnium vilis erat iactura, ſi cum itineris Duce Ricardo Cancellario conferantur, qui nauclerus peritiſſimus, ad Septentrionales illas regiones primus olim viam aperuit, & nunc dum legati ſeruandi nimium ſollicitus, ſaluti ſuæ ſatis non proſpexit, fluctibus abſorptus periit, immortali memoria vir digniſſimus. Legatorum nemo vnquam quiſquam (ſicut autumo) magnificentius apud noſtros acceptus eſt. Martij 25. in regum præſentiam deductus, cum ſeptimo antea die Philippus Rex ex Flandria reuertens appuliſſet: cauſam aduentus expoſuit, & ad tertium vſque Maij Londini moram fecit. Tempeſtatem tunc nactus idoneam, muneribus onuſtus, nauem conſcendit, & in patriam ſuam vela fecit.

Sturtonus Baro ſuſpenditur.

Martij 6. Carolus Sturtonus Baro, quod Hargillum quendam cum filio, quibuſcum ſimultatem diu exercuerat, in domo ſua crudeliter trucidarat, ſalutari in poſterum exemplo, Sariſburiæ ſuſpenſus eſt, vnà cum famulis ſuis 4. qui ſceleris perpetrandi non ſolum conſcij ſed & adiutores extiterant. Poſtquam miſeris hominibus fuſte capita afflixiſſet, & iugulis inſuper ferrum adegiſſet, in ſcrobe 15. pedes alto cadauera defodit, tantum facinus clam fore ſperans, aut ſi innoteſceret, clementia fretus regia, quod Pontificiæ religionis ſtudioſiſſimum ſe ſemper oſtenderat. Sed noluit DEVS latere flagitium tam immane, & Regina (niſi quatenus in religionis cauſa excæcata eſt) iuſtitiæ amantiſſima, omnem veniæ mentionem auerſata eſt. Vir igitur primarius, & procerum Regni non poſtremus, huiuſmodi ſæuitiæ debitam pœnam perſoluit, in hoc tantum aliis ſicariis & parricidis antelatus, quod fune ex ſerico, non ex canabi, contexto, faucibus eliſis ſtrangulatus eſt.

Staffordus ſeditionem concitare nititur.

April. 24. Th. quidam Staffordus in ſeptentrionalem regni partem nauibus delatus, leui manu ſtipatus, exulum & aliquot exterorum: arcem Scarboroenſem (vt in pace) incuſtoditam ex improuiſo cepit, tumque per vniuerſam circumcirca Regionem propoſitis edictis, in quibus Mariam haud bono iure Regnum tenentem, Hiſpanis illud prodidiſſe affirmauit, populum ad arma ſecum capeſſendum hortatus eſt. Opera & diligentia Nic. VVootoni Decani Cantuarienſis, qui Regum nomine orator apud Gallum Lutetiæ degebat, omnia eius conſilia ſenatoribus regiis detecta fuerant, antequam is in Anglia appuliſſet. Comite igitur VVeſtmerlandio ſatagente, ſexto poſtquam venerat die captus, Londinum deductus, & ibidem Maij 28. capite mulctatus eſt.

Decapitatus.

Et deinde poſtridie ſociorum eius tres (Strechlæus, Proctor, & Bradfordus) proditorum ſupplicium Tiborinæ (quod patibuli publici nomen eſt) pertulerunt.

Bellum Gallo indicitur.

Iunij 7. edictum publicè Regina propoſuit, in quo poſtquam de iniuriis ipſi à Gallo illatis multum queſta fuiſſet, quod Northumbrio & VViato in omnibus aduerſus ſe molitionibus adfuiſſet, quod Dudlæum & Aſthonum qui proditionum telam in oratoris eius domo pertexuiſſent, ipſe poſtea receptaſſet & adhuc foueret: & denique quod Staffordum nupertimè nauibus, copiis pecunia, bellicoque apparatu inſtruxiſſet, vt regio ſi poſſet ſolio ipſam deturbaret, ſubditos cunctos admonitos voluit, ne mercaturæ gratia transfretarent, aut merces quaſcunque in Galliam mitterent, cuius principem pro inimico ipſa haberet, & cui bellum primo quocunque tempore indicendum decreuiſſet. Hæc etſi vera eſſent, à belli tamen denunciatione adhuc temperatum fuiſſet, niſi quinquennalibus induciis inter Philippum & Gallum non ita pridem pactis, Pontifice authore per Gallum nuper violatis, atque ita bello inter eos oborto, à mariti cauſa, ſuam diſiungere Maria noluiſſet. Nam Paulus, Cæſari iam olim infenſus, poſtquam

1557. traditis Philippo filio ditionibus & regnis ſuis, in Hiſpaniam eum ſeceſſiſſe cognouit, Gallum, cui Neapolitanum Regnum tradere promiſit, obtundere non deſiit per Carolum Cardinalem Lotharingium, donec ad arma contra Hiſpanum ſumenda perpuliſſet. Hoc igitur à Regina mariti cauſa bellum ſuſceptum, Pontificem peſſime habuit.

Polo legitima authoritas abrogatur.

Ideoque cum de illa (quæ reuera ſola eiuſdem cauſa extitit) vindictam ſumere non poſſet, in Polum (quem vt retulimus antea ſatis oderat) omnem iracundiæ vim effundere decreuit: eoque magis, quod Polus, qui ab ipſo Papa concitatum hoc bellum cognouerat, de eo ſedando per literas & legatos, etſi magna cum reuerentia, acriter tamen & vehementer apud eum egiſſet. Abrogata proinde Poli legatione, Romam eum reuocauit, eiuſque loco Petrum quendam Petoum Franciſcani ordinis monachum, Cardinalem & legatum creauit, pauloque poſtea Epiſcopum Sariſburienſem deſignauit.

P. Petous Cardinalis & Epiſcopus Sariſbur.

Quæ cum Reginæ nunciata eſſent, diligenter in primis cauit, vt Polum hæc omnia clam eſſent, prohibitis in regnum ingredi, non ſolum nouo illo Cardinale, ſed quibuſcunque aliis quos ſuſpicaretur mandata à Pontifice hac de re adferre, & literis magna cum diligentia interceptis, Oratori deinde ſuo Romæ agenti mandauit, vt Papam admoneret, quantum periculum religioni vixdum ſtabilitæ creaturus eſſet, ſi tanto viro contumeliam inferret, cuius authoritas ad gentis conuerſionem maximum pondus attuliſſet. Sed dum iſtis de rebus inter Papam & Reginam agitur, rem Polus (incertum vnde) ſubolfaciens, ab argentea cruce (legationis inſigni) geſtanda abſtinuit, neque legatiuam authoritatem vſquam poſtea exercere voluit, donec Ormaneti (datarij in Anglia papalis) opera & interceſſione, muneri prædicto reſtitutus eſt.

Polus reſtituitur.

Magnum interea belli incendium exortum, oppidum S. Quintini obſidente Philippo (in Morinis ſiue Picardia ſitum id eſt) cum 35. millibus peditum, equitum 12000. quibus acceſſerunt poſtea ex noſtris Duce Pembrochiæ Comite equites mille, peditum 4000. præter foſſores bis mille. Ad id bellum gerendum nauem conſcendit Philippus Iulij 7.

Galli funduntur ad S. Quintinum.

Sequentis deinde menſis die 10. (B. nempe Laurentio qui ſacer eſt) Galli copias in oppidum immitere ſatagentes, magno prælio funduntur, cæſis non perinde multis (nam 2500. nec amplius cecidiſſe narrantur) ſed nobilibus quam plurimis, multis etiam captis, qui ſummo loco nati ferebantur, inter quos Mommorantius Galliæ Conneſtabilis, vnà cum filio, Mompenſerius & Longvillanus Duces, Ringrauius, Santandreanus, Rupimanius & alij quos munerare longum eſſet. E Philippianis 50. tantum deſiderati:

Oppidum capitur.

Octauo poſt eam victoriam die, oppidum vi captum eſt, omnibus qui intus eſſent vel cæſis vel in captiuitatem abreptis. Colinius Franciæ Ammirallius, cum fratre Dandeloto, & nobilium magno numero, in hoſtium poteſtatem venere. Ex noſtris, præter alios nonnullos, Henr. Dudlæius cecidit Northumbrij filius natu minimus, qui inter primos vel forte primus in oppidum perrumpens, glande tormentaria proſtratus occubuit. Hoc anno penuria annonæ in Anglia valde laboratum eſt, adeo vt purioris tritici 4. modij noſtrates (Buſhellos appellamus) id eſt equi mediocriter robuſti onus, plus quam 4 aureis Gallicis vænirent, noſtræ pecuniæ 26. ſolidis & 8. denariis, cum tantum vbertatis ſubſequens menſis inuexerit, vt decima eiuſdem pretij parte ſub anni finem talis frumenti tantundem comparare licuerit. Vilitatem hanc potius quam caritatem prædictam mihi ſubit admirari, qui illius pretij plus quam duplum anno 1597. perſoluerim. Sed & illud quod mox narrabitur magis memorabile iudicarem niſi mihi ipſi non ita pridem contigiſſet rem ſimilem meis oculis intueri.

Iris nocturna.

Nocte quæ Septemb. 7. ſequuta eſt, horis fere duabus elapſis poſt occaſum ſolis, iris in occidente cõſpecta, luna tunc temporis ante horam aut circiter exorta. Mihi quoque (vt ſimiles caſus quamuis temporibus diſparatos in vim congeram) idem genus phænomeni cernere contigit Nouembris 24. 1604. quando noctu (ſol ante duas horas occiderat) iter facienti Colbrokiam verſus, 14. à Londino lapide, albicantis nubeculæ ſpecies apparuit in circuli fragmentum efformatæ, & ex aduerſo lunæ tum modo exortæ ad amuſſim ſitæ, quæ Iridem veram per omnia referebat, niſi quod verſicolor non erat, & ſolis vice lunam habuit oppoſitam.

ANNO

ANNO CHRISTI 1558. REG. VLTIMO.

IACTVRAM quæ fecerat Gallus ad S. Quintinum amiſſis & oppido & copiis; vt aliquo modo reſarciret, Caletum tentare placuit, quam Senarpontius Boloniæ præfectus haud perinde munitam vt vulgo creditum ferebat, quinimo leui momento modo paululum committeretur capi poſſe, Regi ſpoponderat, quod etiam à P. Strozza confirmatum eſt, qui ementito habitu locum curioſis oculis luſtrauit. Eiuſque rei Philippus Rex non ignarus, ceu ſaltem conſiliorum Gallicorum præſagus, vxorem monuerat, vt huic vrbi melius proſpiceret, opem ac præſidium vltrò offerens. Verum re aliter à noſtris ac debuit accepta, quaſi Hiſpano aſtu oppidum ille Belgio ſuo vicinum intercipere conaretur, huiuſmodi admonitione nihil profectum eſt: Regis tamen augurium euentus comprobauit. In ipſis igitur Calendis Ianuarij, Guiſiæ Dux magnum trahens exercitum ex improuiſo aduolat, & ad vicum S. Agathæ nominatum (à noſtris vulgo Sandgatæ) caſtra ponit. Deinde bipartitò diuiſis copiis, duo propugnacula vno eodemque momento aggreditur, (quorum vnum portus impoſitum faucibus Riſbauca appalatur, alterum ad Neunamiæ pontem ſuper aggerem noſtri excitarant, qui per paluſtria aliter non tranſeunda in vrbem ducit) vt iis captis, nec mari ab Anglia, nec terreſtribus copiis è Belgio obſeſſis ſuccurri poſſet. Ea, præſidio haud ſatis firmata, à præſidiariis re ſubita perculſis hoſti mox in manus tradita ſunt. Tum ciuitatis mœnibus tormenta admota, quibus, quod inter portam Flumentanam & carcerē ſpatij eſt primum diuerberatum, non adeo vt illic aditum patefacerent, quam vt noſtrorum ſollicitudinem eò diuerterent à loco vbi impetum reuera facere decreuerant. Illam igitur partem cum aliquandiu pulſaſſent, noſtrique nihil de arce vererentur, 15. muralibus tormentis eam derepente concutere cœperunt, idque tanta vi & pertinacia, vt Antuerpiæ (quæ centum & amplius milliaribus inde abeſt, noſtratibus inquam) per totam eam diem machinarum fragor exauditus fuerit. Nocte demum inſtante cùm luculenta ruina edita eſſet, neque tamen ad mœnia aditus pateret propter foſſam profundam aqua oppletam, in qua præcipuam vrbis firmitatem noſtri collocabant: magna diligentia vallum hoſtes ſtruxerunt, quo ad foſſam quæ vrbem cingit perducto, aquam in mare æſtu iam recedente deriuarunt, ita vt vmbilico tenus extante corpore, foſſam tranſeuntes ad murum (id quod noſtri nullo modo verebantur futurum) nemine prohibente ſucceſſerint: vbi locum propugnatoribus ferme vacuum offendentes, arce primo impetu potiti ſunt, oppidumque etiam ipſum cœpiſſent, niſi Anthonius Ager nobilis eques, cum parua manu ſe oppoſuiſſet, & donec proſterneretur fortiſſime dimicans, pedem referre hoſtem coegiſſet. Wentvvorthus Baro qui vrbi præerat, cum eo in loco rem ſitam intelligeret vt ſeruandi oppidi iam ſpes exigua团 ſupereſſet, de deditione protinus agere cœpit, & poſt varias altercationes, in has tandem conditiones tranſegit: vt præſidiarij oppidanique omnes incolumes dimitterentur, nihil omnino ſecum exportantes, VVentvvorthus autem ipſe & cum eo 50. alij captiui remanerent. Vrbs ita Caletenſis in die Circumciſionis obſideri cœpta, in Epiphaniæ dedita eſt, cum noſtri ducentis annis eoque amplius eam tenuiſſent. Inde ſeptimo poſt die Guinas ducit Guiſius, & oppidum paruo negotio capit. Arcem quam Graius Baro tenebat haud quaquam tam facile. Sed & ea quoque tandem dedita eſt, prout etiam Hana caſtellum, vt iam inde ab eo tempore neque in Francia quam Reges noſtri pro parte multò maxima olim tenuerunt. (Inter cæteros, Henricus VI. regno Lutetiæ puer inaugutatus eſt 1531.) neque in Normania aut Aquitania (Anglorum Regum veteri patrimonio) quicquam hodie Principes noſtri poſſidere noſcantur, ſi Inſulas Iarſeiam & Garneſiā excipias, quæ illis à quo inter nos Normani rerum primum potiti ſunt, fideliter ſemper paruerunt. Dum iſta gererentur in Motinis, certior facta Regina quid Gallus moliretur, vt conatus eius impediret, magna dili-

Caletum obſidetur.

Caletum deditur.

1558. gentia claſſem inſtruxit, & armatis hominibus compleuit, qui propter aduerſam tempeſtatem portu nullo modo ſoluere valuerunt. Haud temerè reperias aliud bellum, in quo manifeſtiora DEVS dederit indicia, ipſi quam non ſit cordi bellis, ambitionis aut emolumenti gratia ſuſceptis, publicam tranquillitatem interturbari. Philippus Rex (vt ab eo ordiamur) Philippus inquam in cuius caput contra ius faſque coniuratum eſt, à Gallo Pontificeque, res ſuas duplici auxit victoria, vtraque inſigni certe & memorabili. Caraffa Cardinalis & Palrani Dux, qui ſui compendij cauſa Pontifici deliro ſeni authores fuerunt huius incendij excitandi, eam ipſam ob cauſam à Pio IIII. qui Paulo ſucceſſit, capite poſtea mulctati ſunt. Paulus interim ipſe, fuſo apud S. Quintinum Gallo, omni præſidio ſtatim nudatus remanſit, coacto Gallo copias ſuas ex Italia deducere. Maria noſtra, temerariam fœderis violationem iactura luit Caletenſis vrbis, quod mœrore (vt creditur) lethali ipſam anno non tranſacto confecit. Et Gallo qui ad Pontificis inſtigationem pactas rupit quinquenales inducias, quid apud S. Quintinũ obtigerit, breuiter pro more noſtro demonſtrauimus. Deinde ne detrimentum huiuſmodi per victoriam Caletenſem reſarcitum exiſtimemus, noua clade mox perſcribenda, paucis poſtea menſibus ea certe vtcunque compenſata eſt. Ineunte Iunio, Thermius Caleti nuper capti præfectus, in Belgium prædabundus irrupuit, copiis ſtipatus quæ iuſtum exercitũ conficerent. Et relictis à tergo Grauelinga ac Burburgo, Dunkerkam maritimum oppidum vi cepit diripuitque, prout etiam Bergam municipium opulentum, ac deinde vicos villaſque per eum tractum quamplurimos, in quos magna crudelitate graſſatum, ad Neoportum vſque factis excurſionibus. Hæc cum Philippo Regi in Belgio nunciata eſſent, qui multum verebatur ne Guiſio etiam accurrente cum copiis quas ſub ſignis habebat, vndique circumuentus in arctum redigeretur: Cum Arlouij ac Viretoni tempus eum terere videret, occaſionem arripuit Gallos inſolenter palantes, & præda onuſtos, antequam nouis auxiliis firmarentur, aggrediendi. Egmondano impigro Duci copias tradidit, qui Grauelingam veniens, iam medius inter Dunkerkam & Caletum, viam redituris Gallis obſtruere conabatur. Quod vbi cognouit Thermius qui in dies Guiſium opperiebatur: iam de receptu, ſed ſerius quam par erat, cogitare cœpit. Nam incluſo vndique, via redeundi nulla erat, niſi ferro & virtute aperienda. In hoſtes igitur qui iter inſederant impetum facit, quibus impreſſionem fortiter excipientibus, atrox prælium committitur. Gallis animum fecit deſperatio: Belgas, recentibus iniuriis irritatos, vindictæ ſitis & cupiditas ad fortiter dimicandum ſtimulabat. Dubio marte dum res geritur, in ipſo certaminis ardore, appulere forte fortuna 10. naues Anglicæ, quæ procul conſpecta pugna, cum præteruveherentur (nam ad ipſum littus pugnatum eſt) in Gallorum ordines tormenta diſploſerunt, tanta edita ſtrage, vt tum primum nutare cœperit acies eorum, quæ mox ſolutis ordinibus, vniuerſa profligata eſt. Partim in prælio, in fuga partim, partim etiam in mari (nam non pauci fluctibus abſorpti ſunt) ad 5. millia Gallorum perierunt. Capti etiam duces primarij fere omnes, Thermius, Senarpontinus, Villabonus Picardiæ præſes, Annebaldus Claudij nuper Ammiralij filius, Canniæ Comes, Mormillerius, aliique quam plurimi. Duceni viri in naues noſtrorum peruenerunt, quos illi cum in profundum mergere potuiſſent, in Angliam ad Reginam abducere maluerunt. Incidit hic conflictus in 13. diem Iulij, circa quod tempus, noſtri, amiſſi Caleti ignominiam claro aliquo facinore eluere cupientes: 140. nauium claſſem emiſerunt, ex quibus 30. Belgicæ fuerunt, iubentes, Breſtam Britanniæ Armoricæ oppidum maritimum (ſi vſquam daretur facultas) occuparent. Cuius rei efficiendæ, cum Clintonus Baro, tam vniuerſæ Angliæ quàm illius Claſſis Ammiralius, occaſionem ſperatam nactus nõ eſſet, ad Conqueſtum (portum in illo tractu celebrem) puppes direxit, vbi exſcenſionem faciens, oppidum cepit & diripuit, ac tandem etiam ædificiis igne ſubiecto, concremauit, vnà cum cœnobio S. Matthæi, multiſque villis & vicis ruſticanis in regione vicina, tumque ſe ad naues recepit. Belgæ autem qui prædæ auidiores, longius in terram palantes,

Pugna Grauelingana.

Galli funduntur.

Conqueſtũ noſtri incendunt.

palantes progreſſi erant, nec ſe tempeſtiuè reuocari ſunt paſſi, à regionis incolis circumuenti, ad 500. numerum cæſi, occubuerunt. Hæc circa finem Iulij menſis. 1558.

Quo tempore Philippus Rex in Ambicanorum finibus erat cum magno exercitu, Henrico Gallo cum multo maiori veſtigiis eius ſi quid moliretur ſemper inhærente. Fixerunt tandem tentoria, hic ad aquilonarem partem Somonæ fluuij, ille vero ad auſtralem Anthiæ, ſibi mutuo tam propinqui, vt ad prælium rem ſpectare omnes ſibi perſuaſum haberent. Verum illis animus erat longe alius. Nam Philippus, viribus impar, confligere ſibi tutum non putauit. Et Henricus, milites duplici clade conſternatos, victori exercitui obiicere, atque ita res ſuas grauiter concuſſas ruinæ periculo ſubmittere noluit. Quare, caſtra ſua vtrobique tanta cura ac diligentia munierunt, quaſi obſidionem alter ab altero expectarent. Interim oborta inter eos pacis mentione, cum vterque conſideraret exercitus ſui robur ex peregrinis gentibus conſtare, qui victoriæ fructus percepturi erant, cladis autem calamitatem & onus victi ſolius humeris incubituram, aut ſaltem (quod eorum recidit) ſubditorum ſuorum, à pacificatione adeo non abhorruerunt, vt ſtatim res confecta fuiſſet, niſi de Caletenſi vrbe controuerſia totum negotium turbaſſet. Hanc enim Galli omnimodis retinere voluerunt, Philippus autem niſi ea reſtituta à bello ceſſare, & ita vxorem quaſi deſtituiſſe videri, honeſtum ſibi non putabat. Sed totam hanc diſceptationem Mariæ Reginæ mors diremit, quæ Nouemb. 17. diem ſuum obiit extremum, de quo poſtea. Interim memorandum, nuptias (à quarum mentione hiſtoriæ contextus me abduxit) April. 28. magna cum pompa Lutetiæ celebratas inter Franciſcum Galliæ Delphinum & Mariam Scotiæ Reginam. Verum haud diu ſtetit illa coniunctio. Nam biennio poſtea Franciſcus, mortuo patre Gallorum rex interea factus, diem ſuum obiit, feliciori marito thorum cedens, Henrico videlicet Leuinij Comitis primogenito, ex quibus parentibus Iunij 19. 1566. natus eſt Rex noſter ter maximus Iacobus, per prædictam Mariam Iacobi quinti nepos, qui itidem Henrici VII. per Margaretam (filiarum natu maximam) nepos fuit, & extincta Henr. VIII. ſobole, Angliæ, Franciæ, Hiberniæque regnorum hæres indubitatus remanſit.

Nuptiæ Delphini cum Scotiæ Regina.

Verum vt pergamus, Totus hic autumnus morboſus valde extitit, febribus vbique in Anglia ſupra modum graſſantibus, ac præcipuè quartanis, vnde innumeri mortales perierunt, ſed ætate fere prouectiores, & inter eos ſacerdotum ingens numerus. Ex Epiſcopali duntaxat ordine extincti numerantur 13. qui aut paulo ante Reginã, aut poſt eam paucorum menſium interuallo, fato ſuo functi ſunt. Inter cæteros Polus Cardinalis illi diem vix vnicum ſuperſtes, quando cum eo morbi genere aliquot ſeptimanis conflictatus, ad ſummã iam corporis imbecillitatem redactus fuiſſet: Reginæ mortis nuncio, tanquam telo mortifero confixus, tertia ſequentis noctis hora expirauit. Cadauer eius plumbea capſula incluſum, Cantuariæ in eccleſia ſua humatum eſt, hoc tãtum elogio breui epitaphij vice tumulo adſcripto, Depoſitum Cardinalis Poli. Homo is fuit egregiè doctus, modeſtus, manſuetus & moribus ſuapte natura placidiſſimis, prudens etiam, & in rebus gerendis magnæ dexteritatis, vt nihil in eo deſiderares, ſi Pontificia doctrina deprauatus, ad crudelitatem in veræ religionis profeſſores exercendam quaſi initia Minerua & genio reclamante non defluxiſſet.

Card. Polus moritur.

Regina Nou. 17. ſicut retulimus ad S. Iacobi prope Lõdinũ aliquot horis ante lucẽ exceſſit è viuis. Mulier ſanè pia, clemens, moribúſq; caſtiſſimis, & vſquequaq; laudanda, ſi religionis errorẽ nõ ſpectes. Verum cum hoc vnum in cauſa fuerit vt innocentis ſanguinis tãtum effunderetur: oportuit in ea impleri illud prophetæ. Viri ſanguinũ, &c. nõ dimidiabunt dies ſuos: Nam extincta eſt menſem agens decimum vltra annum vitæ 41. quando regnaſſet annis tantum 5. menſibus 4. & diebus 11. cum ſoror quæ ſucceſſit, in mitiori imperio nouies tantundem temporis feliciſſime conſumpſerit, ætatis autem illius fere duplũ aſſequuta fuerit. De mortis cauſis multa variè feruntur. Vt quod authoribus haud incertis comperi per ſcribam, fama eſt, amicos ſub initium morbi mariti eam deſi-

Reginæ mors.

1558. derio exiſtimantes contabeſcere (quem bellis adeo implicitum cernebat, vt breui rediturum non poſſet ſperare) conſolari eam aggreſſos, & nihil non molitos quo triſtitiam excuterent & ad hilaritatem excitarent. Illam vero conſolationem omnem auerſatam, & mœſtitiæ ſe totam tradentem, dixiſſe, ſe quidem mori, ſed mortis cauſam illos adhuc latere, quam ſi perſcrutari perſeuerare vellent, cor mortuæ diſcinderent, ibi Caletum inuenturos. Ita nimirum innuens, Caletenſis vrbis iacturam mœrore eam letali confeciſſe. Huius doloris auctuarium credebatur Caroli Cæſaris ſoceri ſui interitus, qui Sept. 21. mortem in Hiſpania obierat. Iſta refrigerato iam dudum per molam iecinore (ſicut antea retulimus) in hydropem aſcitem eam ſenſim coniecerunt; quæ tempeſtiuè non agnita medicos ab initio fefellit, credentes è Philippo eam rege concepiſſe, quæ nihil niſi mortem ſuam parturiret. Ita cum matura remedia non adhiberentur, nec ipſa eam quam oporteret ſectaretur victus rationem, in febriculam incidit; quæ ſuis paulatim aucta incrementis, mortem intulit. Sepulta eſt Weſtmonaſterij, in medio ſacelli quod eſt à boreali parte monumenti Henr. VII. aui ſui, quo etiam illatum eſt & eodem in ſepulchro collocatum corpus Elizabethæ nuper Reginæ ſororis ſuæ, Mauſolæo vtrique ſuperſtructo, magnificentiſſimo hercle & tantis principibus digno, per piam Iacobi Regis noſtri munificentiſſimi liberalitatem.

ELIZABETHA REGINA 1558.

TEMPORA nunc reſtant perſcribenda Eliz. Principis, quæ quia accuratiore ſtylo dicenda ſunt, opera hic modum dabimus, illa non tam prætermittentes, quam ad maiorem ſcribendi diligentiam reſeruantes. Interim vt lectori res noſtras ſciendi auido aliqua ſaltem in parte ſatisfiat: hæc pauca adieciſſe non pigebit. Elizabetham Mariæ modo defunctæ ſororem, Henr. nempe VIII. ex Anna Bolenia filiam, ab ordinibus in Parliamento tum forte congregatis Reginam declaratam, Nouem. 17. huius anni, aliquot horis poſt ſororis deceſſum: obiiſſe vero Martij 24. 1603. cum fœliciſſimè regnaſſet annos totos 44. menſeſq; inſuper 4. & dies 7. omniū ditionum hæreditate ad Iacobum VI. inclytum Scotorum Regem deuoluta, quo nemo vnquam principum tam bonus bono ſucceſſit, vt maiori popularium plauſu & gratulatione exceptus fuerit. Poſt Caligulos Claudios, aut poſt Nerones Vitellios vel Othones plerique nanciſcantur, actum ſecum putant præclare. At poſt Elizabetham, mortalium quenquam potuiſſe placere, mirabile videtur, & ingens documentum eſt, tam in ſuccedente Rege virtutis ſummæ, quam in ſubditis iudicij recti ac perſpicacis. Illi ſiquidem Heroinæ multa inerant rara, quorum non pauca in optimis ſæpe principibus deſideramus, & quorum muliebrem mentem vix capacem contendunt qui in illum ſexum paulo ſunt iniquiores, ſapientia, clementia, eruditio, multarum linguarum ſcientia, & pectoris magnanimitas viro digna, quibus addo, pietatis veræque religionis flagrantiſſimum ſtudium. Hæc enimuero ipſi cum aliis nonnullis videri poſſunt communia. Quod de illa mox comminiſcemur, pace vel tua dixerim clariſſime Iacobe, principum flos, ſeculi noſtri decus, Brittanniarum deliciæ, caret poſt homines natos exemplo, & quantum auguror in omne æuum carebit. Mulier: & ſi hoc ſatis non eſt innupta virgo, parentum, fratrum, mariti auxilio deſtituta, bellicoſiſſimam gentem, in medio infenſiſſimorum populorum, fremente Papa, minitante Hiſpano, occultum odium vix diſſimulante Gallo, circumſtrepentibus vicinis quotquot in Pontificis verba iurarunt principibus, Quadraginta tamen & quatuor annos eoque amplius, non ſolum in officio, ſed in pace etiam & (quod maximum eſt) in vero numinis cultu, profligato Papiſmo continuit. Hinc eſt, quod in tota Anglia tot per annos, claſſicum (mirabile dictu) mortalium nemo audierit, eccleſia vero noſtra (cuius ſtatum Eliz. valde

perturbatum offendit) inter florentiſſimas vniuerſi orbis iam palmam ferat, cum pauciſſimæ hodie reperiantur alibi, quæ aut ſuperſtitionibus Papiſticis turpiſſimè non inquinentur, aut opibus & poſſeſſionibus ſpoliatæ vnde veritatis doctores ali debeant, ad omne genus errorum & craſſiſſimam tandem bonarum literarum (ac ſacrarum præſertim) inſcitiam ethnicamque denique barbariem aditum non patefecerint. His vero aut ſimilibus quorſum immorer, cùm Indis & Garamantibus ea ſatis nota ſint ac decantata? Hæc autem quando & quo pacto perfecerit, quanta benignitate amicos iuuerit foueritque, hoſtes quàm potenter contenderit, fregerit, debellarit: geſtit mihi animus enarrare, & enarrabo quandoque DEO annuente, ſi rerum geſtarum certam perfectamque notitiam; ac deinde tempus & otium ad commentandum nactus fuero, nec alius quiſpiam me potior (quod vtinam eueniat) animum ad ea perſcribendum interim appellat.

LAVS DEO.